

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ»

Η τιμωρητικότητα ως παράγοντας ανάσχεσης της διαμεσολαβητικής επίλυσης των διαφορών.

Οι περιπτώσεις της παραβατικότητας ανηλίκων και της ενδοοικογενειακής βίας.

Punitiveness as a factor inhibiting the mediated resolution of disputes.

The cases of juvenile delinquency and domestic violence.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γεώργιος Ι. Παντελίδης

(Α.Μ. 3221Μ001)

Τριμελής Επιτροπή:

Χριστίνα Ζαραφωνίτου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Βασιλική Βλάχου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Ιωάννα Τσίγκανου, Δρ., Διευθύντρια Ερευνών Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών

Copyright © Γεώργιος Ι. Παντελίδης, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Στους Γονείς μου που μου χάρισαν το "ζην" και το "εϋ ζην"
& στους Δασκάλους μου που με δίδαξαν τον λόγο και τη σκέψη.*

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, που εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εγκληματολογία» του Παντείου Πανεπιστημίου κατά το έτος 2023-2024, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε ανθρώπους που με συνέδραμαν ουσιαστικά στην προσπάθεια αυτή, η οποία ξεκινά ήδη από την ακαδημαϊκή διδασκαλία τους μέσω των μαθημάτων τους επί αντίστοιχων επιστημονικών πεδίων, την παρακολούθηση εκπαιδευτικών σεμιναρίων και περαιώνεται με την εκπόνησή της.

Πρωτίστως, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου Χριστίνα Ζαραφωνίτου, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου και Διευθύντρια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Εγκληματολογία», για την αμέριστη συμπαράστασή της σε αυτή τη διαδικασία, την κατανόηση και την επιστημονική διδασκαλία και υποστήριξή της στην εκπαίδευσή μας με πολλαπλούς τρόπους και ευκαιρίες επιστημονικής εξέλιξης. Προσωπικά, ήδη από το επιστημονικό της πεδίο στη διαδικτυακή παρακολούθηση του προγράμματος το ΚΕΔΙΒΙΜ του Παντείου Πανεπιστημίου «Σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας -Πρόληψη και αντιμετώπισή τους», μου καλλιεργήθηκε αυτή η διάθεση και κατ' ουσίαν αναζωπυρώθηκε το ενδιαφέρον μου που υπήρχε από τα ακαδημαϊκά χρόνια στη Νομική Σχολή του Ε.Κ.Π.Α. με Καθηγήτρια στην Εγκληματολογία την αείμνηστη Καλλιόπη Σπινέλλη, καθώς και στο Ποινικό Δίκαιο Ανηλίκων που εμπίπτει στον άλλον πυλώνα των επιστημονικών και υπηρεσιακών ενδιαφερόντων μου. Η εμπλουτισμένη, παραγωγική και διεπιστημονική διδασκαλία της και στο ΠΜΣ Εγκληματολογία υπήρξε αφορμή ενασχόλησής μου με ζητήματα που αφορούν το υπηρεσιακό πεδίο του ποινικού δικαστή και προηγουμένως ανακριτή στο Πρωτοδικείο Πειραιώς, όπου υπηρετώ κατά τα τελευταία 8 έτη, σε ζητήματα εγκλήματος, ποινής, τιμωρητικότητας και εναλλακτικών τρόπων έκτισης αποτέλεσε την αφορμή να έρθω πιο κοντά στην επιστήμη της Εγκληματολογίας και δη με σύγχρονα ζητήματα που απασχολούν και τον τρόπο απονομής της δικαιοσύνης στο Σ.Α.Π.Δ., διδασκαλία, την οποία με ακαδημαϊκό μέτρο, επικαιροποιημένη γνώση, ισόρροπη διεπιστημονικότητα και στιβαρή τεκμηρίωση, με κριτική ματιά, καθώς και με γενναιοδωρία και εμβάθυνση μετέδιδε στις εισηγήσεις της στους ακροατές της. Επόμενο ήταν για μένα να στραφεί το ενδιαφέρον μου σε ζητήματα που άπτονται του διευρυμένου επιστημονικού της πεδίου λόγω και του δικαστικού λειτουργήματος, συνδυάζοντας τη νομική γνώση και την εγκληματολογική σκέψη, κάτι στο οποίο για μένα η ίδια αποτέλεσε πρότυπο, όπως και ο αείμνηστος Ομ.Καθηγητής Φαρσεδάκης. Ήταν ιδιαίτερη χαρά και τιμή η αποδοχή του ενδιαφέροντός μου και η ευκαιρία που μου δόθηκε για εκπόνηση διπλωματικής εργασίας υπό την επίβλεψη και ουσιαστική συνδρομή της όλο αυτό το χρονικό διάστημα, η οποία ήδη έχει παράξει μέσα μου θύλακα γνώσης και σκέψης, την ευχαριστώ για την εμπιστοσύνη και εκτίμησή της στο πρόσωπό μου και ελπίζω να στάθικα αντάξιος αυτής και κάθε δυνατής συνέχειας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Βασιλική Βλάχου για την πολύτιμη διδασκαλία της στις κλασσικές εγκληματολογικές θεωρίες και στο σύγχρονο επιστημονικό πεδίο της θυματολογίας και τη Δρα και Διευθύντρια του ΕΚΚΕ Ιωάννα Τσίγκανου για τις χρήσιμες επιστημολογικές και μεθοδολογικές συμβουλές της, αλλά και την ορθολογική και επιστημονική προσέγγιση στο πεδίο της εγκληματολογικής έρευνας με τις αρχές της επιστημονικής δεοντολογίας και ουδετερότητας, όπως με πάθος κι ενδιαφέρον μας εμφύσησαν στις παραδόσεις τους στο ΠΜΣ «Εγκληματολογία» και οι οποίες ήταν τιμή μου να είναι μέλη στην Τριμελή Επιτροπή της διπλωματικής αυτής εργασίας.

Επιπλέον, ευχαριστίες οφείλονται στη διδάσκουσα Δρα Ελένη Κοντοπούλου για την ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και χρήσιμη διδασκαλία της για την Πρόληψη και την Κοινωνική Επανεκπαίδευση και ιδίως στο πεδίο της παραβατικότητας των ανηλίκων στο πλαίσιο του ΠΜΣ «Εγκληματολογία», αλλά και την όλη ηθική υποστήριξή της και την επιστημονική σοβαρότητα με την οποία αντιμετώπισε τις απορίες μας και συνέδραμε με κατανόηση, καθώς και στον Καθηγητή Γιώργο Νικολόπουλο, για την πολύ ουσιαστική, ευδόκιμη και παραστατική διδασκαλία του στο πεδίο της Διεθνοποίησης της Αντεγκληματικής Πολιτικής και των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία μας διαφώτισε για ένα τόσο κρίσιμο και δυσχερές επιστημονικό πεδίο της Εγκληματολογίας όπως αυτό της Αντεγκληματικής Πολιτικής, το οποίο αποτέλεσε πολυσχιδώς σημαντικό μέρος και της διπλωματικής εργασίας μου.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στο σημείο αυτό για τη χρήσιμη διδασκαλία, την εγκληματολογική σκέψη και το πάθος για την αναζήτηση της επιστημονικής αλήθειας και το πνεύμα για διά βίου εκπαίδευση και ευρυμάθεια που μας καλλιέργησε ο αείμνηστος Ομ.Καθηγής Ιάκωβος Φαρσεδάκης, μεταδίδοντας μας ψηφίδες από την εγκληματολογική σκέψη του σε ένα διεπιστημονικό ψηφιδωτό γνώσεων και εμπειριών από τις απαρχές της εγκληματολογικής σκέψης μέχρι της σύγχρονη εποχή, την οποία είχαμε την τιμή να λάβουμε κατά τον πρώτο κύκλο των μεταπτυχιακών σπουδών, ομοίως δε οφείλονται ευχαριστίες για την πολύπλευρη και ανεξάντλητη ακαδημαϊκή και διεπιστημονική διδασκαλία και τις συμβουλές του Ομ.Καθηγής Νέστορα Κουράκη, του οποίου οι επιστημονικές μελέτες σε επίπεδο επιστημονικής έρευνας στο πεδίο της παραβατικότητας ανηλίκων, της θεωρίας για τη λειτουργία και τους σκοπούς της ποινής και των εναλλακτικών επανορθωτικών/αποκαταστατικών τρόπων έκτισης στάθηκαν πρόσφορα καθοδηγητικές και διαφωτιστικές μαζί με τις χρήσιμες συμβουλές του σε όλη προγραμματισμένες επιστημονικές συναντήσεις μας για την εκπόνηση αυτής της διπλωματικής εργασίας.

Ειδικές ευχαριστίες οφείλω από καρδιάς σε συνεργάτες από τον υπηρεσιακό χώρο της Δικαιοσύνης, στους δικαστικούς υπαλλήλους του Τμήματος Πληροφορικής του Πρωτοδικείου Πειραιώς, Βαγγέλη Διαμαντή, Δημήτρη Χατζή, Κατερίνα Γιαννακοπούλου), τη δικαστική γραμματέα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Πειραιώς Γαρυφαλία Προβιά και τη δικαστική υπάλληλο του Τμήματος Ανηλίκων και Ενδοοικογενειακής Βίας της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Πειραιώς Έλενα Λεκάκου, για την πάντα θετική διάθεση και ουσιαστική συμβολή τους στην αναζήτηση και χορήγηση στατιστικών στοιχείων από τα άτυπα αρχεία της υπηρεσίας τους, των οποίων έγινε χρήση και επίκληση στην παρούσα διπλωματική εργασία, καθώς και για τη διαφώτιση και την παροχή χρήσιμων πληροφοριών επί σημαντικών ζητημάτων, με ιδιαίτερη αναφορά και ευγνωμοσύνη για τη διαρκή ευδόκιμη και υποστηρικτική διεπιστημονική συνεργασία με όλους τους Επιμελητές Ανηλίκων της Υ.Ε.Α. Πειραιώς, ιδίως δε την Προϊσταμένη Μυρσίνη Πυκνή, η συνδρομή της οποίας σε στατιστικά στοιχεία που τηρεί η υπηρεσία της σε συνεργασία με τον Χρήστο Μούργκα στάθηκε αρωγός στην προσπάθειά μου αυτή. Δεν πρέπει να παραλείψω ένα μεγάλο ευχαριστώ για το ευγενικό χρησιδάνειο των στατιστικών στοιχείων των ερευνών τους στο πεδίο, στις συναδέλφους Άννα Καραμόσχογλου, Εισαγγελέα Εφετών, και Δήμητρα Τσιαρδακλή, Εισαγγελέα Πρωτοδικών αναφορικά με την Εισαγγελία Πρωτοδικών Θεσσαλονίκης, στη δικηγόρο, ΔΝ Μαργαρίτα Γασπαρινάτου, αναφορικά με τις Εισαγγελίες και Υ.Ε.Α. Αθηνών και Πειραιά, καθώς και στην Επιμελήτρια Ανηλίκων Βάσω Καλογερά για τα (άτυπα) στατιστικά παραβατικότητας ανηλίκων του έτους 2022 που μου χορήγησε από το αρχείο της Υ.Ε.Α. Αθηνών.

Ιδιαίτερη μνεία επιθυμώ να κάνω σε δύο κυρίες που έδωσαν το “αντίδωρο” της επιστημονικής συνδρομής τους με γενναιοδωρία και ανιδιοτελή υποστήριξη, Έμμη Φρονίμου, Εγκληματολόγο, πρ.ΕΛΕ Α, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ, για τις συμβουλές της σε ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας και τις αναπαραστάσεις και στάσεις των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών μέσα από την άσκηση των καθηκόντων τους στο συγκεκριμένο πεδίο, καθώς και σε ζητήματα έρευνας που η ίδια στο πλαίσιο του ΕΚΚΕ διενήργησε και έχουν δημοσιευθεί, σε πρωτότυπα και καινοτόμα κοινωνικά θέματα, καθώς και στη συνεργάτη και συνοδοιπόρο Αφροδίτη Μαλλούχου, Δρα Κοινωνικού Ελέγχου & Αντεγκληματικής Πολιτικής, Κοινωνική Λειτουργό και Επιμελήτρια Ανηλίκων Πειραιώς, η οποία ευγενώς μου παραχώρησε την άδεια χρήσης σημαντικών στατιστικών στοιχείων από τη διδακτορική της διατριβή με θέμα την παραβατικότητα ανηλίκων και τα ζητήματα της εφαρμογής του αναμορφωτικού μέτρου της συνδιαλλαγής μεταξύ δράστη και θύματος από την έρευνά της στις Υ.Ε.Α. Αθηνών και Πειραιώς, με την οποία υπήρξε ένας απολύτως πρόσφορος πολυσχιδής και παραγωγικός επιστημονικός διάλογος για το κοινό επιστημονικό και επαγγελματικό πεδίο της παραβατικότητας των ανηλίκων κατά τα τελευταία έτη και την ευχαριστώ γι’ αυτό και εν γένει για όλη τη γενναιοδωρή συνδρομή, συμπαράσταση και επιστημονική προσφορά και ενσυναίσθησή της στο κοινό πεδίο δράσης.

Κλείνοντας, νιώθω ότι το πιο μεγάλο ευχαριστώ αναλογεί στους γονείς μου, Ιωάννη και Ευστρατία, και τον αδελφό μου Πάνο, στους οποίους οφείλω τα πάντα, για την αμέριστη στήριξη, τη σταθερή κατανόηση και αντοχή, καθώς και την ανεξάντλητη ενθάρρυνσή τους στη ζωή μου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

❖ Ευχαριστίες	σελ.4
❖ Πίνακας Περιεχομένων	σελ.6
❖ Περίληψη – Λέξεις-κλειδιά / Abstract - Keywords	σελ.7
❖ Πρόλογος	σελ.10
❖ Εισαγωγή	σελ.12
❖ Μέρος Α΄ : Η Τιμωρητικότητα	σελ.15
1. Η τιμωρητικότητα	σελ.15
2. Οι έρευνες στάσεων του κοινού	σελ.18
3. Η ποινή	σελ.21
4. Η Αντεγκληματική Πολιτική	σελ.26
❖ Μέρος Β΄	σελ.30
Οι μορφές και οι θεσμοί της Επανορθωτικής/Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης	
1. Ο ρόλος της θυματολογίας στην τιμωρητικότητα και την Αποκαταστατική Δικαιοσύνη	σελ.30
2. Εναλλακτικές μορφές απονομής ποινικής δικαιοσύνης στο Σ.Α.Π.Δ.	σελ.39
(1) Θεραπευτική Δικαιοσύνη	σελ.41
(2) Κοινωνικά Ευαισθητοποιημένη Δικαιοσύνη	σελ.42
(3) Συμμετοχική Δικαιοσύνη	σελ.43
(A) Συναινετική Δικαιοσύνη	σελ.44
(B) Επανορθωτική ή Αποκαταστατική Δικαιοσύνη	σελ.44
3. Η νομοθεσία και η εφαρμογή εναλλακτικών μορφών Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα	σελ.51
(A) Η Ποινική Διαμεσολάβηση στην ενδοοικογενειακή βία (N.3500/2006, όπως τροπ. με τον Ν.5090/2024)	σελ.55
Στατιστικά δεδομένα - Πίνακες	σελ.67
(B) Η συνδιαλλαγή ανηλίκου δράστη και θύματος (ά.122.1ε΄ Ν.ΠΚ)	σελ.78
Στατιστικά δεδομένα – Πίνακες	σελ.91
❖ Συμπεράσματα	σελ.97
Μέτρα για τη βέλτιστη λειτουργία των μορφών εναλλακτικής απονομής δικαιοσύνης	σελ.117
❖ Επίλογος	σελ.121
❖ Βιβλιογραφία	
I. Ελληνική	σελ.124
II. Ξενόγλωσση	σελ.134
❖ Νομοθεσία – Νομολογία	σελ.136
❖ Διαδικτυακές Πηγές	σελ.137
❖ Εκπαιδευτικά Προγράμματα	σελ.137

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της διπλωματικής αυτής εργασίας είναι να ερευνήσει τη σχέση μεταξύ της «τιμωρητικότητας», λόγω του φόβου του εγκλήματος και της ανασφάλειας, και διαμεσολαβητικής επίλυσης των διαφορών και τις σύγχρονες εναλλακτικές μορφές ποινικών κυρώσεων με βάση τα δικαιοδικά πρότυπα που επικρατούν, από νομικής, εγκληματολογικής και δικαστηριακής απόψεως, λαμβάνοντας υπόψη τις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις της κοινωνίας, τις νέες μορφές εγκληματικότητας, στο πλαίσιο χάραξης και υλοποίησης μιας σύγχρονης Αντεγκληματικής Πολιτικής μέσω της νομοθεσίας και των εφαρμοστικών θεσμών και φορέων, καθώς και των προνοιακών μέτρων και αποκαταστατικών μέτρων και μοντέλων Αντεγκληματικής Πολιτικής, και της πρόληψης, ενώ επικεντρώνεται στον τρόπο που η Αποκαταστατική Δικαιοσύνη καλείται εν τέλει να θεραπεύσει τα «τραύματα», όπου η τιμωρητικότητα και η ποινικοποίηση δεν επαρκούν, ένεκα και της δυσλειτουργίας του παραδοσιακού προτύπου ποινικής δικαιοσύνης, τόσο σε εγκλήματα περιουσιακής φύσης, όσο πλέον και σε εγκλήματα βίας, με αναφορά στις περιπτώσεις παραβατικότητας ανηλίκων και ενδοοικογενειακής βίας. Επιχειρήθηκε δε μία έρευνα σε δικαστικές αποφάσεις και μέσω δευτερογενούς έρευνας στις στάσεις των λειτουργών κι εν γένει υπηρετούντων στο Σύστημα Απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης (Σ.Α.Π.Δ.) με τη μεθοδολογική χρήση υφιστάμενων υπηρεσιακών στατιστικών στοιχείων, της Ελληνικής Αστυνομίας, Εισαγγελιών, Δικαστηρίων, κοινωνικών και θεσμικών φορέων όπως το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε.) και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), που κρίθηκε πλέον πρόσφορη για το αντικείμενο και το διακύβευμα της εργασίας, προκειμένου να διαγνωστεί ο βαθμός διείσδυσης, αφομοίωσης και προώθησης του πλαισίου της διαμεσολαβητικής επίλυσης των ποινικών διαφορών στην ελληνική κοινωνία και στο Σ.Α.Π.Δ. μέσω των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, με βάση τα ερευνητικά δεδομένα που αναζητήθηκαν κατά το δυνατόν στους πρωταγωνιστές του εγκληματικού φαινομένου, αλλά και στην ίδια την κοινωνία, μελετώντας τη σχέση θύματος και δράστη πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το εγκληματικό συμβάν, την πιθανότητα επαναθυματοποίησης και υποτροπής, αντιστοίχως. Μέσω της εμπειρικής έρευνας σε διαθέσιμα και άτυπα στατιστικά στοιχεία από φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος διαπιστώνεται η στάση της κοινωνίας και των φορέων στους θεσμούς της ποινικής διαμεσολάβησης στα εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας και του αναμορφωτικού μέτρου της συνδιαλλαγής μεταξύ ανηλίκου δράστη και παθόντος στην παραβατικότητα ανηλίκων, αξιολογείται η αποτελεσματικότητά τους, εντοπίζονται οι δυσχέρειες και οι αστοχίες του Σ.Α.Π.Δ., διαγιγνώσκονται οι λόγοι υποβάθμισης και αδρανοποίησης των πρωτοποριακών αυτών θεσμών και προτείνονται μέτρα ενίσχυσης και εξέλιξής τους στην έννομη τάξη, για την αναβάθμισή τους με υλοποίηση του νομοθετικού πλαισίου, διεπιστημονική πλαισίωση με ειδικά προγράμματα υποδομής και εξειδικευμένο προσωπικό, εκπαίδευση και διαρκή ενημέρωση των λειτουργών και επαγγελματιών στο πεδίο του Σ.Α.Π.Δ., βάσει των σύγχρονων αναγκών της κοινωνίας, των εμπλεκόμενων μερών (δράστη, θύματος και των οικείων τους), επ' ωφελεία δε και των αντεγκληματικών στόχων της Ελληνικής Πολιτείας.

Λέξεις - κλειδιά: τιμωρητικότητα, ποινική διαμεσολάβηση, παραβατικότητα ανηλίκων, ενδοοικογενειακή βία, αντεγκληματική πολιτική, θύμα, δράστης, παραβάτης, Σύστημα Απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης (ΣΑΠΔ), εγκληματολογία, κοινωνικός έλεγχος, έρευνα, στατιστικά, υποτροπή, επαναθυματοποίηση, εισαγγελέας, δικαστής, επιμελητής ανηλίκων

ABSTRACT

The aim of this thesis is to investigate the relationship between "punitiveness", due to the fear of crime and insecurity, and mediated resolution of disputes and the modern alternative forms of criminal sanctions based on the prevailing legal standards, from legal, criminological and from a judicial point of view, taking into account the modern needs and demands of society, the new forms of crime, in the context of drawing up and implementing a modern Anti-Crime Policy through legislation and implementing institutions and agencies, as well as welfare measures and restorative measures and Anti-Crime Policy models, and prevention, while focusing on the way in which Restorative Justice is ultimately called upon to heal the "wounds", where punitiveness and criminalization are not sufficient, also due to the dysfunction of the traditional model of criminal justice, both in crimes of a property nature, and now in violent crimes, with reference to cases of juvenile delinquency and domestic violence. An investigation into judicial decisions and through a secondary investigation into the attitudes of officials and in general those serving in the Criminal Justice Delivery System (C.J.D.S.) with the methodological use of existing official statistics, of the Greek Police, Prosecutors' Offices, Courts, social and institutional bodies such as the National Center for Social Research (N.C.S.R.) and the National Center for Social Solidarity (N.C.S.S.), which was deemed suitable for the subject and the stake of the work, in order to diagnose the degree of penetration, assimilation and promotion of the framework of the mediation resolution of criminal disputes in Greek society and in the C.J.D.S. through the bodies of official social control, based on the research data sought as far as possible from the protagonists of the criminal phenomenon, but also from society itself, studying the relationship between the victim and the perpetrator before, during and after the criminal event, the possibility re-victimization and relapse, respectively. Through the empirical research on available and informal statistics from agencies of the official social control of crime, the attitude of society and agencies to the institutions of criminal mediation in domestic violence crimes and the reformative measure of reconciliation between a juvenile offender and a victim in juvenile delinquency is ascertained, their effectiveness is evaluated, the difficulties and failures of the C.J.D.S. framework, interdisciplinary framework with special infrastructure programs and specialized staff, training and continuous information of the officials and professionals in the field of the C.J.D.S., based on the contemporary needs of society, the parties involved (perpetrator, victim and their relatives), for the benefit of the anti-crime goals of the Greek State.

Keywords: punitiveness, criminal mediation, juvenile delinquency, domestic violence, anti-crime policy, victim, offender, offender, Criminal Justice Delivery System (C.J.D.S.), criminology, social control, research, statistics, recidivism, revictimization, prosecutor, judge, probation officer minors

«...Πολλοί συνδέουν την αυστηροποίηση των ποινικών πολιτικών με τις τιμωρητικές στάσεις του «κοινού» και της «κοινής γνώμης»... Ωστόσο, οι πολίτες που δηλώνουν δυσαρεστημένοι από τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα της Ποινικής Δικαιοσύνης εκφράζουν μέσα από τη δυσαρέσκειά τους αυτή το ανικανοποίητο από τη λειτουργία του ιδίου του κράτους και των παρεχόμενων υπηρεσιών του, όχι μόνο στον τομέα της εγκληματικότητας, αλλά σε πολλούς ακόμη θεμελιώδεις τομείς της κοινωνικής ζωής (παιδεία, υγεία κλπ.) που αφορούν την ποιότητα της καθημερινής διαβίωσής τους...»

(Ζαραφωνίτου, 2008)

«Η σχετική με το έγκλημα ανασφάλεια και ο φόβος του εγκλήματος συναρτώνται με μία σειρά από διαφορετικής προέλευσης παράγοντες, που παραπέμπουν στην ποιότητα ζωής των κατοίκων, την εμπιστοσύνη τους στο Ποινικό Σύστημα αλλά και τις ευρύτερες κοινωνικο-ιδεολογικές αντιλήψεις. Έτσι συχνά ο διαπιστούμενος κλονισμός της εμπιστοσύνης των πολιτών αντανακλά και τη γενικότερη περί κρατικής αδυναμίας εντόπιση και θέτει εν αμφιβόλω το ίδιο το Κράτος, που έχει την ευθύνη εγγύησης της ατομικής ασφάλειάς τους σε κάθε στοιχειωδώς ευνομούμενη Πολιτεία. Στο πλαίσιο αυτό, υπό τη σημαντική επίδραση του ρόλου τόσο των ΜΜΕ, όσο και της πολιτικής εκμετάλλευσης θεμάτων σχετικών με την εγκληματικότητα, μερικές μερίδες πολιτών βιώνουν τις συνέπειες της ανασφάλειας στην καθημερινή τους ζωή και την ποιότητά της, οι οποίες δεν αφήνουν ανεπηρέαστη την ίδια την Αντεγκληματική Πολιτική, λειτουργώντας ενίοτε και αποπροσανατολιστικά από τον ορθολογικό σχεδιασμό και την πρόσφορη εφαρμογή της, τόσο για την ίδια την κοινωνία, όσο και για τους ίδιους τους πολίτες, εν τέλει.»

(Ζαραφωνίτου, 2023)

«...Έτσι, διαπιστώνεται πολλαπλώς η μεγάλη χρησιμότητα της εγκληματολογικής έρευνας, η οποία δε χρηματοδοτείται από το Κράτος, καίτοι οι κυβερνήσεις ανάγουν σε μείζον το ζήτημα της Αντεγκληματικής Πολιτικής για την αντιμετώπισή της εγκληματικότητας, χρηματοδοτώντας, ωστόσο, αμφίβολης αποτελεσματικότητας μέτρα τεχνικής ιδίως πρόληψης...»

(Φαρσεδάκης, Ζαραφωνίτου)

Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική εργασία που εκπονείται στο πλαίσιο του ΠΜΣ «Εγκληματολογία» του Παντείου Πανεπιστημίου επιχειρεί να διερευνήσει το ζήτημα της τιμωρητικότητας στη θέσπιση της νομοθεσίας και στις στάσεις και αντιλήψεις στην κοινωνία ως παράγοντα ανάσχεσης της διαμεσολαβητικής επίλυσης των διαφορών, με τις θεσπισμένες διαδικασίες-θεσμούς της ποινικής διαμεσολάβησης στο πεδίο της ενδοοικογενειακής βίας και της συνδιαλλαγής στο πεδίο της παραβατικότητας ανηλίκων, ως «εναλλακτικών μορφών απονομής ποινικής δικαιοσύνης» στο σύγχρονο δίκαιο και δη στο Σ.Α.Π.Δ., από νομικής και εγκληματολογικής απόψεως, καθώς και ως προς την εφαρμογή τους στην πράξη μέσω της δικαστηριακής πρακτικής, τη σχέση τους με το παραδοσιακό τιμωρητικό, ποινικό-κατασταλτικό μοντέλο απονομής ποινικής δικαιοσύνης, τα αίτια που οδήγησαν στη θέσπισή τους, τις ανάγκες και τους στόχους που καλούνται να εξυπηρετήσουν, τις συνέπειες στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, τόσο αναφορικά με τη μεταχείριση του δράστη, όσο και την αντιμετώπιση του θύματος ως προς τη βλάβη που υπέστη το ίδιο με αντίκτυπο και στο περιβάλλον του (οικογενειακό, κοινωνικό κλπ.), αλλά και τη διαχείριση της βλάβης της κοινωνίας από το έγκλημα, ζήτημα που απασχολεί έντονα τόσο την τοπική κοινότητα, όσο και την Πολιτεία ευρύτερα, στο πλαίσιο χάραξης και υλοποίησης μιας ορθολογικής και αποτελεσματικής σύγχρονης Αντεγκληματικής Πολιτικής ενός κράτους δικαίου, που οφείλει να σέβεται και να μεριμνά όχι μόνο για τα δικαιώματα του κατηγορουμένου, αλλά και για την αποκατάσταση/επανόρθωση της βλάβης του θύματος, καθώς και της βλάβης που επήλθε στους κόλπους της κοινότητας από την εγκληματική συμπεριφορά. Η ανωτέρω στόχευση επιχειρήθηκε με έρευνα σε δικαστικές αποφάσεις και στις στάσεις των λειτουργών και εν γένει υπηρετούντων στο Σ.Α.Π.Δ., με τη μεθοδολογική χρήση των υφιστάμενων υπηρεσιακών στατιστικών στοιχείων, της ΕΛ.ΑΣ., εισαγγελιών, δικαστηρίων, κοινωνικών και θεσμικών φορέων όπως το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε.) και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), προκειμένου να διαγνωστεί ο βαθμός διείσδυσης, αφομοίωσης και προώθησης του πλαισίου της διαμεσολαβητικής επίλυσης των ποινικών διαφορών στην ελληνική κοινωνία και στο Σ.Α.Π.Δ. μέσω των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, μελετώντας τη σχέση θύματος και δράστη υπό τις ανωτέρω περιπτώσεις, ώστε να αναδειχθεί η σχέση τους στη χάραξη και υλοποίηση μιας σύγχρονης Αντεγκληματικής Πολιτικής, σε αναφορά με την ελληνική νομοθεσία και σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο. Σε αυτό το πεδίο κρίσιμος είναι ο ρόλος της Πολιτείας για τη νομοθέτηση και πρωτοβουλία στην εφαρμογή αυτών των εναλλακτικών μορφών απονομής ποινικής δικαιοσύνης, με την υλοποίηση των ενδεδειγμένων συμβουλευτικών και θεραπευτικών

προγραμμάτων και την προώθηση εναλλακτικών διαμεσολαβητικών διαδικασιών στην απονομή Ποινική Δικαιοσύνης σε όλα τα στάδια, αφού διαπιστώνονται οι ελλείψεις και τα προβλήματα στην πράξη, υποβάλλονται σχετικές προτάσεις για την αναμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου, τη διεπιστημονική πλαισίωση της εφαρμογής του με ανάλογες υποδομές, προσωπικό και προγράμματα και με εκπαιδευτικές διαδικασίες για τη βέλτιστη απόδοσή του από τους λειτουργούς του, επ' ωφελεία όλων των εμπλεκόμενων μερών και της κοινωνίας, αλλά και την επιτέλεση των αντεγκληματικών στόχων της Πολιτείας μας.

Διαρθρώνεται δε η διπλωματική εργασία ως εξής: Μετά από μία γενική **Εισαγωγή**, στο **Μέρος Α'** γίνεται ειδικότερη ανάλυση των εννοιών του **φόβου του εγκλήματος και της ανασφάλειας**, καθώς και της **τιμωρητικότητας (αντικειμενικής και υποκειμενικής)** και το πώς αλληλεπιδρούν μεταξύ τους στην ενίσχυση του δικαϊκού-ποινικού μοντέλου κυρώσεων στο Σ.Α.Π.Δ., στο **Μέρος Β'** γίνεται αναφορά στο πώς το **Θυματολογικό Κίνημα** επέδρασε στην ανάδειξη της ανάγκης για ανάπτυξη των αρχών και θεσμών της **Αποκαταστατικής/Επανορθωτικής Δικαιοσύνης** και ποιές είναι οι κυριότερες μορφές και νομοθετικές ρυθμίσεις σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, αλλά και στην εθνική νομοθεσία μας, με επικέντρωση στις θεσμικές περιπτώσεις της **ποινικής διαμεσολάβησης στην ενδοοικογενειακή βία (Ν.3500/2006)** και του αναμορφωτικού μέτρου της **συνδιαλλαγής μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος** για την έκφραση συγγνώμης και εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της παραβατικότητας ανηλίκων (122 παρ.1 περ.έ Ν.ΠΚ), με νομική, εγκληματολογική και δικαστηριακή προσέγγιση στη σχετική νομοθεσία και πρακτική εφαρμογή και με στατιστική καταγραφή των δεδομένων λειτουργίας των εναλλακτικών αυτών μορφών απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης στην πράξη, εν συνεχεία στο τελευταίο μέρος της εργασίας εξάγονται συμπεράσματα σχετικά με τις **διαπιστώσεις δυσλειτουργίας** των προαναφερόμενων αυτών θεσμών στην πράξη και επιχειρείται μια συνολική αμφίπλευρη **κριτική**, ενώ προτείνονται πρόσφορα **μέτρα βελτίωσης** των εναλλακτικών μορφών απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης και τέλος, στον **επίλογο** οδηγούμαστε σε ένα **τελικό συμπέρασμα και μια ευχή για το μέλλον**, καταλήγοντας στη μνεία της αναλυτικής **ελληνικής και ξενόγλωσσας βιβλιογραφίας** που μελετήθηκε αδρά κατά την εκπόνηση της διπλωματικής αυτής εργασίας

Εισαγωγή

Το έγκλημα είναι μια αναπόφευκτη «κανονικότητα» στη ζωή μας, σύμφωνα με τη διδασκαλία του E.Durkheim: μέσα από τις κοινωνικές σχέσεις παράγονται κίνδυνοι, τους οποίους η Πολιτεία οφείλει να διαχειρίζεται θεσμικά και να καλλιεργεί την εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς, οι οποίοι οφείλουν να λειτουργούν πρόσφορα και προσηκόντως, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις αρχές του κράτους δικαίου. Σε συνθήκες ανομίας και κοινωνικής αποδιοργάνωσης γεννώνται μορφές ατομικών ή συλλογικών φόβων. Οι παράγοντες των κινδύνων και η αντιμετώπισή τους, καθώς και η αξιολόγηση του φόβου και της ανασφάλειας πρέπει να γίνεται στις πραγματικές διαστάσεις τους και επιστημονικά συγκροτώντας τον πυρήνα της εγκληματολογικής έρευνας. Λόγω της επικρατούσας τρομολαγνείας των M.M.E. και της υιοθέτησης ακραίων απόψεων στην κοινή γνώμη, υφίσταται βάσιμος κίνδυνος μεταστροφής της κοινωνίας προς την κατεύθυνση της καλλιέργειας στερεότυπων, στιγματισμών και διάχυτης επικινδυνότητας, που οδηγεί την Πολιτεία σε αιτιώδη σύνδεση του φόβου του εγκλήματος με την τιμωρητικότητα και την ποινική καταστολή. Ο ποινικός νόμος έχει ως αποστολή τη μείωση της εγκληματικότητας και του αισθήματος εγκατάλειψης των πολιτών, ενόψει του ότι η επαύξηση της πρώτης ποσοτικά και ποιοτικά επηρεάζει και τον φόβο του εγκλήματος. Ο κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος από την Πολιτεία και τους θεσμικούς φορείς της δεν πρέπει να περιορίζεται στην τιμωρία, αλλά να στοχεύει και στο πεδίο της κοινωνικής πρόληψης, της κοινωνικής πολιτικής και της (επαν)ένταξης. Η κοινή γνώμη πρέπει να καλλιεργείται και να διεκδικεί με κριτική στάση, αντίληψη και πυγμή και στο πεδίο αυτό, με αξίωση για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, για να ικανοποιείται και να νιώθει πράγματι ασφαλής. Η βιωματική ή μη ευαλωτότητα απέναντι στη βία καταδεικνύει ότι ο φόβος του εγκλήματος δε συνδέεται πάντοτε μόνο με το εγκληματικό γεγονός, αλλά και με τις αναπαραστάσεις ή με τον κίνδυνο που υποκρύπτονται και γεννούν συναίσθημα αδυναμίας επιβίωσης, (επανα)θυματοποίησης ή και ηθικό πανικό, ο οποίος διευρύνει τη μηδενική ανοχή και τις τιμωρητικές στάσεις των πολιτών. Η βία και η ορθολογική διαχείρισή της δε συνδέεται μόνο με τα θύματα και τους εγκληματίες, αλλά αφορά όλη την κοινωνία, το παρόν και το μέλλον της, καθώς όταν αδρανεί η Αντεγκληματική Πολιτική γεννώνται συνθήκες εξέλιξης του εγκληματικού φαινομένου και αποπροσανατολισμού της από την τιμωρία στην τιμωρητικότητα και την ποινική καταστολή, πέραν των αρχών, των κριτηρίων και των σκοπών της αναλογικότητας, αλλά και της ποινής. Ο στόχος της επιστήμης της Εγκληματολογίας για την αποφυγή της κατασταλτικής διαχείρισης και ιδεολογικοποίησης

των κινδύνων, πρέπει να είναι ο ορθολογικός τρόπος αντιμετώπισης, η προστασία των δικαιωμάτων, της ποιότητας ζωής και της κοινωνικής ειρήνευσης των εννόμων αγαθών.¹

Η δυσλειτουργία του αμιγώς κατασταλτικού συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης έχει οδηγήσει στη θέσπιση εναλλακτικών μορφών που ενεργοποιούνται συμπληρωματικά και παράλληλα στο Σ.Α.Π.Δ. και αποτελούν σημαντική προτεραιότητα στο πεδίο χάραξης και υλοποίησης μιας σύγχρονης κι αποτελεσματικής Αντεγκληματικής Πολιτικής ενός κράτος δικαίου προκειμένου για την αποσυμφόρηση του συστήματος, την επιτάχυνση στη διαδικασία και την εκδίκαση των ποινικών υποθέσεων, τη δικαιότερη, πρόσφορη, ορθολογική και ολιστική αντιμετώπιση του εγκλήματος και του εγκληματία, ως προσωπικότητας και όχι μόνο ως δράστη, στο πλαίσιο ενός δικαιοκρατικού, αλλά και προνοιακού μοντέλου απονομής δικαιοσύνης, καθώς επίσης και του θύματος, που χρήζει αποκατάστασης/επανόρθωσης, ικανοποίησης ή αποζημίωσης, λόγω της βλάβης που υπέστη από το έγκλημα, αλλά και την οργάνωση μιας αποτελεσματικής σωφρονιστικής πολιτικής που σκοπεύει στην αποτροπή της υποτροπής και στην επανένταξη. Μόνη η διχοτόμηση μεταξύ αθώου και ενόχου δεν είναι ο πλέον πρόσφορος τρόπος επίλυσης των διαφορών, ιδίως όταν επικεντρώνουμε στη βλάβη που προκλήθηκε στο θύμα από την τέλεση του εγκλήματος, καθόσον οι δυσμενείς συνέπειες δεν αποκαθίστανται με την τιμώρηση ή μη του δράστη ούτε αντιμετωπίζονται τα προβλήματα που υποβόσκουν στις σχέσεις μεταξύ δράστη και θύματος, ως γενεσιουργών παραγόντων του εγκλήματος. Η εμπιστοσύνη δε της κοινωνίας στους θεσμούς και τη λειτουργία του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στο πεδίο απονομής ποινικής δικαιοσύνης βαίνει συνεχώς μειούμενη εξαιτίας της δυσχέρειας στην πρόσβαση, ιδίως των θυμάτων, λόγω έλλειψης οικονομικών δυνατοτήτων ή ηθικής και ψυχικής περιθωριοποίησής τους, της νομοθεσίας που δεν είναι ισομερώς φιλική προς τα θύματα και της πολυπλοκότητας του μηχανισμού της Ποινικής Δικαιοσύνης, οι δράστες συχνά δε νιώθουν ότι αποδόθηκε δικαιοσύνη, όταν το έγκλημα αντιμετωπίζεται εκτός του κοινωνικού πλαισίου του, ενώ είναι αισθητή η καθυστέρηση αντιμετώπισης της κοινωνικής και προσωπικής βλάβης και η ματαίωση της επανόρθωσής της, ενόψει του ότι όλο το Σ.Α.Π.Δ. έχει δομηθεί γύρω από την προστασία των δικαιωμάτων του δράστη και περιορισμένα στη συμμετοχή του θύματος. Το παραδοσιακό τιμωρητικό μοντέλο απονομής ποινικής δικαιοσύνης αποδεδειγμένα δεν έχει καταφέρει να καλύψει επιτυχώς τις ανάγκες όλων των εμπλεκόμενων στα δίχτυα του Σ.Α.Π.Δ.. Η μονοδιάστατη κατασταλτική απάντηση του ποινικού μηχανισμού δεν ικανοποιεί, ενώ η ανάγκη διεύρυνσης κι εκσυγχρονισμού της απονομής δικαιοσύνης καθίσταται επιτακτική. Η απονομή ποινικής δικαιοσύνης δεν μπορεί πλέον να είναι μονοπώλιο των νομικών, αλλά χρειάζεται σε επιμέρους ζητήματα και την εμπλοκή και συνεργασία έτερων

¹ Πανούσης, Γ. (2023). "Ο φόβος ως στοιχείο του σύγχρονου πολιτισμού;" Πρόλογος. Στο: Ζαραφωνίτου, Χ. (2023β), *Ο φόβος του εγκλήματος-Ανάλεκτα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

επιστημόνων όπως ψυχολόγων, ψυχιάτρων, εγκληματολόγων, κοινωνιολόγων, κοινωνικών λειτουργών και τη συνδρομή των ιδίων των κοινωνιών. Άλλωστε, η αντιμετώπιση του εγκλήματος εκτός του κοινωνικού πλαισίου γένεσής του δε βοηθά στην επίλυση των παραγόντων εγκληματογένεσης και δεν εμπεδώνει τον σεβασμό στο Δίκαιο, επηρεάζει την ορθή κρίση για την ενοχή ή αθωότητα του δράστη, τον βαθμό ευθύνης του και συνακόλουθα την επιβολή της ποινής (άρθρο 79 Ν.ΠΚ), καλλιεργεί την εντύπωση μη απονομής Δικαιοσύνης και την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών στην ορθή και δίκαιη κρίση των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στην καταπολέμηση του εγκλήματος, γεγονός που εδραιώνει την ανασφάλεια και διευρύνει το πνεύμα προς την κατεύθυνση της τιμωρητικότητας.² Τις τελευταίες δεκαετίες διεθνώς και πρόσφατα στη χώρα μας νέοι τρόποι απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης (θεραπευτική, συμμετοχική, συναινετική, φιλική, επανορθωτική) προτείνονται για την επίλυση των διαφορών και θεσπίζεται σχετική νομοθεσία, πλην όμως από τη νομοθέτηση μέχρι την υλοποίηση και την εμπέδωσή τους απομένουν πολλά ακόμη για τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, τους κοινωνούς που εμπλέκονται στο Σ.Α.Π.Δ., αλλά και την κοινή γνώμη,³ ιδίως όμως την ίδια την Πολιτεία. Παρά τις εξαγγελίες και τους φιλόδοξους στόχους, τα προβλήματα είναι πολλά και ουσιώδη και οδηγούν συχνά σε ματαίωση του σκοπού, φαινόμενο που αξίζει να αξιολογηθεί, ώστε να προταθούν μέτρα αντιμετώπισης της δυσλειτουργίας και αδράνειας που στην πράξη παρατηρείται, αντί των προσδοκώμενων επωφελών αποτελεσμάτων της ισχύουσας Αντεγκληματικής Πολιτικής για την κοινωνία.

² Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β). *Τιμωρητικότητα. Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί. Εννοιολογικές οριοθετήσεις*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.21-24.

³ Μαγγανάς, Α. (2006). "Εναλλακτικές μορφές απονομής της ποινικής δικαιοσύνης". Στο: *ΠοινΔνη*, 3/2006, σελ.298επ.

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η Τιμωρητικότητα

1. Η τιμωρητικότητα

«Ο όρος «τιμωρητικότητα» αποτελεί απόδοση στα ελληνικά του αγγλικού όρου “punitiveness” και του γαλλικού “punitivite” ως απαραίτητη επιστημονική λεξιπλασία για να εκφραστεί το εννοιολογικό της περιεχόμενο. Από την ορολογική ανάλυση παρατηρείται η άμεση σύνδεση μεταξύ ποινής, τιμώρησης και τιμωρητικότητας, καθώς και η εννοιολογική σύνδεση της ποινής με τον κολασμό και την τιμωρία στην ελληνική γλώσσα. Η σύνδεση αυτή επικρατούσε κατά το μεγαλύτερο μέρος της ανθρώπινης ιστορίας⁴ μέχρις ότου η εγκληματολογική έννοια του όρου ποινή⁵ αποσυνδέθηκε από την τιμωρητική σκοπιμότητα και άρχισε να περιλαμβάνει και ένα ευρύτερο πλέγμα μέτρων διαφορετικού χαρακτήρα (λ.χ. επανόρθωση, επανένταξη, αποκατάσταση κλπ.).»⁶ Υποστηρίζεται ότι «ανάλογα με τους γενεσιουργούς της παράγοντες, η τιμωρητικότητα μπορεί να είναι απόρροια του αυξημένου φόβου του εγκλήματος, της έλλειψης εμπιστοσύνης στο ποινικό σύστημα, της εσφαλμένης ή ελλιπούς πληροφόρησης για τις διαστάσεις του εγκλήματος και των στάσεων ζωής του υποκειμένου, οι οποίες προσδιορίζουν τον βαθμό αισιοδοξίας ή απαισιοδοξίας του, η αλληλεπίδραση των οποίων ως παραγόντων σε συνδυασμό με τα ατομικά χαρακτηριστικά μπορεί να εξηγήσει τη διαμόρφωση των τιμωρητικών στάσεων του κοινού.»⁷ Σύμφωνα με τον Μ. Killias, η τιμωρητικότητα διακρίνεται σε αντικειμενική και υποκειμενική: Η πρώτη σημαίνει την αυστηρότητα των ποινών που επιβάλλονται σε ένα κοινωνικό πλαίσιο στους καταδικασθέντες, είναι προϊόν και της ασκούμενης κοινωνικής πίεσης, ενόψει της συμβολικής⁸ λειτουργίας της ποινής και αλληλεπιδρά με τις τιμωρητικές στάσεις των πολιτών και με τον κοινωνικό έλεγχο του εγκλήματος, ενώ η δεύτερη σημαίνει την εκπεφρασμένη επιθυμία του κοινού για αυστηροποίηση των ποινών, στην οποία αλληλεπιδρούν παράγοντες όπως ο φόβος του εγκλήματος,⁹ η έλλειψη εμπιστοσύνης στο ποινικό σύστημα, η ελλιπής ή εσφαλμένη πληροφόρηση σχετικά με τις διαστάσεις του εγκλήματος και η «κοσμοθεωρία» των υποκειμένων σε συνδυασμό με τα ατομικά χαρακτηριστικά τους. Η σχέση μεταξύ «αντικειμενικής» τιμωρητικότητας, που

⁴ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (1984). *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.56-82.

⁵ Φαρσεδάκης, Ι. (1990). *Η εγκληματολογική σκέψη. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*. τ.Α΄, σελ.18.

⁶ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β), ό.π., σελ.21.

⁷ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β), ό.π., σελ.22.

⁸ Φαρσεδάκης, Ι. (1996). *Στοιχεία Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.63.

⁹ Ζαραφωνίτου, Χ. (2002). *Ο φόβος του εγκλήματος. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας*. Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.71-79, της ίδιας (2008β), ό.π., σελ.99επ., της ίδιας (2004δ/2023α). *Εμπειρική Εγκληματολογία: Ο φόβος του εγκλήματος*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.253-265(2004δ), σελ.265(2023α).

εκφράζεται από την άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος¹⁰ και «υποκειμενικής», η οποία απορρέει από τις κοινωνικές στάσεις και αντιλήψεις για τη διαχείριση του εγκληματικού προβλήματος,¹¹ διαμορφώνεται μέσα από την αλληλόδρασή τους και ασκεί επιρροή στην απαίτηση για λήψη αυστηρότερων μέτρων Αντεγκληματικής Πολιτικής ή κατασταλτικών μεθόδων αντιμετώπισης μορφών κοινωνικής «αταξίας».¹²

Ερευνητικά¹³, διαπιστώνεται ότι για κάποιους η εγκληματικότητα αποτελεί ένα από τα πιο ανησυχητικά προβλήματα της εποχής μας, καίτοι δεν αισθάνονται άμεσα απειλούμενοι, καθώς και ότι η τιμωρητικότητα συναρτάται θετικά με συντηρητικές πολιτικές στάσεις, μικροαστικά περιβάλλοντα και τον φόβο άμεσων αλλαγών με ιδεολογικό συμβολισμό, που προκαλούν ανασφάλεια.¹⁴ Στο πλαίσιο αυτό, οι στάσεις και αντιλήψεις σχετικά με την αυστηροποίηση των ποινικών κυρώσεων συνδέονται με την προηγούμενη εμπειρία τους και την πρόσληψη της διακινδύνευσής τους, καθώς τα ΜΜΕ ασκούν σημαντικό ρόλο επιρροής.¹⁵ Ως παράγοντες εξηγητικοί του φόβου του εγκλήματος παρίσταται ο ρόλος: α) του «ευάλωτου»,¹⁶ β) της εμπειρίας θυματοποίησης (άμεσης και έμμεση¹⁷), γ) των ΜΜΕ¹⁸, ως κύριας πηγής της πληροφόρησης, δ) του περιβάλλοντος¹⁹, ε) της εμπιστοσύνης των πολιτών στο Σ.Α.Π.Δ.²⁰ Ο φόβος του εγκλήματος είναι κατά τον Garland²¹ ένα μετρήσιμο φαινόμενο ανεξάρτητο από τους δείκτες εγκληματικότητας και θυματοποίησης²². Σύμφωνα με τις επιστημονικές έρευνες αναδεικνύεται η αναντιστοιχία μεταξύ εγκληματικότητας και φόβου του εγκλήματος²³ και η ασταθής σχέση μεταξύ εμπειρίας θυματοποίησης και ανασφάλειας²⁴. «Ωστόσο, η τάση ταύτισης των προσωπικών και κοινωνικών ανασφαλειών με τον φόβο του εγκλήματος, μπορεί να οδηγήσει σε υπερβολική εκτίμηση των εγκληματικών απειλών, όχι

¹⁰ Ζαραφωνίτου, Χ. (2011α). «Τιμωρητικότητα: Ανασφάλεια και κοσμοθεωρία». Στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.). (2011). *Τιμητικός τόμος για τον Ι.Φαρσεδάκη: Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας, τ.ΙΙ*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.1823-1836.

¹¹ Killias, M. (2001). *Precis de criminology*. Berne: Staempfli Editions, σελ.399.

¹² Ζαραφωνίτου, Χ. (2004α). «Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: Ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας»». Στο: *Ποινικός Λόγος*, 4/2004, σελ.2049-2059.

¹³ Βλ. συγκεκριμένες επιστημονικές έρευνες και πορίσματα στα συγγράμματα της Καθηγήτριας Ζαραφωνίτου, Χ. (2023α). *Εμπειρική Εγκληματολογία*, και (2023β). *Ο φόβος του εγκλήματος*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

¹⁴ Killias, M. (2001), ό.π., σελ.417.

¹⁵ Ζαραφωνίτου, Χ. (2023β). *Ο φόβος του εγκλήματος: Τιμωρητικότητα*: σελ.140-142.

¹⁶ Killias, M. (2001), ό.π., σελ.411.

¹⁷ Ζαραφωνίτου, Χ. (2002). *Ο φόβος του εγκλήματος*, ό.π., σελ.119επ..

¹⁸ Ζαραφωνίτου, Χ. (2023α). *Εμπειρική Εγκληματολογία: Ο ρόλος των ΜΜΕ*, ό.π., σελ.295επ..

¹⁹ Ζαραφωνίτου, Χ. (2023β). *Ο φόβος του εγκλήματος: Ένα κατεξοχήν αστεακό φαινόμενο*, ό.π., σελ.79-80επ., της ίδιας (1996). «Πόλη και φόβος του εγκλήματος: παραγοντικές εμπειρικές προσεγγίσεις και τοπικές πολιτικές πρόληψης». Στο: Κουράκης, Ν. (Επιμ.). (1996). *Μνήμη Ι. Δασκαλόπουλου, Κ.Σταμάτη, Χ. Μπάκα, τ.Γ'.* Αθήνα: Σάκκουλας, σελ.801-818.

²⁰ Ζαραφωνίτου, Χ. (2023β). *Ο φόβος του εγκλήματος-Ανάλεκτα*, ό.π., σελ.18-19.

²¹ Garland, D. (2001), *The culture of control. Crime and social order on contemporary society*. Oxford: Oxford University Press, σελ.122.

²² Ζαραφωνίτου, Χ. (2023α), ό.π., σελ.295.

²³ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β), ό.π., σελ.99.

²⁴ Ζαραφωνίτου, Χ. (2023β), ό.π., Ένα ελληνικό «παράδοξο», σελ.42.

μόνο από την έκθεση σε προσωπικές εμπειρίες, αλλά και σε εμπειρίες άλλων, όπως προβάλλονται μέσα από διάφορες πηγές πληροφόρησης, αμφιβόλου εγκυρότητας και σκοπιμότητας. Η ανασφάλεια του ατόμου που παράγεται από τον φόβο του εγκλήματος οδηγεί σε προληπτικούς αυτοπεριορισμούς στην καθημερινότητά του και υποβάθμιση της ποιότητας ζωής του, οξύνει τις συγκρούσεις μεταξύ των πολιτών, ενισχύει την παραγωγή στιγματιστικών στερεοτύπων και ιδίως την τιμωρητικότητά τους,²⁵ γεγονός που οδηγεί αποπροσανατολιστικά στη χάραξη και υλοποίηση ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής κοινωνικο-προληπτικού χαρακτήρα.»²⁶ Το σχετικό με το έγκλημα αίσθημα ανασφάλειας αντανakλά τις γενικότερες ανασφάλειες των πολιτών που συνδέονται τόσο με την ποιότητα ζωής, όσο και με την αμφισβήτηση της ικανότητας των αρμοδίων υπηρεσιών για παροχή αποτελεσματικής προστασίας για την ασφάλεια της καθημερινότητας και την ποιότητα ζωής τους,²⁷ τάση που οδηγεί συχνά σε υπερβολικές εκτιμήσεις για τις διαστάσεις του εγκληματικού φαινομένου και σε εσφαλμένες αξιολογήσεις των «απειλών», γεγονός που μπορεί να επηρεάσει τόσο τις ατομικές αντιδράσεις απέναντι στο έγκλημα, όσο και τη διαχείρισή του, καθώς και την κατάστροψη και υλοποίηση της Αντεγκληματικής Πολιτικής που απασχολεί μια Πολιτεία, χωρίς δημαγωγία και λαϊκισμό, στη λήψη άμεσων μέτρων και την εφαρμογή μεσο/μακροπρόθεσμων πολιτικών πρόληψης-πρόνοιας και αντιμετώπισης γενεσιουργών παραγόντων εγκληματογένεσης.²⁸ Ως προς τούτο αποτελεί αντικείμενο επιστημονικής έρευνας και ανάλυσης της Εγκληματολογίας, η οποία έχει πολλά να εισφέρει σε ορθολογική και αποτελεσματική κατεύθυνση.²⁹

²⁵ Ζαραφωνίτου, Χ. (2002), ό.π. σελ.71-79.

²⁶ Ζαραφωνίτου, Χ. (2023β), ό.π., σελ.4.

²⁷ Ποιοτική έρευνα σε Κοντοπούλου, Ε. (2023). “Η εμπειρική διερεύνηση του φόβου του εγκλήματος και της ανασφάλειας στο πλαίσιο των ερευνητικών προγραμμάτων «Besecure-Feelsecure» και «Urbancrime»: Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί”. Στο: *Έγκλημα & τιμωρία-Συμπεράσματα. Ενημερωτικό δελτίο Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας*, τ.12, 3^{ος}/2023, σελ.49-65(65), όπου και παραπομπή σε σχετικές έρευνες: Ζαραφωνίτου, 2002, 2004, 2006, 2012, Tseloni/Zarafonitou, 2008, Zarafonitou, 2011, 2013, Ζαραφωνίτου/Κουράκης & συν., 2009, Ζαραφωνίτου/Χρυσόχοου, 2015, Ζαραφωνίτου & συν., 2016, Zarafonitou/Kontopoulou, 2020).

²⁸ Μανωλεδάκης, Ι. (2004). *Δημοκρατία-Ελευθερία-Ασφάλεια. Το τρίπτυχο της ιδανικής Πολιτείας*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.21.

²⁹ Τσίγκανου, Ι. & Φρονίμου, Ε. (2016). “Αξιολογική ουδετερότητα και μεθοδολογική αμεροληψία στην επιστημονική έρευνα: σκέψεις και προβληματισμοί”. Στο: Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ο., Κουλούρης, Ν., & Παπανικολάου, Γ. (Επιμ.). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”*. Ελληνική Εταιρεία Μελέτης Εγκλήματος και Κοινωνικού Ελέγχου, σελ.100-107, Τσίγκανου, Ι. (2018). “Η συμβολή των στατιστικών δεδομένων για το έγκλημα στη χάραξη και άσκηση αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής”. Στο: Λαμπροπούλου, Ε., Παπαμιχαήλ, Στ., & Σχίζας, Π. (Επιμ.). (2018). *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής. Τιμητικός τόμος για τον Ομ.Καθηγητή Α.Μαγγανά*. Αθήνα: Παπαζήσης, σελ.105-119.

2. Έρευνες στάσεων του κοινού

Με βάση τις έρευνες στάσεων του κοινού απέναντι στο εγκληματικό φαινόμενο και τις έρευνες θυματοποίησης, που αξιοποιούνται, η τιμωρητικότητα ως στάση εκλαμβάνεται μάλλον ως απάντηση σε λάθη του παρελθόντος παρά ως πρόληψη μελλοντικών εγκληματικών πράξεων, γι' αυτό χαρακτηρίζεται έντονα από ανταποδοτικές-εκδικητικές τάσεις, ενώ η αυστηροποίηση των ποινικών πολιτικών συνδέεται με τις τιμωρητικές στάσεις της «κοινής γνώμης».³⁰ Οι απόψεις των πολιτών είναι δηλωτικές των γενικότερων στάσεων απέναντι στην Αντεγκληματική Πολιτική, στις οποίες ο ρόλος που διαδραματίζει η στερητική της ελευθερίας ποινή είναι πρωταρχικός και η τιμωρητικότητα συνδέεται άμεσα με συγκεκριμένες λειτουργίες της ποινής, λειτουργώντας περισσότερο ως εξουδετέρωση μιας απειλής, παρά αποσκοπώντας στην επανόρθωση των εγκληματιών.³¹ Πάντως, τόσο οι τιμωρητικοί, όσο και η μη τιμωρητικοί παραδέχονται ότι αναφέρονται σε εγκληματίες επικίνδυνους για τις σοβαρότερες μορφές βίαιης εγκληματικότητας. Ανάλογα με τις απαντήσεις στις εγκληματολογικές έρευνες πρέπει να γίνει διάκριση σε αυτούς που υιοθετούν μια «φιλελεύθερη και ανθρωπιστική» θεώρηση και σε αυτούς που υιοθετούν μια «τιμωρητική, μηχανική και θεσμική» αντίληψη της Δικαιοσύνης.³² Πιο τιμωρητικοί είναι οι υπέρμαχοι των αυστηρότερων ποινών όχι μόνο για τους επικίνδυνους, αλλά και για τους μικρο-εγκληματίες, προτείνοντας ως κατάλληλη ποινή τη φυλάκιση αντί των μη στερητικών της ελευθερίας και των εναλλακτικών ποινικών κυρώσεων και μέτρων ασφαλείας, υιοθετώντας λιγότερο απόψεις επανόρθωσης.³³ Μέσα από την έννοια της επικινδυνότητας αντανakλώνται οι δύο γενικές κατευθύνσεις που ακολουθεί το σύστημα κοινωνικού ελέγχου: του «αποκλεισμού», που συνδέεται με την «εγκληματική ικανότητα» και της «ένταξης» που συνδέεται με την «προσαρμοστικότητα».³⁴ Το συμπέρασμα που συνάγεται ευθέως από τις εμπειρικές έρευνες είναι ότι ο ρόλος της ανασφάλειας παραμένει ιδιαίτερα σημαντικός στη διαμόρφωση των τιμωρητικών στάσεων των πολιτών. Υπό την επίδραση δε του καθοριστικού ρόλου των Μ.Μ.Ε. και της πολιτικής εκμετάλλευσης θεμάτων

³⁰ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β). *Η τιμωρητικότητα: Η έννοια του «κοινού», της «κοινής γνώμης» και των κοινωνικών στάσεων*, ό.π., σελ.23-29, της ίδιας, (2023α). *Εμπειρική Εγκληματολογία*, ό.π., σελ.300επ..

³¹ Zarafonitou, C. (2011γ). "Punitiveness, fear of crime and social views". Στο: *Helmut Kury & Evelyn Shea (Eds), Punitivity, International Developments, Vol 2: Insecurity and Punitiveness*, Universitätsverlag Dr. Brockmeyer, Bochum/Germany, σελ.269-294, Ανίτση, Ε. (2020). "Σχέση ποινής και τιμωρίας: διερεύνηση στάσεων αποφυλακισθέντων". Στο: *Εγκληματολογία, 2018 (8^ο έτος)*, σελ.134-146, Ζαραφωνίτου, Χ., & Ανίτση, Ε. (2023). "Από την τιμωρία στην τιμωρητικότητα-Σκοπιμότητα και λειτουργία της ποινής". Στο: *Έγκλημα και τιμωρία. Ενημερωτικό δελτίο Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας*, τ.12, 3^{ος}/2023, σελ.73-83.

³² Ζαραφωνίτου, Χ., (2008β). *Η τιμωρητικότητα*, ό.π., σελ.36, της ίδιας, (2023β), ό.π., σελ.143.

³³ Ζαραφωνίτου, Χ. (2023β), ό.π., *Εμπειρική διερεύνηση των διαστάσεων και όψεων της τιμωρητικότητας*, σελ.142-143.

³⁴ Νικολόπουλος, Γ. (2003). "Επικρίσεις και αντιστάσεις γύρω από την έννοια της επικινδυνότητας: από το θετικιστικό παράδειγμα στις θεωρίες της διακινδύνευσης". Στο: Μαγγανάς, Α. (Εκδ. Επιμ.) (2003). *Τμηματικός τόμος για την Α.Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου. τ.Β΄*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη-Bruyland, σελ.951-960 (954).

εγκληματικότητας της επικαιρότητας, αναπτύσσονται τιμωρητικές στάσεις για το φαινόμενο της εγκληματικότητας, ενώ οι συμμετοχικές μορφές πρόληψης του εγκλήματος και ενίσχυσης του αισθήματος της ασφάλειας έχουν περιορισμένη εφαρμογή, γεγονός το οποίο αναδεικνύει την ανάγκη καλλιέργειας κουλτούρας που θα ευνοεί την ενεργό συμμετοχή των πολιτών σε παρεμβάσεις ολιστικού χαρακτήρα με σκοπό την προαγωγή της ασφάλειας, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης και τη βελτίωση της ποιότητας της καθημερινής ζωής των πολιτών στο περιβάλλον τους.³⁵

Οι πολίτες ανησυχούν περισσότερο για τα εγκλήματα βίας, τα οποία τους προκαλούν μεγαλύτερη ανασφάλεια και φόβο θυματοποίησης, καίτοι δεν αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 10% της συνολικής εγκληματικότητας, αλλά προβάλλονται μεγεθυμένα από τα Μ.Μ.Ε., ωστόσο, για τους δικαστές δεν υπάρχει τέτοια διάκριση στην απαξία και στην ποινική μεταχείριση.³⁶ Από γνωστή ελβετική έρευνα με δείγμα δικαστών και πολιτών επί κοινών ποινικών υποθέσεων επιβεβαιώθηκε ότι οι πολίτες μπορεί να είναι πιο αυστηροί και τιμωρητικοί από τους δικαστές, ενώ τα αποτελέσματα ήταν αντίστροφα σε παλαιότερη ελληνική έρευνα επί της κατάργησης της θανατικής ποινής.³⁷ Επίσης, διαπιστώθηκε ότι όσο πιο υψηλό είναι το επίπεδο πληροφόρησης για το ποινικό σύστημα, τόσο πιο αμβλυμένες είναι οι τιμωρητικές στάσεις των πολιτών, ενώ αναφορικά με τους σκοπούς της ποινής, ότι προηγούνται στην ιεράρχηση η τιμωρία και η κοινωνική επανένταξη του εγκληματία και έπεται η ικανοποίηση του θύματος. Οι δικαστές αποδίδουν πρωταρχική σημασία στη γενική και την ειδική πρόληψη, ενώ οι πολίτες περισσότερο στην προστασία της κοινωνίας με εξουδετέρωση των εγκληματιών (ανασφάλεια και φόβος του εγκλήματος), έχουν δε την τάση να θεωρούν την ποινική δικαιοσύνη επιεική όταν δεν τους αφορά. Η ιεράρχηση επηρεάζεται σημαντικά από τους ρόλους που υιοθετούνται, καθόσον οι δικαστές εκφράζουν το πνεύμα της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης εκ της θέσης και εκπαίδευσής τους και αποβλέπουν στην τήρηση των βασικών αρχών του ποινικού δικαίου, ενώ στο κοινό επικρατούν οι κοινωνικά και ατομικά διαμορφωμένες ανησυχίες και οι απαντήσεις αντανακλούν τις άτυπες κοινωνικές αντιδράσεις έναντι του εγκληματικού φαινομένου.³⁸

³⁵ Ζαραφωνίτου, Χ. (2023β), ό.π., σελ.42-43, της ίδιας, (2023στ). "Ο φόβος του εγκλήματος ως πεδίο έρευνας και αντεγκληματικής πολιτικής". Στο: *Έγκλημα & τιμωρία, Ενημερωτικό δελτίο Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας*, τ.12, 3^ο/2023, σελ.4-8(5), Κοντοπούλου, Ε. (2023), ό.π., σελ.49-65(65).

³⁶ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β). *Τιμωρητικότητα*, ό.π., σελ.64-65.

³⁷ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β), ό.π., σελ.68, Δασκαλάκης, Η., κ.ά. (1983). *Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα*. ΕΚΚΕ.

³⁸ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008α). "Κοινωνικές αντιλήψεις για την ποινική δικαιοσύνη και τιμωρητικότητα". Στο: *Ποινικές Επιστήμες, Θεωρία και Πράξη. Προσφορά Τιμής στην Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη (2008)*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.1225-1229, της ίδιας, (2008β), ό.π., σελ.69, Τσίγκανου, Ι. (2021). *Κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα, Τελική Έκθεση Αποτελεσμάτων-Σύνοψη, Ερευνητικό Έργο*. ΕΚΚΕ/Ινστιτούτο Πολιτικών Ερευνών/Εργαστήριο για το Φύλο & ΚΕΘΙ, Αθήνα, Σεπτέμβριος 2021.

Οι έρευνες καταδεικνύουν τη φαινομενική αντίφαση ότι υπάρχει ανικανοποίητο για τις ποινικές κυρώσεις εκτιμώντας ότι δεν ήταν αρκετά σοβαρές, αλλά παράλληλα η απαίτηση των πολιτών για αυστηροποίηση των ποινών δε συνάδει με τη μεγάλη αποδοχή των εναλλακτικών ποινικών κυρώσεων και της διαμεσολάβησης, ωστόσο, τούτο εξηγείται από το γεγονός ότι οι πολίτες θεωρούν τις ποινές επιεικείς έχοντας κατά νου τις μορφές εγκληματικότητας που θεωρούν σοβαρότερες και απειλητικότερες με υπότροπους και επικίνδυνους δράστες, ενώ επιδοκιμάζουν την αποφυγή εγκλεισμού ή ακόμη και ποινικής δίκης αναφερόμενοι σε ηπιότερες μορφές εγκληματικότητας και σε μη υπότροπους δράστες. Από τις έρευνες αυτές προκύπτει ότι οι τιμωρητικές στάσεις συναρτώνται θετικά με τις ανικανοποίητες προσδοκίες από τη λειτουργία του συνολικού Σ.Α.Π.Δ.. Ωστόσο, το ανικανοποίητο των πολιτών για το Σ.Α.Π.Δ. είναι απόρροια και μιας σειράς άλλων ανικανοποιήτων που απορρέουν από τη σταδιακή εξασθένηση του κοινωνικού χαρακτήρα του κράτους,³⁹ το οποίο όμως δεν τυγχάνει της δέουσας δημοσιότητας των Μ.Μ.Ε.,⁴⁰ καθώς η επαύξηση της απογοήτευσής τους από την εφαρμογή και την (αν)αποτελεσματικότητα της Αντεγκληματικής Πολιτικής και εν γένει της απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, συνδέεται ευθέως με την ενίσχυση του αισθήματος του φόβου του εγκλήματος και της ανασφάλειας για την εντύπωση της εγκληματικότητας, τα οποία αξιολογούνται ως ιδιαίτερα σημαντικοί παράγοντες στη διαμόρφωση των τιμωρητικών στάσεων, καίτοι η ίδια η κοινή γνώμη δεν αποδίδει τη μεγαλύτερη αξιοπιστία στον τρόπο παρουσίασης των υποθέσεων στο πεδίο του εγκληματικού φαινομένου.⁴¹ Πάντως, «δεν πρέπει να αποδοθεί η μαζική υποστήριξη πολιτικών “νόμου και τάξης” μόνο στον επιδραστικό ρόλο των Μ.Μ.Ε..⁴² Η μεγαλύτερη τιμωρητικότητα στις σύγχρονες κοινωνικές στάσεις και αντιλήψεις απορρέει από τις μεταβολές των “liberal elites” που προηγουμένως στήριζαν την ποινικο-προνοιακή δομή μεταχείρισης, αλλά πλέον στράφηκαν στις σύγχρονες τάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής. Οι μεταβολές αυτές έγιναν σταδιακά και ως προϊόν αλληλεπίδρασης κοινωνικών αλλαγών.»⁴³ Το κοινωνικό-προνοιακό μοντέλο με τα μέτρα κοινωνικής πρόληψης, καίτοι ουσιώδες, φαίνεται αδύναμο στις σημερινές αντιλήψεις.

³⁹ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β). *Τιμωρητικότητα: Παράγοντες διαμόρφωσης τιμωρητικών στάσεων*, ό.π., σελ.51.

⁴⁰ Λαμπροπούλου, Ε. (1997). *Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ.17-26, 29-33, Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β). *Η τιμωρητικότητα. Ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης*. ό.π., σελ.85επ...

⁴¹ Cohen, S. (1972). *Folk devils and moral panics*. MacGibbon & Kee. London.

⁴² Garland, D. (2001), ό.π., σελ.146επ..

⁴³ Garland, (2001), ό.π., σελ.146επ., Ζαραφωνίτου, (2008β), ό.π., σελ.95.

3. Η ποινή

Η ποινή⁴⁴ έχει ατιμωτικό και στιγματιστικό χαρακτήρα και προβλέπεται από την έννομη τάξη ως εκδήλωση ιδιαίτερης αποδοκιμασίας, ως «κακό» που συνδέεται με ένα ηθικό στίγμα, κατά του δράστη ορισμένου εγκλήματος⁴⁵ (“ντρόπιασμα”, κατά τη θεωρία του Braithwaite) και ως αντίδραση στο έγκλημά του, μέσω του οποίου εκδηλώνεται ένα οιονεί ηθικό ελάττωμα.⁴⁶ Επιβάλλεται καταναγκαστικά από τα αρμόδια όργανα του κράτους που είναι τα τακτικά ποινικά δικαστήρια, με ορισμένη διαδικασία (ποινική δίκη) και με βάση θεμελιώδεις ουσιαστικές και δικονομικές εγγυήσεις υπέρ του κατηγορουμένου, λόγω του επαχθούς χαρακτήρα της. Στη σύγχρονη εποχή δεν είναι ιδιωτική (αντεκδίκηση), αλλά αποτελεί μονοπώλιο του Κράτους. Επειδή, όμως, η ανεξέλεγκτη άσκηση της ποινικής εξουσίας μπορεί να οδηγήσει σε εξευτελιστικές και υπερβολικές ποινές, πρέπει να συνοδεύεται από ταυτόχρονη κατοχύρωση αναφαίρετων εγγυήσεων. Η ποινή και το ποινικό δίκαιο, εκτός από τη λειτουργία τους για την προστασία των αξιών και των εννόμων αγαθών, πρέπει να στοχεύουν και σε μία αντίρροπη λειτουργία για την προστασία του πολίτη απέναντι στις καταχρήσεις του ποινικού μηχανισμού.⁴⁷ Στο σύγχρονο ποινικό δίκαιο η φύση της ποινής ως κοινωνικής απάντησης στο έγκλημα (απόρριψη κανόνων), διαπνέεται από τα χαρακτηριστικά της αναγκαιότητας και της αναλογίας που συνιστούν εκφάνσεις της αρχής της αναλογικότητας. Η πράξη για να προκαλέσει την ποινική αντίδραση του κράτους και να τυποποιηθεί σε έγκλημα πρέπει να θέτει σε κίνδυνο και να βλάπτει τις θεμελιώδεις αξίες που είναι απαραίτητες για την κοινωνική συμβίωση. Ποινικοποίηση πέρα από τα όρια αυτά είναι μη αναγκαία είτε επειδή η πράξη δε χρήζει σοβαρής αντιμετώπισης είτε επειδή η ποινή δεν είναι το μοναδικό μέσο για την πραγμάτωση αυτού του στόχου.

Η ποινή⁴⁸ απειλείται και επιβάλλεται προσωποπαγώς ως αντίδραση και απάντηση της οργανωμένης σε κράτος κοινωνίας προς το έγκλημα και τον δράστη του, που κρίθηκε ένοχος, στην πραγματικότητα όμως, κατά της ίδιας της πράξης που συνιστά το έγκλημα. Συνεπώς, ο εγκληματίας τιμωρείται όχι τόσο γι’ αυτό το οποίο είναι ως προσωπικότητα, αλλά για εκείνο το οποίο έπραξε και συνιστά το έγκλημά του, καθόσον χαρακτηριστικό της σύγχρονης ποινικής καταστολής είναι η δόμηση στις αρχές του λεγόμενου «ποινικού δικαίου της πράξης» και κατ’ εξαίρεση στο υποκειμενικά ρευστό «ποινικό δίκαιο του

⁴⁴ Ζαραφωνίτου, Χ., & Ανίση, Ε. (2023). “Από την τιμωρία στην τιμωρητικότητα-Σκοπιμότητα και λειτουργία της ποινής”, ό.π, σελ.73-83.

⁴⁵ Κουράκης, Ν. (2005α). *Ποινική καταστολή: Σκοποί και λειτουργίες της ποινής- Η εξατομίκευση της ποινικής κύρωσης*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.9επ., 14επ., Ζαραφωνίτου, Χ. (2023α). *Εμπειρική Εγκληματολογία: Συνέπειες της ποινής*, ό.π., σελ.239-247.

⁴⁶ Κουράκης, Ν. (2008). *Θεωρία της ποινής, Μια Εισαγωγή*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.33-34.

⁴⁷ Χωραφάς, Ν. (1978). *Ποινικό Δίκαιο*. Εκδ.9^η, Αθήνα: Αφοι Σάκκουλα, σελ.5επ., Ανδρουλάκης, Ι. (1991). *Ποινικόν Δίκαιον, Γενικό Μέρος*. Αθήνα: Αντ.Ν. Σάκκουλας, σελ.43επ..

⁴⁸ Γιαννούλης, Γ. (2024). *Οι θεωρίες ποινής και οι σχέσεις τους με τις εγκληματολογικές θεωρίες*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.25επ., 32επ., 47επ..

δράστη». Αμφισβητείται, πάντως, κατά πόσο ο σκοπός της επανακοινωνικοποίησης μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της επιβολής ποινής, η οποία ενδέχεται να παράξει και νέα εγκληματικότητα κατά την “προσέγγιση της ετικέτας”, οπότε αντιπροτείνεται η ενεργοποίηση διαδικασιών παρέκκλισης (diversion) ως λύση συμβατή (Braithwaite/Pettit) και πρόσφορη για την ευόδωση του σκοπού της επανακοινωνικοποίησης. Παρά την τάση που έχει εμφανιστεί στην επιστήμη για περιορισμό του Ποινικού Δικαίου,⁴⁹ εντούτοις είναι συνεχείς οι ποινικοποιήσεις που οδηγούν σε μία άγονη αντιπαράθεση κράτους-πολίτη, ενώ παράλληλα υπογραμμίζεται η ανάγκη για ενίσχυση στη θέση του κρατικού παρεμβατισμού άλλων εξωποινικών θεσμών, της διαμεσολάβησης και της συνδιαλλαγής μεταξύ δράστη-θύματος, με παράλληλη δημιουργία εξωκρατικών μηχανισμών συνδιαλλαγής και περιορισμό των κοινωνικών αιτίων της εγκληματικότητας,⁵⁰ παρά τις εύλογες επιφυλάξεις λόγω ενδεχόμενων αυθαιρεσιών.⁵¹ Οι κατά παρέκκλιση διαδικασίες, που σχετίζονται με την Επανορθωτική Δικαιοσύνη, ιδίως σε υποθέσεις παραβατικότητας ανηλίκων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος,⁵² με βάση τα ερευνητικά πορίσματα επέφεραν καλύτερα ειδικοπροληπτικά αποτελέσματα σε σύγκριση με το πλαίσιο των επίσημων ποινικών διαδικασιών, αναφορικά με το ποσοστό υποτροπής, χωρίς όμως να οδηγήσουν στην υποκατάσταση του ποινικού συστήματος, αλλά στη διεύρυνση του δικτύου των εμπλεκόμενων με την ποινή υπηρεσιών και φορέων. Από την άλλη, η εργαλειακή θεώρηση της ποινής έχει περιορισμένη εμβέλεια,⁵³ καθώς οι θεσμοί της καθορίζονται από κοινωνικούς παράγοντες που δε σχετίζονται πάντα με την ανάγκη για νόμο και τάξη, δημιουργεί υπέρμετρες προσδοκίες τόσο στο κοινό, όσο και στις αρχές ότι θα επιτευχθεί ο στόχος του ελέγχου του εγκλήματος, όμως η ποινολογική και η εγκληματολογική έρευνα αποκαλύπτουν δυσεξήγητα αρνητικά ευρήματα, τα οποία οι ειδικοί αποδίδουν σε εξωτικά προβλήματα, όπως η υποχρηματοδότηση, η ανεπιθύμητη αστυνομική παρέμβαση, η εχθρική στάση των Μ.Μ.Ε., οι παράλογες αντιλήψεις και προσδοκίες του κοινού κ.ά., πλην όμως πρόκειται για εγγενείς περιορισμούς, καθώς το ποινικό σύστημα δεν μπορεί να παραμένει ανεπηρέαστο από τις κοινωνικές δυνάμεις, ενόψει του ότι καμία μέθοδος ποινής δεν έχει επιτύχει υψηλά ποσοστά αναμόρφωσης ή ελέγχου της εγκληματικότητας. Σύμφωνα με

⁴⁹ Κουράκης, Ν. (1986). *Ποινικό Δίκαιο και ουτοπία*, Ανακοίνωση στο 6^ο Διεθνές Ανθρωπιστικό Συμπόσιο, 1984, *Πρακτικά Συμποσίου*, του ιδίου, (2005β). *Εγκληματολογικοί ορίζοντες*, τ.Α΄. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν..Σάκκουλας, σελ.3-16.

⁵⁰ Γιαννούλης, Γ. (2024), ό.π., σελ.165-167, 177-178.

⁵¹ Roxin, C. (1998). *Έχει το ποινικό δίκαιο μέλλον;*. Στο: *ΠοινΧρ ΜΗ΄.1998*, σελ.705-711, Κουράκης, Ν. (2005γ), *“Η αποκλιμάκωση της ποινικής καταστολής, Όροι και όρια”*. Στο: *Τιμητικός Τόμος «Μνήμη Χωραφά, Γάφου, Γαρδίκας»*, τ.Β΄, σελ.153επ., 175επ., ιδίου, (2005α). *Ποινική Καταστολή*, ό.π., σελ.366επ..

⁵² Πανάγος, Κ. (2023). *Πρότυπα και γενικές αρχές του Ποινικού Δικαίου Ανηλίκων*, Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.128-129.

⁵³ Χλούπης, Γ. (2023). *“Οι διάφορες μορφές πρόληψης εγκληματικότητας και η εργαλειοποίηση του ουσιαστικού ποινικού δικαίου για την άσκηση αντεγκληματικής πολιτικής”*. Στο: *ΠοινΔνη*, 7/2023, σελ.803-810.

τον πατέρα της Εγκληματολογίας, E.Durkheim,⁵⁴ ορθή συμπεριφορά σε τακτική βάση προωθούν μόνο παραδοσιακές διαδικασίες κοινωνικοποίησης (*«η εσωτερικευμένη ηθική και η αίσθηση καθήκοντος, οι άτυπες παροτρύνσεις και ανταμοιβές της συμμόρφωσης, τα πρακτικά και πολιτισμικά δίκτυα της αμοιβαίας προσδοκίας και αλληλεξάρτησης»*), ενώ όσον αφορά τον κοινωνικό έλεγχο η ποινή αποτελεί ένα εξαναγκαστικό εφεδρικό μέσο για τους πιο αξιόπιστους κοινωνικούς μηχανισμούς.

Σύμφωνα με την κριτική του Garland, στην εξίσωση εισέρχονται νέοι παράγοντες, οι οποίοι μένουν απαρατήρητοι μέσα στη συνήθη διαμάχη, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η ποινή είναι καταδικασμένη να μην επιτύχει σε μεγάλο βαθμό, επειδή οι συνθήκες που ευνοούν περισσότερο τη συμμόρφωση ή αντίστροφα προάγουν το έγκλημα και την παρέκκλιση βρίσκονται εκτός δικαιοδοσίας ποινικών θεσμών: 1) Λόγω της εργαλειακής τους φύσης, τα μέσα που χρησιμοποιούν για την επίτευξη του σκοπού είναι αντικαταστατά, η βελτίωση, η αποτροπή, η αχρήστευση είναι ισοδύναμες εναλλακτικές που αντικαθιστούν η μία την άλλη με κριτήριο τον αποτελεσματικότερο έλεγχο του εγκλήματος, διαπίστωση που απομειώνει την ανθρωπιστική διάσταση της επανακοινωνικοποίησης. 2) Πέραν από τις θεωρίες πρόληψης και οι θεωρίες που δεν είχαν εργαλειακή αφετηρία (ανταποδοτικές) έχουν υποβληθεί σε εργαλειοποίηση προς την εξυπηρέτηση σκοπιμοτήτων καταπολέμησης του εγκλήματος. 3) Οι στόχοι που αποβλέπουν είναι περιορισμένα εφικτοί, λόγω της αναγκαίας συνάρτησης της ποινής με οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές συνιστώσες που απομειώνουν την προσδοκώμενη αποτελεσματικότητά της. 4) Μετά την ανάδυση των εγκληματολογιών καθημερινής ζωής, τονίζεται η απλή διαχείριση παρά η μείωση της εγκληματικότητας. Το διαχειριστικό πρότυπο ενέτεινε τον ποινικοκατασταλτικό έλεγχο με πρακτικές περιστασιακής πρόληψης, δυσχέρανσης στόχων, επιτήρησης και εφαρμογής νεοσυντηρητικών πολιτικών.⁵⁵ 5) Το εργαλειακό πρότυπο συχνά επικαλείται την εγκληματοπροληπτική του αποτελεσματικότητα για τη δικαιολόγηση νόμων με συμβολικό ποινικό περιεχόμενο,⁵⁶ που εξυπηρετούν συμφέροντα κοινωνικών ομάδων ή καταλαγιάζουν εξάρσεις ποινικού λαϊκισμού,⁵⁷ αλλά κατ' ουσίαν δεν έχουν εγκληματοπροληπτικό αποτέλεσμα και αφήνουν το έγκλημα ανεπηρέαστο.⁵⁸

⁵⁴ Durkheim, E. (1937/1981). *Les regles de la methode sociologique*. PUF, σελ.67.

⁵⁵ Τζαννετάκη, Τ. (2006). *Ο νεοσυντηρητισμός και η πολιτική μηδενικής ανοχής. Μια κριτική θεώρηση των θέσεων του J.Q.Wilson*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας.

⁵⁶ Δημητράτος, Ν. (1993). "Αντεγκληματική πολιτική και συμβολικό ποινικό δίκαιο". Στο: *NoB 1993*, σελ.1045επ..

⁵⁷ Παπαχαράλάμπους, Χ. (2020). "Penal populism and the aims of punishment. The emergence of policed Democracy". Στο: Παπαχαράλάμπους, Χ.,κ.ά. (2020). *The aims of punishment*. Αθήνα:Α.Σάκκουλας,σελ.21.

⁵⁸ Garland (1991). *Sociological perspectives on punishment, crime and justice*. σελ.117, Γιαννούλης, Γ. (2024), ό.π., σελ.146-147.

Σύμφωνα με τον Μ.Φουκώ,⁵⁹ ο αρνητικός κοινωνικός έλεγχος με την έννοια της αποδοκιμασίας και τιμώρησης της αποκλίνουσας από τα πρότυπα συμπεριφοράς συνιστά τον ισχυρότερο ίσως μηχανισμό της σύγχρονης εξουσίας. Ο σκοπός της φυλακής σαν μέσο βελτίωσης του ατόμου δε δικαιώθηκε, αντιθέτως, αναπαράγει το ίδιο μοντέλο εγκληματικότητας, λειτουργώντας περισσότερο σαν μηχανισμός εξουδετέρωσης και υπηρετώντας τη βασική στρατηγική του συστήματος για τη δημιουργία «πειθαρχημένου» πολίτη. Η ποινική πρακτική δεν μπόρεσε να ξεπεράσει τους εντεταλμένους στόχους της για έλεγχο και καταστολή ορισμένων κοινωνικών συμπεριφορών. Όμως αντί να ανατρέψουμε ένα σύστημα, θα μπορούσαμε να μετασχηματίσουμε τη στρατηγική δυναμική του, με συνέπεια να διαμορφωθούν τελείως διαφορετικά αποτελέσματα. Η διαλεκτική σχέση ανάμεσα στον νόμο, στην ποινή και στον παραβάτη μπορεί να προσδώσει ένα καινούριο χαρακτήρα στην έννοια της τιμωρίας.⁶⁰ Το ζήτημα δεν είναι αν μπορούμε να συλλάβουμε μια κοινωνία χωρίς φυλακή, αλλά τι είδους μηχανισμοί θα διέπουν αυτήν, ώστε να διατηρούνται οι ισορροπίες ανάμεσα στην κοινωνική αντίδραση και στην ποινική καταστολή και ποιά η μορφή των σχέσεων τους. Ο Φουκώ κατέδειξε τις αντιφάσεις και τους κινδύνους που κρύβει η μερική μεταρρύθμιση του ποινικού συστήματος. Οι περιοδικές αναθεωρήσεις θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης, καθώς και η εισαγωγή νέων με διαφορετικό συχνά προσανατολισμό δημιούργησαν ένα πρόβλημα αφομοίωσης στην ποινική πρακτική. Η επαναφορά της θεωρίας της επικινδυνότητας της προσωπικότητας βάζει σε σκέψεις για τις μελλοντικές εξελίξεις,⁶¹ ιδίως δε όσο οι τιμωρητικές στάσεις των πολιτών που στην επίκλησή τους βασίζεται η αυστηροποίηση της νομοθεσίας, εμφανίζουν ανοδική τάση στις μέρες μας.

Στις νεότερες τάσεις διαπιστώνεται η αποτυχία⁶² του αμιγώς κατασταλτικού ΣΑΠΔ, σε συνδυασμό με το πνεύμα ορθολογισμού και ανθρωπισμού που άρχισε να διέπει τις σύγχρονες νομοθεσίες, εξελίξεις που οδήγησαν στην υιοθέτηση εναλλακτικών μορφών ποινών και απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης⁶³, όπως η συμμετοχική (συναινετική, επανορθωτική-αποκαταστατική). Πέραν των παραδοσιακών θεσμών της μετατροπής, της υφ' όρον αναστολής της ποινής και της υφ' όρον απόλυσης, συγκαταλέγονται πλέον και στη χώρα μας εξωιδρυματικοί θεσμοί, όπως η παροχή

⁵⁹ Κουράκης, Ν. (1991γ). "Το πρόβλημα της ποινικής καταστολής στο έργο του Μισέλ Φουκώ". Στο: του ιδίου, (1991). *Εγκληματολογικοί ορίζοντες*, Α'. Θεωρία και πρακτική της ποινικής καταστολής. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.141-160.

⁶⁰ Παπαθεοδώρου, Θ. (1990). *Η έννοια της τιμωρίας—Μια συνέντευξη του Μ. Foucault*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας.

⁶¹ Foucault, Μ. (1975). *Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής* (Μτφρ. Μπέτζελος, Τ.). Αθήνα: Πλέθρον.

⁶² Αλεξιάδης, Σ. (2008). "Η Εγκληματολογία από το χθες στο αύριο". Στο: Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (Διευθ. έκδ.), Χαλκιά, Α.(Βοηθός), (2011). *Η Εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Με την ευκαιρία της 30^{ης} επετείου της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας (1978-2009)*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.1169-1184.

⁶³ Γιαννούλης, Γ. (2024), ό.π., σελ.90επ., 97επ., 143επ..

κοινωφελούς εργασίας είτε κατά μετατροπή της στερητικής της ελευθερίας ποινής είτε ως προβλεπόμενη ποινή, ενώ στα πλαίσια των εναλλακτικών τρόπων⁶⁴ έχουν διευρυνθεί νομοθετικά οι δυνατότητες παροχής αδειών εξόδου, ημιελεύθερης διαβίωσης, έκτισης ποινής κατ' οίκον ή με ηλεκτρονική επιτήρηση (“βραχιολάκι”).⁶⁵ Ωστόσο, το Σ.Α.Π.Δ. έχει ανάγκη εκσυγχρονισμού στην κατεύθυνση των εξωιδρυματικών κυρώσεων και των άλλων συναφών θεσμών (εναλλακτικές ποινές, κατά παρέκκλιση διαδικασίες, ποινική διαταγή, ποινική συνδιαλλαγή, ποινική διαπραγμάτευση, ποινική διαμεσολάβηση, διαδικασία συνδιαλλαγής δράστη-θύματος, αποκαταστατική/επανορθωτική δικαιοσύνη, φιλική δικαιοσύνη προς ευάλωτες ομάδες, όπως θύματα, ανήλικοι, υπερήλικες, γυναίκες κλπ.), που είτε δεν έχουν νομοθετηθεί και υλοποιηθεί στην πράξη επαρκώς είτε δεν έχουν καταστεί κτήμα γνώσης και εφαρμογής στη συνείδηση των θεσμικών φορέων και των κοινωνιών που εμπλέκονται στο Σ.Α.Π.Δ.. Για την αποτελεσματικότητα αυτών πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όχι μόνο η κύρωση, τα δικαιώματα του κατηγορουμένου, αλλά και η αποτροπή του εγκλήματος και της υποτροπής, ο σωφρονισμός και η (επαν)ένταξη στην κοινότητα και η αποκατάσταση-επανόρθωση, ικανοποίηση, αποζημίωση του θύματος, από κάθε άποψη. Συνεπώς, οι νέες μορφές ποινών ως θεσμοί πρέπει να συμβαδίζουν κατά το δυνατόν με τις εμπειρικά διαπιστώσιμες αντιλήψεις της κοινωνίας ή έστω να προπορεύονται για να ανοίγουν δρόμο, να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της. Επιπλέον, πρέπει να δοκιμάζονται και να παρακολουθούνται στατιστικά, ώστε σε περίπτωση δυσλειτουργιών στην εφαρμογή τους, να μεταρρυθμίζονται. Τα ανωτέρω διαπιστώνονται μέσα σε ένα γενικότερο κλίμα παλινδρόμησης του ποινικού νομοθέτη μεταξύ αφενός μεν, επανειλημμένων διαδικασιών αποποινικοποίησης με σκοπό την αποσυμφόρηση των φυλακών, αφετέρου δε, αυστηροποίησης της ποινικής νομοθεσίας, κυριαρχίας του πνεύματος τιμωρητικότητας και της ποινικής καταστολής, που προκαλούν κλονισμό στο Σ.Α.Π.Δ., στις αρχές του κράτους δικαίου, στη διάκριση των εξουσιών, στην προστασία θεμελιωδών ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, με σκοπό τη βραχυπρόθεσμη μείωση του φόβου και της ανασφάλειας των πολιτών, αλλά και για λόγους συμβολισμού ή ιδεολογίας στη χάραξη και υλοποίηση της αντεγκληματικής πολιτικής, μακροπρόθεσμα όμως με αβέβαιες σε καταλληλότητα, εφαρμοσιμότητα κι αποτελεσματικότητα συνέπειες.

Με βάση αξιόπιστες εγκληματολογικές έρευνες διεθνώς, ούτε η ανασφάλεια της κοινής γνώμης μειώνεται ούτε η συμμόρφωση στη νομιμότητα αυξάνεται μέσω της έντονης τιμωρητικότητας, αλλά ούτε και η υποτροπή αποτρέπεται. Το Σ.Α.Π.Δ. πάσχει

⁶⁴ Χάϊδου, Α. (2002). *Το σωφρονιστικό σύστημα, ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.83επ..

⁶⁵ Δημητράτος, Ν. (2016). “Ποινή και εναλλακτικοί τρόποι έκτισής της, Μια κριτική επισκόπηση”. Στο: *Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.2249επ., Σορβατζιώτη, Δ. (2016). “Η κοινωφελής εργασία ως εναλλακτική ποινή”. Στο: Γασπαρινάτου, Μ. (Εκδ. επιμ.). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης-Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλα, σελ.2298-2302.

(και) στο στάδιο της ποινής. Οι εναλλακτικές λύσεις που προτείνονται δεν έχουν πάντα τη δυνατότητα να δώσουν μια ριζοσπαστική αλλαγή. Η πολιτική εκμετάλλευση του «ευάλωτου» θύματος, η αύξηση της εγκληματικότητας, ο φόβος του εγκλήματος και η έλλειψη εμπιστοσύνης του κοινού απέναντι στο Σ.Α.Π.Δ. το απομάκρυναν από την υποστήριξη προσπαθειών για αποκατάσταση του «εγκληματία» και το οδήγησαν σε τιμωρητικές στάσεις. Οι πολίτες με βάση τις έρευνες πιστεύουν ότι επεικές ποινικό σύστημα, που δεν είναι τιμωρητικό, ακόμη και για τη μικρο-εγκληματικότητα, αποτελεί τον σημαντικότερο παράγοντα εγκληματικότητας στη χώρα, κάτι που όμως δεν ανταποκρίνεται στα επιστημονικά πορίσματα των εγκληματολογικών ερευνών. Παρόλ' αυτά αποτελεί βιτρίνα της πολιτικής και ιδεολογικής σκοπιμότητας για αυστηροποίηση της νομοθεσίας και δίοδο εγκαθίδρυσης τιμωρητικότητας, που μακροπρόθεσμα δεν παράγει τα αναμενόμενα, γι' αυτό επιτείνεται ολοένα και περισσότερο, καίτοι δεν έχει δικαιωθεί ως μοντέλο Αντεγκληματικής Πολιτικής. Παράλληλα, η απαξίωση της αντίληψης ότι η εγκληματικότητα μπορεί να αντιμετωπιστεί με κοινωνικά προγράμματα προκάλεσε την εγκατάλειψη του αναμορφωτικού μοντέλου και την αντικατάστασή του από ουδέτερα ποινολογικά πρότυπα που προτάσσουν τη μετάπειση ή την αποτροπή μέσω της ποινής.⁶⁶ Παρά τις αξιοσημείωτες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες στο ποινικό σύστημα, τα προβλήματα παραμένουν ενεργά και ο διάλογος ανοιχτός. Ωστόσο, οι προσπάθειες της Πολιτείας πρέπει να στοχεύουν στη διερεύνηση και των εναλλακτικών μεθόδων έκτισης ποινών και απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης, διότι το αμιγές σύστημα επιβολής ποινών εμφανίζει χρόνια και ανυπέρβλητα μειονεκτήματα.⁶⁷

4. Η Αντεγκληματική Πολιτική

Οι απαντήσεις στο σύνθετο φαινόμενο της εγκληματικότητας δεν είναι άμεσες, πρόχειρες ή δημαγωγικές στο πλαίσιο μιας σύγχρονης ορθολογικής Αντεγκληματικής Πολιτικής. Εδώ εντοπίζεται και η μεγάλη χρησιμότητα της εγκληματολογικής έρευνας, η οποία δε χρηματοδοτείται από το κράτος, καίτοι οι κυβερνήσεις ανάγουν σε μείζον το ζήτημα της Αντεγκληματικής Πολιτικής για αντιμετώπισή της εγκληματικότητας, χρηματοδοτώντας, όμως, αμφίβολης αποτελεσματικότητας μέτρα. *«Πέραν δε της επιστημονικής χρησιμότητας των ερευνητικών πορισμάτων... το ζητούμενο της αντεγκληματικής πολιτικής οφείλει να μετατεθεί από την αντικειμενική τιμωρητικότητα, μέσα από την αυστηροποίηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, στη διάγνωση και άμβλυνση των παραγόντων που εξηγούν*

⁶⁶ Ζαραφωνίτου, Χ. (2011β). "Από την ανταποδοτική στην αποκαταστατική δικαιοσύνη: τιμωρητικότητα ή άμβλυνση των συγκρούσεων;". Στο: *Η Εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Επετειακό Συνέδριο για τα 30 χρόνια της Ε.Ε.Ε.*, Δ/ση έκδ. Α.Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.118-119, 121.

⁶⁷ Ζαραφωνίτου, Χ. (2004δ). *Εμπειρική Εγκληματολογία*, ό.π., σελ.249-251.

την υποκειμενική τιμωρητικότητα, που εκφράζουν οι κοινωνικές στάσεις κι αντιλήψεις».⁶⁸ Οι περισσότερες έρευνες συμφωνούν ότι η ανησυχία συσχετίζεται με τις τιμωρητικές στάσεις των πολιτών και επηρεάζει τις απόψεις τους για την αυστηρότητα της ποινικής μεταχείρισης των εγκληματιών, αλλά και γενικότερα για την αυστηροποίηση της Αντεγκληματικής Πολιτικής, ενώ συνδέεται με τη γενικότερη ανασφάλειά τους σχετικά με τις διαστάσεις του εγκληματικού προβλήματος, καθώς επίσης και με τον κλονισμό της εμπιστοσύνης τους απέναντι στο Σ.Α.Π.Δ., το οποίο θεωρούν ως αναποτελεσματικό στην προστασία τους από το έγκλημα. Το αίσθημα ανασφάλειας θεωρείται ως «κινητήρια δύναμη» των τιμωρητικών στάσεων των πολιτών, καθόσον, είτε με τη μορφή του άμεσου φόβου του εγκλήματος είτε με τη μορφή της ανησυχίας για την εγκληματικότητα ως κοινωνικό πρόβλημα, επηρεάζει καθοριστικά την Αντεγκληματική Πολιτική. Οι κοινωνικές πιέσεις για τη λήψη αυστηρότερων μέτρων αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου, καθώς και η γενικευμένη τάση πολιτικής εκμετάλλευσης της ανασφάλειας επιφέρουν την ενίσχυση της καταστολής και την επέκταση της ποινικής παρέμβασης του κράτους, το οποίο συνεχώς αναδιπλώνεται σε μια αντίληψη κατ' εξοχήν κατασταλτική, που εκφράζεται μέσα από τις σύγχρονες πολιτικές ασφαλείας και τις τιμωρητικές νομοθεσίες. Έτσι το κοινωνικό κράτος παραχωρεί τη θέση του σε μέτρα καταστολής και εκφοβισμού των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, τα οποία διεκδικούν νομιμοποίηση με το ψευδο-δίλημμα «ασφάλεια ή ελευθερία», το οποίο είναι ασύμβατο, ωστόσο, με το δημοκρατικό σύστημα, στο πλαίσιο του οποίου η ασφάλεια θεμελιώνεται σε τρεις βασικούς άξονες: δικαιώματα ανθρώπου-ατομικές ελευθερίες-κρατικές εγγυήσεις.⁶⁹

Σήμερα, «η εξασθένιση του πλαισίου κυρίαρχων αξιών, ρυθμιστικών των σχέσεων των κοινωνικών μελών μεταξύ τους και των σχέσεων κράτους-πολίτη και η μη αποκατάστασή του, είναι εμφανής στο επίπεδο της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής, καθώς οι σύγχρονες τάσεις στερούνται σφαιρικότερου φιλοσοφικού και επιστημονικού υποβάθρου και διακρίνονται από αποσπασματικότητα, επιφανειακή προσέγγιση και αναποτελεσματικότητα, που οδηγεί στον κλονισμό της εμπιστοσύνης απέναντι στον θεσμό της απονομής ποινικής δικαιοσύνης και στην ένταση της ανασφάλειας που βρίσκει την έκφρασή της συχνά μέσα από ακραίες φωνές, επιβεβαιώνοντας τον φαύλο κύκλο εγκληματικότητα-ανασφάλεια-τιμωρητικότητα.»⁷⁰ Η Πολιτεία πρέπει να εμφυσήσει στους πολίτες το αίσθημα εμπιστοσύνης στους θεσμούς, ιδίως σε εποχές κρίσης αξιών,

⁶⁸ Ζαραφωνίτου, Χ. (2023β). *Ο φόβος του εγκλήματος-Ανάλεκτα: Τιμωρητικότητα...*, ό.π., σελ.151-152.

⁶⁹ Κουράκης, Ν. (1991α). «Το δικαίωμα του πολίτη στην ασφάλειά του». Στο: του ιδίου, (1991). *Εγκληματολογικοί ορίζοντες*, τ.Α'. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, β'έκδ., σελ.159-169(158), Τσήτσουρα, Α. (2003). «Εγκληματικότητα και αντεγκληματική πολιτική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης». Στο: Μαγγανάς, Α. (Επιμ.). (2003). *Τιμητικός τόμος για την Α.Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου*, τ.Β'. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.1405-1422 (1414), Κουράκης, Ν. (1991α). «Το δικαίωμα του πολίτη στην ασφάλειά του». Στο: του ιδίου, (1991). *Εγκληματολογικοί ορίζοντες*, τ.Α'. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, β'έκδ., σελ.159-169(158).

⁷⁰ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β). *Η τιμωρητικότητα: Οι συνέπειες της τιμωρητικότητας*, ό.π., σελ.147.

αυξημένης ποσοτικά και αναβαθμισμένης ποιοτικά εγκληματικότητας, παράλληλα με τη χάραξη Αντεγκληματικής Πολιτικής με έμφαση στην πρόληψη και στη λήψη προνοιακού και όχι μόνο κατασταλτικού χαρακτήρα μέτρων.⁷¹ Έτσι, «η χάραξη και η άσκηση αντεγκληματικής πολιτικής στη χώρα μας πρέπει να απολέσει τον βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα της, να εγκαταλείψει το άμεσο και το απτό και να συγκροτηθεί εκ νέου με γνώμονα κυρίως το κοινωνικό αίτημα για κοινωνική δικαιοσύνη και όχι αποκλειστικά και μόνο με τη δικαιοσύνη του τυπικού συστήματος άσκησης κοινωνικού ελέγχου.»⁷² Βάσει δε των ερευνητικών πορισμάτων, δεν επιτρέπονται απλουστεύσεις των κοινωνικών στάσεων, αλλά επιβάλλεται η ισορροπημένη προσέγγιση των κοινωνικών προβλημάτων, της λειτουργίας των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, καθώς και του σημαντικού ρόλου της εκπαίδευσης και ενημέρωσης για μια ψύχραιμη και ορθολογική αντιμετώπιση του συνολικού εγκληματικού φαινομένου. Απέναντι σε συνθήκες κοινωνικής έντασης, η μόνη δυνατή πρόταση πρέπει να είναι η ορθολογική προσέγγιση μέσα από τον συνδυασμό βραχυπρόθεσμων μέτρων πρόληψης και μέτρων κοινωνικής πρόληψης σε μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη προοπτική, προς όφελος της ποιότητας ζωής των πολιτών, ώστε να νιώθουν ταυτόχρονα ασφαλείς, αλλά και ελεύθεροι.⁷³

Το πρόβλημα που προκύπτει από την απαίτηση για ποινικοποίηση νέων συμπεριφορών ή για αυστηρότερες ποινές είναι ότι ο ποινικός νόμος περιορίζεται στην τιμώρηση του δράστη, χωρίς να διερευνώνται εναλλακτικές μορφές αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου. Κατ' αυτόν τον τρόπο διαιωνίζεται μια πολωτική σχέση μεταξύ του θύματος και του δράστη που αντί να εξομαλύνει την κατάσταση, την επιδεινώνει. Διά της ποινικοποίησης επιτυγχάνεται η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος και η εξυπηρέτηση των συμφερόντων της πολιτικής ηγεσίας. Συνεπώς, προκαλείται η εντύπωση ότι η Πολιτεία συμμερίζεται το πρόβλημα και εφαρμόζει τη λαϊκή βούληση, αλλά πολλές φορές το θύμα “εργαλειοποιείται” προς την κατεύθυνση αυτή και μάλιστα

⁷¹ Ζαραφωνίτου, Χ. (2020). “Φάκελος-Αντεγκληματική πολιτική”. Στο: *Έγκλημα και τιμωρία, Ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας*, Φεβρουάριος 2020, τ.6, σελ.8-9, Τσίγκανου, Ι. (2018). “Η συμβολή των στατιστικών δεδομένων για το έγκλημα στη χάραξη και άσκηση αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής”, ό.π., σελ.105-119, Βλάχου, Β. (2016). “Η κρίση ως ευκαιρία ανάδειξης του εγκληματικού φαινομένου: ο ρόλος του θύματος, τα αδιέξοδα και οι προκλήσεις”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. τ.Α΄. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.272-284(284), Πανάγος, Κ. (2020β). “Τα συστατικά στοιχεία της συνεκτικής και ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής: Μια ολιστική θεώρηση με βάση τη Σύσταση R (96) 8 της Επιτροπής Υπουργών του Σ.Ε.”. Στο: *Έγκλημα και τιμωρία, Ενημερωτικό δελτίο της Ε.Ε.Ε.*, 2^{ος}/2020, τ.6, σελ.10-22, Καραγιαννίδης, Χ. (2009). *Πρότυπα προληπτικής αντεγκληματικής πολιτικής-Η συμμετοχική αντεγκληματική πολιτική*. Διδακτορική διατριβή, εκπονηθείσα στο Τμήμα Νομικής, Σχολή ΝΟΠΕ, ΑΠΘ, διαθέσιμη από: Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.

⁷² Τσίγκανου, Ι. (2016). “Αντεγκληματική πολιτική και τυπικός έλεγχος στην Ελλάδα της κρίσης”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Α΄ τόμος. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.214-232 (232).

⁷³ Ζαραφωνίτου, Χ. (2016). “Βίαιη εγκληματικότητα και φόβος του εγκλήματος σε εποχές «κρίσης»”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα:Αντ.Ν.Σάκκουλας,, σελ.34-44.

όχι από πραγματικό ενδιαφέρον ή συμπόνια, αλλά ως αφορμή για αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας και της κατασταλτικής διαδικασίας προς εξυπηρέτηση άλλων σκοπών κρατικής πολιτικής⁷⁴ (λ.χ. επικαλούμενη επιτάχυνση απονομής δικαιοσύνης, ικανοποίηση λαϊκού αισθήματος ή «κοινής γνώμης»), οπότε ο ρόλος του θύματος καθίσταται αμφίσημος, επιρρεπής στις νομοθετικές μεταβολές και υποβαθμισμένος σε πολιτική εκμετάλλευση στο ΣΑΠΔ.⁷⁵ Στη βάση της κριτικής του θυματολογικού κινήματος για την εκμετάλλευση των θυμάτων, ως ενδεδειγμένη λύση προτείνεται η ευαισθητοποίηση της κρατικής πολιτικής αναφορικά με τις πραγματικές ανάγκες τους.⁷⁶ Η αντικειμενική τιμωρητικότητα μέσα από την αυστηροποίηση της αντιμετώπισης των εγκληματιών συμπίπτει με τη διεκδίκηση από πλευράς θυμάτων περισσότερων δικαιωμάτων κατά την απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης, ενώ σχετίζεται και με τις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, των οποίων συχνά αποτελεί τη νομιμοποιητική βάση, ώστε να τους προσδίδει φαινομενικά χαρακτήρα θυματοκεντρικών πολιτικών. Οι υπέρμαχοι των δικαιωμάτων των θυμάτων διαχωρίζουν τη θέση τους ως προς την αυστηρότερη τιμώρηση των δραστών, υποστηρίζοντας ότι επικεντρώνουν στη διαμόρφωση ενός Σ.Α.Π.Δ. πιο δίκαιου για το θύμα, πιο καθησυχαστικού για την κοινότητα και πιο ευνοϊκού για τον παραβάτη και ότι το θύμα δίνει μεγαλύτερη σημασία στην έκφραση συγγνώμης από ότι στην οικονομική αποκατάστασή του.⁷⁷ Οι θυματοκεντρικές θεωρίες ποινής έχουν εξελιχθεί εσχάτως σε μία ολοένα ανερχόμενη τάση, στοχεύοντας στην αποτροπή της επαναθυματοποίησης, ενώ κοινός παρανομαστής αποτελεί η διασφάλιση του δικαιώματος του θύματος στην επίσημη, αποδοκιμαστική διαπίστωση της παραβίασης του κανόνα, το οποίο όμως δε φτάνει μέχρι την αξίωση για την επιβολή του ύψους της ποινής. Από ορισμένους θεωρητικούς προτείνεται η ανάγκη διαμόρφωσης των όρων μιας σύγχρονης θυματοκεντρικής Αντεγκληματικής Πολιτικής μέσα από ψύχραιμο, ορθό και επιστημονικό λόγο, αντί κραυγών για το έγκλημα, με τη διαμόρφωση μιας εθνικής στρατηγικής για την προστασία των θυμάτων εγκληματικότητας, σύμφωνα με τις θεσμικές υποχρεώσεις της χώρας με έμφαση στην πολυεπίπεδη πρόληψη της βίας και της θυματοποίησης, με προώθηση προγραμμάτων, συνεργασιών και στήριξη δομών και πολιτικών προστασίας των δικαιωμάτων των θυμάτων, καθόλη την εμπλοκή τους στο Σ.Α.Π.Δ., καθώς και την ανάγκη δια βίου συστηματικής εκπαίδευσης των επαγγελματιών του πεδίου στα νέα δεδομένα και στις σύγχρονες ανάγκες και προβλήματα της κοινωνίας.

⁷⁴ Αλεξιάδης, Στ. (1996). *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.197-198.

⁷⁵ Edwards, I. (2004). "An ambiguous participant. The crime victim and criminal justice decision-making". Στο: *British Journal Criminology*, 44 (2004), σελ.967-982.

⁷⁶ Βλάχου, Β. (2000). "Το θυματολογικό κίνημα: Διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη". Στο: .Αρτινοπούλου, Β. (Επιμ.). *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση*. Τετράδια Εγκληματολογίας 2, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.219-220.

⁷⁷ Μαγγανάς, Α. (2000). "Η επανορθωτική δικαιοσύνη ως μέσο επίτευξης κοινωνικής ειρήνης". Στο: *ΠοινΔνη* 5.2000, σελ.555, 560.

ΜΕΡΟΣ Β΄

Οι μορφές και οι θεσμοί της Επανορθωτικής/Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης

1. Ο ρόλος της Θυματολογίας στην τιμωρητικότητα και την Αποκαταστατική Δικαιοσύνη

Αρχικά το θύμα και οι συγγενείς του στην εποχή της ιδιωτικής επίλυσης των διαφορών διέθεταν μεγάλες εξουσίες και προνομιακή θέση στην ανταπόδοση του κακού που υπέστη το θύμα από τον δράστη.⁷⁸ Ωστόσο, τα δικαιώματα του θύματος⁷⁹ υποχώρησαν σταδιακά με την εξέλιξη των κοινωνιών και η απονομή δικαιοσύνης μέσα από το Σ.Α.Π.Δ. όρισε τη συμμετοχή του θύματος είτε ως μάρτυρα είτε ως παθόντος-πολιτικός ενάγοντος, και πλέον ως παριστάμενου προς υποστήριξη της κατηγορίας και μόνο, στη χώρα μας (Ν.4619/2019). Το αρχικό δίπολο “δράστης-θύμα” διαμορφώθηκε ως “δράστης-θύμα-κράτος”, οπότε το έγκλημα έπαψε να δημιουργεί υποχρεώσεις προς το θύμα, αλλά χρέος προς την Πολιτεία, που καλείται να εξοφλήσει ο εγκληματίας, εφόσον κριθεί ένοχος και καταδικαστεί. Στο πλαίσιο αυτό το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στον εγκληματία, στη βελτίωσή του και στην αποτροπή του από μελλοντικά εγκλήματα (ειδική ποινική πρόληψη), καθώς και των άλλων μελών του κοινωνικού συνόλου (γενική ποινική πρόληψη), ενώ προξένησε αντιδράσεις το γεγονός ότι δεν υπάρχει ισοδύναμος ρόλος για το θύμα στην όλη ποινική διαδικασία,⁸⁰ παρά μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας σε περίπτωση που θεμελιώνει δικαίωμα αποζημίωσης από την αξιόποινη σε βάρος του πράξη, οπότε συμβάλει ενεργά στην πρόοδο αυτής και καθίσταται παράγοντας της

⁷⁸ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (1984). *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας. Μέρος Α΄*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.51επ., Σπινέλλη, Κ.Δ. (1986). “Εγκλημα και θύμα”. Στο: *Μνήμη Ν.Χωραφά, Η.Γάφου, Κ.Γαρδίκη, τόμος Β΄*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.249-280, Αλεξιάδης, Σ. (2004). *Εγκληματολογία, Δ΄ έκδ.* Θεσσαλονίκη-Αθήνα: Σάκκουλας, σελ.247επ..

⁷⁹ Σπινέλλη, Κ.Δ. (2014). *Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.126-129.

⁸⁰ Fattah, E. (2003). “Victims’ rights: past, present and future. A global view.”. Στο: Μαγγανάς, Α. (Επιμ. Εκδ.). (2003). *Τιμητικός τόμος για την Α.Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, τ.Α΄*. Αθήνα-Βρυξέλλες: Νομική Βιβλιοθήκη-Bruyland, σελ.367-390.

ποινικής δίκης. Ο περιορισμός των δικαιωμάτων του θύματος και η αδυναμία του επικεντρωμένου στον εγκληματία Σ.Α.Π.Δ. για την πρόληψη του εγκλήματος και την αποτροπή της υποτροπής και της θυματοποίησης δημιούργησε την εντύπωση ότι το θύμα αγνοείται από την όλη ποινική διαδικασία και ότι εγκαταλείπεται.⁸¹

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, η νέα επιστημονική κατεύθυνση της Εγκληματολογίας, με τίτλο «Θυματολογία»⁸² εμφανίζεται πιο δυναμικά στο προσκήνιο και έτσι σηματοδοτείται η επιστροφή του θύματος στην κεντρική σκηνή της ποινικής διαδικασίας, οπότε και τα συμφέροντα και συναισθήματα των θυμάτων, των εν δυνάμει θυμάτων και των οικείων τους καλούνται πλέον προς υποστήριξη μέσω των ποινικών διαδικασιών.⁸³ Την ίδια χρονική περίοδο ξεκίνησαν να δραστηριοποιούνται και οι διεθνείς οργανισμοί προς την κατεύθυνση της προστασίας των δικαιωμάτων των θυμάτων.⁸⁴ Σύμφωνα με τη Σύσταση 11/1985, οι ανάγκες του θύματος πρέπει να λαμβάνονται υπόψη καθόλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας (αστυνομία, δίωξη, εξέταση θύματος, ακροατήριο, εκτέλεση ποινής, προστασία ιδιωτικής ζωής, ειδική προστασία θύματος), γι' αυτό υπάρχει ανάγκη εκπαίδευσης των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος, ώστε να συμπεριφέρονται στο θύμα με τη δέουσα ευαισθησία και να το ενημερώνουν για τα δικαιώματα και τις επιλογές του, ενώ θεμελιώδη λειτουργία της Ποινικής Δικαιοσύνης πρέπει να αποτελεί η ικανοποίηση των αναγκών και η προστασία των συμφερόντων του θύματος, για την τόνωση της εμπιστοσύνης του στην Ποινική Δικαιοσύνη και την αποδοτικότερη συνεργασία τους. Τα προτεινόμενα μέτρα δε συγκρούονται με άλλους στόχους του Ποινικού Δικαίου, όπως η επανένταξη των εγκληματιών, αλλά βοηθούν σε ενδεχόμενο συμβιβασμό μεταξύ δράστη και θύματος. Στη Σύσταση 21/1987 γίνεται μνεία στις σοβαρές και ποικίλες συνέπειες της θυματοποίησης και στην ανάγκη μέριμνας για την ανάληψη και άλλων μορφών βοήθειας προς τα θύματα, εφόσον η παρέμβαση του Σ.Α.Π.Δ. σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι επαρκής για την εξάλειψη της βλάβης που προκλήθηκε από το έγκλημα. Στο πλαίσιο αυτό προωθείται η οργάνωση δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών παροχής βοήθειας για να ευαισθητοποιηθεί το κοινό στην προαγωγή της αλληλεγγύης στα θύματα και τις

⁸¹ Σπινέλλη, Κ.Δ. (1986), ό.π., σελ.256.

⁸² Αρτινοπούλου, Β., & Μαγγανάς, Α. (1996). *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, Βλάχου, Β. (2000). "Το θυματολογικό κίνημα: διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη". Στο: Αρτινοπούλου, Β. (Επιμ.). (2000). *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση. Τετράδια Εγκληματολογίας 2*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.213-260.

⁸³ Garland, D. (2001), ό.π., σελ.11.

⁸⁴ Φαρσεδάκης, Ι. (1991). *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.117, Καραγκουνίδης, Π. (2000). "Η αποζημίωση των θυμάτων του εγκλήματος από το κράτος". Στο : Δασκαλάκης, Η. (Επιμ.). (2000). *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα. Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλία Δασκαλάκη*. Αθήνα: ΕΚΚΕ, σελ.185-192 (190), Τσήτσουρα, Α. (2001). "Νεότερες τάσεις στη θυματολογία. Τι συζητήθηκε στο 10^ο Διεθνές Συμπόσιο Θυματολογίας. Montreal, Καναδάς, 6-11-/8/2000". Στο: *Ποιν/ογ 2/2001*, σελ.721-726, Αλεξιάδης, Σ. (2005). *Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής, Δ' έκδ.* Θεσσαλονίκη-Αθήνα: Σάκουλας, σελ.99, 191επ., 262επ..

οικογένειές τους, ενώ προτείνεται και η πρόληψη μέτρων αποτροπής της θυματοποίησης και διενέργειας επιστημονικών ερευνών στο πεδίο. Ομοίως, ο Ο.Η.Ε. μέσα από τη Διακήρυξη Βασικών Αρχών Δικαιοσύνης για τα θύματα εγκλημάτων και κατάχρησης εξουσίας επέδειξε το ενδιαφέρον του (Μιλάνο, 1985) στη θέσπιση βασικών αρχών και κατευθύνσεων που πρέπει να διέπουν την αποκατάσταση και αποζημίωση των θυμάτων (Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Οικονομικού & Κοινωνικού Συμβουλίου των Η.Ε., 2000), ενώ το πνεύμα της συμπαράστασης στα θύματα ενυπάρχει και σε μία σειρά από διεθνή κείμενα, όπως η Διακήρυξη των κρατών-μελών του Ο.Η.Ε. (25-4-2005). Πολλές δε εθνικές νομοθεσίες έχουν λάβει σειρά από μέτρα προστασίας και αποζημίωσης των θυμάτων εγκληματικότητας και ιδιαίτερα της βίας από τον Σεπτέμβριο του 2001 και εφεξής, ενώ ειδικής μνείας χρήζουν η Σύμβαση της Λισαβόνας που σηματοδότησε το ενδιαφέρον της Ε.Ε. για το ποινικό πεδίο ευρύτερα, ώστε να υπάρχει μια ομογενοποίηση των εθνικών νομοθεσιών σε ορισμένους ευαίσθητους ποινικούς τομείς, η Οδηγία 2004/80 για την κρατική αποζημίωση θυμάτων εγκληματικών ενεργειών (ιδίως όταν ο δράστης είναι άγνωστος ή δεν μπορεί να διωχθεί επιτυχώς ή στερείται πόρων για να αποζημιώσει το θύμα)⁸⁵, η Οδηγία 2012/29 της Ε.Ε. και η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης με τις ευεργετικές διατάξεις της για την προστασία και αποκατάσταση των θυμάτων από εγκληματικές πράξεις, οι οποίες υιοθετήθηκαν από μία σειρά από κράτη στην κατεύθυνση αναμόρφωσης του εσωτερικού δικαίου τους για τη θέση των θυμάτων στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, επηρεάζοντας κομβικά και ρηξικέλευθα το εθνικό δίκαιο και της χώρας μας με τον Ν.4478/2017, τους Π.Κ. και Κ.Π.Δ. και παλαιότερα με τις ρυθμίσεις του Ν.3500/2006 καθώς και του άρθρου 312 Ν.Π.Κ. για την προστασία ευάλωτων ομάδων και θυμάτων εντός ή εκτός οικογενειακού περιβάλλοντος, ιδίως όσον αφορά τα εγκλήματα βίας. Η διαμόρφωση του θυματολογικού κινήματος συνδυαζόμενη με τις νεότερες και σύγχρονες τάσεις, οι οποίες υπαγορεύθηκαν από την καθιέρωσή του σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, συνέβαλαν ουσιαστικά στη χάραξη και προώθηση μιας νέας Αντεγκληματικής Πολιτικής διεθνώς και στην εθνική έννομη τάξη.⁸⁶

Οι ανωτέρω νομοθετικές ρυθμίσεις για τα θύματα αποσκοπούν στην ενίσχυση της κοινωνικής αλληλεγγύης και στην άμβλυνση της έντασης μεταξύ δράστη-θύματος και των ανταποδοτικών συναισθημάτων των θυμάτων, μέσα από την προώθηση της διαμεσολάβησης,⁸⁷ εφόσον η ανταπόδοση είναι αποτέλεσμα της απογοήτευσης από τη

⁸⁵ Τάκης, Α. (2006). "Αποκαταστατική ποινική δικαιοσύνη στην Ε.Ε.: Κρατική αποζημίωση για τα θύματα εγκληματιών ενεργειών & η Οδηγία 2004/80 του Συμβ.Ε.Ε.". Στο: *ΠοινΔνη*, 12/2006, σελ.1441-1451(1442).

⁸⁶ Βλάχου, Β. (2000), ό.π., σελ.213επ..

⁸⁷ Delmas-Marty, Μ., (2002). *Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής. Η ποικιλομορφία των αντεγκληματικών πολιτικών* (Μτφρ. Ζαραφωνίτου, Χ.). Βιβλιοθήκη Εγκληματολογίας. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.165-175. Επίσης βλ. σχετ.: Σύσταση R (99) 19, για τη «Διαμεσολάβηση σε ποινικές υποθέσεις». Στο: Αλεξιάδης, Σ. (2005). *Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής*, ό.π., σελ.393.

σωφρονιστική-αναμορφωτική και γενικο-προληπτική πολιτική,⁸⁸ ενώ τα μέτρα αυτά, εκτός της αποζημίωσης, προβλέπουν και μία σειρά από άλλες μορφές συμπαράστασης στο θύμα (βλ. μεταξύ άλλων άρθρα 21 και 22 του Ν.3500/2006 περί «προστασίας από την ενδοοικογενειακή βία») και εντάσσονται στη γενικότερη κατεύθυνση της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, στο πλαίσιο της οποίας επιδιώκεται η επίλυση του βασικού κοινωνικού προβλήματος του εγκλήματος και των συνεπειών αποδιοργάνωσης στο κοινωνικό σύνολο.⁸⁹ Οι υπέρμαχοι της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης υποστηρίζουν ότι έχει τη δυνατότητα να φτάσει σε ένα σύστημα πιο δίκαιο για το θύμα, πιο καθησυχαστικό για την κοινότητα και πιο ευνοϊκό για τον παραβάτη, το οποίο παρουσιάζει περισσότερα πλεονεκτήματα από το τιμωρητικό-ανταποδοτικό, που στηρίζεται στην αντιπαράθεση δράστη-θύματος, και το προνοιακό σύστημα,⁹⁰ το οποίο «παραμελεί» το θύμα. Το σύστημα αυτό, όμως, για να λειτουργήσει αποτελεσματικά απαιτεί ουσιαστικές αλλαγές, ειδικά παραμένει μια πιο ανθρώπινη απλώς διαχείριση προβληματικών καταστάσεων που δεν μπορεί να εισφέρει ολιστική αντιμετώπιση της κατάστασης, σύμφωνα με τον Καθηγητή Μαγγανά.⁹¹ Οι διαδικασίες της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης και κυρίως η ποινική διαμεσολάβηση αποτελούν την τρίτη οδό ανάμεσα στην κατασταλτική και την αναμορφωτική δικαιοσύνη.⁹² Στόχος της είναι η επίτευξη κοινωνικής ειρήνης και γι' αυτό της έχει προσδοθεί και ο χαρακτηρισμός της «Ειρηνοποιού Εγκληματολογίας»⁹³. Ωστόσο, διατυπώνονται επιφυλάξεις σχετικά με τα όρια των δικαιωμάτων των θυμάτων, τα οποία, όταν είναι υπερβολικά, προκαλούν ενδεχομένως παλινδρόμηση προς παλαιές εκδικητικές διαδικασίες ή και παραμέληση της προστασίας του κοινωνικού συνόλου, όταν υπερακοντίζονται οι σκοποί της ποινικής δίκης και της ποινής και δίδεται προτεραιότητα στην ικανοποίηση του θύματος. Διότι, όπως υποστηρίζεται, η σύνδεση της συμμετοχής του θύματος στην ποινική διαδικασία με την επιδίωξη προσωπικών οικονομικών συμφερόντων, που εξαρτώνται μάλιστα από την καταδίκη του κατηγορουμένου, νοθεύει τον χαρακτήρα της ποινικής δίκης και την

⁸⁸ Σπινέλλη, Κ.Δ. (1986). *Εγκλημα και θύμα*, ό.π., σελ.280.

⁸⁹ Αλεξιάδης, Σ. (2007). "Η Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: μια άλλη αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου". Στο: *Τιμητικός τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη*, τ.ΙΙ. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.991-1017 (1992).

⁹⁰ Για το προνοιακό πρότυπο για τους ανηλίκους βλ. σχετ. Κουράκη, Ν. (1991). *Εγκληματολογικοί ορίζοντες, Α': Δίκαιο ανηλίκων και δικαιωμάτων του ανθρώπου*, σελ.61-74.

⁹¹ Μαγγανάς, Α. (2000). "Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης". Στο: *ΠοινΔνη*, 5/2000, σελ.553-561 (555).

⁹² Τσήτσουρα, Α. (2001), ό.π., σελ.725.

⁹³ Μαγγανάς, Α. (2000), ό.π., σελ.553επ., του ιδίου, (2004). *Το εγκληματικό φαινόμενο στην πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, Σπινέλλη, Κ.Δ. (2014). *Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις: Η ειρηνοποιός εγκληματολογία*. 3^η έκδ., Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.62-65, Pepinsky (2017). "Peacemaking in criminology". Στο: *Brisman/Carabine/South (Επιμ.). (2017). The Routledge Companion to Criminological Theory & Concepts*, σελ.197, Μοσχοπούλου, Π. (2018). "Εγκληματολογία Ειρηνοποιός". Στο: *Σπινέλλη/Κουράκης/Κρανιδιώτη (Επιμ.). (2018). Εγκληματολογικό Λεξικό*, σελ.368, Γιαννούλης, Γ. (2024), ό.π., *Επανορθωτική δικαιοσύνη/Ειρηνοποιός Εγκληματολογία*, σελ.141.

καθιστά επικίνδυνη για την ορθή λειτουργία του μηχανισμού ποινικής καταστολής.⁹⁴ Σχετικά δε με τα όρια των δικαιωμάτων των θυμάτων έχει επισημανθεί από τον Καθηγητή Fattah η ανάγκη ανάπτυξης δεοντολογίας στο πλαίσιο της Θυματολογίας,⁹⁵ ώστε η προστασία του θύματος και η αντίδραση στη θυματοποίηση να είναι όσο πιο αντικειμενικές και να μην οδηγούν σε ανταποδοτικές στάσεις κατά του δράστη, αλλά να επιζητείται με συμβολή αμφοτέρων των μερών η πλέον εξισορροπητική συμφέρουσα λύση για το πρόβλημα που δημιουργήθηκε από το έγκλημα.⁹⁶

Το θυματολογικό κίνημα αποτέλεσε την αφορμή και για την τροποποίηση ποινικών νομοθεσιών (ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου) στις εθνικές έννομες τάξεις, αλλά και σε ευρωπαϊκό⁹⁷ και διεθνές επίπεδο, ενώ η συμβολή του στη χάραξη και υλοποίηση αντεγκληματικής πολιτικής υπήρξε καθοριστική προσδίδοντας μια νέα διάσταση, διότι προωθεί την ιδέα της συνολικής θεώρησης του εγκληματικού φαινομένου. Τα μέτρα που λαμβάνονται για την επίτευξη του σκοπού αυτού διακρίνονται σε: μέτρα πρόληψης της θυματοποίησης (λ.χ. προγράμματα κοινοτικής αντεγκληματικής πολιτικής), μέτρα καταστολής του εγκλήματος και μέτρα κοινωνικής επανένταξης/θεραπευτικής παρέμβασης, τόσο στο πεδίο απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης (προγράμματα διαμεσολάβησης και συμφιλίωσης μεταξύ θύματος και δράστη), όσο και στο επίπεδο της κοινωνίας γενικότερα (θεραπευτικά προγράμματα ή ψυχολογικής υποστήριξης, νομική βοήθεια και στήριξη κατά τη διάρκεια της ποινικής δίκης, τηλεφωνικές γραμμές SOS κ.ά.).⁹⁸ Επίσης, συνετέλεσε αποφασιστικά στην παροχή υπηρεσιών προς τα θύματα και έδωσε σημαντική ώθηση στη δημιουργία αντίστοιχων προγραμμάτων που μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες: α) τα προγράμματα υποστήριξης θυμάτων (victim service programs), β) τα προγράμματα αποζημίωσης (victim compensation programs)⁹⁹ και γ) τα προγράμματα αποκατάστασης (restitution

⁹⁴ Αλεξιάδης, Σ. (2007), ό.π., σελ.1008επ., ο οποίος εκφράζει επιφυλάξεις μεν για την υιοθέτηση του συστήματος αποκαταστατικής δικαιοσύνης στη χώρα μας, ωστόσο, δεν τις θεωρεί ανασταλτικούς παράγοντες της εφαρμογής του.

⁹⁵ Σπινέλλη, Κ.Δ. (2014), ό.π., Η Θυματολογία, σελ.15-17.

⁹⁶ Τσήτσουρα, Α. (2001), ό.π., σελ.724.

⁹⁷ Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης λ.χ. υπ' αριθ. R(87)11 για τη θέση του θύματος στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου και της ποινικής διαδικασίας, υπ' αριθ. R(83)7 για συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική, υπ' αριθ. R(85)4 για τη βία στην οικογένεια, υπ' αριθ. R(87)21 για τη βοήθεια στα θύματα και την πρόληψη της θυματοποίησης, υπ' αριθ. R(91)11 για τη σεξουαλική εκμετάλλευση, πορνογραφία, πορνεία και διακίνηση παιδιών και εφήβων, υπ' αριθ. R(99)19 για τη διαμεσολάβηση σε ποινικές υποθέσεις.

⁹⁸ Βλάχου, Β. (2000), ό.π., σελ.244-251.

⁹⁹ Βλ. Διακήρυξη βασικών αρχών Δικαιοσύνης για τα θύματα (7ο Συνέδριο ΟΗΕ, 1985) και Σύμβαση για την αποζημίωση των θυμάτων των εγκλημάτων βίας, για το δικαίωμα αποζημίωσης, στο: Βλάχου, Β. (2000), ό.π., σελ.231, της ίδιας, (2022). *Ποινική Δικαιοσύνη και θύμα: Σύγχρονες νομοθετικές πρωτοβουλίες για τα θύματα. Η Πράσινη Βίβλος για την αποζημίωση των θυμάτων. Η Οδηγία 2004/80/ΕΚ του Συμβουλίου της Ε.Ε. για την αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.174-177, Τάκης, Α. (2006), ό.π., σελ.1441-1451.

programs).¹⁰⁰ Παρότι το θυματολογικό κίνημα στην Αγγλία δίνει προτεραιότητα στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, ενώ στις ΗΠΑ στα εγκλήματα βίας, εντούτοις επέκτεινε τις δραστηριότητές του και σε άλλες κατηγορίες θυμάτων, όπως του βιασμού και της ενδοοικογενειακής βίας και διοργάνωσε σεμινάρια για την εκπαίδευση εθελοντών.¹⁰¹ Η καθιέρωση και λειτουργία των προγραμμάτων συνεισέφερε αποφασιστικά στην προσπάθεια για την ικανοποίηση των αιτημάτων των θυμάτων. Η ύπαρξή τους, παρά τις ατέλειες, δίνει μήνυμα αισιοδοξίας στην αντιμετώπιση των θυμάτων από την κοινωνία.¹⁰²

Επιπλέον, το θυματολογικό κίνημα συνέβαλε διεθνώς στην ευρύτερη διερεύνηση του εγκληματικού φαινομένου προβάλλοντας την ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων των θυμάτων και τη νομοθετική κατοχύρωσή τους, προωθώντας την ιδέα της κρατικής αποζημίωσης και ποικίλες άλλες παροχές (λ.χ. Ν.5090/2024, Ν.3226/2004) και με στόχο τη μείωση των συνεπειών της θυματοποίησης συνέβαλε καθοριστικά στην προσωπική αποκατάσταση των θυμάτων, ενώ συνέδραμε στη θέσπιση και εφαρμογή εναλλακτικών μορφών αντιμετώπισης της εγκληματικότητας μέσω της νομοθεσίας και κατά παρέκκλιση (diversion) από τις παραδοσιακές παρεμβάσεις και ποινικές διαδικασίες του Σ.Α.Π.Δ., για την αποφυγή δευτερογενούς θυματοποίησης και στιγματισμού των θυμάτων, λόγω και της αμφίβολης δραστηριότητας των στερητικών της ελευθερίας ποινών, αλλά και της αποσυμφόρησης της δικαστικής ύλης και της αποτροπής συγκέντρωσης στα σωφρονιστικά καταστήματα, που επιφέρει ζημιά στα συμφέροντα της Πολιτείας. Η συμβολή του σε διεθνές επίπεδο επανέφερε στο προσκήνιο της ποινικής διαδικασίας το θύμα, αποκτώντας ενεργητικό ρόλο αντί να θεωρείται ως παραμελημένος παράγοντας του Σ.Α.Π.Δ., χωρίς όμως να επιτρέπεται η ενίσχυση της θέσης του να οδηγεί σε συρρίκνωση των θεμελιωδών σε ένα κράτος δικαίου δικαιωμάτων του δράστη.¹⁰³ Έφερε δε στο κέντρο της Αντεγκληματικής Πολιτικής το ζήτημα της πρόληψης της θυματοποίησης για την προστασία των θυμάτων και των δικαιωμάτων τους με λήψη μέτρων ατομικών και συλλογικών από αρχές ή δημόσιες/ιδιωτικές υπηρεσίες και φορείς.¹⁰⁴ Στις ΗΠΑ, πολλοί νόμοι που ψηφίστηκαν έλαβαν τα ονόματα των θυμάτων, ενώ η εμπειρία του θύματος δεν κρίνεται πλέον ατομική και άτυπη, αλλά κοινή και συλλογική, αποδίδοντας στην ιδιότητα/κατάσταση του θύματος μία νέα ταυτότητα. Η κατάσταση πολιτικοποιήθηκε, καθόσον το θύμα είναι η αδύναμη πλευρά και το κράτος δε θα μπορούσε να αρνηθεί τη βοήθεια και συμπαράστασή του, για να δικαιολογηθούν μάλιστα θυματοκεντρικές

¹⁰⁰ Βλάχου, Β. (2000), ό.π., σελ.226-227, 233: Τα περισσότερα προγράμματα αποκατάστασης επικεντρώνουν στον δράστη και τις ανάγκες του, ενώ οι τυχόν ωφέλειες του θύματος είναι παράπλευρο αποτέλεσμα, πλην, όμως, οι σύγχρονες ανάγκες υπαγορεύουν κατά κανόνα την ενεργό συμμετοχή του θύματος στην αποκατάσταση.

¹⁰¹ Βλάχου, Β. (2000), ό.π., σελ.229.

¹⁰² Βλάχου, Β. (2000), ό.π., σελ.233.

¹⁰³ Βλάχου, Β. (2000), ό.π., σελ.251.

¹⁰⁴ Τσήτσουρα, Α. (1996). «Πρόληψη της θυματοποίησης». Στο: Αρτινοπούλου, Β., & Μαγγανάς, Α. (1996). *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.205-214.

μεταρρυθμιστικές πολιτικές του, πλην, όμως, κάτι τέτοιο οδηγεί σε μια απλουστευτική προσέγγιση του ζητήματος που δεν του αρμόζει.¹⁰⁵ Σημαντική ήταν και η επίδραση στη θεσμοθέτηση του λεγόμενου VPS (Victim Personal Statement) στη Μ.Βρετανία τον Οκτώβρη του 2001 στη βάση της Χάρτας των Θυμάτων (Victim's Charter, Home Office, 1996), σύμφωνα με το οποίο το θύμα καλείται να εξηγήσει τι υπέστη από την εγκληματική προσβολή σε βάρος του, συμπληρώνοντας στην αστυνομία μία έγγραφη δήλωση διαφορετική από τη μαρτυρική κατάθεσή του, χωρίς να εκφέρει την άποψή του για το πώς πρέπει το δικαστήριο να «τιμωρήσει» τον δράστη. Έτσι, όμως, αφενός δεν καθίσταται συντελεστής στη διαμόρφωση της δικαστικής απόφασης και αφετέρου του δημιουργούνται εσφαλμένες εντυπώσεις και προσδοκίες για τη συμμετοχή του στην ποινική διαδικασία. Επομένως, καίτοι φαινομενικά το θύμα τοποθετείται στο κέντρο της ποινικής και αντεγκληματικής πολιτικής του κράτους, στην πραγματικότητα, όμως, αντιμετωπίζεται ως πάροχος πληροφοριών, ενώ η προσωπική του αποτίμηση μέσω του VPS παίζει τον ρόλο του «εκφραστή» (expressor) και μόνο.¹⁰⁶ Ομοίως αντιμετωπίζεται το ζήτημα στην περίπτωση των νόμων για τους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων (Sex Offenders Act, 1997) και για τους ψυχικά διαταραγμένους, από πλευράς θυματοκεντρικής πολιτικής, με πρόβλεψη και καταναγκασμών στους δράστες, οι οποίοι δικαιολογήθηκαν αντισταθμιστικά, προκειμένου για την προστασία των παρόντων και μελλόντων θυμάτων, όπως η δήλωση της κατοικίας τους και η πιθανότητα προσωρινής κράτησής τους.

Πάντως, έστω κι έτσι, με τον ρόλο αυτό επιτυγχάνεται η ενδυνάμωση της εμπιστοσύνης των θυμάτων στην ποινική διαδικασία, μέσω της συμμετοχής τους, καθώς και η κάθαρση που απορρέει από την έκφραση των συναισθημάτων τους, ώστε να επέρχεται μία “ολοκλήρωση” της υπόθεσης από την πλευρά τους. Η επιζητούμενη ισορροπία μέσα από την επιστροφή του θύματος στο προσκήνιο της απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης οδήγησε σε αυστηροποίηση της αντιμετώπισης των εγκληματιών, με συνέπεια η σύγχρονη αυτή τάση Αντεγκληματικής Πολιτικής να έχει επικριθεί αφενός για τα δικαιώματα των υπόπτων και κατηγορουμένων και αφετέρου για τα δικαιώματα των θυμάτων, τα οποία καίτοι προβάλλονται φαινομενικά ως σημαντικά, κατ' ουσίαν όμως παραμένουν ανικανοποίητα, σύμφωνα με τους υπέρμαχους των δικαιωμάτων τους.¹⁰⁷ Από την άλλη, για την απεγκληματοποίηση αρκετών συμπεριφορών και την εφαρμογή εναλλακτικών τρόπων ποινικής μεταχείρισης, που προτείνονται ως λύσεις που μπορούν να αντιμετωπίσουν καταστάσεις κρίσης στο Σ.Α.Π.Δ., όπως η χρηματική ποινή, η κοινωφελής εργασία, η αναστολή υπό επιτήρηση, διατυπώνονται αντιρρήσεις και

¹⁰⁵ Βουγιούκας, Κ. (2000). “Προς μια θυματολογική πολιτική στην Ευρώπη”. Στο: Κουράκης, Ν. (Επιμ.), & Κουλούρης, Ν. (2000). *Αντεγκληματική πολιτική II. Ποινικά*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.75, Garland, D. (2001), ό.π., σελ.11-12, Edwards, I. (2004), ό.π., σελ.968.

¹⁰⁶ Edwards, I. (2004), ό.π., σελ.977.

¹⁰⁷ Fattah, E. (1992). *Towards a critical victimology*. London: MacMillan.

εκλαμβάνονται από τα θύματα και τους πολίτες ως ατιμωρησία ή ανοχή, με αποτέλεσμα η διατύπωση θέσεων υπέρ της επαναφοράς αυστηρής κατασταλτικής νομοθεσίας και η ποινικοποίηση περισσότερων συμπεριφορών να αποτελεί μια πραγματικότητα σύγχρονης τιμωρητικής Αντεγκληματικής Πολιτικής, η οποία όμως δε συνάδει με τα δεδομένα της εποχής (λ.χ. υπερκορεσμός του ποινικού συστήματος, των ποινικών ακροατηρίων και των σωφρονιστικών καταστημάτων). Ωστόσο, πρέπει να λαμβάνονται μέτρα και προληπτικά από την Πολιτεία, τα οποία θα ικανοποιήσουν το κλονισμένο αίσθημα ασφάλειας για το θύμα και τον πολίτη, επιτυγχάνοντας μια ισορροπία στην αντιμετώπιση και στη σχέση δράστη και θύματος,¹⁰⁸ καθώς η προσδοκώμενη στο πλαίσιο της Ποινικής Δικαιοσύνης ισορροπία ρόλων και δικαιωμάτων δε φαίνεται να επιτυγχάνεται στην πράξη.

Η αντικειμενική τιμωρητικότητα μέσα από την αυστηροποίηση της αντιμετώπισης των εγκληματιών συμπίπτει με τη διεκδίκηση από πλευράς θυμάτων περισσότερων δικαιωμάτων κατά την απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης, ενώ σχετίζεται και με τις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, των οποίων συχνά αποτελεί την αιτιολογία και τη νομιμοποιητική βάση, ώστε να τους προσδίδει φαινομενικά χαρακτήρα θυματοκεντρικών πολιτικών. Οι υπέρμαχοι των δικαιωμάτων των θυμάτων, όπως εκφράζονται επιστημονικά μέσω της Θυματολογίας, διαχωρίζουν τη θέση τους ως προς την αυστηρότερη τιμώρηση των δραστών, υποστηρίζοντας ότι επικεντρώνουν στη διαμόρφωση ενός συστήματος απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης πιο δίκαιο για το θύμα, πιο καθησυχαστικό για την κοινότητα και πιο ευνοϊκό για τον παραβάτη, υποστηρίζοντας ότι το θύμα δίνει μεγαλύτερη σημασία στην έκφραση συγγνώμης από ότι στην οικονομική αποκατάστασή του.¹⁰⁹ Αλλά ανακύπτει ζήτημα ως προς την υποκειμενική τιμωρητικότητα, καθότι από έρευνες προκύπτει η μη διαφοροποίηση των θυμάτων από τα μη θύματα ως προς τις τιμωρητικές στάσεις τους. Οι θυματοκεντρικές θεωρίες ποινής έχουν εξελιχθεί εσχάτως σε μια ολοένα ανερχόμενη τάση στη θεωρία της ποινής, έχοντας επηρεαστεί κυρίως από τη θετικιστική θυματολογία, στοχεύοντας στην αποτροπή της επαναθυματοποίησης, ενώ κοινός παρανομαστής αποτελεί η διασφάλιση του δικαιώματος του θύματος στην επίσημη, αποδοκιμαστική διαπίστωση της παραβίασης του κανόνα, το οποίο όμως δε φτάνει μέχρι και την αξίωση για την επιβολή του ύψους της ποινής.

Το πρόβλημα που προκύπτει από την απαίτηση για ποινικοποίηση νέων συμπεριφορών ή για αυστηρότερες ποινές είναι ότι ο ποινικός νόμος περιορίζεται στην τιμώρηση του δράστη, χωρίς να διερευνώνται εναλλακτικές μορφές αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου. Κατ' αυτόν τον τρόπο διαιωνίζεται μια πολωτική σχέση

¹⁰⁸ Βλάχου, Β. (2016). "Η κρίση ως ευκαιρία ανάδειξης του εγκληματικού φαινομένου: ο ρόλος του θύματος, τα αδιέξοδα και οι προκλήσεις". Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). 'Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη. Α' τ.. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.272-284 (282).

¹⁰⁹ Μαγγανάς, Α. (2000), ό.π., σελ.555, 560.

μεταξύ του θύματος και του δράστη που αντί να εξομαλύνει την κατάσταση, την επιδεινώνει. Διά της ποινικοποίησης επιτυγχάνεται ένα διπλό αποτέλεσμα: η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος και η εξυπηρέτηση των συμφερόντων της πολιτικής ηγεσίας. Συνεπώς, προκαλείται η εντύπωση ότι η Πολιτεία συμμερίζεται το πρόβλημα και εφαρμόζει τη λαϊκή βούληση, αλλά πολλές φορές το θύμα “εργαλειοποιείται” προς την κατεύθυνση αυτή και μάλιστα όχι από πραγματικό ενδιαφέρον ή συμπόνια, αλλά ως αφορμή για αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας και της κατασταλτικής διαδικασίας προς εξυπηρέτηση άλλων σκοπών κρατικής πολιτικής προεχόντως, αν όχι αποκλειστικώς¹¹⁰ (λ.χ. επικαλούμενη επιτάχυνση απονομής δικαιοσύνης, ικανοποίηση λαϊκού αισθήματος ή «κοινής γνώμης»), οπότε ο πραγματικός ρόλος του καθίσταται αμφίσημος, ευμετάβλητος, επιρρεπής στις νομοθετικές μεταβολές και στις κρατικές πολιτικές και υποβαθμίζεται ή γίνεται αντικείμενο πολιτικής εκμετάλλευσης στο Σ.Α.Π.Δ..¹¹¹ Παρά τις διαρκείς κριτικές, όμως, του θυματολογικού κινήματος αναφορικά με την εκμετάλλευση του θύματος από την πολιτική, η πλήρης απομάκρυνση από αυτές τις μεθόδους εκμετάλλευσης δεν είναι δυνατή. Ως ενδεδειγμένη λύση του ζητήματος προτείνεται η ευαισθητοποίηση της πολιτικής ηγεσίας αναφορικά με τις πραγματικές ανάγκες των θυμάτων. Εάν πράγματι συμβεί αυτό, έως ένα βαθμό, είναι πιθανόν να μην παρατηρούνται φαινόμενα ολοκληρωτικής εκμετάλλευσης του θύματος, με απώτερο σκοπό την εξυπηρέτηση των πολιτικών συμφερόντων.¹¹² Από εγκληματολογικής δε απόψεως οι θυματοκεντρικές θεωρίες ποινής δεν έχουν αφομοιώσει νεώτερες εξελίξεις της θυματολογίας¹¹³ ούτε τη διεύρυνση της δυνατότητας θυματοποίησης, ενώ η πρόταση της ριζοσπαστικής θεώρησης για αντικατάσταση του όρου «θύμα» με τον όρο «επιβιώσας» ήδη απασχολεί.¹¹⁴ Στη σύγχρονη τάση προτείνεται η ανάγκη διαμόρφωσης των όρων μιας εκσυγχρονισμένης θυματοκεντρικής Αντεγκληματικής Πολιτικής μέσα από ψύχραιμο, ορθό και επιστημονικό λόγο, αντί κραυγών για το έγκλημα, με τη διαμόρφωση μιας εθνικής στρατηγικής για την προστασία των θυμάτων της εγκληματικότητας, σύμφωνα με τις θεσμικές υποχρεώσεις της χώρας, με έμφαση στην πολυεπίπεδη πρόληψη της βίας και της θυματοποίησης, με προώθηση προγραμμάτων, συνεργασιών και στήριξη δομών και πολιτικών προστασίας των δικαιωμάτων των θυμάτων καθόλη τη διάρκεια της εμπλοκής τους στο Σ.Α.Π.Δ., καθώς και στην ανάγκη δια βίου συστηματικής εκπαίδευσης των επαγγελματιών του πεδίου στα νέα δεδομένα.

¹¹⁰ Αλεξιάδης, Σ. (1996). *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.197-198.

¹¹¹ Edwards, I. (2004), ό.π., σελ.967-982.

¹¹² Βλάχου, Β. (2000), ό.π., σελ.219-220.

¹¹³ Βλάχου, Β. (2022), ό.π., *Σύγχρονες προσεγγίσεις για το θύμα και τον ρόλο του μετά τη θυματοποίηση*, σελ.153-174.

¹¹⁴ Γιαννούλης, Γ. (2024), ό.π., σελ.176.

2. Εναλλακτικές μορφές απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης στο Σ.Α.Π.Δ.

Σύμφωνα με τη μελέτη της Καθηγήτριας του Πανεπιστημίου της Leuven, Marie-Sylvie Dupont-Bouchat, ο αντικειμενικός στόχος της Δικαιοσύνης κατά τα μεσαιωνικά χρόνια δεν ήταν να τιμωρηθούν οι ένοχοι, αλλά να αποκατασταθεί η ειρήνη μεταξύ των οικογενειών, ώστε να αποφευχθεί η ιδιωτική εκδίκηση. Το θύμα τελούσε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της Δικαιοσύνης και της κοινότητας. Η κατάσταση μεταβάλλεται όταν ο ηγεμόνας τείνει να μονοπωλήσει την άσκηση της Δικαιοσύνης και να καταστεί ο μόνος εγγυητής της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, γεγονός που αλλάζει άρδην την εικόνα και τους στόχους της Ποινικής Δικαιοσύνης, ενώ ο εγκληματίας αποκτά την εικόνα του θρησκευτικού παρεκκλίνοντα μέσα στο πλαίσιο των θρησκευτικών μεταρρυθμίσεων και του οικονομικού παρεκκλίνοντα μέσα στο πλαίσιο του καπιταλισμού, οπότε το δικαιοσύστημα επικεντρώνεται στον δράστη ως κατηγορούμενο. Παράλληλα, για τα εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου εξακολουθεί να εφαρμόζεται ένα δίκαιο που στηρίζεται στη συνδιαλλαγή και στην επανόρθωση. Ο θεσμός του ειρηνοποιού δικαστή (ειρηνοδίκη) είναι ενδεικτικός της αντίληψης και του στόχου που επικρατεί τότε στο δικαιοσύνη πνεύμα και την προτεραιότητα να συμβιβάσει τα αντίπαλα μέρη για να επέλθει ειρήνευση εντός της κοινότητας και να αποφευχθεί η δίκη που θεωρείται ότι διαταράσσει την κοινωνική ειρήνη και αποτελεί την έσχατη λύση. Στην ουσία πρόκειται για Δικαιοσύνη χωρίς ενόχους, όπου ο παραβάτης και το έγκλημά του δεν κρίνονται, ο δικαστής δε «δικάζει» όπως σήμερα νοείται, αλλά λειτουργεί εθιμικά αποκαταστατικά με διαδικασία «συγγνώμης» που προϋποθέτει την αναγνώριση της ενοχής από τον δράστη. Όμως, τον 18^ο αιώνα, το φαινόμενο της βίας και η φύση των εγκλημάτων άλλαξαν και πολλαπλασιάστηκαν οι αρχές και οι διαδικασίες ελέγχου. Η Δικαιοσύνη έπαψε να ασχολείται με τις διαμάχες μεταξύ αστών και χωρικών, αλλά επικεντρώθηκε στις έκνομες συμμορίες που τρομοκρατούν την ύπαιθρο και αμφισβητούν την αυθεντία του κράτους στο μονοπώλιο της βίας και τον έλεγχο και την επιβολή της ασφάλειάς του, καθώς και της κοινότητας. Για τον εγκληματία επιφυλασσόταν πια όχι η συγγνώμη, η συνδιαλλαγή και η επανόρθωση, αλλά η σκληρή καταστολή, με μόνη εξαίρεση την προσφυγή του στη διαδικασία της «χάριτος» για τη μείωση της επιβληθείσας ποινής του. Η άνωθεν επιβεβλημένη Δικαιοσύνη επικράτησε της επανορθωτικής με στόχο τη μείωση της αιματηρής βίας και παράλληλα την ενίσχυση της κρατικής εξουσίας και των μηχανισμών ελέγχου. Η κριτική για τη δικαστικοποίηση της κοινωνικής ζωής οδήγησε στη διατύπωση προτάσεων για τη δημιουργία, εφαρμογή και απονομή εναλλακτικής μορφής Δικαιοσύνης, ανάλογα με το επίπεδο αντίδρασης της Πολιτείας στα κοινωνικά προβλήματα και τις συγκρούσεις, αποσκοπώντας στην εισαγωγή μορφών εξωδικαστικής επίλυσης των διαφορών στον τομέα απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης και τον

περιορισμό της επέμβασης του γραφειοκρατικού μηχανισμού στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων.¹¹⁵

Στη σύγχρονη εποχή που χαρακτηρίζεται από την αδυναμία του Σ.Α.Π.Δ. να διαχειριστεί το συνεχώς αυξανόμενο έγκλημα, η στροφή του ενδιαφέροντος προς τα θύματα και η υποχώρηση του κοινωνικού κράτους οδήγησαν σε τάσεις «υπευθυνοποίησης» των πολιτών και στην καλλιέργεια του εδάφους για επέκταση αποκεντρωμένων σχημάτων απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης. Το φαινόμενο εμφανίστηκε από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 στις ΗΠΑ και εν συνεχεία στη Μ.Βρετανία, στο πλαίσιο του ευρύτερου κινήματος για την πρόσβαση στη Δικαιοσύνη, που είχε ταχθεί υπέρ της αναμόρφωσης του παραδοσιακού και αφερέγγυου Σ.Α.Π.Δ., προτείνοντας ανεπίσημες ή εναλλακτικές διαδικασίες, οι οποίες εστίαζαν κυρίως στη συμφιλίωση του θύματος με τον δράστη.¹¹⁶ Στις μέρες μας, που το κοινωνικό φαινόμενο της βίας¹¹⁷ έχει υποχωρήσει, με την παράλληλη μείωση του ρόλου του Κράτους, στην έκταση που πρόκειται για βία σε ιδιωτικές διαφορές (π.χ. ενδοοικογενειακή βία), τις καθυστερήσεις στην απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης, τον ανεπαρκή αριθμό των υπηρετούντων στους φορείς επίσημου κοινωνικού ελέγχου για αντιμετώπιση του όγκου των υποθέσεων, τον υπερπληθισμό στα καταστήματα κράτησης, μια συνετή και ελπιδοφόρα λύση θα ήταν η ενίσχυση και προώθηση των διαδικασιών διαμεσολάβησης και συνδιαλλαγής που προβλέπονται στη νομοθεσία, στην κατεύθυνση της εφαρμογής τους στους δικαιοδικούς θεσμούς εντός του Σ.Α.Π.Δ., μέσω της συναινετικής (ιδιωτικές διαφορές) και της συμμετοχικής (ποινικές υποθέσεις) Δικαιοσύνης. Αντιθέτως, δεν προκρίνεται ιστορικά ως μόνη λύση η αυστηρότητα και η τιμωρητικότητα στη νομοθεσία και στη Δικαιοσύνη, στην έκταση που αυξάνεται η βία (λεκτική, σωματική και ψυχολογική) σε βάρος των θυμάτων σε ιδιωτικής φύσης διαφορές. Η επιβεβλημένη Δικαιοσύνη αντικατέστησε εκείνη της συνδιαλλαγής, αλλά δεν πρόκειται για το πλέον αποδοτικό και προσήκον –τουλάχιστον στην αποκλειστική εφαρμογή του- πρότυπο υπό τις σύγχρονες περιστάσεις εγκληματικότητας αναφορικά με το φαινόμενο της βίας. Οι

¹¹⁵ Λαμπροπούλου, Ε. (2012). *Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης: Εξωδικαστικές μορφές επίλυσης των συγκρούσεων και εναλλακτικές δικαστικές διαδικασίες*. Αθήνα: Σιδερης, σελ.278-355.

¹¹⁶ Γιοβάνογλου, Σ. (2013). «Η ανάδυση της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης ως εναλλακτικής απάντησης στο έγκλημα την εποχή της ύστερης νεωτερικότητας». Στο: Πιτσελά, Α. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*. Α.Π.Θ., Αθήνα: Σάκκουλας, σελ.51-57 (55).

¹¹⁷ Κουράκης, Ν. (1991β/2006). *Περί βίας. Μορφές, έννοια, διακρίσεις και έκταση της σύγχρονης βίας*. Α' δημ. στο: Κουράκης, Ν. (1991β). *Εγκληματολογικοί ορίζοντες, τ.Β'*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.21-36, Βλάχου, Β. (2008). *Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, Ζαραφωνίτου, Χ. (2016), ό.π., σελ.34-44, Ανίτση, Ε. (2021). «Τα εγκλήματα βίας κατά των προσώπων μέσα από μια συνθετική προοπτική». Στο: *Εγκληματολογία*. τ. 8, σελ. 134-146, της ίδιας, (2022). «Τα εγκλήματα βίας κατά προσώπων υπό το πρίσμα της σύνθεσης ατομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων». Στο: Δεμερτζής, Ν. & Χαραλαμπί, Ν. (Επιμ.). *Πρακτικά 8^{ου} Τακτικού Συνεδρίου Ελληνικής Κοινωνιολογικής Εταιρείας. Κοινωνίες και Κοινωνιολογίες στον 21^ο αιώνα*. Αθήνα, 13-15/10-/2022.

σύγχρονες καταστάσεις και ανάγκες επιβάλλουν να εισρεύσει η Επανορθωτική Δικαιοσύνη σε ορισμένες μορφές της για την πλέον αποτελεσματική ολιστική αντιμετώπιση ορισμένων εγκλημάτων, λόγω αδυναμίας και ακαταλληλότητας του ισχύοντος αμιγώς τιμωρητικού δικαιικού μοντέλου να ανταποκριθεί στην αύξηση της βίας και στη διόγκωση των υποθέσεων. Ορισμένα εναλλακτικά μέτρα και μορφές Επανορθωτικής Δικαιοσύνης ενδείκνυνται, έστω και συνδυαστικά ή παράλληλα με τις τιμωρητικές κυρώσεις, αναλόγως της μορφής του εγκλήματος, ενώ σε άλλα λ.χ. στα εγκλήματα γενετήσιας ελευθερίας και δη σε βάρος ανηλίκων η αύξηση της βίας δεν επιδέχεται με την κοινή λογική την επαναφορά μόνο εναλλακτικών μέτρων χωρίς και την αυστηρότητα της ποινικής νομοθεσίας, αλλά και την πρόληψη και επίβλεψη των αρμόδιων κοινωνικοπρονοιακών μηχανισμών που λειτουργούν με μέριμνα της Πολιτείας. Πάντως, η απάντηση στη βία με βία, αυστηροποίηση και τιμωρητικότητα, δεν είναι η αρμόζουσα λύση, διότι η διόγκωση των υποθέσεων που μπορεί να χειριστεί ο ποινικός μηχανισμός δεν προδιαθέτει για την πλέον πρόσφορη αντιμετώπιση για τους εμπλεκόμενους (δράστη, θύμα, οικείοι, κοινότητα) σύμφωνα με τις προσδοκίες που εναποτίθενται στους δικαιοκούς θεσμούς, ενώ οι ασφαλιστικές δικλείδες μέτρων αποφόρτισης του Σ.Α.Δ.Π. μπορεί να οδηγήσουν σε αδιάφορη, επιδερμική ή και ακατάλληλη μεταχείριση και να επέλθει μεγαλύτερη βλάβη από αυτή που συνέβη με το ίδιο το έγκλημα, γεγονός που διαστρεβλώνει την πραγματικότητα, διαψεύδει τις προσδοκίες, μειώνει το κύρος των θεσμών, αυξάνει την ανασφάλεια και εν γένει δε λειτουργεί πρόσφορα σύμφωνα με τους στόχους που καλείται να εκπληρώσει η Ποινική Δικαιοσύνη.¹¹⁸ Κατά τα διεθνή πρότυπα, οι εναλλακτικές μορφές απονομής Δικαιοσύνης διακρίνονται σε: 1) Θεραπευτική, 2) Κοινωνικά ευαισθητοποιημένη, 3) Συμμετοχική.¹¹⁹

(1) Θεραπευτική Δικαιοσύνη

Η Θεραπευτική Δικαιοσύνη επιδιώκει να εξανθρωπίσει τη λειτουργία της Δικαιοσύνης μελετώντας τον ρόλο του Δικαίου ως θεραπευτικού παράγοντα και εστιάζοντας στις επιπτώσεις που έχει στον συγκινησιακό και τον ψυχικό κόσμο του ανθρώπου, στόχους για τους οποίους δεν είχε παραδοσιακά ενδιαφερθεί το Δίκαιο, το οποίο μπορεί συχνά να λειτουργεί με αντιθεραπευτικό τρόπο. Στο επίπεδο των νομικών που παρεμβαίνουν κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας τόσο η συμπεριφορά των δικαστών και εισαγγελέων, όσο και των δικηγόρων μπορεί να έχει αντιθεραπευτικές συνέπειες. Η Θεραπευτική Δικαιοσύνη επιδιώκει να δανειστεί στοιχεία από άλλες επιστήμες, όπως η ψυχολογία, η ψυχιατρική, η εγκληματολογία, η κοινωνική έρευνα, ώστε να τα εντάξει στο

¹¹⁸ Μαγγανάς, Α. (2000), ό.π., σελ.553-561 (555), και του ιδίου, (2004), ό.π., σελ.17-36.

¹¹⁹ Μαγγανάς, Α. (2007). *Ιδιαίτερα ζητήματα Ποινικού Δικαίου και Ποινικής Δικονομίας: Οι εναλλακτικές μορφές απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.33-41.

νομικό σύστημα, όπου είναι δυνατό και χρήσιμο.¹²⁰ Ζήτημα ανακύπτει εάν ο δικαστής είναι σε θέση και αν διαθέτει τον ανάλογο χρόνο για να μελετήσει τα στοιχεία και τα δεδομένα των επιστημών για τον σκοπό αυτόν, διότι είναι κρίσιμο να ληφθεί υπόψη ποιοι είναι οι παράγοντες που παρουσιάζουν υψηλό κίνδυνο για επανάληψη της εγκληματικής συμπεριφοράς και πώς μπορούν να αποφευχθούν, καθόσον μάλιστα ειδικοί θεραπευτές έχουν αναπτύξει μεθόδους διαχείρισης προσφέροντας στους παραβατικούς προγράμματα πρόληψης της υποτροπής. Έτσι, πρέπει να παρουσιαστεί στον δικαστή ένα προκαταρκτικό σχέδιο ως βάση συζήτησης για να ενημερωθεί, να εκτιμήσει και να πειστεί, ώστε να προκρίνει την επιβολή του προγράμματος ή του μέτρου ασφαλείας αντί μίας ποινής, ως αναγκαίου και πλέον πρόσφορου για τον δράστη, αλλά και για το θύμα, ενώ πρέπει να γίνει ενημέρωσή του για τις εγγυήσεις, την πιθανότητα επιτυχίας και τους παράγοντες υψηλού κινδύνου για την εγκληματική συμπεριφορά του δράστη. Προς τούτο, απαιτείται προηγούμενη εκπαίδευση του δικαστή, για να είναι δεκτικός στη συνεργασία με άλλους επιστήμονες και στην ευελιξία αναζήτησης τέτοιας επιστημονικής γνώσης και συνδρομής, προκειμένου να λάβει την πλέον αποτελεσματική, για την υπόθεση που διερευνά και κρίνει, απόφαση. Πρόκειται για μια πρόταση διαλόγου του δικαστή με τις άλλες επιστήμες.¹²¹ Στη χώρα μας η Θεραπευτική Δικαιοσύνη δεν έχει αναπτυχθεί, πρόκειται για μοντέλο που έχει γεννηθεί και εξελιχθεί στις αγγλοσαξονικές έννομες τάξεις, όπου έχουν δομηθεί και λειτουργήσει και ειδικά δικαστήρια με τέτοιους θεραπευτικούς σκοπούς, που επικεντρώνουν στο πεδίο των υποθέσεων οικογενειακών διαφορών (Family Courts), ψυχικής μέριμνας (Mental Care Courts), ναρκωτικών ουσιών (Drug Courts), όπου έχει τονιστεί η αξία και η εφαρμογή του προνοιακού μοντέλου Δικαιοσύνης, διαφορετικού από το παραδοσιακό ευρωπαϊκό, νομικό και δικαιοκρατικό μοντέλο Δικαιοσύνης, στο οποίο υπάγεται και το ελληνικό Σ.Α.Π.Δ..

(2) Κοινωνικά Ευαισθητοποιημένη Δικαιοσύνη

Κοινωνικά Ευαισθητοποιημένη Δικαιοσύνη λέγεται αυτή που με τις αποφάσεις της δείχνει μία ιδιαίτερη ευαισθησία προς τις κοινωνικές αλλαγές υποδεικνύοντας στον νομοθέτη να προβεί σε ανάλογες προσαρμογές της νομοθεσίας, ή, ακόμη, ερμηνεύοντας την υπάρχουσα νομοθεσία με τρόπο που να καταδεικνύει την ευαισθησία των δικαστών απέναντι σε επίκαιρα κοινωνικά προβλήματα. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Καναδά, πρότυπης χώρας σε ζητήματα δικαιοσύνης μεταρρυθμίσεων.¹²² Στη χώρα μας, η

¹²⁰ Μαγγανάς, Α. (2006). “Εναλλακτικές μορφές απονομής της ποινικής δικαιοσύνης”, ό.π., σελ.301.

¹²¹ Wexler, D. (2001). *Therapeutic Jurisprudence: An Overview.*, στο: www.researchgate.net/profile/Wexler-D (πρόσβαση 18-5-2024), Πανάγος, Κ. (2021). “Η ποινική διαμεσολάβηση σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας”. Στο: Βαϊού, Ν., Πετράκη, Γ., & Στρατηγάκη, Μ. (2021). *Εμφυλη βία-βία κατά των γυναικών*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σελ.68-69.

¹²² Μαγγανάς, Α. (2006), ό.π., σελ.301επ..

συγκεκριμένη μορφή δεν έχει αναπτυχθεί, αλλά συνάδει και βρίσκει εφαρμογή ιδίως στις αγγλοσαξονικές έννομες τάξεις, καθώς και δε ορισμένες ευρωπαϊκές, με άλλη παράδοση στο νομικό και δικαστικό τους σύστημα, όπου έχουν εισάγει τη χρήση δεδομένων και άλλων επιστημών (λ.χ. κοινωνιολογίας, εγκληματολογίας), χωρίς να στηρίζονται αποκλειστικά στο νομικό θετικιστικό σύστημα.

(3) Συμμετοχική Δικαιοσύνη

Συχνά τα δικαστήρια θεωρείται ότι μένουν απρόσφορα μπροστά στις πραγματικές ανάγκες. Αν και στοχεύουν να βρουν λύσεις δίκαιες, δεν καταφέρνουν πάντα να ανταποκριθούν στις ανάγκες των μερών. Οι διαφορές παρουσιάζονται με νομική ορολογία που δεν ανταποκρίνεται ορθά σε όσα βιώνουν οι πολίτες. Τα μέτρα αποκατάστασης δεν είναι τα κατάλληλα και η διαδικασία μπορεί να αποδειχθεί μακροχρόνια με υψηλό κόστος και να προκαλέσει ψυχική δυσφορία. Η Συμμετοχική Δικαιοσύνη έχει ως στόχο να συμμετάσχουν στη λύση του προβλήματος όλα τα άτομα που θίγονται από τη διαφορά, να καταστεί εφικτό τα μέρη να επιλύσουν τη διαφορά τους σε ένα πλαίσιο μη κατηγορητικό. Μια από τις βασικές αρχές της είναι ότι κάθε διαφορά είναι μοναδική, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων, των εμπλεκόμενων μερών και των συνεπειών για τον καθένα. Αυτό φαίνεται αντίθετο στις κλασσικές πρακτικές και την αρχή της νομιμότητας. Κάθε υπόθεση προσεγγίζεται ατομικά ως προς τα αίτια και τη λύση που θα δοθεί. Προϋποτίθεται ότι όλα τα μέρη είναι σε θέση να συμμετάσχουν πλήρως και με τη θέλησή τους στον διάλογο και τις διαπραγματεύσεις και η διαδικασία που θα επιλεγεί να είναι προσαρμοσμένη σε αυτά. Η επίλυση μιας διαφοράς βρίσκεται σε μια συνολική προσέγγιση και όχι σε μια αντιπαράθεση από όπου μόνο το ένα μέρος θα βγει νικητής. Το βασικό χαρακτηριστικό της είναι ότι επιδιώκει να αλλάξει τις ανθρώπινες σχέσεις βασιζόμενη στην εθελούσια συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στη διαφορά. Είναι, απαραίτητο να προετοιμάζεται προσεκτικά η κάθε περίπτωση, ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος να παραμεληθούν τα δικαιώματα των πιο ευάλωτων. Ο ρόλος του κράτους σε ένα τέτοιο πλαίσιο είναι: α) να προσφέρει τις κατάλληλες υπηρεσίες και τους ειδικούς για την ευρύτερη διάδοση της διαδικασίας, β) να ενεργεί ως συντονιστής σε επίπεδο χρηματοδότησης, κατάρτισης, έρευνας και αποτίμησης και γ) να ενεργεί ως μηχανισμός ελέγχου με στόχο την προστασία του κοινού από τη λειτουργία των προγραμμάτων. Η επιτυχία αυτής της μεθόδου απονομής δικαιοσύνης εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από τη δημιουργία συμμετοχικής κουλτούρας σύμφωνα με την οποία θα επιλέξουν τρόπους επίλυσης διαφορών αποδεκτούς από όλα τα “αντίπαλα” μέρη. Οι θεμελιώδεις αρχές λειτουργίας της **Συμμετοχικής Δικαιοσύνης** είναι οι εξής: 1) Παρέμβαση το συντομότερο δυνατό, ώστε να μειωθεί η ένταση των μερών. 2) Προσβασιμότητα χωρίς υπερβολές της γραφειοκρατίας. 3) Εθελούσια συμμετοχή των

μερών που θεωρείται εγγύηση για την επιτυχία. 4) Προσεγμένη προετοιμασία για τις σχέσεις μεταξύ των μερών και τον χρόνο που θα έχουν στη διάθεσή τους. 5) Ευκαιρίες άμεσου διαλόγου. 6) Υπεράσπιση και υποστήριξη των μερών από τρίτους. 7) Εμπιστευτικός χαρακτήρας της διαδικασίας. 8) Δικαιοσύνη. 9) Πραγματιστικός χαρακτήρας αποτελεσμάτων. 10) Αποδοτικότητα. 11) Συστηματική οργάνωση. 12) Ευελιξία. Το συγκεκριμένο πρότυπο θεωρεί ότι η βλάβη προκλήθηκε κατ' αρχάς σε ένα άτομο και δευτερευόντως ότι θα έχει επιπτώσεις για το σύνολο της κοινότητας. Η βλάβη δεν είναι άμεση συνέπεια παραβίασης κανόνων, αλλά η επίπτωση που έχει στους άλλους είτε ως άτομα είτε ως μέλη της κοινωνίας, θεώρηση εκ διαμέτρου αντίθετη προς τις κλασσικές αντιλήψεις του Ποινικού Δικαίου, όπου η πράξη θεωρείται ότι προξενεί βλάβη αφού παραβαίνει τον Π.Κ., ανεξάρτητα από τις συνέπειες στο άτομο. Αποκρούεται η ιδέα ότι για να είναι αποδεκτή μια λύση πρέπει να υπακούει σε κανόνες προϋπάρχοντες. Αντίθετα, πρέπει να ικανοποιεί όλα τα μέρη και όχι μόνον τον νικητή. Ενώ η παραδοσιακή ποινική δίωξη και διαδικασία υποδηλώνουν ότι δε θα υπάρξουν στο μέλλον σχέσεις μεταξύ των εμπλεκομένων, η Συμμετοχική Δικαιοσύνη ανοίγει την πόρτα στη δυνατότητα ανάπτυξης σχέσεων. Στο πεδίο της Συμμετοχικής Δικαιοσύνης διακρίνονται δύο δικαϊκά μοντέλα, αναλόγως της φύσης των υποθέσεων και του πεδίου δράσης και αντιμετώπισης των διαφορών: (Α) η **Συναινετική Δικαιοσύνη** για τις ιδιωτικές διαφορές και (Β) η **Επανορθωτική ή Αποκαταστατική Δικαιοσύνη** για τις ποινικές υποθέσεις.

(Α) Συναινετική Δικαιοσύνη

Οι συμμετέχοντες δουλεύουν μαζί για να σχεδιάσουν μια διαδικασία που μεγιστοποιεί τις ικανότητές τους για επίλυση της διαφοράς, έστω και αν δεν συμφωνούν σε όλα τα σημεία, η οποία δεν μπορεί να είναι αποτέλεσμα επιβολής ούτε είναι πάντα η «μέση λύση». Στόχος είναι να βρεθεί κοινό πεδίο για την υιοθέτηση μιας ενιαία αποδεκτής λύσης επί ιδιωτικής φύσης διαφορών.

(Β) Επανορθωτική/Αποκαταστατική Δικαιοσύνη

Η Επανορθωτική/Αποκαταστατική Δικαιοσύνη στοχεύει στην «αποκατάσταση» των δραστών, των θυμάτων και της ευρύτερης κοινότητας¹²³ και αναδείχθηκε ως μία από τις πιο μεγάλες ιδέες της Εγκληματολογίας τις τελευταίες δεκαετίες.¹²⁴ Η προσήκουσα απάντηση στο έγκλημα επιτυγχάνεται μέσω διαβουλεύσεων μεταξύ όλων των εμπλεκομένων μερών: του δράστη, του θύματος, των οικογενειών τους και της κοινότητας. Μέσω αυτής επιδιώκονται περισσότεροι στόχοι, όπως το να εκφράσει ο

¹²³ Brooks, T. (2021). *Punishment: A critical introduction*. Abingdon, σελ.77.

¹²⁴ Maruna, S. (2016). "Desistance and Restorative Justice: It's now or never." Στο: *Restorative Justice*, 4(2016), σελ.290.

δράστης απολογία/συγγνώμη για την πράξη του, να αποζημιώσει το θύμα και την κοινότητα για τις συνέπειες του εγκλήματος, καθώς επίσης και να αναληφθούν ενέργειες, ώστε να διασφαλιστεί ότι το έγκλημα δε θα επαναληφθεί. Μεταξύ αυτών προεξάρχει ο στόχος της υποστήριξης των θυμάτων και των οικογενειών τους.¹²⁵ Ως προς τον σκοπό της μείωσης-πρόληψης της υποτροπής έχουν υποστηριχθεί διάφορες απόψεις: κατά τον Braithwaite¹²⁶, η ουσία έγκειται στη θεραπευτική αποκατάσταση, τόσο ως ανάκαμψη από τη βλάβη, όσο και ως πρόληψη της μελλοντικής βλάβης. Το θύμα δεν αποκαθίσταται μόνο συμβολικά αλλά και υλικά. Ο δράστης πρέπει να αποζημιώσει το θύμα, ενώ εάν δεν επιτευχθεί αυτό, αναλαμβάνει η κοινότητα/κράτος. Μέσω της αποζημίωσης του θύματος αναγνωρίζεται η αξία/κυριαρχία του, η οποία έχει προσβληθεί διά του εγκλήματος. Παράλληλα, όμως, πρέπει να αναληφθούν προσπάθειες αποκατάστασης του δράστη υπό την έννοια της προετοιμασίας επανεισδοχής του στην κοινωνία, ιδίως σε περίπτωση φυλάκισής του, ώστε να μη στιγματιστεί και εκπέσει σε καθεστώς πολίτη δεύτερης κατηγορίας.¹²⁷ Η επανένταξή του που συνδέεται με την αποφυγή της έκπτωσης του status του και αποσκοπεί στην απόλαυση της αξίας/κυριαρχίας του, ενώ παράλληλα αποβλέπει στη μείωση της υποτροπής του, μέσω της αναγνώρισης του αδίκου που διέπραξε και της “ντροπής” του γι’ αυτό.¹²⁸ Υπό τη θεωρία του Duff, συνενώνονται η πτυχή της αποδοκιμασίας με τη διάσταση της επανασυμφιλίωσης του δράστη με το θύμα και την κοινότητα.¹²⁹ Σημαντικό για τα θύματα είναι να μη διαψεύδονται οι προσδοκίες που έχουν από φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, όπως όταν δε γίνονται πιστευτά ή όταν τους καταλογίζεται συννεοχή, διότι τότε η ιδιότητα του θύματος παγιώνεται, προκαλείται δευτερογενής θυματοποίηση και αυξάνεται ο κίνδυνος να υποφέρουν μόνιμα από διαταραχή μετατραυματικού άγχους. Η Επανορθωτική Δικαιοσύνη επικοινωνεί με την Ειρηνοποιό Εγκληματολογία, η οποία εκκινεί από τη θέση ότι η σύγκρουση είναι η βασική αιτία του εγκλήματος και αναζητά λύσεις που εστιάζουν στην επίλυσή της, στη διαμεσολάβηση και στη συμφιλίωση, απορρίπτοντας την περαιτέρω άσκηση βίας και πρόκληση πόνου. Κατά τον Quinney, το παραδοσιακό τιμωρητικό Σ.Α.Π.Δ. επιβάλλει «αρνητική ειρήνη» μέσω απειλών και κυρώσεων, ενώ η Ειρηνοποιός Εγκληματολογία αποβλέπει στην εγκαθίδρυση μιας «θετικής ειρήνης».¹³⁰ Οι τεχνικές ουδετεροποίησης που επεξεργάστηκαν οι Matza & Sykes επιστηρίζουν την Επανορθωτική Δικαιοσύνη, ενώ

¹²⁵ Maruna, S. (2016), ό.π., σελ.290.

¹²⁶ Πανάγος, Κ. (2023). *Πρότυπα και γενικές αρχές του Ποινικού Δικαίου Ανηλίκων: Το “επανεντακτικό ντρόπιασμα” του δράστη με βάση τη δεοντολογική θεωρία του Braithwaite*, ό.π., σελ.183-186.

¹²⁷ Braithwaite, J., & Pettit, Ph. (1990). *Not just deserts: A republican theory of criminal justice*. Oxford. σελ.92, 132.

¹²⁸ Braithwaite, J., & Pettit, Ph. (1993). *Not just deserts, even in sentencing, current issues in criminal justice*. 4, σελ.225επ.

¹²⁹ Γιαννούλης, Γ. (2024), ό.π., σελ.97-100.

¹³⁰ Quinney, R. (1997). “Socialist humanism and critical/peacemaking criminology. The continuing project”. Στο: Maclean/Milovanovic (επιμ.) (1997). *Thinking critically about crime*. Vancouver, σελ.114επ..

ο δράστης έρχεται σε επαφή με τον πόνο του θύματος, έτσι ώστε να καθίστανται πιο δυσχερές η άρνησή του και ο εξωραϊσμός του εγκλήματος.

Βασικός στόχος της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης¹³¹ είναι ότι προτάσσει την ανθρώπινη διάσταση των εμπλεκομένων στη διαδικασία απονομής ποινικής δικαιοσύνης και οργανώνει μια Φιλική Δικαιοσύνη προς το θύμα, ενώ επιπλέον εστιάζει σε πολύπλευρη απάντηση στο εγκληματικό φαινόμενο¹³² και στοχεύει στην αναγνώριση του σφάλματος από τον δράστη και παράλληλα στην από κάθε άποψη (ηθική, ψυχική, κοινωνική, οικονομική) ικανοποίηση του θύματος. Έτσι επιτυγχάνεται η υπευθυνοποίηση του δράστη, όταν υποχρεώνεται σε αποκατάσταση της βλάβης του θύματος με κάθε πρόσφορο τρόπο, ενώ και το θύμα δικαιώνεται από όλη τη διαδικασία, στην οποία συμμετέχει ενεργά έχοντας καθοριστικό ρόλο. Η βλάβη που προκλήθηκε από το αδίκημα αποτελεί το κλειδί για την κατανόηση της,¹³³ διότι αποτελεί κομβική έννοια ενεργοποίησης του θεσμού και των δομών του και παράλληλα ο τελικός στόχος. Το πρόβλημα που προκαλεί το έγκλημα πρέπει να ειδωθεί υπό το πρίσμα της βλάβης και όχι απλά ως παραβίαση νομικού κανόνα, όπως στο παραδοσιακό τιμωρητικό μοντέλο. Κύριος στόχος της κοινωνικής αντίδρασης στο έγκλημα δεν είναι να τιμωρήσει, να θεραπεύσει ή να προστατεύσει τον παραβάτη, αλλά να δημιουργήσει τις συνθήκες που θα επιτρέψουν την επανόρθωση ή την εύλογη αποζημίωση.¹³⁴ Το Σ.Α.Π.Δ., όπως λειτουργεί σήμερα, φθίνει, διότι υπερτονίζεται η σημασία της τιμωρίας, δημιουργώντας προσδοκίες στις οποίες δεν μπορεί να ανταποκριθεί, καθόσον το έγκλημα και οι εγκληματογόνοι παράγοντες δεν εξαλείφονται ούτε καν μειώνονται από την αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας ή την επιβολή υψηλών ποινών, οι οποίες δεν εκτίονται καθολικά σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα και τον Σωφρονιστικό Κώδικα, ενώ επιπλέον ορθώς επικρίνεται ότι συνεπάγεται μεγάλες καθυστερήσεις στην πρόοδο της ποινικής διαδικασίας και την εκδίκαση των υποθέσεων μέχρι να καταστούν αμετάκλητες οι δικαστικές αποφάσεις, χωρίς να παραβλέπεται ότι οδηγεί ανεξέλεγκτα σε συμφόρηση των καταστημάτων κράτησης, ώστε να καταφεύγει ο ποινικός νομοθέτης σε θέσπιση έκτακτων νόμων αποποινικοποίησης που προκαλούν αρρυθμίες στη λειτουργία του ΣΑΠΔ, μείωση της αξιοπιστίας του, καχυποψία στους πολίτες για αυθαιρεσία και έλλειψη αμεροληψίας, απογοήτευση στα θύματα, ματαιώση προγενέστερων ενεργειών των φορέων επίσημου κοινωνικού ελέγχου, ανισότητα στην αντιμετώπιση όμοιων περιπτώσεων και αντίδραση

¹³¹ Forsyth, M., & Braithwaite, J.. (2020). "From Reintegrative Shaming to Restorative Institutional Hybridity". Στο: *The International Journal of Restorative Justice*, 3 (2020), σελ.14.

¹³² Πανάγος, Κ. (2023), ό.π., *Το έγκλημα με βάση την αποκαταστατική θεωρία: μια ιδιωτική σύγκρουση. Το αποκαταστατικό πρότυπο ως μια εκδοχή της συμμετοχικής δικαιοσύνης*, σελ.147-159.

¹³³ Γιαννούλης, Γ. (2024), ό.π., *Επανορθωτική δικαιοσύνη*, σελ.140επ..

¹³⁴ Μαγγανάς, Α. (2000), ό.π., σελ.553-561, Αρτινοπούλου, Β. (2016). "Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: μια άλλη οπτική". Στο: Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ο., Κουλούρης, Ν., & Παπανικολάου, Γ. (Επιμ.). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?". Ελληνική Εταιρεία Μελέτης Εγκλήματος & Κοινωνικού Ελέγχου*, σελ.723-740.

της κοινής γνώμης προς την κατεύθυνση της επίταξης της τιμωρητικότητας, λόγω της ανασφάλειας και του φόβου του εγκλήματος που δε «θεραπεύεται» από τον καθιερωμένο τρόπο λειτουργίας του Σ.Α.Π.Δ.. Αντιθέτως, ανατροφοδοτείται μία αέναη παθολογική σχέση αλληλεπίδρασης, καθόσον έτσι δεν αντιμετωπίζονται οι παράγοντες που προκαλούν, συντηρούν, διευρύνουν το έγκλημα. Το πνεύμα αυστηροποίησης και τιμωρητικότητας βαδίζει αντίθετα προς τη λογική των εναλλακτικών μορφών απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Ο ποινικός μηχανισμός δεν μπορεί, όμως, να χειριστεί εκ των πραγμάτων παρά ένα ορισμένο αριθμό υποθέσεων. Αν διογκωθεί υπερβολικά, τότε θα λειτουργήσουν ασφαλιστικές δικλείδες με μέτρα αποφόρτισής του, εσπευσμένα και σπασμωδικά, προκαλώντας ματαίωση των ενδεδειγμένων μακροπρόθεσμων στόχων μιας οργανωμένης Αντεγκληματικής Πολιτικής. Δεδομένου ότι η αρχή της νομιμότητας και οι δικονομικές εγγυήσεις πρέπει να είναι σεβαστές, η Επανορθωτική Δικαιοσύνη έχει σημαντικό ρόλο να διαδραματίσει στο Σ.Α.Π.Δ. με νέους τρόπους.

Ως προς τη λειτουργία της, η Επανορθωτική Δικαιοσύνη απαιτεί κάποιον που θα αποδεχθεί την ευθύνη του εγκλήματος και ένα κατάλληλο μηχανισμό για να θέσει σε εφαρμογή τη συμφωνία μεταξύ θύματος και δράστη. Ο φορέας αυτός πρέπει να οργανωθεί και λειτουργήσει προς τις αρχές της. Αν θύμα και δράστης δεν επιθυμούν να συμμετάσχουν στη διαδικασία της τότε πρέπει αναγκαστικά να επιστρέψουμε στο ποινικό πρότυπο. Όμως, στόχος είναι βγουν καλύτεροι μετά την εμπειρία τους με το ποινικό σύστημα, όπως λειτουργεί σήμερα και αναμφίβολα δεν επιτυγχάνει την κοινωνική αλλαγή στις σχέσεις δράστη-θύματος. Η Πολιτεία αντί να καταβάλει προσπάθειες μόνο για τη σύλληψη και τιμώρηση του δράστη, πρέπει να δώσει προσοχή και στη βλάβη που υπέστη το θύμα, το περιβάλλον του, αλλά και η κοινότητα. Χρειάζονται δε οργανισμοί (κρατικοί ή ιδιωτικοί) που θα συνδράμουν και θα αποζημιώνουν το θύμα.¹³⁵ Ο ρόλος του Κράτους είναι να μην παρεμβαίνει στις σχέσεις μεταξύ των μερών, αλλά μπορεί να τις προσανατολίσει μέσω της νομοθέτησης και υλοποίησης θεσμών και δομών που λειτουργούν αποκαταστατικά για τη βλάβη που έχουν υποστεί τα θύματα και όχι μόνο για την αντιμετώπιση του εγκλήματος και τη μεταχείριση του δράστη. Τα θύματα έτσι έχουν δυνατότητα να εκφράσουν τον φόβο και την αγανάκτησή τους, να έχουν υποστήριξη και συνδρομή για τη βλάβη που υπέστησαν. Παράλληλα, οι παραβάτες έχουν δικαίωμα ακρόασης, τα δικαιώματά τους γίνονται σεβαστά και έχουν ευκαιρία επανόρθωσης με τρόπο λογικό και εποικοδομητικό για τη βλάβη που προκάλεσαν στα θύματα, η διαδικασία που ακολουθείται φέρνει τα μέρη σε αλληλοεπίδραση, γεγονός που βοηθά αμφότερους να κατανοήσουν το έγκλημα, τα αίτια, τις συνέπειες και να αποκαταστήσουν

¹³⁵ Βλ. σχετ. Αρχή υπ' αριθ.47 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25^{ης}-10-2012, για τη θέσπιση ελαχίστων προτύπων για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων., καθώς και: Τάκης, Α. (2006), ό.π., σελ.1441-1451.

τη βλάβη, παρεμβαίνοντας παράλληλα και στους παράγοντες εγκληματογένεσης με τη συνδρομή ειδικών επιστημόνων, πέραν των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Η πραγμάτωση στόχων, όπως η αποκατάσταση της κοινωνικής ειρήνης, η υποστήριξη και επανόρθωση του θύματος και η δίκαιη μεταχείριση και επανένταξη του δράστη, ενισχύουν την αίσθηση ασφάλειας στους πολίτες και την εμπιστοσύνη προς τους θεσμούς του Σ.Α.Δ.Π.. Η εμπειρία συνηγορεί υπέρ ενός τέτοιου συστήματος, με πολλαπλά οφέλη: τα θύματα κερδίζουν πιο ευνοϊκή αποκατάσταση και αισθάνονται καλύτερα ψυχολογικά και ηθικά, οι παραβάτες αποδέχονται ευκολότερα τις επανορθωτικές κυρώσεις, συνειδητοποιώντας την ευθύνη τους και εντάσσονται ομαλά στην κοινωνία και οι διαφορές επιλύονται πιο εποικοδομητικά, με λιγότερο κόστος.¹³⁶

Οι υποστηρικτές της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης πιστεύουν ότι παρουσιάζει περισσότερα πλεονεκτήματα από το τιμωρητικό/ανταποδοτικό σύστημα, που στηρίζεται στην αντιπαράθεση δράστη-θύματος και από το προνοιακό-επανεντακτικό σύστημα, που παραμελεί το θύμα, όπως είναι η αποφόρτιση των ποινικών δικαστηρίων από μεγάλο μέρος της δικαστικής ύλης, μείωση του φόρτου εργασίας των δικαστικών λειτουργών με απώτερο αποτέλεσμα τη βελτίωση της απόδοσής τους, μείωση του χρόνου απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης, ελάττωση του κόστους απονομής της Πολιτικής και Ποινικής Δικαιοσύνης,¹³⁷ ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών στο σύστημα απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης¹³⁸ και επιπλέον, ευνοεί την άμεση συμμετοχή των πρωταγωνιστών (θύματος και δράστη) του εγκλήματος, ενώ στο τιμωρητικό μοντέλο μαίνεται ένας πόλεμος μεταξύ τους και με την απαγγελία ακόμη και καταδικαστικής απόφασης για τον δράστη και την επιβολή ποινής, το θύμα δεν αποκαθίσταται οπωσδήποτε, αλλά μπορεί να φύγει απογοητευμένο από το δικαστήριο ένεκα της βλάβης που υπέστη. Επίσης, το θύμα μπορεί να χρησιμοποιείται («εργαλειοποιείται») για να καταθέσει για την πράξη, αγνοείται, μερικές φορές γίνεται αντικείμενο χλευασμού και ειρωνείας ή ακόμη δέχεται και απειλές, αντλώντας ικανοποίηση έμμεσα από την καταδίκη και μόνο του δράστη, ενώ οι πληγές δεν επουλώνονται με τη διαδικασία αυτή. Ο μόνος που επωφελείται είναι η Πολιτεία, για την οποία η ποινική δίκη και η καταδίκη αποτελούν συμβολική έκφραση άσκησης εξουσίας. Το πρότυπο αυτής της τιμωρητικής Δικαιοσύνης οδηγεί σε αδιέξοδα, δε λύνει επί της ουσίας τα προβλήματα, ενώ μπορεί να γεννά και νέα ή να διατηρεί τα

¹³⁶ Gavrielides, T. (2016). "Ανάλυση κόστους-ωφέλειας της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης: Νέοι ορίζοντες για τις ποινικές επιστήμες και τις φυλακές". Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη. Α'τ.*, σελ.600-613 (612).

¹³⁷ Υποστηρίζεται ότι στην πραγματικότητα αυτό που επιδιώκεται με την εναλλακτική αυτή προσέγγιση δεν είναι τόσο η εξοικονόμηση χρημάτων έναντι του συμβατικού συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης, όσο μια πιο ευεργετική χρήση των δημοσίων πόρων: βλ. σχετ. Γιοβάνογλου, Σ. (2013), ό.π., σελ.56, υποσημ.23.

¹³⁸ Αλεξιάδης, Σ. (2013). "Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: τα υπέρ και τα κατά". Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.15-28 (22).

υπάρχοντα, ιδίως δε στις διαρκείς διαπροσωπικές σχέσεις και στα εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας. Το θύμα εξακολουθεί να είναι και να αισθάνεται παραμελημένο, καθόσον η προσοχή πέφτει στον δράστη και στην πράξη του, όχι στη βλάβη που υπέστη και στην επανόρθωσή της, ενώ ούτε ο δράστης αποκτά συναίσθηση της ευθύνης του, για να αναγνωρίσει την ενοχή του απέναντι στο θύμα. Στο τιμωρητικό μοντέλο η παρουσία της Πολιτείας επιβεβαιώνει τον κυρίαρχο ρόλο της, η διαδικασία, όμως, παραμένει χρονοβόρα και πολυδάπανη για τους εμπλεκόμενους, αλλά εν τέλει και για το ίδιο το κράτος σε σχέση με το επανορθωτικό μοντέλο, το οποίο λειτουργεί πιο άμεσα και με λιγότερο κόστος, σύμφωνα με σχετικές έρευνες. Σύμφωνα με τον Καθηγητή Μαγγανά, το επανορθωτικό μοντέλο μπορεί να εξυπηρετήσει πιο αποτελεσματικά, άμεσα, ορθολογικά και με λιγότερο κόστος τους στόχους της τιμωρίας, της αποκατάστασης και της επανένταξης, αποτελώντας μια πληρέστερη απάντηση σε σχέση με τα παραδοσιακά πρότυπα και σκοπός είναι να μην αισθάνεται κανείς χαμένος ούτε το θύμα ότι αδικήθηκε ούτε ο δράστης, όμως, ως «εκπαιδευτικό εργαλείο». Στην κατεύθυνση αυτή μπορούν να συνδράμουν ουσιωδώς ειδικοί επιστήμονες, ενώ καλές πρακτικές είναι οι συνομιλίες μεταξύ των μερών ακολουθούμενες από συγγνώμη ή αποζημίωση, οι υπηρεσίες προς το θύμα, οι συμβολικές κινήσεις συμφιλίωσης. Τα προγράμματα διαμεσολάβησης, σύμφωνα με τα ερευνητικά πορίσματα, εκτιμώνται θετικά τόσο από τους δράστες, όσο και από τα θύματα, σύμφωνα με ερευνητικά πορίσματα, λόγω της μείωσης της εχθρότητας και του φόβου του θύματος, αλλά και της αποκατάστασης της ζημίας και, παρά τη δαπάνη τους, επάγουν καλύτερα αποτελέσματα σε σύγκριση με αυτά στο τιμωρητικό ποινικό σύστημα.

Στην εποχή μας, η Επανορθωτική Δικαιοσύνη παραμένει οριακή στην εφαρμογή της, έχει συμπέσει με τη σκλήρυνση της θέσης του τιμωρητικού προτύπου και είναι περιχαρακωμένη στο πλαίσιο ιδίως της Δικαιοσύνης Ανηλίκων, με ελάχιστες εξαιρέσεις σε άλλα πεδία. Η ιδέα της διαμεσολάβησης δεν είναι το ίδιο δημοφιλής μεταξύ θυμάτων εγκλημάτων και δραστών, όταν πρόκειται για εγκλήματα βίας κατά προσώπων που αφορούν σεξουαλικές επιθέσεις, σωματικές βλάβες ή απειλές, σε αντίθεση με τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας/περιουσίας. Όταν πρόκειται για εγκλήματα βίας κατά πραγμάτων η καταγγελία γίνεται λόγω της σοβαρότητας της πράξης και της αποζημίωσης, ενώ σε περίπτωση εγκλημάτων βίας κατά προσώπων γίνεται με σκοπό την “ανταπόδοση”, καθώς οι στάσεις των θυμάτων βίας είναι περισσότερο τιμωρητικές, αλλά και για την αποτροπή νέας θυματοποίησης στο μέλλον λόγω του κινδύνου.¹³⁹ Πάντως, απομένουν πολλά να γίνουν στο παρόν και στο μέλλον, για να γίνει αποδεκτό και να καταστεί εφαρμόσιμο στην πράξη το πρότυπό της, κατά προτεραιότητα, ως απάντηση της κοινωνίας στο έγκλημα. Υπάρχουν τομείς που το παραδοσιακό τιμωρητικό σύστημα ή

¹³⁹ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β). *Η τιμωρητικότητα*, ό.π., σελ.80-83.

εκείνο της επανένταξης πρέπει να συνεχίσουν να εφαρμόζονται. Το επανορθωτικό πρότυπο έχει τα όριά του στη δημόσια ασφάλεια, τη βαρύτητα του εγκλήματος, τον βαθμό εξαναγκασμού κλπ., πλην, όμως, οφείλουμε να εξακολουθήσουμε να ενισχύουμε τις νομοθεσίες και τις πρακτικές που επιδιώκουν και αποδεικνύουν ότι η Επανορθωτική Δικαιοσύνη έχει τη δυνατότητα να φτάσει σε ένα σύστημα πιο ικανοποιητικό για το θύμα, πιο δραστικό για την αντιμετώπιση των εγκληματογόνων παραγόντων και την αποτροπή της υποτροπής, πιο δίκαιο και ουσιαστικό για τον παραβάτη που συνειδητοποιεί τη βλάβη της εγκληματικής συμπεριφοράς του και την ευθύνη του και πιο ισορροπημένο, ασφαλές, ορθολογικό, ειρηνευτικό, αποκαταστατικό για την κοινωνία.¹⁴⁰ Δεν προωθείται, επομένως, μόνο ως μια λύση ανάγκης για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα του παραδοσιακού μηχανισμού απονομής ποινικής δικαιοσύνης, αλλά ως μια εναλλακτική πρόταση για την πρόληψη και την πιο ορθολογική και εξισορροπητική αντιμετώπιση του εγκλήματος για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Σε ειδικές μάλιστα κατηγορίες εγκλημάτων, όπως στα ενδοοικογενειακής βίας ή στα μικρής βαρύτητας εγκλήματα, θεωρείται ότι πλεονεκτεί, ενώ το ίδιο ισχύει και στις περιπτώσεις που οι δράστες είναι ανήλικοι.¹⁴¹ Από έρευνες που έχουν διεξαχθεί σε διεθνές επίπεδο, προκύπτει ότι τα θύματα αξιόποινων πράξεων που συμμετείχαν σε διαδικασίες Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης έμειναν ικανοποιημένα σε μεγαλύτερο βαθμό από την έκβαση της υπόθεσής τους συγκριτικά με τις παραδοσιακές δικαστικές διαδικασίες.¹⁴² Ταυτόχρονα διαπιστώθηκε ότι υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στην Αποκαταστατική Δικαιοσύνη και τον περιορισμό της υποτροπής.¹⁴³

Πάντως, για πλήρη αντικατάσταση του δοκιμασμένου μηχανισμού της Ποινικής Δικαιοσύνης δεν μπορεί να γίνει λόγος, αλλά για λειτουργία της ως σύστημα εναλλακτικό ή συμπληρωματικό -και όχι υποκατάστατο της επίσημης κρατικής Ποινικής Δικαιοσύνης- παράλληλα, χρονικά προηγούμενο ή ενδιάμεσο με διακοπή της τρέχουσας ποινικής διαδικασίας, εντός του Σ.Α.Π.Δ., σε περίπτωση δε μη εφαρμογής ή μη επιτυχούς κατάληξής του, τίθεται σε κίνηση το κυρωτικό Σ.Α.Π.Δ..¹⁴⁴ Παρά δε τις επανειλημμένες μεταρρυθμίσεις της ποινικής νομοθεσίας και της Αντεγκληματικής Πολιτικής προς όφελος των θυμάτων, σε σημείο που ασκείται κριτική ότι «μετέβαλαν το Σ.Α.Π.Δ. σε υπηρεσία για θύματα, αντί για δημόσιο φορέα επιβολής του νόμου» (ο Garland κάνει μνεία για “victim policy” αντί για “crime policy”),¹⁴⁵ αναδεικνύεται ένα γενικό αίσθημα ανικανοποίητου των θυμάτων από την αντιμετώπιση της Πολιτείας (καθυστέρηση,

¹⁴⁰ Μαγγανάς, Α. (2000), ό.π., σελ.553-561.

¹⁴¹ Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε. (2017). “Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: Μια εναλλακτική πρόταση για την αντιμετώπιση του εγκλήματος”. Στο: *ΠοινΔνη* 2017, σελ.500.

¹⁴² Latimer, J., et al (2001). *The effectiveness of Restorative Justice Practices. A Meta-analysis*. Ottawa: Department of Justice, Canada, Sherman, L., & Strang, H. (2007). *Restorative Justice: the evidence*. The Smith Institute.

¹⁴³ Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε. (2017), ό.π., σελ.500.

¹⁴⁴ Αλεξιάδης, Σ. (2013), ό.π., σελ.19-20.

¹⁴⁵ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β). *Η τιμωρητικότητα*, ό.π., σελ.85, υποσημ.208.

επαναθυματοποίηση κλπ.), αντίφαση που εξηγείται από τις άστοχες πολιτικές επιλογές στο πεδίο της Ποινικής Δικαιοσύνης, παρά τις έγκαιρες επιστημονικές επισημάνσεις για την απροσφορότητά τους μακροπρόθεσμα στην Αντεγκληματική Πολιτική, την υπέρβαση της αρχής της αναλογικότητας και την πρόκληση μεγαλύτερης σύγχυσης και ανασφάλειας στους εμπλεκόμενους στο Σ.Α.Π.Δ.. Δεν πρέπει να λησμονείται ότι έκφανση του δημοσίου συμφέροντος συνιστά και η αποτελεσματική λειτουργία του ποινικού μηχανισμού, όπως και η αποκατάσταση της κοινωνικής ειρήνης. Σημειωτέον ότι, στην ελληνική έννομη τάξη έχουν θεσπιστεί και βρίσκουν κάποια εφαρμογή -πέραν της ποινικής διαπραγμάτευσης και ποινικής συνδιαλλαγής στο πλαίσιο του Κ.Π.Δ.- η ποινική διαμεσολάβηση του Ν.3500/2006 κι η συνδιαλλαγή ανηλίκου δράστη με το θύμα.

3.Η νομοθεσία και η εφαρμογή εναλλακτικών μορφών Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα

Η εισαγωγή του θεσμού της ποινικής συνδιαλλαγής στο ελληνικό ποινικό δικονομικό δίκαιο¹⁴⁶ είχε γίνει με το άρθρο 71 ΣχΚΠΔ της «Επιτροπής Μανωλεδάκη», με το τίτλο «Συνδιαλλαγή δράστη – παθόντος», το οποίο πρότεινε τα εξής: *«1. Εφόσον η καταγγελλόμενη πράξη διώκεται σε βαθμό πλημμελήματος, είτε κατ' έγκληση είτε και αυτεπαγγέλτως, αλλά σε αυτή την περίπτωση μόνο αν η πράξη στρέφεται κατά της ιδιοκτησίας ή περιουσίας, ή αν πρόκειται για έγκλημα από αμέλεια κατά της σωματικής ακεραιότητας ή και σε βαθμό κακουργήματος, αν προβλέπεται στον νόμο ότι η έμπρακτη μετάνοια εξαλείφει το αξιόποινό του, (ο εισαγγελέας) καλεί τον εγκαλούντα ή τον παθόντα και τον κατηγορούμενο, αυτεπαγγέλτως ή με αίτησή τους να εμφανισθούν ενώπιον του ορισμένη ημέρα και ώρα για συνδιαλλαγή. Έπειτα από κοινή δήλωση των διαδίκων, ότι επήλθε πλήρης ικανοποίηση του παθόντος, απέχει οριστικά από την άσκηση ποινικής δίωξης. Σχετικά συντάσσεται έκθεση που υπογράφεται από τους διαδίκους. Εάν αποτύχει η διαδικασία της συνδιαλλαγής, δε συντάσσεται έκθεση, ούτε τηρείται πρακτικό. 2. Αν ο κατηγορούμενος δεν εμφανισθεί ή δεν επιτευχθεί συμβιβασμός εφαρμόζεται η παρ.4 του προηγούμενου άρθρου».* Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση, δικαιολογητικό λόγο συνιστούσε η τολμηρή για την εποχή της παραδοχή ότι στα πλημμελήματα, που διώκονται κατ' έγκληση, αλλά και στα κακουργήματα εκείνα όπου προβλέπεται ως λόγος εξάλειψης του αξιοποίνου η έμπρακτη μετάνοια, καθώς και στα περιουσιακά πλημμελήματα και στις σωματικές βλάβες από αμέλεια προέχει η ικανοποίηση του παθόντος και η αποκατάσταση των ειρηνικών σχέσεων μεταξύ δράστη και θύματος και έπεται η ποινική αξίωση της Πολιτείας. Ακολουθώντας, η ποινική συνδιαλλαγή, ως λόγος εγκατάλειψης της ποινικής αξίωσης της για την επιβολή ποινής στον δράστη, σε σχέση με την πλήρη ικανοποίηση του παθόντος, θεσπίστηκε, με αποσπασματικό και περιορισμένο

¹⁴⁶ Μπαμπασίδης, Κ. (Υπευθ. έρευν.). (2021). Προσεγγίσεις και προτάσεις για αποτελεσματική παρέμβαση και αλλαγή στάσης ανδρών-δραστών ενδοοικογενειακής βίας. Μελέτη-έρευνα. Κ.Ε.Θ.Ι. 12^{ος}/2021, Αθήνα.

τρόπο, αρχικά για το πλημμέλημα της έκδοσης ακάλυπτης επιταγής (άρθρο 4 παρ.1 Ν.2408/1996) και στη συνέχεια για την πλημμεληματική υπεξαίρεση (άρθρο 14 του Ν.2721/1999, με την οποία προστέθηκε η παρ.2 του άρθρου 375 του προϋσχύοντος Π.Κ., η οποία όριζε ότι: «ο υπαίτιος απαλλάσσεται από κάθε ποινή, εφόσον ικανοποιήσει πλήρως το ζημιωθέντα μέχρι την έκδοση της οριστικής απόφασης του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου»). Επιπλέον, με τη διάταξη του άρθρου 27 του Ν.3346/2005, με την οποία προστέθηκε η παρ.2 του άρθρου 393 του προϋσχύοντος Π.Κ., επεκτάθηκε η εφαρμογή της ποινικής συνδιαλλαγής στα πλημμελήματα της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας (με εξαιρέσεις), της απάτης, της απάτης με υπολογιστή, της απάτης περί τις ασφάλειες, της απιστίας, της τοκογλυφίας και της αισχροκέρδειας. Στις περιπτώσεις δε αυτές, έπρεπε η πλήρης ικανοποίηση του παθόντος να λάβει χώρα μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Με τον Ν.3189/2003, η συνδιαλλαγή μεταξύ δράστη και θύματος θεσπίστηκε ως αναμορφωτικό μέτρο για τις πράξεις που τελούν ανήλικοι και προστέθηκε στη διάταξη του άρθρου 122 του προϋσχύοντος Π.Κ. η περ.ε'. Επίσης, μια μορφή συνδιαλλαγής μεταξύ δράστη και θύματος εισήχθη με το Ν.3904/2010 σε όλα τα πλημμελήματα και κακουργήματα περιουσιακού και ιδιοκτησιακού χαρακτήρα, με εξαίρεση τα αδικήματα της ληστείας και της εκβίασης. Με βάση το άρθρο 384 παρ.2 του προϋσχύοντος Π.Κ., αν ο υπαίτιος κάποιου από τα εγκλήματα των άρθρων 372-374, 375-377, 381 και 382 Π.Κ. μέχρι την άσκηση της ποινικής δίωξης και χωρίς παράνομη βλάβη τρίτου απέδιδε το πράγμα και συνάμα δήλωνε ο παθών ή οι κληρονόμοι του ότι δεν έχουν άλλη αξίωση από την πράξη ή ικανοποιούσε εντελώς τον ζημιωθέντα, καταβάλλοντας αποδεδειγμένα ή κατά δήλωση του παθόντος ή των κληρονόμων του το κεφάλαιο και τους τόκους υπερημερίας, δεν κινούνταν ποινική δίωξη εναντίον του και η υπόθεση ετίθετο στο αρχείο με πράξη του εισαγγελέα. Καθιερώθηκε έτσι ένας ειδικός λόγος αποχής από την ποινική δίωξη. Το ίδιο προβλεπόταν, βάσει του άρθρου 406Α παρ.2 του προϋσχύοντος Π.Κ., εάν ο υπαίτιος εγκλήματος των άρθρων 386 έως 406 Π.Κ., πλημμεληματικού και κακουργηματικού χαρακτήρα, μέχρι την άσκηση της ποινικής δίωξης ικανοποιούσε εντελώς τον ζημιωθέντα καταβάλλοντας αποδεδειγμένα ή κατά δήλωση του παθόντος ή των κληρονόμων του το κεφάλαιο και τους τόκους υπερημερίας. Ευεργετικά αποτελέσματα είχε, όμως, η συνδιαλλαγή δράστη και θύματος ακόμα και όταν η επιστροφή του πράγματος ή η ικανοποίηση του ζημιωθέντος λάμβανε χώρα μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης, οπότε θεσπίστηκε από τον νομοθέτη ένας ειδικός λόγος αποχής από την ποινή (δικαστική άφεση της ποινής). Ειδικότερα, κατ' άρθρο 384 παρ.3 Π.Κ., ο υπαίτιος των πλημμελημάτων που προβλέπονταν στα άρθρα 372, 373, 375-377, 381 και 382 Π.Κ. απαλλασσόταν από κάθε ποινή αν, μέχρι το τέλος της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, απέδιδε το πράγμα και δήλωνε συνάμα ο παθών ή οι κληρονόμοι του ότι δεν είχαν άλλη αξίωση από την πράξη ή ικανοποιούσε

εντελώς τον ζημιωθέντα, καταβάλλοντας αποδεδειγμένα ή κατά δήλωση του παθόντος ή των κληρονόμων του το κεφάλαιο και τους τόκους υπερημερίας. Η ίδια απαλλαγή από την ποινή προβλεπόταν από το άρθρο 406Α παρ.3 ΠΚ, όταν ο δράστης πλημμελήματος που προβλεπόταν στα άρθρα 386 έως 406 ΠΚ ικανοποιούσε ως το τέλος της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο τον ζημιωθέντα καταβάλλοντας αποδεδειγμένα ή κατά δήλωση του παθόντος ή των κληρονόμων του το κεφάλαιο και τους τόκους. Εξ αυτών συνάγεται ότι μετά την άσκηση ποινικής δίωξης για τα κακουργήματα, λόγω βαρύτητας της πράξης, ως μόνη δυνατότητα προβλεπόταν η προσφυγή στη διαδικασία της ποινικής συνδιαλλαγής, όπως είχε εισαχθεί το πρώτον με τη διάταξη του άρθρου 17 του Ν.3904/2010 στο άρθρο 308Β ΚΠΔ.¹⁴⁷ Από την άλλη, στην ελληνική έννομη τάξη τα δικαιώματα του θύματος προβλέπονται ιδίως βάσει των διατάξεων του ΚΠΔ, όπως τροποποιήθηκαν από τους Ν.4620/2019, Ν.4855/2021 και Ν.4871/2021, αντίστοιχα.¹⁴⁸

Στην Αιτιολογική Έκθεση του Ν.4620/2019, με το άρθρο πρώτο του οποίου κυρώθηκε ο ισχύων από 1-7-2019 Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σημειώνεται ότι στις νεότερες τάσεις εναλλακτικής απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης ανήκει και η θέσπιση της ποινικής συνδιαλλαγής. Η εισαγωγή του θεσμού αυτού υλοποιεί τη δυνατότητα απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης με γνώμονα τη βούληση των διαδίκων. Με τον Νέο Κ.Π.Δ. επιχειρήθηκε το πρώτον η ένταξη του θεσμού της ποινικής διαπραγμάτευσης στο δικονομικό μας σύστημα, αν και σε επιστημονικό επίπεδο αντιμετωπιζόταν ως ξένο σώμα και ρωγή στην παραδοσιακή μορφή της δίκης, η επιτυχής δε εφαρμογή του θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό, όπως τονίζουν οι συντάκτες του νομοθετήματος, και από την αλλαγή νοοτροπίας του συνόλου των παραγόντων της δίκης. Πρόκειται, άλλωστε, για θεσμό που εφαρμόζεται ευρέως από πολλές ευρωπαϊκές έννομες τάξεις. Με τον Νέο Κ.Π.Δ. διευρύνθηκε και στη δική μας έννομη τάξη η εφαρμογή του θεσμού της αποχής από την ποινική δίωξη, που προσδίδει ουσιαστικό περιεχόμενο στην αρχή της σκοπιμότητας, αποτελεί μία εκ των προσφορότερων λύσεων για την αποσυμφόρηση των δικαστηρίων από υποθέσεις ήσσονος σημασίας και απαιτεί την επίδειξη αντίστοιχης πρωτοβουλίας από τους εισαγγελικούς λειτουργούς. Με τις επιμέρους διατάξεις του Νέου Κ.Π.Δ. θεσπίζονται και ενισχύονται εναλλακτικές διαδικασίες πρώιμης διεκπεραίωσης της ποινικής ύλης μέσω συναίνεσης και συμφιλίωσης των μερών, στόχος που αποτελεί σαφή αξίωση της Σύστασης R (87) 18 του Συμβουλίου της Ευρώπης. Τέθηκε έτσι ο στόχος για την αποσυμφόρηση της δικαστικής ύλης, καθώς η κάμψη θεμελιωδών αρχών του

¹⁴⁷ Μικρός, Μ. (2013). "Ο θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής στην Ελλάδα, όπως έχει διαμορφωθεί σήμερα στο άρθρο 308Β του ΚΠΔ". Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις:Προς μια νέα ευρωπαϊκή προοπτική*,ό.π.,σελ.177-185.

¹⁴⁸ Βλάχου,Β. (2022), ό.π., *Η περίπτωση της Ελλάδας.Το θύμα στο ελληνικό ποινικό σύστημα.Η αποζημίωση των θυμάτων στην ελληνική έννομη τάξη. Το θύμα υπό το πρίσμα του νέου θεσμικού πλαισίου στην Ελλάδα. Τα δικαιώματα του θύματος στον Νέο ΚΠΔ*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.146-152, 181-190.

οικονομικού μας συστήματος, όπως της αρχής αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας και της αρχής της νομιμότητας, δικαιολογήθηκε από την εξυπηρέτηση άλλων, εξίσου σημαντικών αρχών, όπως της οικονομίας της δίκης και της επιτάχυνσης της διαδικασίας. Οι σημαντικές τομές που επιχειρούνται στη φυσιογνωμία της παραδοσιακής ποινικής δίκης με στόχο την αποσυμφόρηση δικαστικής ύλης και την επιτάχυνση των ποινικών διαδικασιών, διαμορφώνουν τέσσερεις βασικούς πυλώνες-θεσμούς: (1) της αποχής από την ποινική δίωξη, (2) της ποινικής συνδιαλλαγής (άρθρα 301-302 ΝΚΠΔ),¹⁴⁹ (3) της ποινικής διαπραγμάτευσης (άρθρο 303 Ν.ΚΠΔ)¹⁵⁰ και (4) της συνοπτικής διαδικασίας της ποινικής διαταγής σε μια σειρά πλημμελημάτων. Στις διαδικασίες αυτές ο ρόλος του εισαγγελέα είναι κυρίαρχος απέναντι στους θεσμούς αυτούς, οι οποίοι, σε μεγάλο βαθμό είναι εμπνευσμένοι από την Αποκαταστατική Δικαιοσύνη, η δε εξοικείωσή του είναι καθοριστική για την ευρεία αποδοχή και εφαρμογή τους. Προς επίτευξη των στόχων αυτών, αυτονόητα θετική απαιτείται να είναι και η στάση των διαδίκων, αλλά και των νομικών παραστατών τους, με την αλλαγή κουλτούρας και της ελληνικής κοινωνίας.

*«Το ελληνικό σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης αντιλαμβάνεται την επανορθωτική δικαιοσύνη διττώς: α) ως μία εναλλακτική δυνατότητα εντός του επίσημου συστήματος ποινικής δικαιοσύνης και β) ως μία εναλλακτική δυνατότητα παρέκκλισης από το επίσημο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης διά της διευθέτησης μιας διαφοράς με ποινικό ενδιαφέρον χωρίς την επιβολή κάποιας επίσημης ποινικής κύρωσης.»*¹⁵¹ Στην πρώτη περίπτωση υπάγονται τα αναμορφωτικά μέτρα των περ.ε' (συνδιαλλαγή ανήλικου δράστη με παθόντα/θύμα για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης), στ' (αποζημίωση παθόντος/θύματος ή κατ' άλλον τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο παραβάτη) και ι' (παροχή κοινωφελούς εργασίας) του άρθρου 122 Ν.ΠΚ, τα οποία επιβάλλονται σε ανήλικους δράστες με δικαστική απόφαση, αλλά μπορούν να επιβληθούν και στο πλαίσιο της δυνατότητας παρέκκλισης που διανοίγεται στο άρθρο 46 Ν.ΚΠΔ, με τη δυνατότητα του εισαγγελέα για αποχή από την ποινική δίωξη πλημμελημάτων ανήλικων παραβατών. Από την άλλη, περίπτωση παρέκκλισης από το επίσημο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης προβλέπεται για τα πλημμελήματα ενδοοικογενειακής βίας μέσω του θεσμού

¹⁴⁹ Βλάχου, Β. (2022), ό.π., *Η ποινική συνδιαλλαγή και ο αντίκτυπος στο θύμα. Η ποινική διαπραγμάτευση κι οι προεκτάσεις στο θύμα*. σελ.190-198, Δαλακούρας, Θ.(2023). “Δογματική θεμελίωση και συστηματική ένταξη των εναλλακτικών διαδικασιών στην ελληνική ποινική δίκη. Οι στρατηγικές επιλογές του Έλληνα νομοθέτη στον Ν..ΚΠΔ”. Στο: *ΠοινΧρ*, τ.7,2023, σελ.490-498, Ορφανός, Σ. (2023). *Ποινική διαπραγμάτευση -Plea bargaining:Ο οικονομικός θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής*. Αθήνα:Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.44-85.

¹⁵⁰ Θεοδωρακάκης, Ν. (2016). “Το plea bargaining ως εργαλείο ταχύτητας και αποτελεσματικότητας στην ελληνική έννομη τάξη: Προς αναζήτηση εφικτής και λειτουργικής πρότασης μέσω συγκριτικής νομικής επισκόπησης”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για .τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Α'τ., σελ.640-665, Δαλακούρας, Θ. (2023), ό.π., Ορφανός, Σ. (2023). *Ποινική διαπραγμάτευση: Ο οικονομικός θεσμός της ποινικής διαπραγμάτευσης-Η ποινική διαπραγμάτευση του άρθρου 303 ΚΠΔ*, ό.π., σελ.7-43, 87-119.

¹⁵¹ Γιαννούλης, Γ. (2024), ό.π., σελ.100-101.

της ποινικής διαμεσολάβησης στον Ν.3500/2006 «για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας» (άρθρα 11-13), με κεντρικό πρόσωπο της διαδικασίας τον εισαγγελέα, ο οποίος με διάταξή του θέτει την ποινική δικογραφία σε ειδικό αρχείο, εφόσον ο φερόμενος ως δράστης αναλάβει σωρευτικά τις αναφερόμενες στο άρθρο 11 παρ.2 του Ν.3500/2006 δεσμεύσεις. Εάν, παρέλθει χρονικό διάστημα τριών (3) ετών χωρίς υποτροπή του φερόμενου ως δράστη, το αξιόποινο της πράξης εξαλείφεται (άρθρο 13 παρ.2 του Ν.3500/2006), ειδάλλως, η δικογραφία ανασύρεται από το αρχείο και η ποινική δίωξη, η οποία θεωρείται ότι έχει ασκηθεί με την έναρξη της διαμεσολαβητικής διαδικασίας (άρθρο 13 παρ.4 του Ν.3500/2006), συνεχίζεται (άρθρο 13 παρ.3 του Ν.3500/2006). Αξιοσημείωτη είναι δε η καινοτομία που εισήχθη με το άρθρο 104B παρ.2 Νέου Π.Κ., κατά το οποίο η επιτυχώς ολοκληρωθείσα διαδικασία Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης μεταξύ του υπαιτίου πλημμελήματος και του παθόντος θεμελιώνει υποχρεωτικό λόγο δικαστικής άφεσης ποινής. Επισημαίνεται, πάντως, ότι στα σημεία επιφύλαξης για την Επανορθωτική Δικαιοσύνη συγκαταλέγονται ο κίνδυνος που απορρέει από την παράκαμψη των δικαιοκρατικών εγγυήσεων της κλασσικής ποινικής δίκης, καθώς και οι αμφιβολίες που εγείρονται ως προς την εμβέλειά της.

(Α) Η ποινική διαμεσολάβηση στην ενδοοικογενειακή βία (Ν.3500/2006/Ν.5090/2024)

Στο πλαίσιο του Ν.3500/2006 τυποποιούνται αυστηρότερα από τον ΠΚ (αντικειμενική τιμωρητικότητα), υπό την επίδραση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας και των διεθνών συμβάσεων προστασίας των θυμάτων βίας, τα εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας, ενώ παρέχονται ορισμοί κρίσιμων εννοιών για την οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής. Σύμφωνα με το άρθρο 1§3 ως θύμα¹⁵² αναφέρεται το ανήκον στην οικογένεια -υπό την έννοια του νόμου- πρόσωπο εις βάρος του οποίου τελούνται οι προβλεπόμενες αξιόποινες πράξεις, καθώς και εκείνες των άρθρων 299 ΠΚ (ανθρωποκτονία), 311 ΠΚ (θανατηφόρος σωματική βλάβη), 336 (βιασμός) και 338 (κατάχρηση ανίκανου προς αντίσταση σε γενετήσια πράξη), αλλά επίσης και ο ανήλικος-μέλος της οικογένειας ενώπιον του οποίου τελούνται αυτές. Η σημαντική καινοτομία του νόμου έγκειται στην εισαγωγή της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης¹⁵³ μεταξύ δράστη και παθόντος, η οποία τελείται υπό την εποπτεία του αρμοδίου εισαγγελέα και του δικαστηρίου. Στην Αιτιολογική Έκθεση γίνεται μνεία ότι με την εισαγωγή του θεσμού αυτού στη χώρα μας καθίσταται πιο φιλικό το σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης για τη συγκεκριμένη κατηγορία θυμάτων,

¹⁵² Βλάχου, Β. (2005). *Η αντιμετώπιση της σωματικής βίας κατά των γυναικών από το σύστημα απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης. Η σωματική βία από κοινωνιολογική άποψη κι από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*. Αθήνα: Έλλην, σελ.28-41, Αρτινοπούλου, Β. (2006). *Ενδοοικογενειακή κακοποίηση γυναικών: Η ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα: Ι. Επισκόπηση ερευνών και αξιολόγηση δράσεων και πολιτικών (1995-2006.)*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.67-80.

¹⁵³ Εγκύκλιος Εισ ΑΠ 2/2007:Λειτουργία θεσμού ποινική διαμεσολάβησης. Δημοσιευμένη στην ΤΝΠ Νόμος.

ώστε να έχουν περισσότερα κίνητρα να καταγγέλλουν την πράξη και να τους παρέχεται η δυνατότητα να συμμετάσχουν σε μια διαδικασία με σκοπό να συζητήσουν με τον δράστη εγκλήματος βίας, να θέσουν τα προβλήματα για να ερευνηθούν και να γίνουν κατανοητοί οι παράγοντες εγκληματογένεσης, να συμφιλιωθούν και να γίνει διαδικασία αποκατάστασης και ικανοποίησης/αποζημίωσης, ώστε να αποτραπεί η υποτροπή και να επέλθει ειρήνευση στη διατάραξη των εννόμων αγαθών του θύματος και του οικογενειακού περιβάλλοντός του, εν τέλει, να παύσουν οι επιβλαβείς συμπεριφορές με τη συνδρομή αμερόληπτου ειδικού τρίτου. Με τη διαδικασία αυτή που θεσμοθετήθηκε σε συμμόρφωση της χώρας μας στην Απόφαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ε.Ε. της 15-3-2001¹⁵⁴ το θύμα της βίας στο πλαίσιο της οικογένειας αναζητά βοήθεια από την Πολιτεία χωρίς η καταγγελία του για το έγκλημα που υπέστη να ακολουθεί την παραδοσιακή ποινική διαδικασία της ποινικής κύρωσης (τιμωρίας με ποινή). Έτσι δημιουργούνται κίνητρα στον παθόντα για να απευθυνθεί στην Ποινική Δικαιοσύνη και να βοηθηθεί από μια διαδικασία που δε θα οδηγήσει στην ψυχική φθορά και ταλαιπωρία του ακροατηρίου. Πρόκειται για μία μορφή Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στα άρθρα 11 έως 14, με αποτέλεσμα την εξάλειψη της ποινικής αξίωσης της Πολιτείας μετά τη συμφωνία μεταξύ δράστη και θύματος, το πέρας του χρονικού διαστήματος τριών (3) ετών και την επιτυχή ολοκλήρωση συμβουλευτικού προγράμματος από τον δράστη, συνιστώντας παρέκκλιση από την αρχή της νομιμότητας, χάριν της σκοπιμότητας, με σκοπό τη συμφιλίωση δράστη και θύματος, ώστε να ενισχυθεί η αρμονική συμβίωση στο πλαίσιο της οικογένειας. Κυρίως, όμως, αποτυπώνεται η πεποίθηση ότι ο δράστης δύναται να μεταβάλει ουσιωδώς τη συμπεριφορά του μέσα από τη συμμετοχή του σε κατάλληλα προγράμματα και υιοθετείται η αρχή ότι δε χρειάζεται πάντα η έκφραση τιμωρίας από την Πολιτεία, αλλά ενίοτε αρκεί και η παιδαγωγική εποπτεία της.

Η ενδοοικογενειακή βία σε βάρος των γυναικών είναι «έμφυλη βία», που παρατηρείται έντονα στη χώρα μας,¹⁵⁵ με σκοπό την επιβολή, εδραίωση και διατήρηση της αντρικής κυριαρχίας και αντίστοιχα της γυναικείας υποταγής, αποτελώντας έκφραση ιστορικά της ανισότητας στα δικαιώματα μεταξύ ανδρών-γυναικών. Η βία κατά της συζύγου εντός της οικογενειακής συμβίωσης δεν αφορά μόνο το άμεσο θύμα της πράξης, αλλά συνιστά μια αντανakλαστική ψυχολογική και συναισθηματική κακοποίηση του ανηλίκου, όταν εκτίθεται ως “αμέτοχος θεατής” για μεγάλο χρονικό διάστημα στην

¹⁵⁴ Αρτινοπούλου, Β. (2010). *Επανορθωτική Δικαιοσύνη. Η πρόκληση τω σύγχρονων δικαιοκτών συστημάτων: Επανορθωτική δικαιοσύνη και ενδοοικογενειακή βία. Η νομοθεσία στην Ελλάδα. Το θεσμικό πλαίσιο της επανορθωτικής δικαιοσύνης για τους ενήλικους*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.37-53, σελ.108-114.

¹⁵⁵ βλ. σχετ. “Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πρώτη Πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα” (2003). Φαρσεδάκης, Ι., & Αρτινοπούλου, Β.: Επιστ.Υπευθ.), Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.). Επίσης, Τσίγκανου, Ι. (2021). *Κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα, Τελική Έκθεση Αποτελεσμάτων* ΕΚΚΕ/ ΚΕΘΙ, ό.π., Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: 4^η Ετήσια Έκθεση για τη Βία κατά Γυναικών, Αθήνα, Νοέμβριος 2023.

ενδοοικογενειακή βία, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια νέα οικογενειακή τάξη και να αναπαράγονται αρνητικά στερεότυπα επιβολής ή υπακοής.¹⁵⁶ Σύμφωνα με τον Καθηγητή Κουράκη, το πεδίο εφαρμογής των θεσμών της διαμεσολάβησης και της συνδιαλλαγής ενδείκνυται να περιορίζεται σε περιπτώσεις εγκλημάτων που έχουν μικρή κοινωνικοηθική απαξία, υποστηρίζεται πάντως και η άποψη ότι το είδος της εγκληματικής πράξης δε θα πρέπει να αποτελεί αποφασιστικό κριτήριο, για την υπαγωγή στην κατάλληλη διαδικασία συνδιαλλαγής,¹⁵⁷ χωρίς να αποκλείεται έτσι η εφαρμογή και σε εγκλήματα σοβαρής απαξίας (λ.χ. γενετήσια), όπως σε ορισμένες έννομες τάξεις. Οι υποστηρικτές της τάσης αυτής αντλούν βασικό επιχείρημα από τη διαπιστωμένη ανάγκη των θυμάτων να λάβουν εξηγήσεις από τον ίδιο τον δράστη για την κακοποιητική συμπεριφορά που βίωσαν. Στον αντίλογο, όσοι υποστηρίζουν ότι η διαμεσολάβηση υποβαθμίζει την αξία του εννόμου αγαθού της γενετήσιας ελευθερίας και τις επαχθείς συνέπειες της κακοποίησης, ενώ προκαλεί δευτερογενή θυματοποίηση.¹⁵⁸ Είναι αμφίβολο, πάντως, εάν η πρακτική αυτή δύναται να οδηγήσει στην ενδυνάμωση του θύματος και την πρόληψη της υποτροπής του δράστη.¹⁵⁹

Ο θεσμός της ποινικής διαμεσολάβησης θεωρείται πρωτοποριακός αναφορικά με το αίτημα για άμεση ικανοποίηση του παθόντος-θύματος, ιδίως δε στον χώρο του Ποινικού Δικαίου, την επιτάχυνση της απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης και την προώθηση θεσμικών διαλογικών δομών στην έννομη τάξη της χώρας μας και μάλιστα παρέχει την ευκαιρία στα μέλη της οικογένειας που αντιμετώπισαν το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας (θύμα και δράστη) να διευθετήσουν τις διαφορές τους με τρόπο δημιουργικό, συμφιλιωτικό και γνήσια αποκαταστατικό/επανορθωτικό και όχι αποκλειστικά μέσα από την τιμωρητική λειτουργία της ποινικής αξίωσης της Πολιτείας και να επιτύχουν αρμονική συμβίωση στο μέλλον, η οποία δε θα σκιάζεται από την αρνητική επίγευση της επιβολής της ποινής.¹⁶⁰ Η διαμεσολάβηση δεν είναι ξένη στην άτυπη πρακτική των δικαστηρίων μας, ιδίως δε όταν διαφαίνεται γνήσια διάθεση συμβιβασμού μεταξύ θύματος και δράστη, την οποία ευνοούν τότε οι Έλληνες δικαστικοί λειτουργοί, εάν δεν πρόκειται για βαριάς ποινικής απαξίας έγκλημα ενδοοικογενειακής

¹⁵⁶ Αρτινοπούλου, Β. (2006), ό.π, σελ.16.

¹⁵⁷ Baldry, A. (1998), στο: Πανάγος,Κ.(2021), “Η ποινική διαμεσολάβηση σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας”, σελ.67.

¹⁵⁸ Πανάγος, Κ. (2021). “Η ποινική διαμεσολάβηση σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας”, ό.π., σελ.67.

¹⁵⁹ Μαμάη, Α. (2018). “Η ποινική διαμεσολάβηση στην ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: ενδυνάμωση του θύματος ή δευτερογενής θυματοποίηση”. Στο: Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ο., Κουλούρης, Ν., & Παπανικολάου, Γ. (Επιμ.). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”*. Ελληνική Εταιρεία Μελέτης Εγκλήματος και Κοινωνικού Ελέγχου, σελ.545επ..

¹⁶⁰ Γκρόζος, Σ. (2007). “Ο Ν.3500/2006 για την ενδοοικογενειακή βία”, Εισήγηση στο Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Δικαστικών Λειτουργών με θέμα: Ποινικό Δίκαιο σήμερα: Μέσο προστασίας ή μέσο ελευθερίας”, στην Κομοτηνή, στις 21-23/11/2007. Στο: *Μηλιώνη, Φ.-Α. (2008). Πρακτικά επιμορφωτική ημερίδας στις 28-6-2007, με τίτλο “Ενδοοικογενειακή βία: Προοπτικές μετά τον Ν.3500/2006*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.157επ..

βίας, ενώ την προτείνουν κιόλας αναλαμβάνοντας διακριτικά πρωτοβουλία, όταν πρόκειται για οικογενειακά περιστατικά, όπου υπάρχει τέτοιο έδαφος και προκειμένου να επέλθει ειρήνευση εντός της οικογένειας, στις μεταξύ τους σχέσεις, καθώς και με τα ανήλικα τέκνα τους.¹⁶¹ Ο Ν.3500/2006 κατακρίθηκε από πολλούς νομικούς όχι μόνο για τις αυστηρές ρυθμίσεις τους, αλλά και επειδή υπήρξε ένα νομοθέτημα όχι πλήρως σχεδιασμένο. Ωστόσο, πέραν των προβληματισμών ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου (βλ. αντί πολλών, Καραμόσχογλου, Α.), που τίθενται προς συζήτηση, δεν πρέπει να παραγνωριστεί ότι ο θεσμός της ποινικής διαμεσολάβησης θα μπορούσε με την κατάλληλη στήριξή του από την Ελληνική Πολιτεία και κοινωνία, εντός του Σ.Α.Π.Δ., να αποτελέσει αυθεντικά ένα ιδιαίτερα πρόσφορο θεσμό στην πρόληψη και καταστολή του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας,¹⁶² που καλπάζει στις μέρες μας, γεγονός που φαίνεται ότι αποτέλεσε και την αφορμή για το πνεύμα του νομοθέτη στις πρόσφατες τροποποιήσεις του με τον Ν.5090/2024 (με έναρξης ισχύος από 1-5-2024). Η πρόσφατη εξέλιξη της γενίκευσης της διαμεσολάβησης με μεταγενέστερες νομοθετικές ρυθμίσεις στον Π.Κ. και στον Κ.Π.Δ. σε όλο το φάσμα των εγκλημάτων κατά των προσωπικών αγαθών, επέφερε την ενίσχυση της θέσης του θύματος και την αναβάθμιση του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης σε θεσμό που εξωδικαστικά και εξωποινικά ρυθμίζει πλέον ένα σύνολο εννόμων σχέσεων και στο πεδίο του Ποινικού Δικαίου, ταυτόχρονα, όμως, αποδυνάμωσε τον ρόλο του θύματος, περιορίζοντας τις δυνατότητές του σε υποστήριξη και μόνο της κατηγορίας ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων.¹⁶³

Με την υποχρέωση παρακολούθησης συμβουλευτικού-θεραπευτικού προγράμματος ο Έλληνας νομοθέτης προσέδωσε στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο της ενδοοικογενειακής βίας στοιχεία που παραπέμπουν στη Θεραπευτική Δικαιοσύνη, προωθώντας την επίλυση των ενδοοικογενειακών συγκρούσεων στο πλαίσιο των αποκαταστατικών και ποινικο-θεραπευτικών δικαιικών προτύπων.¹⁶⁴ Ο συνδυασμός τους επιστρατεύεται στη

¹⁶¹ Βλάχου, Β. (2005), ό.π., *Ο τρόπος αντιμετώπισης των υποθέσεων από τους δικαστικούς λειτουργούς. Η μεσολάβηση μεταξύ θύματος και δράστη. Εμπειρική διερεύνηση του τρόπου αντιμετώπισης των περιστατικών σωματικής βίας εναντίον των γυναικών από τους εκπροσώπους του Σ.Α.Π.Δ.: Περιγραφή της έρευνας. Η γενική εικόνα των ευρημάτων*, ό.π., σελ.155επ., 162, 187επ., 193επ., 232.

¹⁶² Καραμόσχογλου, Α. (2013). "Πρακτικά ζητήματα κατά την εφαρμογή του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης". Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνιδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, σελ.154.

¹⁶³ Λίβος, Ν. (2007). "Σκέψεις για την ποινική αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας". Στο: Μηλιώνη, Φ.(2008). *Πρακτικά επιμορφωτικής ημερίδας με τίτλο "Ενδοοικογενειακή βία: Προοπτικές μετά το Ν.3500/2006"*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.177επ.

¹⁶⁴ Μουστερακάκης, Θ. (2013). "Ν.3500/2005: Ειδικά συμβουλευτικά/θεραπευτικά προγράμματα στο πλαίσιο του άρθρου 11 περί ποινικής διαμεσολάβησης : εφαρμογή – προοπτικές". Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνιδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, ό.π., σελ.155-163, Καρανίκος, Α., Κελεσής, Μ., & Παπαδοπούλου, Ε. (2013). "Ποινική διαμεσολάβηση και ειδικό συμβουλευτικό-θεραπευτικό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της ενδο-οικογενειακής βίας (Ν.3500/2006, άρθρο 11 παρ.2): εμπειρίες, προβληματισμοί και προτάσεις από την εφαρμογή του προγράμματος στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, στη Θεσσαλονίκη". Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνιδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές*

νομοθετική προσπάθεια για την πρόληψη της υποτροπής του δράστη και τη θωράκιση των δικαιωμάτων των θυμάτων.¹⁶⁵ Πάντως, διαπιστώνεται αποστασιοποίηση από τις βασικές κατευθύνσεις Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης καθώς ο ρόλος του διαμεσολαβητή έχει ανατεθεί σε εισαγγελέα και όχι σε ειδικά εκπαιδευμένους επαγγελματίες σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, κάτι που δε συμπορεύεται με τα χαρακτηριστικά του ουδέτερου και αμερόληπτου τρίτου που διευκολύνει την ανάπτυξη του διαλόγου μεταξύ των μερών, όπως επιτάσσουν τα διεθνή πρότυπα σχετικά με τη μεθοδολογία της διαμεσολάβησης.¹⁶⁶ Αξιοσημείωτο δε είναι ότι στη διαδικασία ο δράστης υποβάλλεται σε παρακολούθηση επιστημονικού προγράμματος, χωρίς τη συμμετοχή απαραίτητα και του θύματος της εγκληματικής συμπεριφοράς, παρά τη βλάβη που υπέστη. Επιπλέον δε, αποστασιοποιείται και από τη Θεραπευτική Δικαιοσύνη, καθόσον ο εισαγγελέας στην ποινική διαμεσολάβηση¹⁶⁷ περιορίζεται στην παραπομπή του δράστη στο σχετικό θεραπευτικό πρόγραμμα και αρκείται στην ενημέρωση σχετικά με την ολοκλήρωσή του, δίχως να συμμετέχει ενεργά στην υλοποίησή του, με συνέπεια, οι υπηρεσίες θεραπείας και το ποινικό σύστημα να καταλήγουν να λειτουργούν παράλληλα¹⁶⁸ και όχι σε δημιουργική συνεργασία σαν ομάδα, επί της ουσίας, εγκαταλείποντας οι φορείς του ποινικού συστήματος την όλη εξέλιξη και τον έλεγχο της διαδικασίας σε επιστημονικούς φορείς εκτός του πυρήνα του Σ.Α.Π.Δ.. Πλην όμως, η ποινική διαμεσολάβηση συνεπάγεται τη διασύνδεση του νομικού συστήματος με τους επαγγελματίες της κοινωνικής πρόνοιας και επιτάσσει τη δημιουργική τους συνεργασία, το οποίο συνεπάγεται προκλήσεις για όλους τους εμπλεκόμενους επιστήμονες ψυχικής υγείας και νομικούς.¹⁶⁹ Έχει υποστηριχθεί και ότι η επιβολή της συμμετοχής του δράστη στο πρόγραμμα με εισαγγελική διάταξη, προκειμένου να μην ασκηθεί ή συνεχιστεί η ποινική δίωξή του, νοθεύει το κίνητρο συμμετοχής του στη θεραπευτική διαδικασία και δυσχεραίνει το έργο των ειδικών, λόγω του μη οικειοθελούς της προσέλευσής του, ώστε το Ε.Κ.Κ.Α. καθίσταται έτσι στα μάτια των εμπλεκόμενων προέκταση του ποινικού συστήματος, ενώ πρέπει να αποφηνίζεται ο ρόλος του θεραπευτή ότι είναι

υποθέσεις, ό.π., σελ.165-176, Πλεύρη, Α. (2015). “Η νομοθετική αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας στην Ελλάδα και στην Κύπρο”. Στο: *ΕφΑΔ* 7, σελ.591-609, Πανάγος, Κ. (2021), ό.π., σελ.68-69, 71.

¹⁶⁵ Braithwaite, J. (2002β). “Therapeutic jurisprudence and restorative justice”. Στο: *Criminal La Bulletin*, 2, σελ.244-262.

¹⁶⁶ Γιοβάνογλου, Σ. (2011). “Ο εισαγγελέας ως διαμεσολαβητής στα πλημμελήματα ενδοοικογενειακής βίας και η αλλοίωση μιας αποκαταστατικής διαδικασίας”. Στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.). (2011). *Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ι.Φαρσεδάκη, τ.ΙΙ. Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.1029-1041.

¹⁶⁷ Σπυρόπουλος, Φ. (2011). “Ποινική διαμεσολάβηση: Σημεία τριβής με την ελληνική έννομη τάξη (ιδιαίτερη αναφορά στον δικαιοδοτικό ρόλο του εισαγγελέα) και άλλα προβλήματα στην εφαρμογή του Θεσμού”. Στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.). (2011). *Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ι.Φαρσεδάκη: Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας, τ.ΙΙ.*, ό.π., σελ.1639-1649, Γιοβάνογλου, Σ. (2011), ό.π., σελ.1029-1041.

¹⁶⁸ Σορβατζιώτη, Δ. (2017). “Το εφαρμοσμένο μοντέλο του ειδικού δικαστηρίου για τη θεραπεία από την εξάρτηση των ναρκωτικών ουσιών”. Στο : *Εξαρτήσεις*, 28, σελ.95-114 (100).

¹⁶⁹ Πανάγος, Κ. (2021), ό.π., σελ.72.

διαφορετικός και δεν ανήκει στους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το αρνητικό στην περίπτωση αυτή είναι ότι εξομοιώνεται το θεραπευτικό πλαίσιο με το δικαστικό και θεωρείται ο θεραπευτής προέκταση του ποινικού συστήματος, με συνέπεια την ταύτιση της παραπομπής στο συμβουλευτικό/θεραπευτικό πρόγραμμα με εξαναγκαστική ή τιμωρητική διαδικασία,¹⁷⁰ οπότε ο αποκαταστατικός σκοπός¹⁷¹ και οι προσδοκίες εξαντλούνται στη σύντομη ολοκλήρωση του προγράμματος, προκειμένου να ληφθεί το πιστοποιητικό «απαλλαγής» για τον εμπλεκόμενο δράστη.¹⁷²

Πάντως, η διεπιστημονική αντιμετώπιση, η συντονισμένη δράση των υπηρεσιών και τα κοινά επιστημονικά πρωτόκολλα των επαγγελματιών απονομής δικαιοσύνης και ψυχοκοινωνικής υγείας κρίνονται απαραίτητα για την ολιστική αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας.¹⁷³ Για να μειωθούν οι αποστάσεις μεταξύ νομικών και ειδικών επιστημόνων (κοινωνικής πρόνοιας, ψυχικής υγείας, θεραπειών) πρέπει να υπάρχει κοινή γλώσσα και συγγενής κατάρτιση/εξοικείωση με σκοπό την αλληλοκατανόηση σε ζητήματα που αφορούν τα εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας, να ληφθεί μέριμνα για εξειδίκευση εισαγγελέων και δικαστών ήδη από το στάδιο της εκπαίδευσής τους στην ΕΣΔΙ, αλλά και εν συνεχεία στην ενασχόλησή τους στο Σ.Α.Δ.Π. (συγκρότηση ειδικών δικαστηρίων οικογενειακών υποθέσεων, αστικών και ποινικών). Η ανάγκη για την ειδική επιμόρφωσή τους στις σύνθετες πτυχές των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας επισημαίνεται και στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης,¹⁷⁴ για τον αποτελεσματικό χειρισμό τους, κατά τις αρχές της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης,¹⁷⁵ διότι θα συμβάλλει στη λήψη ορθότερων και δικαιότερων αποφάσεων για όλους τους εμπλεκόμενους. Η Εγκληματολογία λόγω του διεπιστημονικού της χαρακτήρα δύναται να επιτελέσει με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο τον σκοπό αυτό στο Σ.Α.Π.Δ..¹⁷⁶

Ειδικότερα, στα πλημμελήματα ενδοοικογενειακής βίας ο αρμόδιος εισαγγελέας διερευνά τη δυνατότητα ποινικής διαμεσολάβησης,¹⁷⁷ η οποία έχει αναχθεί από τον νόμο σε ειδική δικονομική προϋπόθεση για την έγκυρη άσκηση ποινικής δίωξης, με τυχόν παράλειψή της να την καθιστά απαράδεκτη λόγω απόλυτης ακυρότητας (άρθρο 171

¹⁷⁰ Αλεξιάδης, Σ. (2013), ό.π., σελ.15-28 (26-27).

¹⁷¹ Γιοβάνογλου, Σ. (2011), ό.π., σελ.1029-1041.

¹⁷² Πανάγος, Κ. (2018). Το ελληνικό νομικό πλαίσιο σχετικά με τα δικαιώματα και την αρωγή των θυμάτων αξιόπινων πράξεων: Προκλήσεις & προοπτικές για την ικανοποιητική εφαρμογή της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ στο πλαίσιο του Προγράμματος "Support VoC". ΕΚΚΑ & Κέντρο Μέριμνας Οικογένειας & Παιδιού, Δουκάκου, Μ., Κουμουνδούρου, Χ., & Πολιτίδη, Σ. (2018). «Μία συστημική παρέμβαση για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας στην ποινική διαμεσολάβηση». Στο: *Μετά-λογος, Εξαμηνιαίο περιοδικό της Συστημικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος*, 33, 1-8 (διαθέσιμο στο: metalogos-systemic-therapy-journal.gr).

¹⁷³ Μαμάη, Α.(2018), ό.π., σελ.560.

¹⁷⁴ Βλάχου, Β. (2022), ό.π., σελ.179-181.

¹⁷⁵ Πανάγος, Κ. (2021), ό.π., σελ.76, Γκρόζος, Σ. (2010), ό.π..

¹⁷⁶ Φαρσεδάκης, Ι. (1996/2005α). *Στοιχεία Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, Πανάγος, Κ. (2020α). "Η θεραπευτική δικαιοσύνη ως πρότυπο αντεγκληματικής πολιτικής-Θεωρητικό πλαίσιο και προοπτικές για το ελληνικό ποινικό σύστημα". Στο: *ΠοινΔνη*, 3-4, σελ.289-304.

¹⁷⁷ Καραμόσχογλου,Α. (2013), ό.π., σελ.139-147, βλ.σχετ. Εγκύκλιο ΕισΑΠ 2/2007 δημοσίευση ΤΝΠ Νόμος.

παρ.1 β' Ν.ΚΠΔ) (ΑΠ 498/2019, ΑΠ 497/2019, ΑΠ 480/2019 δημ. στην ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Αφετηρία είναι η κίνηση της διαδικασίας του αυτοφώρου και πρέπει να εξασφαλισθεί ότι τα μέρη θα συμφωνήσουν να συνδιαλλαγούν, διαφορετικά η ποινική διαδικασία ακολουθείται κανονικά. Προϋπόθεση είναι η υποβολή ανεπιφύλακτης δήλωσης εκ μέρους του δράστη: α) να υποσχεθεί ότι δε θα τελέσει στο μέλλον οποιαδήποτε πράξη ενδοοικογενειακής βίας (λόγος τιμής) και σε περίπτωση συνείδησης, ότι δέχεται να απομακρυνθεί από την οικογενειακή στέγη για εύλογο χρονικό διάστημα, εάν το προτείνει το θύμα, συντάσσεται δε έκθεση κατ' άρθρα 148επ. Ν.ΚΠΔ, β) να παρακολουθήσει ειδικό συμβουλευτικό-θεραπευτικό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας σε δημόσιο φορέα, για όσο χρονικό διάστημα κρίνεται αναγκαίο από τους αρμόδιους ειδικούς θεραπευτές, όπου ο υπεύθυνος του προγράμματος πιστοποιεί την ολοκλήρωση της παρακολούθησής του και το σχετικό πιστοποιητικό επισυνάπτεται στον φάκελο της δικογραφίας και αναφέρει το αντικείμενο του προγράμματος και τον αριθμό των συνεδριών που παρακολούθησε ο ενδιαφερόμενος και γ) να άρει και να αποκαταστήσει, εφόσον είναι δυνατόν αμέσως, τις αρνητικές συνέπειες που προκλήθηκαν από την πράξη και να καταβάλει εύλογη χρηματική ικανοποίηση στον παθόντα. Συνεπεία της σχετικής εισαγγελικής διάταξης, δυνάμει της οποίας η δικογραφία τίθεται σε ειδικό αρχείο της Εισαγγελίας, επέρχεται αναστολή της παραγραφής μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας, συντρέχει υποχρέωση τήρησης από τον δράστη των όρων της ποινικής διαμεσολάβησης για χρονικό διάστημα τριών (3) ετών, μετά την παρέλευση του οποίου από την αρχειοθέτηση της υπόθεσης και τη συμμόρφωση του δράστη, εξαλείφεται η ποινική αξίωση της Πολιτείας για το έγκλημα με δικαστική απόφαση που παύει οριστικά την ποινική δίωξη σε βάρος του υπαιτίου (άρθρα 310, 370 Ν.ΚΠΔ).

Η διαμεσολάβηση θεσπίστηκε στο πλαίσιο της αυτόφωρης διαδικασίας, εφόσον το δικαστήριο αναβάλλει την υπόθεση κατ' άρθρο 424 Ν.ΚΠΔ («για κρείσσονες αποδείξεις»), κατά το γράμμα του νόμου, αλλά υποστηρίχθηκε και η άποψη ότι με βάση τη σκοπιμότητα του θεσμού και την τελολογική ερμηνεία, είναι επιτρεπτή η προσφυγή στη διαμεσολάβηση και εκτός της αυτόφωρης διαδικασίας, περίπτωση βέβαια που έχει και τον αντίλογό της, διότι απομακρύνεται από τη διαδικασία της αμεσότητας στην επίλυση των προβλημάτων που οδήγησαν στο έγκλημα της ενδοοικογενειακής βίας και έτσι αποδυναμώνεται ο παιδαγωγικός ρόλος του μέτρου και η ειδική και γενική πρόληψη που ασκεί η αυτόφωρη διαδικασία στον δράστη και το θύμα, καθώς και η αποκατάσταση του θύματος, ενώ έτσι μπορεί να μην αποτρέπεται και η υποτροπή του δράστη. Από την άλλη, η αποστασιοποίηση από το περιστατικό με την κατάλληλη συμβουλευτική ή θεραπεία στον ενδιάμεσο χρόνο μπορεί να επιφέρει ειρήνευση στα προσβαλλόμενα έννομα αγαθά, αλλά και να νουθετήσει και εξομαλύνει τη σχέση μέχρι τον χρόνο εκδίκασης της υπόθεσης, οπότε ίσως να μην έχει πια νόημα η ποινική διαμεσολάβηση εκ

των υστέρων.... Πλην όμως, εάν δεν έχουν εξομαλυνθεί οι παράγοντες της ενδοοικογενειακής βίας μεταξύ δράστη και θύματος, η ποινική διαμεσολάβηση ως διαδικασία είναι χρήσιμη και μπορεί να προσφέρει για τους ίδιους λόγους που θα μπορούσε και εξ αρχής, ιδίως δε εάν συνεχίζεται η ίδια βίαιη συμπεριφορά του δράστη σε βάρος του θύματος. Συνεπώς, πρέπει να κρίνεται κατά περίπτωση, αλλά το τεκμήριο πρέπει να εκλαμβάνεται υπέρ της εφαρμογής του θεσμού, για λόγους σκοπιμότητας και προσφορότητας, τόσο για τα εμπλεκόμενους, όσο και για την ίδια την Πολιτεία. Ως προς δε το κρίσιμο ερώτημα εάν εφαρμόζεται η διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης του Ν.3500/2006 και στις πράξεις βίας του Π.Κ. (άρθρα 330, 333, 312), κατά την ορθότερη άποψη, προσήκει θετική απάντηση, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της ρύθμισης ως εναλλακτικής μορφής απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης και της μείζονος προστασίας που παρέχεται στο θύμα, αλλά και της μέριμνας για τον δράστη, ενώ αξιοσημείωτη είναι και η προστασία της ανηλικότητας σε τέτοιες υποθέσεις, εκτιμάται δε ως τυπολατρική η εμμονή στο γραμματικό κριτήριο, που άλλωστε δεν αποκλείει την εφαρμογή ενός θεσμού μείζονος ενδιαφέροντος κατά το πνεύμα του ποινικού νομοθέτη, που διέπει οριζόντια όλες τις ποινικές διαδικασίες στους ποινικούς κώδικες και τους ειδικούς ποινικούς νόμους, όπου επιβάλλεται ανάλογη προστασία, βάσει και των άρθρων 301-303 Ν.ΚΠΔ, αλλά και των διεθνών και ευρωπαϊκών νομοθετημάτων, αφού ούτε από το γράμμα του νόμου αποκλείεται ρητώς μια τέτοια διαδικασία ούτε κατά το πνεύμα του ποινικού νομοθέτη.

Με τις νεοπαγείς διατάξεις του Ν.5090/2024, αναφορικά με την τροποποίηση των σχετικών διατάξεων του Ν.3500/2006, με βάση την Αιτιολογική Έκθεση επισημαίνονται τα εξής ουσιώδη: (1) Στην παρ.1 του άρθρου 1 του Ν.3500/2006 προστίθεται στον ορισμό των θυμάτων της ενδοοικογενειακής βίας το πρόσωπο που δέχεται τις υπηρεσίες φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας, στον οποίο ο δράστης εργάζεται, όταν σε βάρος του τελείται από τους εργαζόμενους στον φορέα αδίκημα που υπάγεται στο ρυθμιστικό πεδίο του νόμου. (2) Στο άρθρο 4 του Ν.3500/2006 προστίθεται η περίπτωση της ψυχολογικής βίας σε αυτές του άρθρου 1532 ΑΚ για τη διεύρυνση του πεδίου προστασίας των ανηλίκων. (3) Η τροποποίηση της παρ.3 του άρθρου 6 του Ν.3500/2006 θεραπεύει την αντινομία σχετικά με το ύψος της ποινής για τη διακεκριμένη περίπτωση τέλεσης της πράξης ενώπιον ανηλίκου, ενώ οι τροποποιήσεις των παρ.1 και 2 του άρθρου 7 και της παρ.2 του άρθρου 9 του Ν.3500/2006 με την επέκταση της αντικειμενικής υπόστασης και στις περιπτώσεις πράξεων που τελούνται ενώπιον ανηλίκων αποσκοπεί στην προστασία τους όταν γίνονται μάρτυρες στο οικογενειακό τους περιβάλλον τέτοιων συμπεριφορών, οι οποίες επιδρούν αρνητικά στην ψυχοκοινωνική εξέλιξή τους και αναπαράγουν το φαινόμενο ενδοοικογενειακής βίας. (4) Η τροποποίηση της παρ.1 του άρθρου 11 του Ν.3500/2006 με την προσθήκη της αρμοδιότητας των ανακριτικών υπαλλήλων όταν ενεργούν στο πλαίσιο της παρ.2 του άρθρου 245 ΚΠΔ να εξετάζουν τη δυνατότητα

διαμεσολάβησης, θεσπίζεται προκειμένου να συμβάλει στην ταχεία διεκπεραίωση των υποθέσεων και την ειρήνευση των θιγόμενων σχέσεων μεταξύ μελών της οικογένειας, μέσω του θεσμού αυτού Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, διότι ο χρόνος υπαγωγής αλλά και έναρξης της ποινικής διαμεσολάβησης σε σχέση με τη χρονική απόσταση από την τέλεση του εγκλήματος είναι κρίσιμος για την εκπλήρωση των σκοπών της (αποφυγή κινδύνου δευτερογενούς θυματοποίησης, εκφοβισμού και αντεκδίκησης κλπ.). Στην περ.β' της παρ.2 προβλέπεται και το πρόγραμμα απεξάρτησης ως όρος ποινικής διαμεσολάβησης. Επίσης, με την προσθήκη στους φορείς που παρέχουν τα προγράμματα, πέραν εκείνων του δημοσίου και κάθε εποπτευόμενου φορέα από τα Υπουργεία Εσωτερικών, Υγείας, Κοινωνικής Συνοχής & Οικογένειας διευρύνεται το πλαίσιο προσφοράς θεραπευτικών ή συμβουλευτικών προγραμμάτων, προκειμένου να επιταχυνθούν οι διαδικασίες επιτυχούς ολοκλήρωσης της ποινικής διαμεσολάβησης. Στην περ.γ' προτείνεται η διαδικασία αποζημίωσης του θύματος, όταν ο δράστης και το θύμα βρίσκονται σε πρόδηλη οικονομική αδυναμία, με εφαρμογή των διατάξεων του Ν.3811/2009, διότι κυρίως οι γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας θίγονται δυσανάλογα και η κατάσταση είναι χειρότερη αν η γυναίκα είναι εξαρτημένη από τον δράστη οικονομικά, κοινωνικά ή τη διαμονή της. Κρίθηκε δε σκόπιμο να προστεθεί και περ.δ' που διευρύνει τους όρους της ποινικής διαμεσολάβησης με την πρόβλεψη της δυνατότητας να προβεί ο δράστης σε κάθε άλλη ενέργεια αποκατάστασης ή μεταμέλειας που προτείνεται από το θύμα. (5) Η τροποποίηση του εδ.γ' της παρ.1 του άρθρου 12 του Ν.3500/2006 αποσκοπεί στη διεύρυνση της δυνατότητας του δικαστηρίου να επιβάλλει περιοριστικούς όρους στον κατηγορούμενο εάν αναβάλλει την υπόθεση για οποιαδήποτε λόγο (π.χ. άρθρα 349, 424, 352 ΚΠΔ). Η παρ.7 προς άρση κάθε ερμηνευτικής διχογνωμίας και ανομοιόμορφης πρακτικής προσέγγισης τροποποιείται με την πρόβλεψη της δυνατότητας διαμεσολάβησης, τόσο κατά την ενδιάμεση διαδικασία, εντός προθεσμίας 15 ημερών από την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος, με την υποβολή πρακτικού από τους συνηγόρους, όσο και κατά την κύρια, πριν την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας, προκειμένου να μη χρησιμοποιείται καταχρηστικά και προσχηματικά ο θεσμός για την παρέλκυση της ποινικής δίκης. (6) Η τροποποίηση του άρθρου 14 του Ν.3500/2006, αποσκοπεί στο να αποσυνδεθεί η ποινική διαμεσολάβηση, από τη διεκδίκηση των αστικών αξιώσεων. (7) Στο άρθρο 18 του Ν.3500/2006 προστίθεται στους περιοριστικούς όρους που δύνανται να επιβάλουν τα δικαστικά όργανα με απόφαση ή βούλευμα ή οι εισαγγελείς με διάταξη, και η συμμετοχή του δράστη σε προγράμματα απεξάρτησης, διότι έχει παρατηρηθεί ότι συχνά οι δράστες τέτοιων αδικημάτων είναι άτομα εξαρτημένα, π.χ. από τοξικές ουσίες, αλκοόλ, τυχηρά παίγνια και προβλέπονται το πρώτον κριτήρια επιβολής κατάλληλων περιοριστικών όρων, όπως ενδεικτικά η βαρύτητα της πράξης, η επικινδυνότητα του δράστη, η υποτροπή.

Παράλληλα, προβλέπεται η υποχρεωτική άμεση διαβίβαση αποφάσεων, βουλευμάτων και διατάξεων που επιβάλουν περιοριστικούς όρους στις αρμόδιες αρχές, προκειμένου να εποπτεύουν την τήρησή τους και να κινήσουν την ποινική διαδικασία σε περίπτωση παραβίασής τους. (8) Στην παρ.1 του άρθρου 21 διευρύνεται ο κύκλος των παρεχόντων την αναγκαία συνδρομή φορέων με τη συμπερίληψη των εποπτευόμενων από τα Υπουργεία Εσωτερικών, Κοινωνικής Συνοχής & Οικογένειας, ενώ στην παρ.2 καθιερώνεται η υποχρέωση των αστυνομικών αρχών να ενημερώνουν άμεσα και ανεξαρτήτως της πρωτοβουλίας του, το θύμα και τους αρμόδιους φορείς, ώστε να του παρασχεθεί αμέσως η απαραίτητη αρωγή.

Επιπλέον, με τις τροποποιήσεις στο άρθρο 23 του Ν.3500/2006 σκοπείται η διεύρυνση των κατηγοριών επαγγελματιών που υποχρεούνται, όταν υποπίπτει στην αντίληψή τους κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους περιστατικό ενδοοικογενειακής βίας που στρέφεται κατά ανηλίκου, να ενημερώνουν άμεσα τις αρμόδιες αρχές λ.χ. για τους ιατρούς, σε περίπτωση που διαπιστώνουν κατά την ιατρική εξέταση σοβαρά ιατρικά ευρήματα που συνηγορούν στην προέλευση από περιστατικό ενδοοικογενειακής βίας. Παράλληλα, μέσω της θέσπισης ειδικού ακαταδίωκτου (με εξαίρεση την εν γνώσει αναληθή αναφορά) και μερικής απαλλαγής από την υποχρέωση εμφάνισης στην ακροαματική διαδικασία αποσκοπείται η ενθάρρυνση να αναφέρουν τα περιστατικά και η κάμψη αναστολών λόγω της στάθμισης κινδύνου εμπλοκής τους σε χρονοβόρες, δαπανηρές και ψυχοφθόρες δικαστικές διαμάχες. Τέλος, με το άρθρο 130 του Ν.5090/2024, για πρώτη φορά προβλέπεται, σύμφωνα με το άρθρο 51 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, η υποχρέωση εξατομικευμένης εκτίμησης και διαχείρισης του κινδύνου για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες κάθε περίπτωσης με σύμφωνη γνώμη του θύματος, καθώς και η υποχρέωση συνεργασίας όλων των συναρμόδιων υπηρεσιών για τον προσδιορισμό των απαραίτητων μέτρων προστασίας του θύματος. Από δε την Αιτιολογική Έκθεση του νόμου επισημαίνεται ότι η πρακτική εφαρμογή είχε αναδείξει σημαντικά κενά και αντινομίες όπως ενδεικτικά, στην εφαρμογή του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης ή στην αλληλεπικάλυψη ποινικών διατάξεων, που έπρεπε να θεραπευτούν και εξαγγέλλεται ότι οι νέες ρυθμίσεις του Ν.5090/2024 αποβλέπουν στην αναδιαμόρφωση των διατάξεων του Ν.3500/2006, στην ενίσχυση της ψυχολογικής και οικονομικής στήριξης αλλά και της κοινωνικής αποκατάστασης των θυμάτων, στη διεύρυνση της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης, στην πρόληψη περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας και στην παρεμπόδιση υποτροπής του δράστη, ενώ αναδείχθηκε η ανάγκη εκσυγχρονισμού του νομικού πλαισίου, προκειμένου οι διατάξεις του Π.Κ. και του Ν.3500/2006 να μην αλληλοκαλύπτονται, αλλά για κάθε υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας να είναι πλέον εφαρμοστέο δίκαιο αυτό του Ν.3500/2006, εφόσον εμπίπτει στο ρυθμιστικό του πεδίο με

βάση σχέση ειδικού προς γενικό, καθώς και να συνάδουν στην ανάγκη σύγχρονης προστασίας του θεσμού της οικογένειας, της ανηλικότητας και των θυμάτων, που πλήττονται με αυξανόμενη ένταση από συμπεριφορές ενδοοικογενειακής βίας.

Σημειωτέον ότι, σύμφωνα με την υπ' αριθ. 6/2024 Εγκύκλιο της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου¹⁷⁸: Η σοβαρότητα του φαινομένου των κακοποιημένων θυμάτων ώθησε τον Έλληνα νομοθέτη να θεσπίσει (με αυστηρότητα και τιμωρητικότητα μεν, αλλά σε συνδυασμό με τον θεσμό εναλλακτικής απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης: την ποινική διαμεσολάβηση) τον Ν.3500/2006. Παρά την επάρκεια του νομικού πλαισίου η έξαρση των εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας αποτελεί ανησυχητικό φαινόμενο λόγω της συχνότητας, των ποικίλων απεχθών τρόπων που απασχολούν, όπως και της βιαιότερης μορφής τέλεσής τους ενώπιον των παιδιών. Η καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας μέσω αποτελεσματικής νομοθεσίας αποτελεί επιτακτική ανάγκη, εξαιτίας όχι μόνο των συχνών περιστατικών άσκησης βίας στην οικογένεια, αλλά και της σοβαρότητας της απαξίας της συμπεριφοράς από τους δράστες και δη ενώπιον ανηλίκων που μπορεί να πιστεύουν ότι η βία είναι αποδεκτή.¹⁷⁹ Καταλήγει δε ότι: Μετά την πρώτη αξιολόγηση της χώρας από τη GREVIO (Ομάδα Εμπειρογνομόνων του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση εναντίον των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας) αποτελεί κατεπείγον ζήτημα η υποστήριξη “επιζώντων” έμφυλης βίας και η τήρηση των διαδικαστικών εγγυήσεων,¹⁸⁰ ενώ για την αποτελεσματική συνδρομή στη δεύτερη αξιολόγηση (Νοέμβριος 2026) πρέπει να τηρούνται πλήρη και ενημερωμένα στοιχεία στις αρμόδιες εισαγγελικές υπηρεσίες σχετικά με τον αριθμό, τον χαρακτηρισμό των εγκλημάτων, την πορεία των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας, το αποτέλεσμα της ποινικής διαμεσολάβησης και της ποινικής δίκης. Οι ειδικότερες αυτές νομοθετικές παρεμβάσεις για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας επαναχάραξαν τα όρια εγγυήσεων που οφείλει το σύγχρονο κράτος δικαίου απέναντι στα θύματα, σε κατασταλτικό και σε προληπτικό επίπεδο προς την ορθή κατεύθυνση. Για την επιτυχία, όμως, απαιτείται ουσιαστική και αποτελεσματική κρατική συμβολή στην εφαρμογή της προστασίας των θυμάτων, ταχεία διεκπεραίωση των υποθέσεων, ειρήνευση των θιγομένων σχέσεων στην οικογένεια μέσω των θεσμών της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, όπως και η ποινική διαμεσολάβηση.

¹⁷⁸ Εγκύκλιος Εισαγγελέως Α.Π. υπ' αριθ. 6/2024 (δημ. στην ΤΝΠ Νόμος) για την εφαρμογή των νέων νομοθετικών διατάξεων για τον εκσυγχρονισμό του νομοθετικού πλαισίου κατά της ενδοοικογενειακής βίας από 1-5-2024 με τον Ν.5090/2024 για την πρόληψη και καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας.

¹⁷⁹ Παπαμιχαήλ, Στ. (2011). “Οι συνέπειες της έκθεσης των παιδιών στην ενδοοικογενειακή βία: Σύγχρονοι προβληματισμοί και τάσεις στην εγκληματολογική έρευνα και την αντεγκληματική πολιτική”. Στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.). (2011). *Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ι.Φαρσεδάκη: Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας*, τ.Ι. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.461-470.

¹⁸⁰ βλ. σχετ. Γ.Γ.Ι.&Α.Δ.: 4^η Ετήσια Έκθεση για τη Βία κατά Γυναικών, Αθήνα, Νοέμβριος 2023, ό.π..

Σύμφωνα, πάντως, με την Καθηγήτρια Συμεωνίδου-Καστανίδου,¹⁸¹ «το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας αντιμετωπίζεται ως πρόβλημα κανόνων, αφού με τις διατάξεις του νόμου δε διαμορφώθηκαν μηχανισμοί πρόληψης βίας, ανίχνευσης της κακοποίησης και ουσιαστικής υποστήριξης των θυμάτων και των οικογενειών τους.» Καίτοι η ποινική διαμεσολάβηση είχε εξαγγελθεί και θεσπιστεί ως «θεσμός» με αυτή την προοπτική και σκοπιμότητα, σε αντίθεση με τις έννομες τάξεις άλλων ευρωπαϊκών κρατών, στη χώρα μας έχει υποβαθμιστεί σε μια τεχνική διαδικασία συνδιαλλαγής δράστη-θύματος που μειώνει τον λειτουργικό της ρόλο για την ανάπτυξη εναλλακτικών μέτρων μεταχείρισης της μικρομεσαίας εγκληματικότητας και δη χωρίς καν τη συμμετοχή του θύματος.¹⁸² Παρά δε τη θέσπιση του νόμου, δεν εκδόθηκε το Π.Δ. για τη δημιουργία θεραπευτικών κέντρων με κύρια και εξειδικευμένη ενασχόληση επί των δραστών ενδοοικογενειακής βίας. Στα πλαίσια της επιδερμικής αντιμετώπισης του ζητήματος από την Ελληνική Πολιτεία, στην πράξη επιστρατεύονται αυτοσχέδιες λύσεις από τους ήδη υφιστάμενους φορείς που υπάγονται στον χώρο του δημοσίου τομέα ή των Μ.Κ.Ο., ενώ το κρίσιμο πεδίο της πρόληψης δεν έχει λάβει στην πράξη την αναγνώριση και την ενίσχυση σε προσωπικό, υλικοτεχνικές υποδομές και εκπαίδευση ούτε έχει επικοινωνηθεί προς την κοινωνία, παρά τις εκκλήσεις των επιστημόνων.¹⁸³ Αρμόδιος φορέας επιφορτισμένος έχει καταστεί το Ε.Κ.Κ.Α. (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης) που λειτουργεί σε Αθήνα-Πειραιά και Θεσσαλονίκη και επιλαμβάνεται περιπτώσεων κακοποίησης γυναικών και ανηλίκων, όπου στις εγκαταστάσεις του οι ψυχολόγοι που υπηρετούν δέχονται τους δράστες τέτοιων πράξεων και ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες και ανάγκες κάθε περίπτωσης πρέπει να καθορίζουν και το αντίστοιχο συμβουλευτικό ή θεραπευτικό πρόγραμμα, το οποίο οφείλει να παρακολουθήσουν. Πλην όμως, η έρευνα έχει αναδείξει προβληματισμό και αδυναμία αντιμετώπισης περιπτώσεων, στις οποίες απαιτούνται πιο εξειδικευμένες γνώσεις, όπως όταν ο δράστης χρήζει ψυχιατρικής αντιμετώπισης ή θεραπευτικής λόγω εξάρτησης (από αλκοόλ, ουσίες, τυχερά παίγνια κλπ.), για τις οποίες συντρέχει ανάγκη να επιληφθούν ειδικοί επιστήμονες (ψυχίατροι, ιατροί, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί), για να συνδράμουν λόγω της περιπλοκότητας των καταστάσεων, οι οποίες δεν είναι σπάνιες στην πράξη.¹⁸⁴ Λόγω αδυναμίας των υπηρεσιών του Ε.Κ.Κ.Α. να προσφέρουν τα αναγκαία προγράμματα για τον (απο)θεραπευτικό ή συμβουλευτικό σκοπό, καταφεύγουν σε αυτοσχέδιες λύσεις σε συνεργασία με άλλους ειδικούς φορείς, η

¹⁸¹ Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2008), *Οι ποινικές ρυθμίσεις του Ν.3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας*. Εισήγηση δημοσ. στην ιστοσελίδα: www.omilosedra.gr. (πρόσβαση: 20-5-2024).

¹⁸² Παπαθεοδώρου, Θ. (2007). «Η ποινικοποίηση της ενδοοικογενειακής βίας. Συγκριτική επισκόπηση». Στο: *ΠοινΔνη* 2007, σελ.78επ., Στεφανίδου, Α., (2010). *Ενδοοικογενειακή βία. Η έννοια της οικογένειας και η διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.78, υποσημ.141.

¹⁸³ Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2022), *Δομές Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης για την υποστήριξη των θυμάτων αξιόποινων πράξεων-Απόφαση πλαίσιο 2001/20/ΔΕΥ σχετικά με τη θέση των θυμάτων στις ποινικές διαδικασίες*. Εισήγηση στην ΕΣΔΙ,την 8-12-2022, δημοσιευμένη στην ιστοσελίδα: www.esdi.gr.

¹⁸⁴ Καραμόσχογλου, Α. (2013), ό.π., σελ.153.

δε ενδεχόμενη αδυναμία υλοποίησής τους δεν πρέπει να καταλήγει σε βάρος της ευεργετικής αντιμετώπισης του νόμου υπέρ του δράστη, ο οποίος δεν είναι υπαίτιος. Στην περίπτωση που δεν είναι δυνατή η παρακολούθηση προγράμματος, ορθότερο είναι να ακολουθείται η διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης ακόμη και χωρίς αυτήν, αρκεί να πληρούνται οι άλλες προϋποθέσεις που τίθενται στον νόμο.¹⁸⁵ Η ευθύνη για τη μη ίδρυση τέτοιων θεραπευτικών κέντρων ή προγραμμάτων ανήκει ασφαλώς στην Ελληνική Πολιτεία, οπότε στην πράξη ολοκληρώνεται η διαδικασία, παρά την έλλειψη αυτής της προϋπόθεσης και σημειώνεται στη Διάταξη του Εισαγγελέα. Τέτοιες πρακτικές, πάντως, μετατρέπουν την ποινική διαμεσολάβηση σε ιδιωτικού δικαίου διαφορά, καθώς ο δράστης, εάν δεν παρακολουθήσει το συμβουλευτικό/θεραπευτικό πρόγραμμα, υπέχει ευθύνη Αστικού Δικαίου,¹⁸⁶ ενώ επιπλέον δε λαμβάνει την αναγκαία ειδική βοήθεια για να αναμορφωθεί και να αποβάλει τη βίαιη και επιβλαβή συμπεριφορά του απέναντι στο θύμα και την οικογένειά του, με συνέπεια το πρόβλημα να διαιωνίζεται στους κόλπους της, ενόψει του ότι η θεραπευτική αξία¹⁸⁷ της ποινικής διαμεσολάβησης έγκειται στη συνδρομή προς το θύμα για να εκφραστεί ελεύθερα, να αποκαλύψει μυστικά και να ενδυναμωθεί, ώστε να μην αποδέχεται τη χρήση βίας σε βάρος του, η οποία συχνά ασκείται με την ανοχή του ή και τη συνενοχή μελών της οικογένειας. Επομένως, απολύτως αναγκαία και πρόσφορη κρίνεται η συμμετοχή του θύματος και των λοιπών μελών της οικογένειας, πέραν του δράστη, σε συνεδρίες με τον αρμόδιο θεραπευτή, το οποίο ατυχώς δε συμβαίνει στην πράξη, όπως διαπιστώνεται πολλάκις στη δικαστηριακή πρακτική, με συνέπεια την υποβάθμιση του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης.

Στατιστικά δεδομένα

Το εν λόγω συμβουλευτικό/θεραπευτικό πρόγραμμα δεν αποτελεί θεσμοθετημένη με νόμο αρμοδιότητα της υπηρεσίας του Ε.Κ.Κ.Α.. Με δεδομένο τον συνεχώς αυξανόμενο αριθμό διατάξεων ποινικής διαμεσολάβησης από το 2021 και εξής, κυρίως από την Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών, παρατηρήθηκε αντίστοιχη αύξηση στον αριθμό αιτήσεων προς την υπηρεσία, ενημερώθηκε η Ε.Π.Α. για την τρέχουσα κατάσταση και την ανάγκη περιορισμού των παραπομπών προς το Ε.Κ.Κ.Α. μέχρι τον αριθμό των 100 ετησίως, οι δε συνεδρίες ανέρχονται ήδη σε αριθμό 650 ετησίως από 500 κατά τα έτη 2020 και 2021 ετησίως και με μ.ο. συνεδριών 8-10 ανά περίπτωση. Σύμφωνα με τα απολογιστικά στοιχεία για τη λειτουργία του προγράμματος σε ορίζοντα επταετίας (2017-2023) διαπιστώνεται προδήλως η αύξηση του όγκου των περιστατικών, και πιο

¹⁸⁵ Καραμόσχογλου, Α. (2013), ό.π., σελ.154.

¹⁸⁶ Λίβος, Ν. (2007), ό.π., σελ.177επ..

¹⁸⁷ Τομαράς, Β. (2008). "Διαστάσεις της ενδοοικογενειακής βίας. Ο Ν.3500/2006 και ο ρόλος των ειδικών ψυχικής υγείας." Εισήγηση στα Πρακτικά επιμορφωτικής ημερίδας στις 28-6-2007. Στο: Μηλιώνη, Φ.-Α. (2008). *Ενδοοικογενειακή βία. Προοπτικές μετά τον Ν.3500/2006*. Αθήνα: Α.Σάκκουλας, σελ.83.

συγκεκριμένα: Το 2023 το Κέντρο παρείχε εποπτεία & υποστήριξη προς άλλους φορείς και πραγματοποιήθηκαν 34 συναντήσεις ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών για διενέργεια κοινωνικών ερευνών για συνθήκες διαβίωσης ανηλίκων και συμβουλευτική σε δράστες ενδοοικογενειακής βίας, στο πλαίσιο της ποινικής διαμεσολάβησης, υποβλήθηκαν 131 αιτήσεις ένταξης στο συμβουλευτικό πρόγραμμα ατόμων που έλαβαν σχετική εισαγγελική Διάταξη, ενώ εντός του έτους 115 άτομα εντάχθηκαν στο πρόγραμμα, από τα οποία τα 108 ολοκλήρωσαν τη συνεργασία. Για την έκβαση της συνεργασίας ενημερώνεται εγγράφως η παραπέμπουσα αρμόδια αρχή (ολοκλήρωση, διακοπή ή παραπομπή σε κατάλληλο για την περίπτωση φορέα). Στο πλαίσιο υλοποίησης του θεσμού, το Κέντρο Κοινωνικής Στήριξης Φοίνικα στη Θεσσαλονίκη δέχθηκε 40 νέες αιτήσεις, ενώ το πρόγραμμα παρακολούθησαν 65 άτομα, από τα οποία το ολοκλήρωσαν 43. Το Κ.Κ.Σ. Αμπελοκήπων το 2022 παρείχε εποπτεία και υποστήριξη σε 86 ωφελούμενους που συνεργάστηκαν και 62 ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα, ενώ το Κ.Κ.Σ. Φοίνικα Θεσσαλονίκης το 2022 σε 73 ωφελούμενους που συνεργάστηκαν και 52 ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα. Περαιτέρω, το Κ.Κ.Σ. Αμπελοκήπων το 2021 παρείχε εποπτεία και υποστήριξη σε 39 ωφελούμενους που συνεργάστηκαν και 30 ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα, ενώ το Κ.Κ.Σ. Φοίνικα Θεσσαλονίκης το 2021 σε 60 ωφελούμενους που συνεργάστηκαν και 35 ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα. Το 2021 το Συμβουλευτικό-Θεραπευτικό Πρόγραμμα για αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας λειτούργησε σε Αθήνα, Πειραιά & Θεσσαλονίκη, με τις ιδιαιτερότητες που προκάλεσε η πανδημία. Επιπλέον, το Κ.Κ.Σ. Αμπελοκήπων το 2020 παρείχε εποπτεία και υποστήριξη σε 30 ωφελούμενους που συνεργάστηκαν και 32 ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα, ενώ το Κ.Κ.Σ. Φοίνικα Θεσσαλονίκης το 2020 σε 62 ωφελούμενους που συνεργάστηκαν. Το 2020 στις υπηρεσίες Αθήνας-Πειραιά και Θεσσαλονίκης αιτήθηκαν συνολικά την παρακολούθηση του προγράμματος 193 περιπτώσεις και ωφελούμενοι ήταν οι 92. Αντιστοίχως, το έτος 2019 στην Υπηρεσία Αθήνας-Πειραιά έγιναν 54 νέες αιτήσεις και οι ωφελούμενοι ήταν 50, ενώ στην Υπηρεσία Θεσσαλονίκης έγιναν 42 αιτήσεις και οι ωφελούμενοι ήταν 32. Το έτος 2019 στο Τμήμα Υποδοχής,Επιτόπιας Παρέμβασης και Κ.Κ.Σ. Αμπελοκήπων κοινοποιήθηκαν από την Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών 47 διατάξεις και προσήλθαν και έκαναν αίτηση ένταξης στο εν λόγω πρόγραμμα 25 δράστες ενδοοικογενειακής βίας. Στις 21 περιπτώσεις η συνεργασία ολοκληρώθηκε, σε 3 διακόπηκε και σε 1 περίπτωση έγινε πρόταση για παραπομπή σε πλαίσιο κατάλληλο. Αντίστοιχα, στο Τμήμα Κ.Κ.Σ. κοινοποιήθηκαν από την Εισαγγελία Πρωτοδικών Πειραιώς και το Ναυτοδικείο Πειραιώς 41 διατάξεις και προσήλθαν και έκαναν αίτηση ένταξης στο πρόγραμμα 29 δράστες ενδοοικογενειακής βίας. Και στις 29 περιπτώσεις η συνεργασία ολοκληρώθηκε. Στο Κ.Κ.Σ. Φοίνικα Θεσσαλονίκης, το 2019, εστάλησαν 95 νέες διατάξεις από τις αρμόδιες Εισαγγελίες, κυρίως της Θεσσαλονίκης και όμορων νομών για παρακολούθηση

του συμβουλευτικού-θεραπευτικού προγράμματος αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας. Τα άτομα που παρακολούθησαν συνολικά το πρόγραμμα ανήλθαν στα 42. Ο συνολικός αριθμός των συμβουλευτικών συνεδριών που διενεργήθηκαν ανήλθε στις 355, ενώ 32 άτομα ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα. Τέλος, κατά το έτος 2018, παραπέμφθηκαν στις Υπηρεσίες Αθηνών και Θεσσαλονίκης από Εισαγγελίες όλης της χώρας 127 περιπτώσεις και εξυπηρετήθηκαν 114. Στην Υπηρεσία Αθηνών-Πειραιά οι ωφελούμενοι ήταν 35, ενώ το 2017 ήταν 24, και στην Υπηρεσία Θεσσαλονίκης εξυπηρετήθηκαν 92 ωφελούμενοι, ενώ το 2017, 88. Από τα ως άνω στατιστικά στοιχεία¹⁸⁸ προκύπτει ότι είναι μικρός ο αριθμός των διατάξεων ή αποφάσεων που οδηγούν σε ποινική διαμεσολάβηση σε σύγκριση με τον αριθμό των καταγγελιών περί πράξεων ενδοοικογενειακής βίας ή και των καταδικαστικών αποφάσεων επί τέτοιων κατηγοριών και αξίζει να μας απασχολήσει το ζήτημα γιατί τόσο φειδωλή εφαρμογή της ποινικής διαμεσολάβησης του Ν.3500/2006 στην ποινική δικαστηριακή πράξη,¹⁸⁹ σε μία εποχή που οι υποθέσεις αυτές ποσοτικά διογκώνονται και ποιοτικά προκαλούν ανησυχία και διεγείρουν το κοινό αίσθημα, αλλά και αναδεικνύουν κινδύνους για την κοινωνία, τους οποίους αντιλαμβάνεται η Πολιτεία με την τάση που εμφανίζονται την καθημερινή ζωή και τη δικαστηριακή πρακτική.

Περαιτέρω, σύμφωνα με στατιστικά που αναζητήθηκαν στην επίσημη ιστοσελίδα της **Ελληνικής Αστυνομίας** για τις καταγγελίες αδικημάτων ενδοοικογενειακής βίας (κακουργήματα & πλημμελήματα)¹⁹⁰ προέκυψε ότι οι καταγγελίες **μόνο βάσει του Ν.3500/2006** **ανέρχονταν κατά το έτος 2020 σε 5.456** (15 κακουργήματα και 5.441 πλημμελήματα) **σε σύνολο 36.748**, ενώ **κατά το έτος 2021 σε 8.780** (94 κακουργήματα και 8.686 πλημμελήματα) **σε σύνολο 39.590**, **κατά το έτος 2022 σε 11.632** (108 κακουργήματα και 11.524 πλημμελήματα) **σε σύνολο 54.099** και **κατά το έτος 2023 σε 11.530** (129 κακουργήματα και 11.401 πλημμελήματα) **σε σύνολο 62.376**, πρόκειται για τον μεγαλύτερο αριθμό μετά τις υποθέσεις παράβασης της νομοθεσίας περί Όπλων και περί Ναρκωτικών με μικρή διαφορά ανάμεσα σε 21 διαχωρισμένες κατηγορίες εγκλημάτων των ειδικών ποινικών νόμων. Η υπερδιόγκωση των καταγγελιών και των θυμάτων της ενδοοικογενειακής βίας είχε ήδη διαφανεί μεταξύ των ετών 2017-2021 (από 3.930 σε 8.780), αλλά και προηγουμένως από το έτος 2014 (3.513), ήτοι αύξηση 149,9%, ενώ η αύξηση ξεπέρασε το 100%, για τους 5 πρώτους μήνες του 2022 σε σχέση με τους

¹⁸⁸ Από τους ετήσιους απολογισμούς και πίνακες στατιστικών στην ιστοσελίδα του Ε.Κ.Κ.Α. <http://ekka.org.gr> (πρόσβαση στις 22-5-2024).

¹⁸⁹ Χατζησπύρου, Θ. (2013). "Ενδοοικογενειακή βία – σύντομες κριτικές παρατηρήσεις" (Παρέμβαση). Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, σελ. 251-253.

¹⁹⁰ Από τη Στατιστική Επετηρίδα της Ελληνικής Αστυνομίας των **ετών 2020, 2021, 2022 και 2023**, στην ιστοσελίδα <https://www.astynomia.gr/statistika-stoicheia/> (πρόσβαση στις 22-5-2024).

αντίστοιχους μήνες του 2020.¹⁹¹ Επισημαίνεται ότι οι αριθμοί αφορούν μόνο τον ειδικό ποινικό Ν.3500/2006 χωρίς να υπολογίζονται συναφή εγκλήματα του Π.Κ. όπως σωματικές βλάβες, απειλές, πράξεις του άρθρου 312 Ν.ΠΚ κλπ. που προφανώς θα επαύξαναν τον αριθμό ανά έτος, εάν υπήρχε ορθή και ακριβής στατιστική καταγραφή τους (ήδη τα εγκλήματα κατά της σωματικής ακεραιότητας στα οποία πιθανόν περιλαμβάνονται και εγκλήματα σωματικής βίας, καταγράφονται σε αριθμούς: 7.516 κατά το έτος 2020, 8.609 κατά το έτος 2021, 9.502 κατά το έτος 2022, 9.738 κατά το έτος 2023, ήτοι τα περισσότερα αμέσως μετά τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, της περιουσίας, της τιμής και της προσωπικής ελευθερίας ανάμεσα σε 20 διαχωρισμένες κατηγορίες εγκλημάτων του Π.Κ.). Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε την έκβαση αυτών των υποθέσεων ενώπιον του Εισαγγελέα ή του Δικαστηρίου ως προς την εφαρμογή των ρυθμίσεων της ποινικής διαμεσολάβησης του Ν.3500/2006, διότι αφενός μεν, πρόκειται για καταγγελίες προς την αστυνομική αρχή, αφετέρου δε, δεν υπάρχει, δυστυχώς, ειδική στατιστική καταγραφή **στο Υπουργείο Δικαιοσύνης** αλλά μεικτή για υποθέσεις που περαιώθηκαν με πρακτικό ποινικής διαπραγμάτευσης ή ποινικής συνδιαλλαγής ή ποινικής διαμεσολάβησης ή διάταξη αποχής από την ποινική δίωξη. Πάντως, από την αρχική εφαρμογή του Ν.3500/2006 καταγράφηκε μεν σημαντική αύξηση των καταγγελλόμενων περιπτώσεων, αλλά όχι ικανοποιητική εφαρμογή του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης, σύμφωνα με τα αριθμητικά δεδομένα των Εισαγγελιών Πρωτοδικών Αθηνών και Θεσσαλονίκης.¹⁹²

Επιπλέον, από έρευνα που διενεργήσαμε στα άτυπα στατιστικά στοιχεία της **Εισαγγελίας Πρωτοδικών Πειραιώς** για τον αριθμό των υποθέσεων που **υπήχθησαν στην ποινική διαμεσολάβηση του Ν.3500/2006**, διαπιστώθηκε ότι πρόκειται **κατά το έτος 2020 για 34 υποθέσεις, κατά τα έτος 2021 για 36 υποθέσεις, κατά το έτος 2022 για 46 υποθέσεις και κατά το έτος 2023 για 60 περίπου υποθέσεις, ενώ μέχρι τον Μάιο του 2024 ανήλθαν σε 30**. Καίτοι διαπιστώνεται μία αυξητική τάση εφαρμογής της ποινικής διαμεσολάβησης, δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα, εάν όντως έχει αρχίσει να εμπεδώνεται στους ενδιαφερόμενους και στους λειτουργούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και ιδίως του δικαστικού συστήματος ο θεσμός ή εάν η αύξηση αυτή είναι ανάλογη της πρόδηλης αύξησης του αριθμού των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας που εισάγονται σωρηδόν καθημερινά στην Εισαγγελία και στα

¹⁹¹ Από τη Νομική Βιβλιοθήκη daily: <https://daily.nb.org/featured/egklimata-piso-apo-kleistes-portes-stoicheia-sok-gia-tin-endooikogeneiaki-via-arkei-to-panic-button/> συνέντευξη της Καθηγήτριας Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Χρ.Ζαραφωνίτου στο NB Daily, όπου παρουσιάστηκαν στοιχεία σε εκδήλωση του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας στις 7-12-2023, υπό τον τίτλο «Εγκλήματα βίας σε συντροφικό/ενδοοικογενειακό περιβάλλον», (πρόσβαση στις 20-5-2024).

¹⁹² Ζημιανίτης, Δ. (2011), στο: *ΠοινΔνη 2011*, σελ.1212επ., Πλεύρη, Α. (2016). "Η νομοθετική αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας στην Ελλάδα και στην Κύπρο". Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*, σελ.1811-1859 (1835) και στον ηλεκτρονικό ιστότοπο: *Crime in Crisis*, στην ιστοσελίδα <http://crime-in-crisis.com>, (πρόσβαση στις 18-6-2024).

Ποινικά Δικαστήρια, καθόσον οι καταδικαστικές αποφάσεις με βάση τα στοιχεία του Πρωτοδικείου Πειραιώς κυμαίνονται από 152 το έτος 2018 σε 120 και 109 τα έτη 2022 και 2023, αντιστοίχως, οι αθωωτικές από 117 το έτος 2018 σε 115 και 98 τα έτη 2022 και 2023, αντιστοίχως, ενώ οι αναβλητικές από 473 και 477 τα έτη 2018 και 2019, αντιστοίχως, σε 594 και 560 τα έτη 2022 και 2023, αντιστοίχως. Εξ αυτών διαφαίνεται ότι ο μεγαλύτερος όγκος των υποθέσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται πιθανόν και οι αναβλητικές αποφάσεις για τον έλεγχο υπαγωγής του δράστη και του θύματος σε ποινική διαμεσολάβηση από την Εισαγγελία μεταξύ όλων των αναβαλλόμενων υποθέσεων για κάθε αιτία (2688 σε σύνολο 4108 υποθέσεων μεταξύ των ετών 2018-3/2024), που “λιμνάζουν” σε εκκρεμότητα επί σειρά ετών μέχρι την εκδίκασή τους, μετά την εισαγωγή τους στο ακροατήριο του δικαστηρίου, διαιωνίζοντας την αντιδικία και τους παράγοντες εγκληματογένεσης, με όλες τις αρνητικές συνέπειες για την ειρήνευση των προσβαλλόμενων εννόμων αγαθών και του κινδύνους από τις κλονισμένες σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας που συνεχίζουν να υπάρχουν σε κατάσταση τεταμένη, εάν οι ίδιοι από μόνοι τους δεν απευθυνθούν για την υποστήριξη ή θεραπεία από ειδικούς, ενδεχόμενο που δεν αποτελεί όμως τον κανόνα σε τέτοιες υποθέσεις βίας και θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται εξ αρχής στο πλαίσιο της ποινικής διαμεσολάβησης, σύμφωνα με τον σκοπό του ποινικού νομοθέτη και τις ανάγκες της κοινωνίας μας, για την εξυπηρέτηση των στόχων της Αντεγκληματικής Πολιτικής που η Ελληνική Πολιτεία προκρίνει και οφείλει να συνδράμει και να εποπτεύει για την υλοποίησή τους. Αντίστοιχοι είναι και οι αριθμοί των στατιστικών από το Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, όπου οι αναλογίες των καταδικαστικών-αθωωτικών και αναβλητικών αποφάσεων του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου (που ήταν τότε αρμόδιο για τις σοβαρότερες πράξεις ενδοοικογενειακής βίας λόγω της προβλεπόμενης ποινής) κυμαίνεται σε ποσοστό 30%, 31% και 35%, αντιστοίχως, το έτος 2022, ενώ τα προηγούμενα έτη 2020 και 2021 οι αναβλητικές αποφάσεις ανέρχονταν σε ποσοστό 55% και 57%, από 43,70% το έτος 2018 επί του συνολικού αριθμού των υποθέσεων που εισάγονταν στο ακροατήριο με τις ίδιες επιφυλάξεις και δυσμενείς συνέπειες που προαναφέρθηκαν για το φαινόμενο αυτό. Από δε τη σύγκριση των στατιστικών του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης και της Εισαγγελίας Πλημμελειοδικών Θεσσαλονίκης προκύπτει ποσοστιαία μεταβολή των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας για το Πρωτοδικείο από σε ποσοστό 44% το έτος 2020-2021 σε ποσοστό 75% το έτος 2021-2022, ενώ για την Εισαγγελία μειώθηκαν από ποσοστό 60% το έτος 2020-2021 σε ποσοστό 13% το έτος 2021-2022, γεγονός από το οποίο καταδεικνύεται ότι ο κύριος όγκος των υποθέσεων αυτών πλέον εισάγονται στο ακροατήριο, δυστυχώς, αντί να αντιμετωπίζονται από το στάδιο της προδικασίας από την Εισαγγελία και ενδεχομένως μέσω του θεσμού της αποχής από την ποινική δίωξη λόγω είτε πρακτικής ευχέρειας με την οποία παραπέμπονται αυτές οι υποθέσεις πλέον στις

δικαστικές αίθουσες είτε βαρύτητας (ποιοτικής αναβάθμισης) των πράξεων βίας που αντιμετωπίζονται πλέον στην πράξη. Επισημαίνεται δε ότι η αύξηση των υποθέσεων αυτών κυμαίνεται από 384 το έτος 2018 σε 610 το έτος 2021 και σε 1088 το έτος 2022, ήτοι διαπιστώνεται ραγδαία αύξηση σε ποσοστό 171% την τριετία 2020-2022 και σε ποσοστό 250% την τετραετία 2019-2022, οι μεν καταδικαστικές αποφάσεις ανήλθαν από 110 το έτος 2018 σε 329 το έτος 2022, οι αθωωτικές από 93 το έτος 2018 σε 396 το έτος 2022 και οι αναβλητικές από 168 το έτος 2018 σε 382 το έτος 2022, ήτοι περισσότερες από το 1/3 των υποθέσεων αναβάλλονται επί μακρόν, με τις αρνητικές συνέπειες που πιο πάνω επισημάνθηκαν.¹⁹³ Τα στοιχεία αυτά είναι ανησυχητικά, εάν συνδυαστούν με τον περιορισμένο αριθμό των υποθέσεων που αποφασίζεται από το Δικαστήριο και εν τέλει ολοκληρώνεται επιτυχώς η ποινική διαμεσολάβηση, οι οποίες κυμαίνονται από 66 με ολοκλήρωση 53 (έτος 2015), 60 με ολοκλήρωση 45 (έτος 2016), 70 με ολοκλήρωση 52 (έτος 2017), 59 με ολοκλήρωση 51 (έτος 2018), 55 με ολοκλήρωση 28 (έτος 2019) και 44 με ολοκλήρωση 17 (έτος 2020),¹⁹⁴ στοιχεία που καταδεικνύουν την απολύτως περιορισμένη (επιτυχή) εφαρμογή του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης.

Χρήζει επισημάνσης, πάντως, ότι στην Ελληνική Αστυνομία ιδρύθηκαν και λειτουργούν σε όλη την Επικράτεια **Υπηρεσίες Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας** και συγκεκριμένα, **73** Επιτελικές Υπηρεσίες Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας, καθώς και **63** Γραφεία Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας με επιχειρησιακά-προανακριτικά καθήκοντα, ότι πάνω από 10.000 σχετικές υποθέσεις καταγγέλθηκαν για έκαστο των ετών 2022 και 2023 στις αστυνομικές υπηρεσίες. Αντίθετα, στα δικαστήρια δεν υπάρχει πρόβλεψη ούτε έχει υλοποιηθεί τέτοια εξειδίκευση στο πεδίο των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας, ενώ είναι πλέον σαφές, καίτοι παράδοξο και προβληματικό, ότι δεν τηρούνται εξειδικευμένα στατιστικά τόσο για τον αριθμό των υποθέσεων, όσο και για την εφαρμογή του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης του Ν.3500/2006 μέσω των δικαστικών αποφάσεων. Μόνη περίπτωση τήρησης κάποιων στατιστικών διαπιστώνεται στην πράξη από τον θεσμό του Εισαγγελέα Ενδοοικογενειακής Βίας που ασκεί παράλληλα και τον ρόλο του Εισαγγελέα Ανηλίκων. Το ζήτημα της στατιστικής καταγραφής¹⁹⁵ δεν έχει προσεχθεί στη χώρα μας με ευθύνη του κράτους, παρά τις διεθνείς υποχρεώσεις για πλήρη και εξειδικευμένη καταγραφή τόσο για τα θύματα, όσο

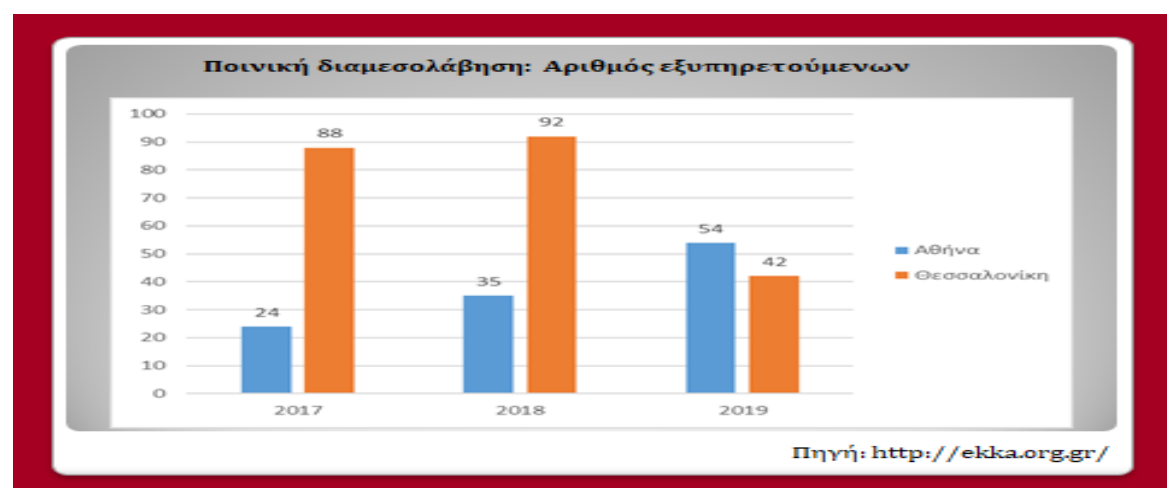
¹⁹³ Τα στατιστικά αυτά προέρχονται από την εισήγηση-παρουσίαση της Εισαγγελέως Πρωτοδικών Δήμητρας Τσιαρδακλή, μετά από σχετική έρευνά της, σε επιμορφωτικό σεμινάριο στην ΕΣΔΙ τη 10^η-11-2023 με θέμα: «Η ενδοοικογενειακή βία μέσα από άψυχους αριθμούς και ζωντανά πρόσωπα».

¹⁹⁴ Τα στατιστικά αυτά προέρχονται από την εισήγηση-παρουσίαση της Εισαγγελέως Εφετών Άννας Καραμόσχογλου, μετά από σχετική έρευνά της, σε επιμορφωτικό σεμινάριο στην ΕΣΔΙ τη 10^η-11-2023 με θέμα: «Ποινική Διαμεσολάβηση».

¹⁹⁵ Τσίγκανου, Ι. (2018). «Η συμβολή των στατιστικών δεδομένων για το έγκλημα στη χάραξη και άσκηση αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής». Στο: Λαμπροπούλου, Ε., Παπαμιχαήλ, Στ., & Σχίζας, Π. (Επιμ.) (2018). *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής. Τιμητικός τόμος για τον Ομ.Καθηγητή Αντ.Μαγγανά*, σελ.105-119.

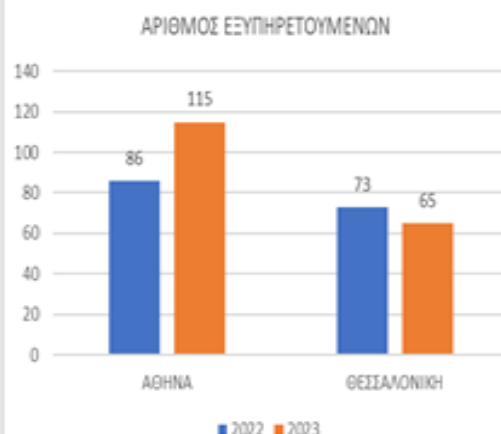
και για τα εγκλήματα δυνάμει των σχετικών προβλέψεων της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, της Οδηγίας 2016/800/ΕΕ και του Ν.4689/2020, καθώς και της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού του 1989 (Ν.2101/1992), που δεσμεύουν τη χώρα σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, δεν είναι από τους τομείς που έχει δοθεί η δέουσα σημασία για τη χάραξη και υλοποίηση, αλλά και την αξιολόγηση (follow-up) της αποτελεσματικότητας της Αντεγκληματικής Πολιτικής ούτε έχει σημειωθεί η αναμενόμενη πρόοδος που θα συνέδραμε στη νομοθετική μεταρρύθμιση των ποινικών κωδίκων, στην ορθολογική οργάνωση και λειτουργία του Σ.Α.Π.Δ. και σε σημαντικές διορθωτικές παρεμβάσεις στην Αντεγκληματική Πολιτική.¹⁹⁶ Τέλος, ελπιδοφόρο είναι το γεγονός ότι έχει ληφθεί εσχάτως μέριμνα από το Υπουργείο Δικαιοσύνης και την Ε.Σ.ΔΙ.Α. για τη διενέργεια εκπαιδευτικών σεμιναρίων διεπιστημονικής επιμόρφωσης δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας για την εφαρμογή εναλλακτικών θεσμών απονομής ποινικής δικαιοσύνης, όπως και η ποινική διαμεσολάβηση.

Ακολουθούν πίνακες των προαναφερομένων στατιστικών στοιχείων με τις πηγές τους.

¹⁹⁶ Πανούσης, Γ. (2007). Στατιστική ή Εκ-Στατική Εγκληματικότητα; , Στο: *ΠοινΔνη* 8-9/2007, σελ.1010-1018, Σπινέλλη, Κ.Δ. (2008). "Ελληνικές εγκληματολογικές στατιστικές: πρόοδοι, προβλήματα, προοπτικές". Στο: *Ποινικές Επιστήμες - Θεωρία και πράξη. Προσφορά τιμής στην Α.Ψαρούδα-Μπενάκη*, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας,, σελ.1373-1404.

Ποινική διαμεσολάβηση: Αριθμός εξυπηρετούμενων Αθήνα-Θεσσαλονίκη

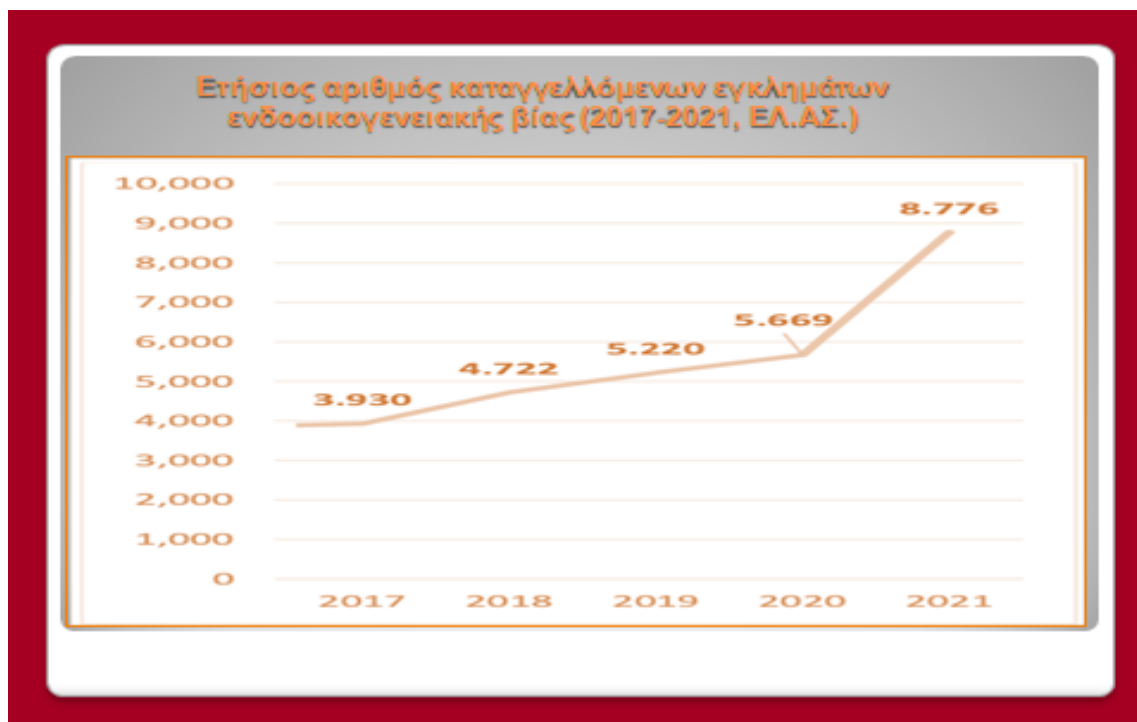

Πηγή: <http://ekka.org.gr>

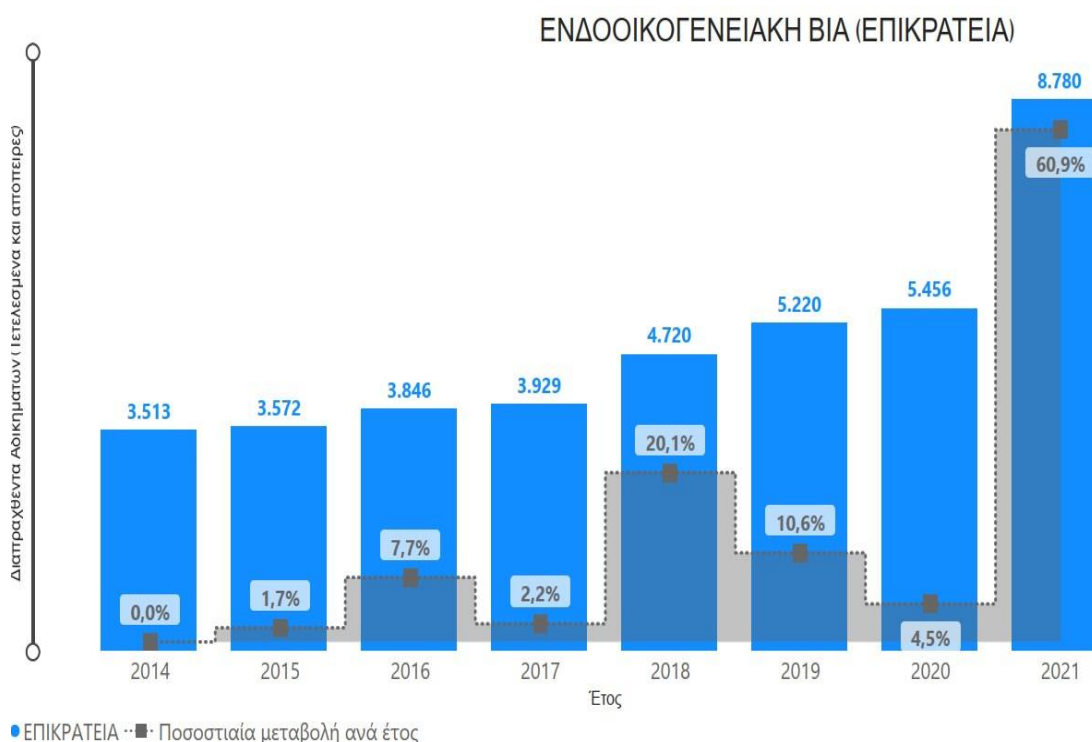
ΕΘΝΙΚΗ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ (Ε.Κ.Κ.Α.)

Έτος	Παραπομπή από Εισαγγελίες όλης της χώρας	Υπηρεσία Αθήνας- Πειραιά Διατάξεις/ Ωφελούμενοι	Υπηρεσία Θεσσαλονίκης Διατάξεις/ Ωφελούμενοι
2017		24	88
2018	127	35	92
2019	183	88 (54 αίτηση/ 50 πέρας)	95 (42 αίτηση/ 32 πέρας)
2020	193	112 (112 αίτηση/ 33 πέρας)	81 (81 αίτηση/ 62 πέρας)
2021 (COVID)	99	39 (39 αίτηση/ 30 πέρας)	60 (47 αίτηση/ 35 πέρας)
2022	159	86 (86 αίτηση/ 62 πέρας)	73 (44 αίτηση/ 52 πέρας)
2023	180	86 (131 αίτηση/ 108 πέρας)	73 (40 αίτηση/ 43 πέρας)

Πηγή: Οι άνω Πίνακες των στατιστικών έχουν αντληθεί από την ιστοσελίδα του Ε.Κ.Κ.Α. <http://ekka.org.gr/>

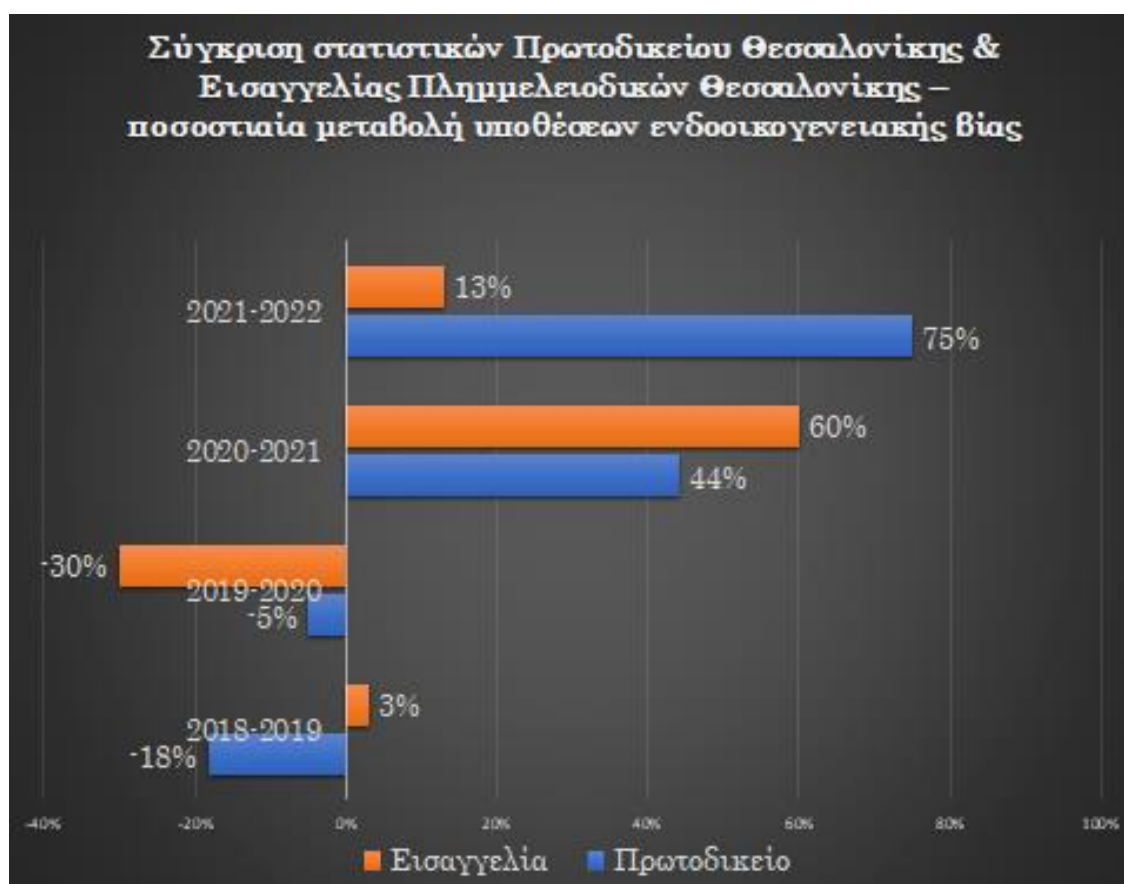

Το άνω Διάγραμμα ελήφθη από την παρουσίαση στην ΕΣΔΙ στις 8&9-12-2022 των Ζαχαρτζή Ευταξίας, κοινωνικής λειτουργού, Βλαχοπούλου Μελίνας, ψυχολόγου, και Γαβριηλίδου Μαργαρίτας, ψυχολόγου εργασίας, με θέμα την ενδοοικογενειακή βία, με στοιχεία από την ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας και απεικονίζει τη αυξητική διακύμανση των καταγγελιών που κατατέθηκαν κατά τα έτη 2017-2021, και την εμφανή άνοδο προοδευτικά των υποθέσεων και θυμάτων της ενδοοικογενειακής.

Παραπάνω εκτίθενται τα καταγεγραμμένα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας του έτους 2021 (8.780) που είναι υπερδιπλάσια του έτους 2014 (3.513), ήτοι αύξηση 149,9%. Η αύξηση ξεπερνάει το 100%, για τους 5 πρώτους μήνες του 2022 σε σχέση με τους αντίστοιχους μήνες του 2020¹⁹⁷

¹⁹⁷ **Πηγή:** Συνέντευξη της Καθηγήτριας Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Χρ.Ζαραφώνιτου στον ιστότοπο Νομική Βιβλιοθήκη daily, στην ιστοσελίδα: <https://daily.nb.org/featured/egklimata-piso-apo-kleistes-portes-stoicheia-sok-gia-tin-endookogeneiaki-via-arkei-to-panic-button/> όπου παρουσιάστηκαν στοιχεία στις 7-12-2023 σε εκδήλωση του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, υπό τον τίτλο «Εγκλήματα βίας σε συντροφικό/ενδοοικογενειακό περιβάλλον», (πρόσβαση: 20-5-2024).

Πηγή: Οι Πίνακες από την εισήγηση-παρουσίαση της Εισαγγελέας Εφετών Άννας Καραμόσχογλου σε επιμορφωτικό σεμινάριο στην ΕΣΔΙ τη 10-11-2023 με θέμα «Ποινική Διαμεσολάβηση».

**Στατιστικά στοιχεία από την ποινική διαμεσολάβηση
(Εισαγγελία Πλημμελειοδικών Θεσσαλονίκης)**

Έτος	Διατάξεις ποινικής διαμεσολάβησης	Επιτυχής παρακολούθηση προγράμματος
2015	66	53
2016	60	45
2017	70	52
2018	59	51
2019	55	28
2020	44	17

Πηγή: Ο πίνακας από την εισήγηση-παρουσίαση της Εισαγγελέως Πλημμελειοδικών Δήμητρας Τσιαρδανή σε σεμινάριο στην ΕΣΔι τη 10-11-2023 με θέμα «Η ενδοοικογενειακή βία μέσα από άψυχους αριθμούς και ζωντανά πρόσωπα».

**Στατιστικά στοιχεία από την ποινική διαμεσολάβηση
(Εισαγγελία Πλημμελειοδικών Πειραιώς)**

Έτος	Διατάξεις ποινικής διαμεσολάβησης	Επιτυχής παρακολούθηση προγράμματος
2020	34	?
2021	36	?
2022	46	?
2023	60	?
2024 (έως και Μάιο)	30	?

**Στατιστικά στοιχεία ποινικών αποφάσεων που αφορούν
αδικήματα σχετικά με ενδοοικογενειακή βία
από 1/1/2018 έως και Μάρτιο 2024 (Πρωτοδικείο Πειραιώς)**

	Πλήθος Αποφάσεων	Κατηγορίες Αποφάσεων			
		Καταδικαστικές	Αθωωτικές	Αναβλητικές	Λοιπές
έτος 2018	777	152	117	473	35
έτος 2019	753	151	113	477	12
έτος 2020	305	56	56	183	10
έτος 2021	382	68	75	218	21
έτος 2022	863	120	115	594	34
έτος 2023	786	109	98	560	19
έτος 2024 (ως 3/2024)	242	30	25	183	4
ΣΥΝΟΛΑ	4108	686	599	2688	135

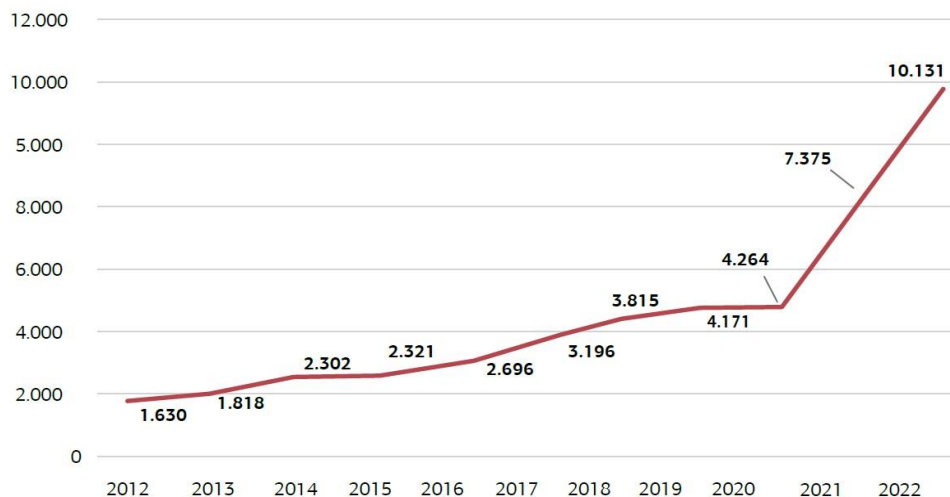
Ακολουθούν στατιστικά και γραφήματα που αφορούν τις καταγγελίες στην αστυνομία και την αντιμετώπιση εκ μέρους της Ποινικής Δικαιοσύνης εν γένει των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας (με διακρίσεις σε επιμέρους μορφές αυτών, αλλά και σε σύγκριση με το σύνολο των περιστατικών και ειδών βίας, τον αριθμό των δραστών & θυμάτων κλπ.), όπως αποτυπώνονται στην **4^η Ετήσια Έκθεση για τη Βία κατά των Γυναικών της Γενικής Γραμματείας Ισότητας & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής & Οικογένειας**, η οποία δημοσιεύθηκε τον **Νοέμβριο του 2023**, με περίοδο αναφοράς-έρευνας μεταξύ των ετών 2016-2022, εκ των οποίων αφενός μεν, επαληθεύονται ή συμπλέουν ορισμένα από τα ανωτέρω στατιστικά άλλων υπηρεσιών ή φορέων εντός και εκτός του Σ.Α.Π.Δ., όπως προαναφέρθηκαν, αφετέρου δε, αναδεικνύεται κι επιβεβαιώνεται η πολυδιάσπαση, η πολυσχιδής καταγραφή, η σύγχυση, η έλλειψη σταθερών και ενιαίων παραμέτρων και ταυτοποίησης των στοιχείων, αλλά και η ανάγκη αποτύπωσης ενιαίων και έγκυρων στατιστικών εν όλω για το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, τους εμπλεκόμενους φορείς και τα πρόσωπα στην αντιμετώπισή από την Ελληνική Πολιτεία στο πλαίσιο του Σ.Α.Π.Δ. & της Αντεγκληματικής Πολιτικής

Πίνακας 1: Δείκτες από την αστυνομία σχετικά με τη βία κατά των γυναικών (2010-2022)⁷⁵

Δείκτες που έχουμε στη διάθεσή μας														Δείκτες EIGE
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
1. Ετήσιος αριθμός γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας			1.630	1.818	2.302	2.321	2.696	3.196	3.815	4.171	4.264	7.375	10.131	Ετήσιος αριθμός γυναικών (18 ετών και άνω) θυμάτων συντροφικής βίας
2. Ετήσιος αριθμός καταγγελλόμενων εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας	1.303	2.005	2.455	2.896	3.512	3.572	3.839	3.134	4.722	5.221	5.669	8.776	11.534	Αριθμός καταγγελλόμενων εγκλημάτων συντροφικής βίας κατά γυναικών (18 ετών και άνω) με δράστες άνδρες
3. Ετήσιος αριθμός ανδρών δραστών ενδοοικογενειακής βίας			1.620	1.886	2.351	2.428	2.891	2.395	4.202	4.619	4.436	7.571	10.166	Αριθμός ανδρών (18 ετών και άνω) δραστών συντροφικής βίας κατά γυναικών (και ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού ανδρών δραστών)
4. Ετήσιος αριθμός θυμάτων σωματικής βίας (σωματική βλάβη και παράνομη βία)											3.609	6.166	7.430	Ετήσιος αριθμός γυναικών (18 ετών και άνω) θυμάτων σωματικής συντροφικής βίας με δράστες άνδρες (18 ετών και άνω)
5. Ετήσιος αριθμός θυμάτων ψυχολογικής βίας (απειλή)											2.906	6.057	7.754	Ετήσιος αριθμός γυναικών (18 ετών και άνω) θυμάτων ψυχολογικής συντροφικής βίας με δράστες άνδρες (18 ετών και άνω)
6. Ετήσιος αριθμός θυμάτων σεξουαλικής βίας (ηρωσβολή, γυναικείας αξιοημέλειας)											69	147	542	Ετήσιος αριθμός γυναικών (18 ετών και άνω) θυμάτων σεξουαλικής συντροφικής βίας με δράστες άνδρες (18 ετών και άνω)
7. Ετήσιος αριθμός θυμάτων οικονομικής βίας (μη διαθέσιμα στοιχεία)											-	-	1.626	Ετήσιος αριθμός γυναικών (18 ετών και άνω) θυμάτων οικονομικής συντροφικής βίας με δράστες άνδρες (18 ετών και άνω)
8. Ετήσιος αριθμός γυναικών θυμάτων που καταγγέλλουν βίαιό	263	226	234	222	194	183	217	223	142	148	126	226	303	Ετήσιος αριθμός γυναικών (18 ετών και άνω) θυμάτων που καταγγέλλουν βίαιό
9. Γυναίκες θύματα ανθρωποκτονίας με πρόθεση (299 ΠΚ) σε συνδυασμό με τον νόμο περί ενδοοικογενειακής βίας	11	12	6	13	12	11	13	7	13	8	8	23	24	Γυναίκες (18 ετών και άνω) θύματα ανθρωποκτονίας από σύζυγο/σύντροφο ως ποσοστό γυναικών θυμάτων ανθρωποκτονίας

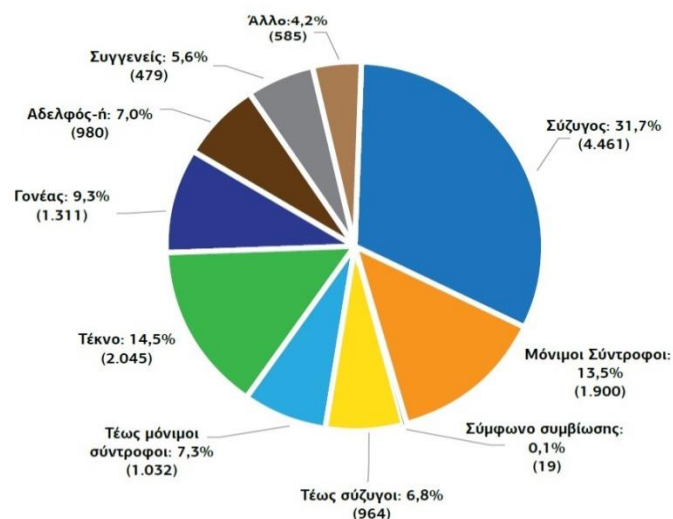
75. Καθώς τα διαθέσιμα διοικητικά δεδομένα της Ελλάδας δεν πληρούν τα κριτήρια συγκρισιμότητας που έχει ορίσει το EIGE, στην αριστερή στήλη του πίνακα αναγράφονται οι δείκτες στους οποίους ανταποκρίνονται τα διαθέσιμα στοιχεία και στην τελευταία στήλη οι δείκτες του EIGE. Ακόμη, καθώς η βάση δεδομένων της ΕΛΑΣ βρίσκεται σε αναθεώρηση, τα διαθέσιμα στοιχεία των δεικτών 4-7 παρουσιάζονται συνολικά για τα επιμέρους αδικήματα, δηλαδή χωρίς να περιλαμβάνονται σε αυτά οι μεταβλητές του φύλου και της σχέσης μεταξύ του θύματος και του δράστη.

Γράφημα 1: Ετήσιος αριθμός γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας (2010-2022, ΕΛΑΣ)

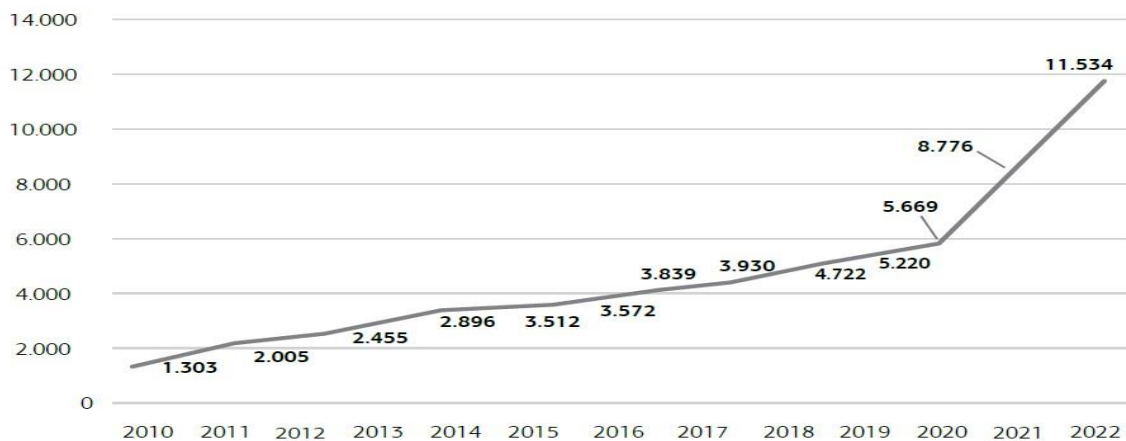
Στο Γράφημα 1 απεικονίζεται η συνεχιζόμενη αύξηση του συνολικού αριθμού των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας που προχώρησαν σε καταγγελία στην αστυνομία και το 2022. Το διάστημα 2012-2020 η αύξηση των καταγγελιών κυμαίνονταν από 1-26%. Το 2021 σημειώθηκε ραγδαία αύξηση των καταγγελιών, της τάξης του 72,9%. Έτσι, σε σχέση με το 2020 ο αριθμός των γυναικών που κατήγγειλαν ενδοοικογενειακή βία το 2022 στην αστυνομία υπερδιπλασιάστηκε, φτάνοντας σε ποσοστό το 137,6%, καθώς το 2020 4.264 γυναίκες είχαν προχωρήσει σε καταγγελία ενώ το 2022 ο αριθμός τους ανήλθε σε 10.131. Σε σχέση με τον συνολικό αριθμό των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, οι γυναίκες αποτελούν τα 3/4 των θυμάτων που προχωρούν σε καταγγελία στην αστυνομία.

Γράφημα 3: Σχέση θύματος-δράστη στα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας (2022, ΕΛΑΣ)

Το μεγαλύτερο ποσοστό των δραστών αποτελούν οι σύζυγοι των θυμάτων (31,7%, 4.461). Οι μόνιμοι σύντροφοι των θυμάτων αποτελούν τους δράστες των εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας σε ποσοστό 13,5%, (1.900) ενώ οι τέως σύντροφοι και οι τέως σύζυγοι καταγράφουν χαμηλότερα ποσοστά, 7,3% (1.032) και 6,8% (964) αντίστοιχα. Τις τρεις επόμενες κατηγορίες θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, μετά τα θύματα συντροφικής βίας, αποτελούν τα παιδιά των δραστών (14,3%), οι γονείς των δραστών (9,8%) και τα αδέλφια αυτών (7,2%).

Γράφημα 4: Ετήσιος αριθμός καταγγελλόμενων εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας (2010-2022, ΕΛΑΣ)

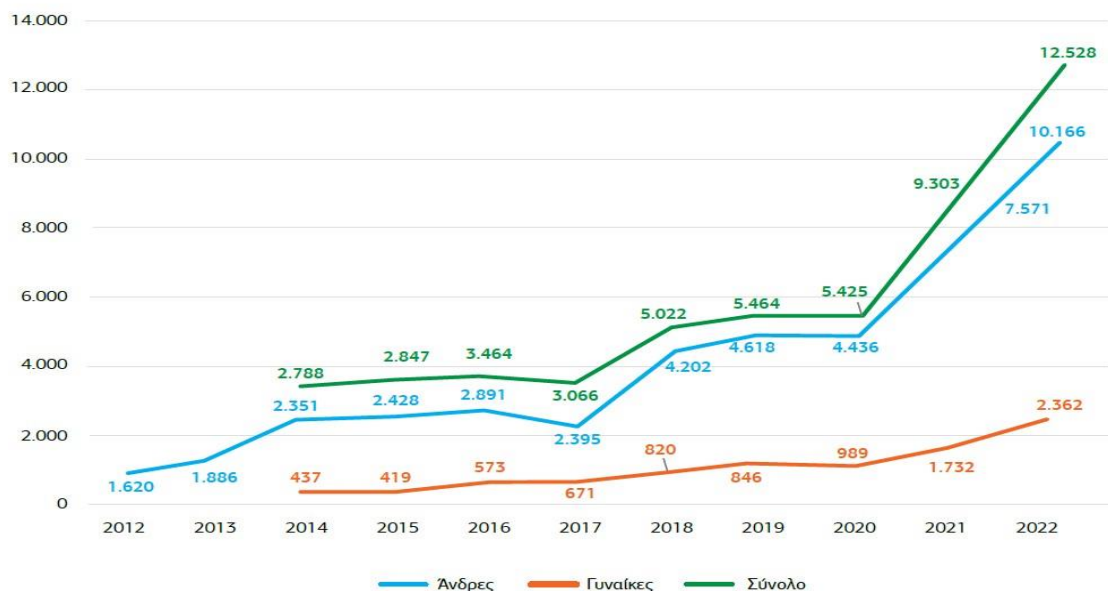

76. Σημειώνεται ότι το σύνολο των σχέσεων είναι μεγαλύτερο από το σύνολο των θυμάτων καθότι αυτά πιθανόν να συνδέονται με περισσότερους του ενός δράστη με διαφορετικό συγγενικό βαθμό.

Ο ετήσιος αριθμός καταγγελλόμενων εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας το 2022 παρουσιάζει αύξηση κατά 31,4%, σε σχέση με το 2021, διπλασιάζοντας τον αριθμό των καταγγελιών σε σχέση με το 2020 (103,5%).

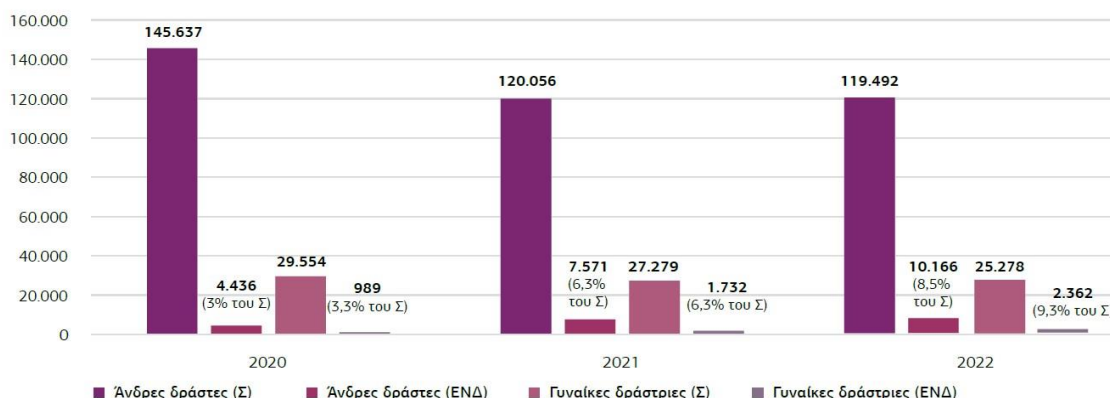
Αντίστοιχα με τους προηγούμενους δείκτες, ανάλογη αύξηση παρουσίασε και ο ετήσιος αριθμός των ανδρών δραστών ενδοοικογενειακής βίας το 2022.

Γράφημα 5: Ετήσιος αριθμός δραστών εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας (2012-2022, ΕΛΑΣ)

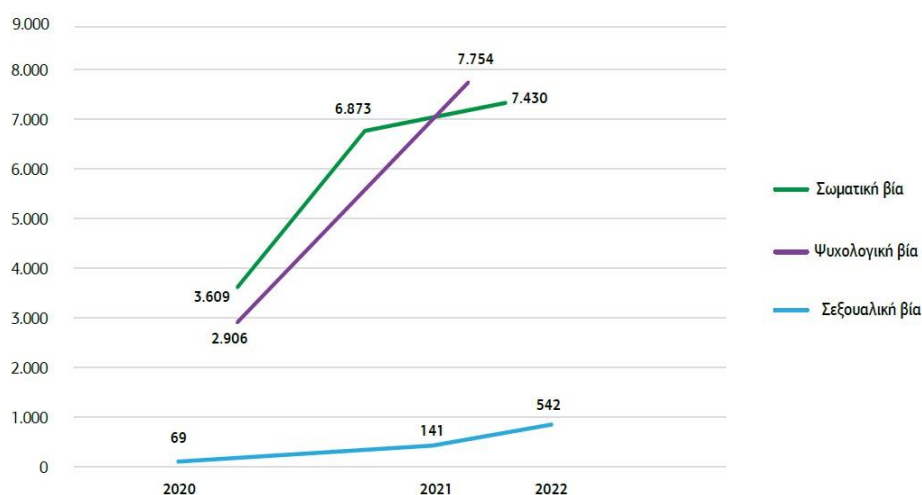
Οι άνδρες δράστες ενδοοικογενειακής βίας ανήλθαν το 2022 σε 10.166, με αύξηση 34,3% σε σχέση με το 2021. Ανάλογη είναι και η αύξηση του αριθμού των γυναικών δραστών, καθώς το 2022 ανήλθαν σε 2.362, 36,4% περισσότερες σε σχέση με το 2021.

Γράφημα 6: Ετήσιος αριθμός δραστών εγκλημάτων συνολικά (Σ) και εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας (ΕΝΔ) ανά φύλο (2020-2022, ΕΛΑΣ)

Από τα στοιχεία των τριών τελευταίων ετών προκύπτει ότι ενώ ο συνολικός αριθμός δραστών εγκλημάτων συνολικά, ανεξαρτήτως φύλου, βαίνει μειούμενος, ο συνολικός αριθμός των δραστών εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας αυξάνεται, ως αποτέλεσμα της αύξησης των καταγγελιών των σχετικών αδικημάτων. Για το 2022, οι άνδρες δράστες ενδοοικογενειακής βίας αποτέλεσαν το 8,5% του συνολικού ανδρικού πληθυσμού που απασχόλησε την ΕΛΑΣ, ενώ οι γυναίκες το 9,3% των γυναικών δράστιδων εγκλημάτων.

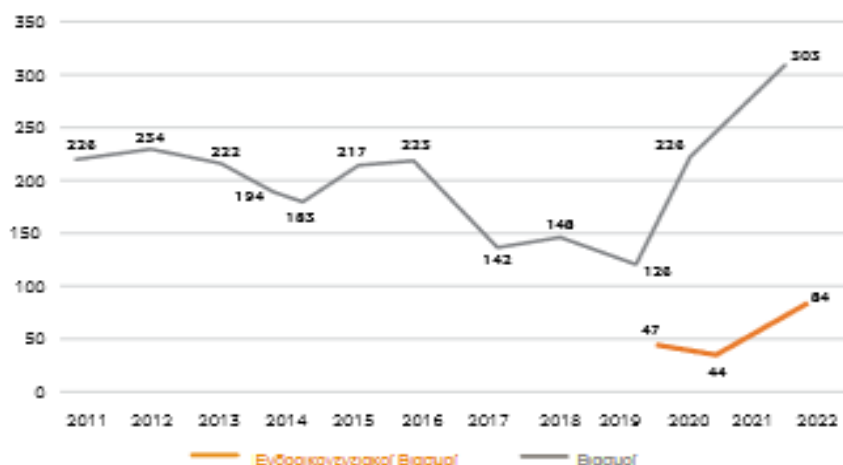
Γράφημα 7: Ετήσιος αριθμός περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας ανά μορφή βίας (2020-2021, ΕΛΑΣ)

Τα περισσότερα καταγεγραμμένα περιστατικά αφορούν σε σωματική και ψυχολογική βία. Ο αριθμός των περιστατικών σωματικής βίας το 2022 παρέμεινε σχετικά σταθερός σε σχέση με την ραγδαία αύξηση που είχε καταγράψει το 2021. Ενώ, ο αριθμός των περιστατικών ψυχολογικής βίας συνέχισε να αυξάνεται, καταγράφοντας αύξηση 44,9% σε σχέση με το 2021. Σημειώνουμε ότι στα περιστατικά ψυχολογικής βίας καταγράφονται τα αδικήματα της ενδοοικογενειακής απειλής και της παράνομης βίας (άρθρο 7 του Ν. 3500/2006), ενώ σε ένα περιστατικό ενδέχεται να ασκήθηκαν περισσότεροι του ενός τρόπου άσκησης βίας. Στον ετήσιο αριθμό γυναικών θυμάτων σεξουαλικής ενδοοικογενειακής βίας από άνδρες δράστες καταγράφονται οι καταγγελίες για προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας (άρθρο 9 του Ν.3500/2006), καθώς και δύο περιπτώσεις κατάχρησης ανικάνου προς αντίσταση σε γενετήσια πράξη (άρθρο 8 παρ. 2 του Ν. 3500/2006 και άρθρο 338 του ΠΚ). Σε σχέση με το 2021, το 2022 οι καταγγελίες στην αστυνομία υπερτριπλασιάστηκαν καθώς από 141 ανήλθαν σε 542 (αύξηση 284,4%).

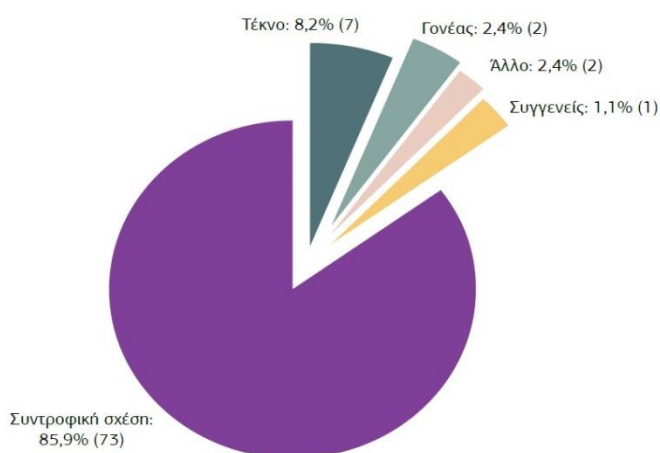
Ο συνολικός αριθμός βιασμών που καταγγέλθηκαν στην αστυνομία από γυναίκες το 2022 ανήλθε σε 303. Στα πλαίσια δε της οικογένειας, το 2022 καταγράφηκαν 88 περιστατικά με 86 άνδρες δράστες και 87 θύματα.

Γράφημα 8: Ετήσιος αριθμός γυναικών θυμάτων βιασμού συνολικά (2010-2022) και στο πλαίσιο της ενδοοικογενειακής (2020-2022), ΕΛΑΣ⁷⁸

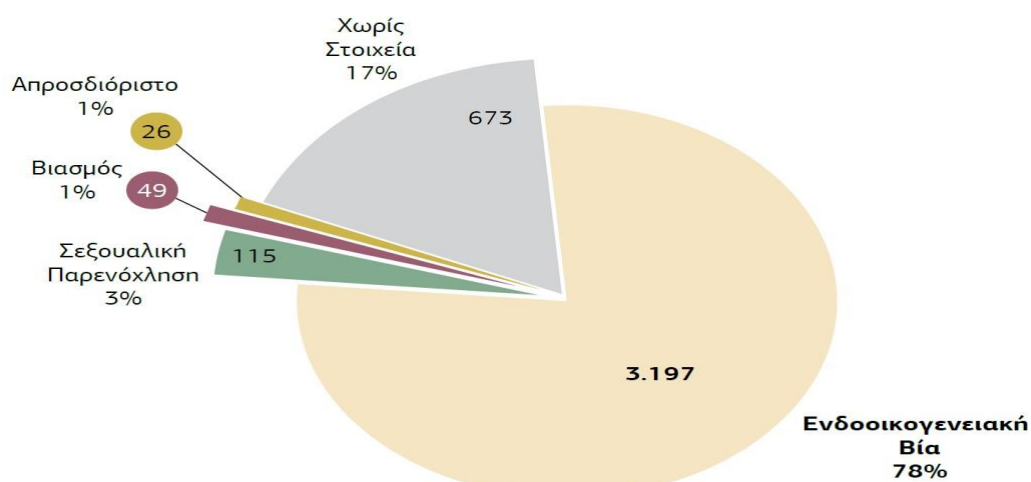
Η γενικότερη αύξηση των καταγγελιών στην αστυνομία αναφορικά με τα εγκλήματα έμφυλης βίας καταγράφεται και στον αριθμό των γυναικών που κατήγγειλαν βιασμό. Ο πολλαπλασιασμός των υποθέσεων που καταγράφηκαν μετά το 2020 ερμηνεύεται ως αποτέλεσμα της ορατότητας που έλαβε το φαινόμενο μέσα από την ανάδειξή του στη δημόσια σφαίρα κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Έτσι, το 2022 καταγγέλθηκαν 303 υποθέσεις βιασμών γυναικών, 34% περισσότερες σε σχέση με το 2021 και 140% περισσότερες σε σχέση με το 2020. Τα τελευταία 3 χρόνια διαθέτουμε στοιχεία για τους βιασμούς που διαπράττονται στα πλαίσια της οικογένειας. Οι ενήλικες γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακού βιασμού ανήλθαν το 2022 σε 84, ενώ οι άνδρες θύματα ενδοοικογενειακού βιασμού που προχώρησαν στη σχετική καταγγελία ήταν 3.

Γράφημα 9: Ποσοστό ανδρών δραστών ενδοοικογενειακού βιασμού ανά σχέση θύματος-δράστη (2022, ΕΛΑΣ)

Η ενδοοικογενειακή βία συνεχίζει να αποτελεί το μεγαλύτερο ποσοστό της τάξεως του 78% από όλα τα είδη έμφυλης βίας που καταγράφηκαν στην 24ωρη Τηλεφωνική Γραμμή βοήθειας SOS 15900, με ποσοστό 3% να αφορά τη σεξουαλική παρενόχλησή και 1% περιστατικά βιασμού (Γράφημα 5).

Γράφημα 5: Είδος βίας που αναφέρεται (01-11-2022 έως 30-09-2023)

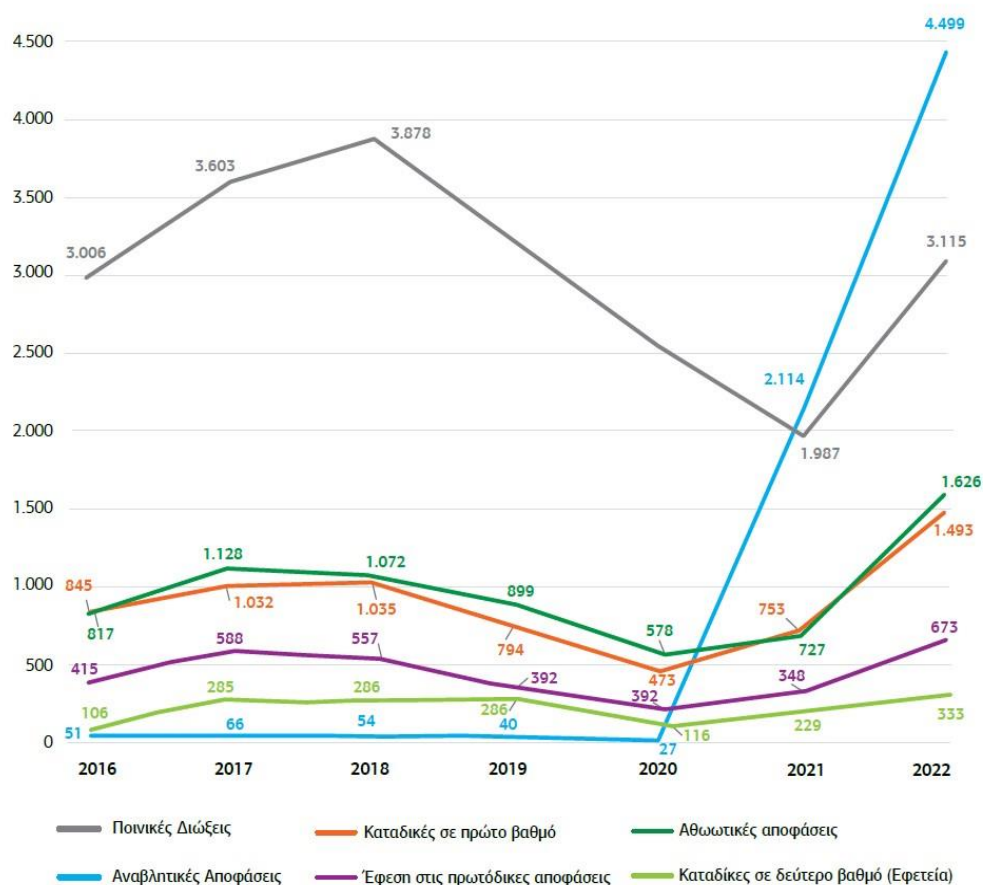
Πίνακας 1: Μορφές έμφυλης βίας στο πλαίσιο της ενδοοικογενειακής βίας (01-11-2022 έως 30-09-2023)

ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΔΡΑΣΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ	ΣΩΜΑΤΙΚΗ	ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ	ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ	ΛΕΚΤΙΚΗ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ	ΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΟ	ΣΥΝΟΙΚΗΣΗ
Σύζυγος	1.690	985	1.317	18	1.251	188	25	1.261
Πρώην Σύζυγος	165	62	145	1	116	21	5	22
Σύντροφος	529	312	426	12	359	36	8	282
Πρώην Σύντροφος	281	104	252	12	174	12	6	17
Πατέρας	136	70	97	5	78	4	2	65
Μητέρα	118	41	94	2	75	10	3	53
Αδελφός/-ή	108	62	75	5	55	5	2	46
Τέκνο	166	100	122	4	120	16	3	92
Άλλο μέλος οικογένειας	72	31	40	8	38	3	5	14
Τρίτο γνωστό πρόσωπο	304	72	174	99	130	14	4	10
Άγνωστο πρόσωπο	29	9	10	14	6	0	1	0
Απροσδιόριστο	10	0	4	2	0	0	4	0
<Χωρίς στοιχεία>	537							
Σύνολο	4.145	1.848	2.756	182	2.402	309	68	1.862

Περαιτέρω, τα στατιστικά στοιχεία της Δικαιοσύνης βρίσκονται υπό αναδιαμόρφωση, η Έκθεση εστιάζει στα στοιχεία που αφορούν στην εξέλιξη των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας μέσα στο σύστημα της Ποινικής Δικαιοσύνης στο χρονικό διάστημα 2016-2022. Για κάθε έτος παρουσιάζονται τα στοιχεία για τα άρθρα του νόμου για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας (Ν. 3500/2006) που αφορούν στην

ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη (άρθρο 6), την ενδοοικογενειακή παράνομη βία και απειλή (άρθρο 7), τον βιασμό και την κατάχρηση σε ασέλγεια (άρθρο 8) και την ενδοοικογενειακή προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας (άρθρο 9). Οι έξι γραμμές απεικονίζουν τις ποινικές διώξεις (μπλε), τις αθωωτικές αποφάσεις (πράσινο σκούρο), τις εφέσεις στις πρωτόδικες αποφάσεις (μωβ), τις καταδίκες σε πρώτο βαθμό (πορτοκαλί), τις αναβλητικές αποφάσεις (γαλάζιο) και τις καταδίκες σε δεύτερο βαθμό, δηλαδή στα Εφετεία (λαχανί) ανά έτος την περίοδο 2016-2022. Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι οι αθωωτικές, καταδικαστικές και αναβλητικές αποφάσεις και οι εφέσεις ενός έτους δεν αποτελούν την εξέλιξη των ποινικών διώξεων που ασκήθηκαν στο ίδιο έτος. Για παράδειγμα, το 2022 ασκήθηκαν 3.115 ποινικές διώξεις για ενδοοικογενειακή βία, ωστόσο το ίδιο έτος αναβλήθηκε η εκδίκαση 4.449 τέτοιων υποθέσεων.

Γράφημα 18: Εξέλιξη των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας στον τομέα της δικαιοσύνης στην Ελλάδα (2016-2022, JustStat)

Παρατηρείται μια σημαντική αύξηση (29%) των ποινικών διώξεων που ασκήθηκαν το διάστημα 2016-2018 για υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, αλλά και μια ραγδαία μείωση (51%) των υποθέσεων στις οποίες ασκήθηκε ποινική δίωξη την περίοδο 2019-2021, λόγω της πανδημίας. Επίσης, παρατηρείται κατακόρυφη αύξηση των αναβλητικών αποφάσεων που εκδόθηκαν τα έτη 2021 και 2022, ενώ την περίοδο 2016-2020 οι αναβλητικές αποφάσεις για υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας κυμαίνονταν από 27 έως 66 ανά έτος, το 2021 αυτές ανήλθαν σε 2.114 και το 2022 σε 4.449. Η ραγδαία αύξηση οφείλεται στις συνθήκες που επέβαλε η πανδημία του κορωνοϊού, αναδεικνύοντας την καθυστέρηση στην απονομή Δικαιοσύνης για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας ως μια ακόμη αρνητική συνέπεια του τρόπου διαχείρισης της πανδημίας. Επίσης παρατηρείται σύμπλευση του αριθμού των αθωωτικών και καταδικαστικών αποφάσεων.

Ακολουθεί πίνακας με τον ετήσιο αριθμό νεοεισερχόμενων καταδίκων που έλαβαν καταδικαστική απόφαση το τρέχον έτος και εκτίουν ποινή σε σωφρονιστικό κατάστημα για άσκηση ενδοοικογενειακής βίας σε βάρος μέλους της οικογένειάς τους, όπως τα

στοιχεία συγκεντρώθηκαν από το Τμήμα Στρατηγικού Σχεδιασμού και Αξιολόγησης Αντεγκληματικής Πολιτικής της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και αφορούν στο σύνολο των καταστημάτων κράτησης της χώρας. Το 2022 οι δράστες ενδοοικογενειακής βίας που καταδικάστηκαν σε ποινή στερητική της ελευθερίας και εκτίουν ποινή σε σωφρονιστικό κατάστημα ανήλθαν σε 111 άνδρες και 2 γυναίκες. Η σχέση θύματος δράστη στις υποθέσεις που αφορούν άνδρες δράστες είναι άγνωστη στο 21,9% των περιπτώσεων. Για το υπόλοιπο 78,1% υπάρχει η πληροφορία ότι στο 44,8% των καταδίκων η σχέση τους με το θύμα ήταν συντροφική (21,9% το θύμα και ο δράστης ήταν σύζυγοι, 16,2% σύντροφοι και τέως σύντροφοι και 6,7% τέως σύζυγοι). Στο 8,6% των περιπτώσεων ο δράστης ήταν ο γονέας του θύματος και στο 13,3% ο γιος του θύματος. Αναφορικά με το φύλο του θύματος στο 61,6% των περιπτώσεων, οι ενήλικες γυναίκες αποτελούν το 35,7% των θυμάτων των ανδρών που καταδικάστηκαν με ποινή φυλάκισης, τα ανήλικα κορίτσια το 14,3%, τα ανήλικα αγόρια το 8% και οι ενήλικες άνδρες το 3,6%.

Πίνακας 3: Ετήσιος αριθμός ανδρών (ηλικίας 18 ετών και άνω) που εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή σε σωφρονιστικό κατάστημα για τέλεση αξιόποινης πράξης σε βάρος μέλους της οικογένειάς τους (αρ. 6,7,8,9 του Ν.3500/2006), (2016-2022)

	2016		2017		2018		2019		2020		2021		2022	
	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
Ετήσιος αριθμός	104	4	104	6	81	3	79	2	90	0	126	0	111	2

Κατεξοχήν αρμόδιος δημόσιος φορέας για την υλοποίηση των θεραπευτικών προγραμμάτων για τους δράστες ενδοοικογενειακής βίας είναι το Ε.Κ.Κ.Α. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται στοιχεία για τον ετήσιο αριθμό δραστών που αιτήθηκαν ένταξη στα προγράμματα του ΕΚΚΑ και τον ετήσιο αριθμό που τα ολοκλήρωσαν τα έτη 2020-2022. Παρατηρείται καταρχάς μια σημαντική αύξηση των δραστών που αιτήθηκαν ένταξη στο πρόγραμμα του ΕΚΚΑ, καθώς και εκείνων που το ολοκλήρωσαν, όμως, ο αριθμός των δραστών που παραπέμπονται στο ΕΚΚΑ από τις Εισαγγελίες Πρωτοδικών είναι πολύ μεγαλύτερος εκείνων που τελικά αιτούνται την ένταξή τους. Ενδεικτικά, το 2022 παραπέμφθηκαν 398 δράστες. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται για την ένταξη και την ολοκλήρωση των προγραμμάτων κάθε έτους αφορούν σε εισαγγελικές διατάξεις προηγούμενων ετών. Η πλειονότητα των δραστών ενδοοικογενειακής βίας που παρακολουθούν κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα στο ΕΚΚΑ συνεχίζουν να είναι οι νυν ή πρώην σύντροφοι ή σύζυγοι των θυμάτων. Πάντως, το ποσοστό ολοκλήρωσης των θεραπευτικών προγραμμάτων φαίνεται να είναι χαμηλό τόσο για το 2020 όσο και για το 2021. Μόλις το 21,7% το 2021 και το 21,8% το 2020 ολοκλήρωσαν το σχετικό πρόγραμμα δραστών.

Πίνακας 4: Ετήσιος αριθμός δραστών που αιτήθηκαν ένταξη και ολοκλήρωσαν τα θεραπευτικά προγράμματα του ΕΚΚΑ (2020-2022, ΕΚΚΑ)

	2020			2021			2022		
Σχέση θύματος - δράστη	Νυν ή πρώην σύντροφοι/ σύζυγοι	Γονείς - τέκνα	Συγγενείς	Νυν ή πρώην σύντροφοι/ σύζυγοι	Γονείς - τέκνα	Συγγενείς	Νυν ή πρώην σύντροφοι/ σύζυγοι	Γονείς - τέκνα	Συγγενείς
Αριθμός δραστών που αιτήθηκαν ένταξη	142	31	20	286	22	13	218	38	27
Αριθμός δραστών που ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα	31	6	4	62	7	6	102	8	3
Ποσοστό ολοκλήρωσης προγράμματος	21,8%	19,4%	20%	21,7%	31,8%	46,2%	46,8%	21%	11,1%

(B) Η συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος (άρθρο 122 παρ.1ε΄ Νέου ΠΚ)

Η επίδραση της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης στο πεδίο της ανήλικης παραβατικότητας υπήρξε σημαντική, εφόσον εκεί πρωτοεφαρμόσθηκε η προσέγγιση αυτή και συνεχίζει κατεξοχήν μέχρι σήμερα («Διακήρυξη της Λουβέν» του 1997). Για την περίπτωση δε των ανηλίκων,¹⁹⁸ προέχει όχι το στοιχείο αντιμετώπισης της επικινδυνότητας, όπως στους ενήλικες δράστες, αλλά της αναμορφωτικής και θεραπευτικής αντιμετώπισής τους, ενώ οι σκοποί της ποινής κατευθύνονται στο «δικαιικό πρότυπο»,¹⁹⁹ οι σκοποί των μέτρων ασφαλείας τείνουν στο «κοινωνικο-προνοιακό πρότυπο»²⁰⁰, αλλά στην περίπτωση των ανηλίκων επιχειρείται εναρμόνιση των δύο προτύπων (αναμορφωτικά–θεραπευτικά μέτρα & περιορισμός σε κατάσταση κράτησης νέων)²⁰¹ λόγω της ευαλωτότητας, της υπό διαμόρφωση προσωπικότητας και των αυξημένων αναγκών αγωγής και προστασίας τους.²⁰² Συγκεκριμένα είναι τα αναμορφωτικά μέτρα που συνδέονται με την Αποκαταστατική Δικαιοσύνη (αποζημίωση θύματος, παροχής κοινωνικού εργάσιμου, συνδιαλλαγή²⁰³ δράστη-θύματος), ενώ η επί μακρόν παρακολούθηση προγραμμάτων²⁰⁴ συμβουλευτικής, ψυχολογικής υποστήριξης και κοινωνικής επανένταξης μόνο καλό επιφυλάσσουν μακροπρόθεσμα σύμφωνα με τα πορίσματα των πιο έγκυρων επιστημονικών ερευνών αναφορικά με την αναμόρφωση και διαπαιδαγώγηση του παραβάτη, την αποτροπή της

¹⁹⁸ Μαγγανάς, Α. (2010). “Κοινωνικές υπηρεσίες για ανηλίκους: ένας αποτελεσματικός τρόπος πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας”. Στο: *Εγκληματολογία 1/2010*, σελ.12-17, Χάϊδου, Α., *Οι σκοποί και η αποτελεσματικότητα της ποινής σήμερα με έμφαση στους ανηλίκους*.

¹⁹⁹ Πανάγος, Κ. (2023), ό.π., *Το δικαιοκτικό πρότυπο και η θεωρία της διαδικαστικής δικαιοσύνης. Βασικές κατευθύνσεις του δικαιοκτικού προτύπου για την επιμέτρηση και την έκταση των ποινών*, σελ.97-122.

²⁰⁰ Κουράκης, Ν. (2012). *Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων-Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση. Β.:* Βασικές εξελίξεις και πρότυπα στο Δίκαιο Ανηλίκων: Παρελθόν, παρόν και σύγχρονες τάσεις. Τα τρία βασικά πρότυπα: 1. Το τιμωρητικό πρότυπο. 2. Το προνοιακό πρότυπο. 3. Το δικαιοκτικό πρότυπο. Αποκρυστάλλωση των νέων τάσεων σε διεθνή κείμενα και συμβάσεις. Οι Κανόνες του Πεκίνου. Η Σύσταση του 1987 του Σ.Ε. για τους ανηλίκους. Η Σύσταση του 2003 του ΣΕ για τους ανηλίκους. Η σημασία των κατά παρέκκλιση διαδικασιών. Η Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ.423-493, Γασπαρινάτου, Μ. (2020). *Νεανική παραβατικότητα και αντεγκληματική πολιτική. Παράγοντες κινδύνου και εγκληματολογικός θετικισμός: Η εδραίωση του προνοιακού προτύπου - Η οπτική της Εγκληματολογίας της κοινωνικής αντίδρασης και της κριτικής Εγκληματολογίας: Το αποκαταστατικό πρότυπο στη δικαιοσύνη ανηλίκων - Δικαιοκτικό πρότυπο και σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων. Η τιμωρητική εκτροπή του δικαιοκτικού προτύπου*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.114-122, 160-170, Πανάγος, Κ. (2023), ό.π., *Το προνοιακό πρότυπο: Η επιδίωξη της σύννομης συμπεριφοράς μέσω της διαπαιδαγώγησης και της ευημερίας του ανηλίκου*, σελ.73-87.

²⁰¹ Γιαννούλης, Γ. (2024), ό.π., *Προσέγγιση της ετικέτας και τάσεις σχετικοποίησης της ποινής: κατά παρέκκλιση διαδικασίες (diversion) και ριζική μη παρέμβαση*, ό.π., σελ.161επ.

²⁰² Πανάγος, Κ. (2023), ό.π., *Η σύνθεση των προτύπων με γνώμονα τις ανάγκες και τα δικαιώματα των ανηλίκων: Η Φιλική προς το Παιδί Δικαιοσύνη και το μοντέλο “Children first, offenders second”. Ομοιότητες και διαφορές της αποκαταστατικής δικαιοσύνης με το αναμορφωτικό ιδεώδες και το δικαιοκτικό πρότυπο. Η αποστασιοποίηση της επανορθωτικής δικαιοσύνης από το αναμορφωτικό ιδεώδες*, ό.π., σελ.135-143, 189-203.

²⁰³ Για τη ρύθμιση των αναμορφωτικών μέτρων ανηλίκων: βλ. Εγκύκλιο ΕισΑΠ 7/25-6-2019 «Για τη συνδιαλλαγή ανηλίκου δράστη και θύματος στο πλαίσιο της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης με συμμετοχή και τρίτων στη διαδικασία». Επίσης: Απόφαση υπ’ αριθ. 73461/ΦΕΚΒ’3647/16-10-2017 για το «Πλαίσιο εφαρμογής αναμορφωτικού μέτρου παροχής κοινωνικού εργάσιμου ανηλίκων και πίνακας φορέων που συμμετέχουν στην εφαρμογή του».

²⁰⁴ Γιοβάνογλου, Σ. (2006), ό.π.. Στο: *ΠοινΔνη 11/2006*, σελ.1310-1322.

υποτροπής του, την επίτευξη της κοινωνικής επανένταξής του και τη διαμόρφωση μιας πλέον πρόσφορης προσωπικότητας και συμπεριφοράς προς την κοινωνία.²⁰⁵ Κατά τον Καθηγητή Φαρσεδάκη,²⁰⁶ «...πρέπει να αντιληφθούν οι μεγαλύτεροι που αποφασίζουν πως αν το τιμωρητικό δικαίωμα της Πολιτείας αμφισβητείται σήμερα, στη βάση του, ακόμη και για τους ενήλικους εγκληματίες, κανένα τέτοιο δικαίωμα δε θα έπρεπε –εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις- να διεκδικούν και να εφαρμόζουν κατά την αντιμετώπιση των παραβατικών ανηλίκων. Γι' αυτούς η κοινωνία έχει **όχι δικαίωμα τιμώρησης, αλλά υποχρέωση κοινωνικοποίησης**. Οι κοινωνικές καταστάσεις, στις οποίες οι νέοι απάντησαν με παραβατική συμπεριφορά δημιουργήθηκαν από τους ενήλικους που πρέπει να αναλάβουν πρώτοι τις ευθύνες τους. Έτσι μόνο θα διδάξουν και στους νέους να είναι υπεύθυνοι. Η σχεδόν πλήρης εξάλειψη των τριτογενών αντιδράσεων και η αύξηση της πολιτειακής παρέμβασης σε πρώτο επίπεδο (πρόληψη) αποτελούν, πιστεύω, τη σωστότερη πολιτική».²⁰⁷

Σύμφωνα με τις θεωρίες κοινωνικού ελέγχου,²⁰⁸ η ακατάλληλη κοινωνικοποίηση αποκλείει την ανάπτυξη αυτοελέγχου ή εσωτερικής αυτοσυγκράτησης που θα μπορούσε να προλάβει την παραβατικότητα. Η ανάπτυξη ασθενών δεσμών με την κοινωνία οδηγεί στη μη παραδοχή των καθιερωμένων αξιών και σε ένα είδος «αλλεργίας» στις κοινωνικές συμβατικότητες που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά και προλαμβάνουν την παραβατικότητα. Προτείνεται δε η προσκόλληση σε υγιή κοινωνικά πρότυπα ανθρώπων και θεσμών, στη σύνδεση με την οργανωμένη κοινωνία, την εμπλοκή σε συμβατικές δραστηριότητες, την πίστη σε ένα σύστημα αξιών. Κατά τον Hirschi²⁰⁹ (1969), οι διάφοροι άμεσοι έλεγχοι μέσω εξωτερικών απαγορεύσεων και ποινών δεν είναι τόσο σημαντικοί, όσο οι έμμεσοι και εσωτερικευμένοι έλεγχοι που βασίζονται στην κοινωνικοποίηση με τους θεσμούς της οικογένειας, του σχολείου, της παρέας κλπ., που αποτελούν τους κύριους παράγοντες

²⁰⁵ Bergesch, K.J., & Bouffard J.A. (2007). "The long-term impact of restorative justice programming for juvenile offenders". Στο: *Journal of Criminal Justice* 35(2007), σελ.433-451.

²⁰⁶ Φαρσεδάκης, Ι. (2005β). *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος ανηλίκων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.14.

²⁰⁷ Φρονίμου, Ε., & Μπαλούρδος, Δ. (2011). Πρόληψη κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών: Καλές πρακτικές. Ε.Κ.Κ.Ε.-Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, Παιδικά χωριά SOS Ελλάδος, Αθήνα, Πιτσελά, Α. (2016). "Καλές πρακτικές πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας στις κοινωνίες του 21^{ου} αιώνα". Στο: Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (Διευθ. έκδοσης), & Χαλκιά, Α. (Βοηθός) (2011). *Η Εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Με την ευκαιρία της 30^{ης} επετείου της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας (1978-2009)*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.169-185, Φαρσεδάκης, Ι. (2016). "Η πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής". Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*, ό.π., σελ.175.

²⁰⁸ Delmas-Marty, M. (2002). *Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*. Ο κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων..., ό.π., σελ.184επ., 187-189, Φαρσεδάκης, Ι. (2005), ό.π., σελ.110-111.

²⁰⁹ Hirschi, T., (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, Κουράκης, Ν. (2012). *Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων. Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση: εκφάνσεις των "κοινωνικών δεσμών"*, ό.π., σελ.135επ., Σπινέλλη, Κ.Δ. (2014). *Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις: Οι θεωρίες κοινωνικού ελέγχου-Ο Hirschi και οι άλλοι*, 3^η έκδ., Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.266-270, 274-276.

άσκησης του κοινωνικού ελέγχου μαζί με τον ίδιο τον νόμο.²¹⁰ Τα μέτρα που επιλέγονται από τους φορείς άσκησης κοινωνικού ελέγχου στο πλαίσιο χάραξης Αντεγκληματικής Πολιτικής έχουν ως στόχο είτε την ανάπτυξη στο άτομο κοινωνικών αναστολών είτε τη διαμόρφωση συνθηκών που παρεμποδίζουν ή αποκλείουν την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς.²¹¹ Ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος παρεμβαίνει εκεί που οι μηχανισμοί άτυπου κοινωνικού ελέγχου έχουν αποτύχει. Η πρόληψη επιτυγχάνεται πρωτίστως σε πρωτογενές επίπεδο, καθώς όσο πιο αποτελεσματική είναι η άσκηση της πρωτογενούς παρέμβασης, τόσο μεγαλύτερη η πιθανότητα πρόληψης και αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας. Στο πλαίσιο της προσπάθειας κατάργησης των στερητικών της ελευθερίας ποινών ή αντικατάστασής τους με εναλλακτικές εξωιδρυματικές κυρώσεις εμφανίστηκε μια τάση αποδικαστικοποίησης με σκοπό την αποφυγή του ποινικού στιγματισμού, την πρόληψη της υποτροπής και τη μείωση του κόστους που συνεπάγεται η άσκηση του ποινικού ελέγχου μέσω της δικαστικής οδού.²¹² Οι κατά παρέκκλιση διαδικασίες αποσκοπούν στην εκτροπή του ανηλίκου παραβάτη από την ποινική οδό,²¹³ κυρίως σε περιπτώσεις τέλεσης μικρομεσαίας βαρύτητας αδικημάτων που συνδέονται με την επιβολή εξωιδρυματικών μέτρων στο πλαίσιο εφαρμογής της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης,²¹⁴ τα οποία ενδυναμώνουν τους κοινωνικούς δεσμούς του ανηλίκου παραβάτη και αποτρέπουν τον ποινικό στιγματισμό του, πλην όμως οι εμπειρικές μελέτες στο πεδίο αυτό έχουν αποφέρει αντικρουόμενα αποτελέσματα.²¹⁵ Στην Ελλάδα, στο πεδίο της νεανικής παραβατικότητας δεν παρατηρείται εφαρμογή επαρκών παρεμβάσεων σε πρωτογενές και δευτερογενές επίπεδο, αλλά ούτε ουσιαστική στροφή προς εναλλακτικούς τρόπους ποινικής αντιμετώπισης του ανηλίκου παραβάτη. Βασικός γνώμονας για τη χάραξη Αντεγκληματικής Πολιτικής στο πεδίο της νεανικής παραβατικότητας²¹⁶ είναι η αντίληψη ότι ο ανήλικος παραβάτης είναι εύπλαστη και αναπτυσσόμενη προσωπικότητα με δυνατότητα αλλαγής και κοινωνικής επανένταξης, η οποία συνεπάγεται την πρόληψη της υποτροπής του,²¹⁷ επομένως, το ζήτημα είναι εάν επιθυμούμε ως κοινωνία και

²¹⁰ Κοντοπούλου, Ε. (2016). "Ο ποινικός στιγματισμός του ανηλίκου και η επίδρασή του στη δευτερογενή παρέκκλιση". Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.2082-2109.

²¹¹ Αλεξιάδης, Σ. (1989). *Εγκληματολογία*. 3^η έκδ, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.405-407.

²¹² Ζαραφωνίτου, Χ. (2004δ). *Εμπειρική Εγκληματολογία*, ό.π., σελ.212-213.

²¹³ Φασούλα, Ε. (2011). "Η «παρακαμπτική» προσέγγιση της παραβατικότητας ανηλίκων-Η δικαιοπολιτική βάση και τα ειδικοπροληπτικά οφέλη του Θεσμού. Στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.). (2011). *Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ι.Φαρσεδάκη: Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας*, ό.π., σελ.963-972.

²¹⁴ Κουράκης, Ν. (1997). *Ποινική καταστολή*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Αντ.Ν.Σάκκουλας.

²¹⁵ Κοντοπούλου, Ε. (2016), ό.π., σελ.2105-2108.

²¹⁶ Βλ. σχετ. Εγκύκλιο Εισαγγελέως ΑΠ 2/22-2-2024 για την έξαρση της παραβατικότητας ανηλίκων το έτος 2023, με 10.776 ανηλικούς δράστες να έχουν τελέσει παραβατικές πράξεις σε όλη τη χώρα, εκ των οποίων 1.100 είναι ηλικίας μέχρι 11 ετών και 1.400 ηλικίας από 12 έως 14 ετών, δημοσιευμένη στα Ποινικά Χρονικά, ΟΔ/2024, σελ.154-155.

²¹⁷ Όπως έχει αποτυπωθεί από τους **Zara & Farrington** (2006) σύμφωνα με τη θεωρία των εγκληματικών σταδιοδρομιών: *"In fact despite the important role played by early antisocial behavior in forecasting*

Πολιτεία “αχρήστευση” ή επανένταξή του, για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν στη χάραξη και υλοποίηση της Αντεγκληματικής Πολιτικής, λαμβάνοντας υπόψη ότι η στέρηση της δυνατότητας αλλαγής ή κοινωνικής επανένταξης που οδηγεί σε στιγματισμό, δεν μπορεί να θεωρηθεί πρόσφορη απόδοση Δικαιοσύνης προς την ορθή κατεύθυνση.²¹⁸

Με αυτή την προσέγγιση, είναι εμφανής η επιρροή και τα πλεονεκτήματα που μπορεί να ασκεί το αναμορφωτικό μέτρο της συνδιαλλαγής στους ανηλίκους, όταν η παραβατικότητά τους εμφανίζεται προεχόντως ως αντικοινωνική συμπεριφορά, την οποία έχουν μάθει και μιμούνται ή έχουν ενστερνιστεί λόγω του περιβάλλοντος, οικογενειακού και κοινωνικού, στο οποίο ανατρέφονται και διαβιών (θεωρίες κοινωνικής εκμάθησης και διαφορικού συγχρωτισμού και διαφορικής πρόβλεψης: Sutherland)²¹⁹ όχι κοντά και μαζί με υγιή κοινωνικά πρότυπα, διότι η συνδιαλλαγή ασκεί πρόσφορα παιδαγωγικό ρόλο στην εκμάθηση υγιών προτύπων κοινωνικής συμπεριφοράς, αποτελεί ανασταλτική λειτουργία στη ροπή προς τη βλαπτική κοινωνική συμπεριφορά που δεν επιφέρει τιμωρητικές και κυρωτικές συνέπειες στον παραβάτη, καλλιεργεί πρότυπο κοινωνικής συνείδησης για την αποκατάσταση της βλάβης που επήλθε από την παραβατική συμπεριφορά σε βάρος του παθόντος και αναμορφώνει προς την αρχή της νομιμότητας, καταρρίπτοντας τη συνειδητοποίηση περί αυθαιρεσίας και ανομίας που διαμορφώνεται στον παραβάτη ακόμα και με την επιβολή ποινών δίχως αντίκρισμα στην πράξη, ενώ συνεισφέρει στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης και της πρόσφορης προσωπικότητας του ανηλίκου προς θετικά πρότυπα, την επανόρθωση του σφάλματος και της βλάβης και αποτελεί ανάχωμα στην ματαιώσή του ή την υποτροπή του. Ο νομοθέτης στη χώρα μας έχει συμπεριλάβει την έκφραση συγγνώμης στις στοχεύσεις της συνδιαλλαγής. Οι απολογητικές εξηγήσεις ανήκουν στον πυρήνα της αποκαταστατικής φιλοσοφίας, περιλαμβάνουν την ανάληψη της ευθύνης από τον ανήλικο για την αξιόποινη πράξη που τέλεσε, την αναγνώριση της βλάβης, την έκφραση συγγνώμης, την ειλικρινή υπόσχεση περί μη επανάληψής της, καθώς και την έκφραση λύσης για τις συνέπειές της.²²⁰ Επομένως, η «απολογία» συνιστά μία συμβολική μορφή επανόρθωσης²²¹ που συμβάλλει στην πρόληψη της υποτροπής, τη συμφιλίωση των μερών και στην ηθική

adult antisocial behavior, most antisocial children do not become antisocial adults”, ενώ κατά τον Robins (1978) ***“Adult antisocial behavior virtually requires childhood antisocial behavior.”***

²¹⁸ Κοντοπούλου, Ε. (2016), ό.π., σελ.2108-2109.

²¹⁹ Φαρσεδάκης, Ι. (2005), ό.π., σελ.111-115, Κουράκης, Ν. (2012). “Η προσέγγιση της κοινωνικής αποδιοργάνωσης από τον Sutherland και τον Durkheim.”. Στο: *Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων. Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση*. Β’ έκδ. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.202-204, Σπινέλλη, Κ.Δ. (2014). *Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις: Ο Sutherland και η θεωρία της «διαφορικής συναναστροφής»*, 3^η έκδ., Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.261-264, 273, 275-276, Γασπαρινάτου, Μ. (2020). *Νεανική παραβατικότητα και αντεγκληματική πολιτική. Β’. Παράγοντες κινδύνου και εγκληματολογικός θετικισμός: Η θεωρία των διαφορικών συναναστροφών*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.96-98.

²²⁰ Braithwaite, J. (2006). “Accountability and responsibility through restorative justice”. Στο: Dowdle, M. (2006). *Rethinking public accountability*. Cambridge University Press, Cambridge, σελ.33επ..

²²¹ Braithwaite, J. (2002α). *Restorative justice and responsive regulation*. Oxford University Press, Oxford, σ.52.

ικανοποίηση του θύματος, ενισχύοντας την άμβλυνση της ανασφάλειάς του έναντι της περαιτέρω θυματοποίησής του. Η συνδιαλλαγή αποτελεί το πιο κατάλληλο μέτρο για την εφαρμογή της κατά παρέκκλιση διαδικασίας σε ήπιας μορφής παραβατικότητα, ενεργεί στον εγγύτερο προς τη πράξη χρόνο για να συνειδητοποιήσει ο ανήλικος τη βλάβη και την ευθύνη του και να υπαχθεί σε μια ουσιαστική διαπαιδαγωγική διαδικασία.²²²

Σε αυτό το πλαίσιο υφίσταται βάσιμος κίνδυνος «εργαλειοποίησης» των μερών από τη μία ή την άλλη κατεύθυνση: Αφενός, η συνδιαλλαγή δεν αποκλείεται να χρησιμοποιηθεί ως μέσο οικονομικής ή άλλης ικανοποίησης του θύματος και να αναδειχθεί σε αμιγώς τιμωρητική πρακτική μέσω της έμμεσης επαναφοράς της ιδιωτικής εκδίκησης,²²³ αφετέρου, το θύμα πιέζεται ψυχολογικά να αποδεχθεί την πρόσκληση για συνδιαλλαγή ως «υποχρέωση», με αποτέλεσμα τον παραγκωνισμό των προσωπικών του συμφερόντων, ώστε να επιτευχθεί η ποινική ελάφρυνση και η κοινωνική επανένταξη λόγω της ανηλικότητας του δράστη.²²⁴ Σύμφωνα με τη Σύσταση Rec (2003) 20 του Συμβουλίου της Ευρώπης σε συνδυασμό με την Οδηγία 2012/29/ΕΕ (άρθρο 12 παρ.1) και τον Ν.4478/2017 (άρθρο 63 παρ.1), οι διαδικασίες Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης εφαρμόζονται μόνο προς το συμφέρον του θύματος και τα μέτρα αποσκοπούν να αποκαταστήσουν τη ζημία του. Ούτε επιτρέπεται ο ανήλικος να την επιζητεί με αποκλειστικό στόχο την ελάφρυνση της θέσης του στην ποινική διαδικασία, δίχως να έχει προηγηθεί η ειλικρινής μεταστροφή του, καθώς δεν πρέπει να παραγνωρίζεται η στόχευση της επανένταξής του. Βασικό ζητούμενο είναι η ισόρροπη ικανοποίηση των αναγκών του θύματος και του δράστη (“win-win solution”).

Ο δράστης είναι ενεργό υποκείμενο της συνδιαλλαγής και περνάει από την «υπαιτιότητα» της ποινικής διαδικασίας στην «υπευθυνότητα» της συνδιαλλαγής, ενώ και το θύμα έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει και γνωρίζοντας τα κίνητρα και τις αιτίες της άδικης πράξης να φτάσει μέχρι το σημείο να συγχωρέσει. Σύμφωνα με έρευνες, εκείνο που ενδιαφέρει τα θύματα δεν είναι τόσο η εκδίκηση, όσο ιδίως η ηθική ικανοποίηση και η αποκατάσταση της βλάβης τους, που μπορεί να επιτευχθεί με τον θεσμό της συνδιαλλαγής, ενώ η ποινική δίκη συνήθως, όχι μόνο δεν επιλύει το πρόβλημα, αλλά οδηγεί σε ανάξερση της πληγής.²²⁵ Πρόκειται δε για το πλέον πρόσφορο μέτρο ιδίως για

²²² Ζαγούρα, Π., Κουράκης, Ν., & Σπινέλλη, Κ. (2011). “Προτάσεις για την εφαρμογή της αναμορφωμένης ποινικής νομοθεσίας των ανηλίκων”. Στο: Ζαγούρα, Π. (Επιμ.). Διεπιστημονικότητα, διεταιρικότητα και κοινωνική ένταξη του νεαρού παραβάτη. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.612.

²²³ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008β). *Τιμωρητικότητα*, ό.π..

²²⁴ Πανάγος, Κ. (2012). “Ο ρόλος των επιμελητών ανηλίκων στη συνδιαλλαγή ανηλίκου δράστη και θύματος. Σκέψεις για το πρόσωπο του διαμεσολαβητή”. Στο: *Νέοι, έγκλημα και κοινωνία*, 6, σελ.44-78. του ιδίου, (2023), ό.π., *Η διαμεσολάβηση και η θεωρία της διαδικαστικής δικαιοσύνης. Ο κίνδυνος της «εργαλειοποίησης» του παθόντος*, σελ.205-208.

²²⁵ Κουράκης, Ν. (1986). “Η αποκλιμάκωση της ποινικής καταστολής. Όροι και όρια.”. Στο: *Τιμητικός τόμος στη «Μνήμη Ν.Χωραφά, Η.Γάφου, Κ.Γαρδίκας»*, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.153-185, ιδίου, (2012). *Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων. Ποινική & εγκληματολογική προσέγγιση. Β΄ έκδ.*, ό.π., σελ.520-521.

πρωτόπειρους ανήλικους παραβάτες²²⁶ και προκρίνεται ως άμεση και σύντομη απονομή δικαιοσύνης χωρίς τις διατυπώσεις και το πολυέξοδο της ποινικής διαδικασίας.²²⁷ Οι συναντήσεις έχουν ως στόχο την επαφή του δράστη με το θύμα, τη διασαφήνιση του αδίκου που διαπράχθηκε, την έκφραση συναισθημάτων και τον διάλογο μεταξύ τους και τελικά την επίτευξη μιας συμφωνίας επανόρθωσης,²²⁸ ώστε επέρχεται μέσα από τη «θεραπευτική» διαδικασία η αποκατάσταση της κοινωνικής ειρήνης. Η συνδιαλλαγή προϋποθέτει την παρουσία του παθόντος στο ακροατήριο και τη διάθεσή του να αποδεχθεί τη συγγνώμη του ανηλίκου παραβάτη με την πρωτοβουλία και την καθοδήγηση του δικαστηρίου ή του επιμελητή ανηλίκων, είναι μέτρο διαπαιδαγώγησης που με τη μεσολάβηση του αρμοδίου ειδικού προσώπου, το οποίο συνδράμει στην άμβλυνση της εχθρικής εικόνας που έχει συχνά το θύμα για τον δράστη, συμβάλλει στην επανόρθωση της ζημίας. Μάλιστα, δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στην έκφραση τυπικής «συγγνώμης», αλλά να γίνεται προσπάθεια για συμβολική «συμφιλίωση» και δύναται να οδηγήσει στην αποτροπή της υποτροπής²²⁹ και στην αποκατάσταση της κοινωνικής ειρήνης μεταξύ θύματος και δράστη, καθώς και των οικείων τους.²³⁰ Έτσι το θύμα καθίσταται πράγματι σημαντικός παράγοντας στην αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου, τόσο για τη δική του υπόθεση, όσο και γενικο/ειδικο-προληπτικά.²³¹ Η λήψη συγγνώμης και η κατανόηση των παραγόντων που οδήγησαν στο έγκλημα δρα ευεργετικά στην ψυχική υγεία του για τα αρνητικά συναισθήματα που του έχουν προκληθεί από αυτό.²³² Όμως, δεν πρέπει να γίνονται αποδεκτές υπέρμετρες απαιτήσεις του κατά του ανηλίκου δράστη, διότι δεν πρόκειται για τιμωρητική πρακτική.

²²⁶ Κουράκης, Ν. (2004). *Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.284επ., Δημόπουλος, Χ., & Κοσμάτος, Κ. (2017). *Δίκαιο Ανηλίκων. Θεωρία και πράξη*. 3^η έκδ., σελ.216.

²²⁷ Γιοβάνογλου, Σ. (Επιμ.). (2010). Ο ανήλικος ως θύμα-Ο ανήλικος ως δράστης και κρατούμενος, Πρόγραμμα «Επαφή», Πρακτικά Ημερίδας, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.191-192, Κουράκης, Ν. (2012). *Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων. Το θεσμικό πλαίσιο του ελληνικού Δικαίου Ανηλίκων: Η συνδιαλλαγή μεταξύ θύματος και ανηλίκου δράστη*, Β' έκδ., ό.π., σελ.516-521, Κοσμάτος, Κ. (2017). "Η ισχύουσα ποινική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα. ..ε) Η συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης". Στο: Δημόπουλος, Χ., & Κοσμάτος, Κ. (2017). *Δίκαιο Ανηλίκων. Θεωρία και πράξη*. 3^η έκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ.215-217.

²²⁸ Αλεξιάδης, Σ. (1996). "Η συνδιαλλαγή θύματος-δράστη". Στο: Αρτινοπούλου, Β. & Μαγγανάς, Α. (Επιμ.). (1996). *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.200-204, Γιοβάνογλου, Σ. (2007). "Συνδιαλλαγή ανηλίκου δράστη-θύματος: ένα ανεκμετάλλευτο μέτρο αποκαταστατικής δικαιοσύνης στο ποινικό δίκαιο ανηλίκων". Στο: Γεωργούλας, Σ. (Επιμ.). (2007). *Η εγκληματολογία στην Ελλάδα σήμερα. Τιμητικός τόμος για τον Σ.Αλεξιάδη*. ΚΨΜ, Αθήνα, σελ.407-417.

²²⁹ Πανάγος, Κ. (2016). "Συνδιαλλαγή ανηλίκου δράστη και θύματος. Το ελληνικό νομικό πλαίσιο υπό το πρίσμα της αποκαταστατικής θεωρίας". Στο: Γασπαρινάτου, Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης, Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.678, του ιδίου, (2023), ό.π., *Το εγκληματολογικό υπόβαθρο του προτύπου. Η εξουδετέρωση των εξουδετερώσεων. Η συνδιαλλαγή υπό το πρίσμα θεωρίας των Sykes & Matza*, σελ.186-188.

²³⁰ Πιτσελά, Α. (2022). *Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων. Συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος*. Η' εκδ., Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.211-215.

²³¹ Πανάγος, Κ. (2023), ό.π., *Η θέση του θύματος στα Δικαστήρια Ανηλίκων*, ό.π., σελ.311-317.

²³² Πανάγος, Κ. (2016), ό.π., σελ.679-681, του ιδίου, (2023), ό.π., *Το εγκληματολογικό υπόβαθρο του προτύπου. Η αναβάθμιση του παθόντος στην ποινική διαδικασία: Η σύνδεση της αποκαταστατικής*

Στη δικαστηριακή πρακτική εφαρμόζεται κυρίως στο πλαίσιο της παράκαμψης της ποινικής διαδικασίας²³³, ως παιδαγωγικό μέτρο και ως είδος ποινικής διαμεσολάβησης, η επιτυχής ολοκλήρωση της οποίας άγει σε αποχή του εισαγγελέα από την ποινική δίωξη κατά του ανηλίκου σύμφωνα με το άρθρο 46 του Ν.ΚΠΔ και δευτερευόντως ως οδηγία για την παύση της διαδικασίας από τον δικαστή ανηλίκων, συνάδει δε από κάθε άποψη στο πνεύμα της ταχείας και αποτελεσματικής αντίδρασης της Πολιτείας στο έγκλημα. Υποστηρίχθηκε ότι αλλοιώνεται το πρότυπο της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης αφού δε νοείται να αποτελεί μέτρο που επιβάλλεται υποχρεωτικά από το δικαστήριο,²³⁴ πλην όμως δε χάνεται ο εξώδικος χαρακτήρας του, διότι η διευθέτηση των συνεπειών της δε γίνεται από το Δικαστήριο Ανηλίκων, το οποίο επιβάλλει το μέτρο, το οποίο εν συνεχεία εκτελείται από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων,²³⁵ η οποία αναλαμβάνει τον ρόλο της ενθάρρυνσης και διευκόλυνσης των δύο μερών να συζητήσουν με ψυχραιμία τα προβλήματά τους και να έλθουν σε κάποια συμφωνία, που ως αποτέλεσμα μπορεί να έχει την αποζημίωση, την αποκατάσταση της βλάβης, την έκφραση συγγνώμης ή και τη συμφιλίωση θύματος-δράστη, ως μείζονα εκδήλωση Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης.²³⁶

δικαιοσύνης με τη θυματολογία. Ο ρόλος του θύματος στην ποινική διαδικασία και την αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σελ.175-188.

²³³ Κουράκης, Ν. (1986). "Η αποκλιμάκωση της ποινικής καταστολής. Όροι και όρια.". Στο: *Τιμητικός τόμος στη «Μνήμη Ν.Χωραφά, Η.Γάφου, Κ.Γαρδικά»*, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.153-185, του ιδίου, (2012). *Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων: Κατά παρέκκλιση διαδικασία και διαμεσολάβηση σε υποθέσεις ανηλίκων παραβατών (ιδίως α' 45^Α ΚΠΔ)*, ό.π., σελ.599-606, Πίσχοινα, Α. (2013). "Άρθρο 45^Α ΚΠΔ. Από τη δυνατότητα αποχής από τη δίωξη στην υλοποίηση της κατά παρέκκλιση διαδικασίας". Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνιδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, ό.π., σελ.131-137.

²³⁴ Κοσμάτος, Κ. (2014). "Ειδικές διατάξεις για ανηλίκους". Στο: Χαραλαμπίκης, Α. (Επιμ.). (2014). *Ποινικός Κώδικας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.976.

²³⁵ Πανάγος, Κ. (2023), ό.π., *Τα καθήκοντα των Επιμελητών Ανηλίκων στην ποινική διαδικασία*, σελ.273-310.

²³⁶ Κορμηκιάρη, Δ. (1994). "Κατά παρέκκλιση διαδικασία και εναλλακτική μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών". Στο: Κουράκης, Ν. (Επιμ.). (1994). *Αντεγκληματική πολιτική*. Αθήνα: Σάκκουλας, σελ.295-296επ., Braithwaite, J. (2002). *Restorative Justice and Responsive Regulation*. New York: Oxford Univ.Press, Γιοβάνογλου, Σ. (2006), ό.π., σελ.1310-1322, της ίδιας, (2008). "Μέτρα αποκαταστατικής δικαιοσύνης στο ποινικό δίκαιο ανηλίκων". Στο: *Ποινικά Χρονικά ΝΗ' 2008*, σελ.21-31, Αλεξιάδης, Σ. (2007). "Η Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: Μια άλλη αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου". Στο: *Τιμητικός τόμος για τον Ι.Μανωλεδάκη. τ.ΙΙ*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ. 992-1017, του ιδίου, (2008). "Η Εγκληματολογία από το χθες στο αύριο". Στο: *Προσφορά τιμής στην Ά.Ψαρούδα-Μπενάκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.1169-1184, του ιδίου, (2011). *Εγκληματολογία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.343-344, Lambropoulou, E. (2010). "Alternative dispute resolution and restorative justice schemes for juvenile offenders in Greece-Potential and open questions". Στο: *Τιμητικός τόμος Κ.Δ. Σπινέλλη*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.905-927, Ζαραφωνίτου, Χ. (2011β). "Από την ανταποδοτική στην αποκαταστατική δικαιοσύνη: τιμωρητικότητα ή άμβλυνση των συγκρούσεων;". Στο: Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (Διευθ.Επιμ.), & Χαλκιά, Α. (Βοηθός). (2011). *Η Εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.115-129, Αρτινοπούλου, Β. (2011). "Οι γκρίζες ζώνες της αποκαταστατικής δικαιοσύνης". Στο: *Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ι.Φαρσεδάκη, τ.Ι*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.755-774, Καρύδης, Β. (2011). "Αποκαταστατική δικαιοσύνη και η εμπειρία των λαϊκών δικαστηρίων στις ελεύθερες περιοχές της κατοχικής Ελλάδας". Στο: *Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ι.Φαρσεδάκη, τ.ΙΙ*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.1179-1197, Πανάγος, Κ. (2016). "Συνδιαλλαγή ανηλίκου δράστη και θύματος. Το ελληνικό νομικό πλαίσιο υπό το πρίσμα της αποκαταστατικής θεωρίας", στο: Γασπαρινάτου, Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.666επ., του ιδίου, (2023), ό.π., *Οι νομοθετικές στοχεύσεις και το πεδίο εφαρμογής: η έκφραση συγγνώμης, η παροχή*

Σύμφωνα προς τον εξώδικο χαρακτήρα της συνδιαλλαγής, κατά το χρονικό διάστημα ανάμεσα στην παραπομπή στο δικαστήριο έως την ακροαματική διαδικασία, ο επιμελητής ανηλίκων οφείλει να διερευνήσει εξωδίκως τις προοπτικές εφαρμογής του μέτρου και κατά την ακροαματική διαδικασία ενημερώνει το δικαστήριο συντάσσοντας έκθεση περί της επιτυχούς διεξαγωγής της συνδιαλλαγής. Πάντως, νομοθετική παρέμβαση τέτοιου είδους έπρεπε να συνοδεύεται παράλληλα από τη λήψη μέριμνας για ενίσχυση των σχετικών υλικοτεχνικών υποδομών και πρόσληψη εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, έτσι ώστε οι δικαστικοί-εισαγγελικοί λειτουργοί να αποτινάξουν τη φειδωλή στάση προς την εναλλακτική προσέγγιση του ανηλίκου, όπως απορρέει από το πνεύμα της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης και αποτυπώνεται με σαφήνεια στην περιορισμένης εφαρμογής ρύθμιση του άρθρου 46 ΚΠΔ, διότι όσες σοβαρές νομοθετικές παρεμβάσεις κι αν λάβουν χώρα, θα παραμένουν κενό γράμμα,²³⁷ εάν δεν υποστηρίζονται από τις αντίστοιχες υλικοτεχνικές βελτιώσεις με ευθύνη και εποπτεία της Πολιτείας, η οποία οφείλει να μεριμνά για τις ανάγκες ειδικής εκπαίδευσης των επιμελητών ανηλίκων.²³⁸

Για να λειτουργήσει το αναμορφωτικό μέτρο απαραίτητη είναι και η παρουσία ενός ειδικά εκπαιδευμένου διαμεσολαβητή, που θα είναι ουδέτερος/αμερόληπτος, εξοικειωμένος με τα ζητήματα και τη διαδικασία, θα έχει δεξιότητες για επίλυση συγκρούσεων και εμπειρία ενασχόλησης με θύματα και δράστες και βασικές γνώσεις του Σ.Α.Π.Δ.,²³⁹ με καθοριστικό ρόλο να βοηθήσει τα μέρη, ώστε να μπορέσουν να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και να συζητήσουν για τον τρόπο επίλυσης της μεταξύ τους διαφοράς.²⁴⁰ Προς τούτο, ανακύπτει ανάγκη ειδικής εκπαίδευσης των επιμελητών

εργασίας και η συμμετοχή του δράστη σε επανεντακτικά προγράμματα, η καταβολή αποζημίωσης στον παθόντα. Το πεδίο εφαρμογής του μέτρου: οι αξιόποινες πράξεις στις οποίες χωρεί η συνδιαλλαγή και το προσωπικό πεδίο εφαρμογής, σελ.355-368, 376-382, Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2017). "Αποκαταστατική δικαιοσύνη: Μία εναλλακτική πρόταση για την αντιμετώπιση του εγκλήματος". Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη 2017*, σελ.497επ..

²³⁷ Κουράκης, Ν. (2005β). "Ποινικές διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες-Ένα κρίσιμο πρόβλημα της αντεγκληματικής πολιτικής". Στο: *Εγκληματολογικοί ορίζοντες*, τ.Α'. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας,, Γιαννόπουλος, Δ. (2007). "Ο Δικαστής Ανηλίκων και η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων". Στο: Μπακάλη, Β. (Επιμ.). (2007). *Ανήλικοι & Παραβατικότητα. Πρακτικά του 1^{ου} Φοιτητικού Συνεδρίου Εγκληματολογίας. Τμήμα Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών-Εργαστήριο Ποινικών & Εγκληματολογικών Ερευνών*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.549-560, Ιωάννου, Π. (2023). Το Ποινικό Δίκαιο Ανηλίκων και η κατ' άρθρο 46 ΝΠΔ αποχή από την ποινική δίωξη. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη* τ.7/2023, σελ.840-844.

²³⁸ Πυκνή, Μ. (2010). "Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των επιμελητών ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης". Στον ιστότοπο: *The art of crime*, στην ιστοσελίδα: www.theartofcrime.gr.

²³⁹ Πανάγος, Κ. (2016), ό.π., σελ.675-677, του ιδίου, (2023), ό.π., *Η σημασία της ειδικής κατάρτισης και της ουδετερότητας του διαμεσολαβητή*, σελ.208-211, Κωνσταντίνου, Ζ. (2016). "Παραβατικότητα ανηλίκων, ποινική δικαιοσύνη ανηλίκων και κρίση-Συνδιαλλαγή". Στο: Γασπαρινάτου. Μ.(Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθ.Ν.Κουράκη*, ό.π., σελ. 1873-1874.

²⁴⁰ Γιοβάνογλου, Σ.(2008), ό.π., σελ.23-31, Πανάγος, Κ. (2016), ό.π., σελ. 691-698, του ιδίου, (2017), ό.π., σελ.728-730, του ιδίου, (2023), ό.π., *Τα καθήκοντα των διαμεσολαβητών Επιμελητών Ανηλίκων*, σελ.383-402, Μαλλούχου, Α. (2022). *Επανορθωτική δικαιοσύνη και εμπειρική αξιολόγηση της συνδιαλλαγής κατά τη μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών στην Ελλάδα: Εφαρμογή του αναμορφωτικού μέτρου της συνδιαλλαγής μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος (διαμεσολάβηση)*. Διδακτορική διατριβή εκπονηθείσα στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου/Σχολή Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών/Τμήμα Κοινωνικής & Εκπαιδευτικής Πολιτικής. σελ.357-372.

ανηλίκων στις αρχές της διαμεσολάβησης, ώστε να είναι σε θέση να διεξάγουν τη συνδιαλλαγή με εποικοδομητικό τρόπο, τόσο για τον ανήλικο δράστη, όσο και για το (ανήλικο) θύμα.²⁴¹ Στο πλαίσιο του επιστημονικού διαλόγου αναφορικά με τον ρόλο του εγκληματολόγου στο ποινικό σύστημα,²⁴² βάσιμα προτείνεται η ανάληψη του ρόλου αυτού από επαγγελματίες του Σ.Α.Π.Δ. που έχουν λάβει στο πλαίσιο των σπουδών τους εγκληματολογική εκπαίδευση επί ζητημάτων της παραβατικότητας ανηλίκων, της θυματολογίας, της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης και της Αντεγκληματικής Πολιτικής, σύμφωνα και με τη Σύσταση NoR (99)19 του Σ.Ε., ώστε κατόπιν εξειδίκευσης στη συνδιαλλαγή να αναλάβουν τέτοια καθήκοντα και να συνεισφέρουν στην αποστολή του θεσμού, ιδίως όταν υπάρχει προϋπηρεσία τους στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων.²⁴³

Το βασικό κριτήριο για όλους τους λειτουργούς και επαγγελματίες του Σ.Α.Π.Δ. για την επιλογή του αναμορφωτικού μέτρου της συνδιαλλαγής είναι η αυτόβουλη συναίνεση των δύο εμπλεκόμενων μερών, η εκούσια ομολογία της πράξης από τον δράστη, η ανάληψη της ευθύνης του και η ειλικρινής μεταμέλειά του, καθώς και η συγχωρητική διάθεση του παθόντος. Στο πλαίσιο αυτό επιβάλλεται η εκτενής επικοινωνία του διαμεσολαβητή με όλους τους «πρωταγωνιστές» της παραβατικής συμπεριφοράς. Η κύρια φάση μπορεί να υλοποιείται προδικαστηριακά από τον επιμελητή ανηλίκων, ο οποίος προσκομίζει τη συμφωνία στην κρίση του δικαστηρίου. Η φάση αυτή μπορεί να υλοποιείται από τον δικαστή ανηλίκων κατά την ακροαματική διαδικασία ή από τον επιμελητή ανηλίκων στον χώρο της υπηρεσίας, αλλά και στο πλαίσιο αναβολής ή διακοπής για τον σκοπό αυτόν. Επίσης, είναι δυνατόν το στάδιο αυτό να έπεται της δικαστικής απόφασης που επιβάλλει το αναμορφωτικό μέτρο της συνδιαλλαγής.²⁴⁴ Το πέρας της διαδικασίας της συνδιαλλαγής επέρχεται με την κοινή συναίνεση των μερών και τη σύνταξη σχετικού εγγράφου από τον διαμεσολαβητή επιμελητή ανηλίκων, όπου καταγράφεται το περιεχόμενο της συμφωνίας και κάθε άλλο αξιόλογο στοιχείο, ενώ τερματίζεται σε περίπτωση σχετικού αιτήματος από οποιοδήποτε μέρος, δίχως να επιφέρει έννομες συνέπειες. Η διαδικασία αξιολογείται ως επιτυχημένη υπό τους όρους του άρθρου 122 Ν.ΠΚ και ιδίως όταν τα μέρη έχουν καταφέρει να επικοινωνήσουν και να κατανοήσουν το ένα τη θέση του άλλου, μεταφέροντας παιδαγωγικά μηνύματα στον

²⁴¹ Πανάγος, Κ. (2016), ό.π., σελ.698-699.

²⁴² Ζαραφωνίτου, Χ. (Διευθ. έκδ.). (2012). *Το επάγγελμα του Εγκληματολόγου σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, Ζαγούρα, Π. (2012). "Ο Εγκληματολόγος, Επιμελητής Ανηλίκων". Στο: Ζαραφωνίτου, Χ. (Διευθ. έκδ.) (Επιμ.). (2012). *Το επάγγελμα του εγκληματολόγου σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

²⁴³ Μαλλούχου, Α. (2016). "Η συνδιαλλαγή σε ένα επανορθωτικό πλαίσιο μεταχείρισης των ανηλίκων παραβατών και ο ρόλος του επιμελητή ανηλίκων ως διαμεσολαβητή: στάσεις και αντιλήψεις Επιμελητών Ανηλίκων του Νομού Αττικής". Στο: Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ο., Κουλούρης, Ν., & Παπανικολάου, Γ. (Επιμ.). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?"*. Ελληνική Εταιρεία Μελέτης Εγκλήματος και Κοινωνικού Ελέγχου, σελ.746-762, Πανάγος, Κ. (2016), ό.π., σελ.699-701.

²⁴⁴ Χαΐδου, Α. (2021). *Εγκληματικότητα ανηλίκων. Αιτιολογικές προσεγγίσεις, πρόληψη και κοινωνικός έλεγχος*. 3^η έκδ., Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.160.

ανήλικο παραβάτη. Η τελική αξιολόγησή της εναπόκειται στην αρμόδια δικαστική αρχή.²⁴⁵ Ακόμη, πάντως, κι αν η διαμεσολάβηση δεν οδηγήσει σε επιτυχή αποτελέσματα, η ειλικρινής προσπάθεια του ανήλικου να αποκαταστήσει τις συνέπειες της πράξης του έχει αυτοτελώς τη σημασία της και είναι αναγκαίο να λαμβάνεται υπόψη κατά την απόφαση του δικαστηρίου για την καταλληλότερη ποινική μεταχείρισή του.²⁴⁶ Εάν δεν επιτευχθεί, άλλωστε, ο στόχος, δύναται το αναμορφωτικό μέτρο της συνδιαλλαγής να αντικατασταθεί κατ' άρθρο 124 Ν.ΠΚ με έτερο κατάλληλο αναμορφωτικό μέτρο.

Η πρακτική των φορέων της Ποινικής Δικαιοσύνης έχει αναδείξει μία ειδική νομολογιακή εφαρμογή της συνδιαλλαγής στα κατ' έγκληση εγκλήματα, που ξεκινά μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης και ολοκληρώνεται στο ακροατήριο. Στο μεσοδιάστημα με πρωτοβουλία του επιμελητή ανηλίκων επιδιώκεται η συνδιαλλαγή και ο παθών προβαίνει σε ανάκληση της έγκλησης, επομένως, το δικαστήριο δεν αποφαινεται για το εάν ο δράστης τέλεσε ή όχι την πράξη. Σε αυτήν την περίπτωση, όμως, ενδείκνυται να επισημαίνεται ότι η ανάκληση υπήρξε το αποτέλεσμα μιας επιτυχούς συνδιαλλαγής, ώστε να μη μένει η εσφαλμένη εντύπωση προς όλους ότι ο ανήλικος δράστης κατόρθωσε με δικονομικό τέχνασμα να αποφύγει τις έννομες συνέπειες σε βάρος του.²⁴⁷ Κατά τα λοιπά η συνδιαλλαγή επιβάλλεται με δικαστική απόφαση μετά το πέρας της εκδίκασης της υπόθεσης,²⁴⁸ και στη συνέχεια εκτελείται από τον επιμελητή ανηλίκων²⁴⁹ για πράξεις που κυρίως αφορούν: σωματικές βλάβες, αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές, ακόμα και ληστείες), εξυβρίσεις, απειλές, συκοφαντικές δυσφημήσεις, φθορές ξένης ιδιοκτησίας κ.ά., ήτοι για ελαφράς κοινωνικοηθικής απαξίας παραβατικότητα²⁵⁰ και σε εξαιρετικές περιπτώσεις για κακουργηματικές πράξεις, όταν υπάρχει πρόσφορο έδαφος μεταξύ των μερών, ενώ δεν προτείνεται ούτε επιβάλλεται σε σοβαρές κακουργηματικές πράξεις κατά της γενετήσιας αξιοπρέπειας και ελευθερίας. Όμως, ορισμένοι θεωρητικοί έχουν ταχθεί υπέρ της εφαρμογής τέτοιων επανορθωτικών πρακτικών και σε σοβαρές αξιόποινες πράξεις (γενετήσια αδικήματα, απόπειρα ανθρωποκτονίας), υποστηρίζοντας ότι εξασφαλίζουν στο θύμα τη δυνατότητα να εκφράσει ενώπιον του δράστη τα συναισθήματα και τις σκέψεις του, αντιμετωπίζοντας την κακοποίησή του και ζητώντας εξηγήσεις, ενώ ο δράστης ταυτόχρονα διαπιστώνει τη ζημιά του και αναλαμβάνει την

²⁴⁵ Πανάγος, Κ. (2017). "Συνδιαλλαγή δράστη και θύματος στο Ποινικό Δίκαιο των ανηλίκων: Η αναγκαιότητα ενός διαδικαστικού πλαισίου". Στο: *ΠοινΔνη* 8-9/2017, σελ.736-737.

²⁴⁶ Πιτσελά, Α. (2007). "Η εισαγωγή του θεσμού της εισαγγελικής παράκαμψης στο ποινικό δίκαιο ανηλίκων". Στο: *Χαρμουςνο Φ.Κοζύρη* (2007). Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.380.

²⁴⁷ Πανάγος, Κ. (2017), ό.π., σελ.732.

²⁴⁸ Αμοναχάκη, Ι. (2011). "Ο θεσμός της συνδιαλλαγής στην ποινική διαδικασία". Στο: Θάνου, Θ. (Επιμ.). *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία*. Αθήνα, σελ.175.

²⁴⁹ Μαλλούχου, Α. (2022), ό.π., *Διερεύνηση των στάσεων και των ρόλων των εμπλεκόμενων στην εφαρμογή του μέτρου της συνδιαλλαγής*, σελ.509-522.

²⁵⁰ Κουράκης, Ν. (2011γ). "Διαμεσολάβηση, συνδιαλλαγή και εξώδικη επίλυση ποινικών διενέξεων". Στο: Θάνου, Θ. (Επιμ.). *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία*. Αθήνα, σελ.142.

ευθύνη του, ζητώντας συγχώρεση από το θύμα, καθώς και για τη μη υποτροπή του.²⁵¹ Σε τέτοιες περιπτώσεις δεν αποκλείεται και η θεραπευτική διάσταση για τους εμπλεκόμενους. Όμως, εκτιμάται ότι στις περιπτώσεις σοβαρών αδικημάτων απαιτείται η συμμετοχή ενός διαμεσολαβητή με ειδική εκπαίδευση στην αντιμετώπιση του μετα-τραυματικού άγχους. Στη χώρα μας η συνδιαλλαγή συνηθίζεται να επιβάλλεται δικαστικά ως μόνο αναμορφωτικό μέτρο, αλλά δύναται να συνδυαστεί και με την αποζημίωση. Στη νομοθεσία, η βαρύτητα της πράξης δεν αποτελεί καταρχήν απαγορευτικό παράγοντα για την υλοποίηση μιας συνδιαλλαγής, πλην όμως, οι αποκαταστατικές πρακτικές δεν ενδείκνυνται ως μοναδική κοινωνική απάντηση σε σοβαρά εγκλήματα,²⁵² αλλά θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν συνδυαστικά και με άλλες κυρώσεις υπό όρους. Ενδεχομένως, εφαρμογή των έμμεσων επανορθωτικών πρακτικών δύναται να επεκταθεί ως συμπληρωματική κοινωνική αντίδραση ακόμη και σε εγκλήματα, στα οποία επιβάλλεται ο περιορισμός σε κατάσταση κράτησης νέων.²⁵³

Στην πράξη, ο τρόπος υλοποίησης της συνδιαλλαγής διαφοροποιείται ανά υπηρεσία.²⁵⁴ Στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Θεσσαλονίκης εφόσον καταφαθεί από το Δικαστήριο Ανηλίκων ότι ο φερόμενός δράστης τέλεσε την πράξη και επιβληθεί το μέτρο, οι επιμελητές αναλαμβάνουν τη διεξαγωγή της συνδιαλλαγής, προετοιμάζουν τον δράστη για το τι θα ακολουθήσει, εξηγούν τον σκοπό της συνδιαλλαγής στον δράστη και το θύμα, και συντονίζουν τη διαδικασία, ώστε να αρθούν οι παρεξηγήσεις και να κατανοήσει ο ένας την πλευρά του άλλου. Στο Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών, οι Επιμελητές Ανηλίκων²⁵⁵ δρουν σε ορισμένες περιπτώσεις διαμεσολαβητικά σε προγενέστερο στάδιο της ακροαματικής διαδικασίας, επιδιώκοντας την επίλυση της σύγκρουσης. Ειδικά, κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας τίθεται το ενδεχόμενο συμφιλίωσης και της συμβιβαστικής επίλυσης της διαφοράς και εάν τα μέρη συμφωνήσουν, το δικαστήριο δεν αποφασίζει πάντα την επιβολή του αναμορφωτικού αυτού μέτρου, αλλά το θύμα προβαίνει σε ανάκληση της έγκλησης. Στα πλεονεκτήματα αυτής της πρακτικής είναι ότι το δικαστήριο δεν αποφαινεται ότι ο ανήλικος παραβάτης «τέλεσε την πράξη», με αποτέλεσμα να αποφεύγονται δραστικά οι στιγματιστικές (νομικές και κοινωνικές) συνέπειες μιας τέτοιας παραδοχής. Ειδικότερα, στην Υ.Ε.Α.

²⁵¹ Γιοβάνογλου, Σ. (2009). "Η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής γενετήσιας κακοποίησης του παιδιού με «συνεδρίες οικογενειακών ομάδων»". Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη και Εγκληματολογία 2/2009*, σελ.75επ., Τσιλιάκου, Μ. (2011). "Εναλλακτικά μέτρα (αποκαταστατικά και θεραπευτικά) αντιμετώπισης των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων." Στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.). (2011). *Τιμητικός τόμος για τον Ι.Φαρσεδάκη: Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας, τ.ΙΙ.*, ό.π., σελ.1691-1708.

²⁵² Walgrave, L. (1995). "Restorative justice for juveniles: Just a technique or a fully fledged alternative?". Στο: *Howard Journal of Criminal Justice 3/1995*, σελ.242.

²⁵³ Πανάγος, Κ. (2017), ό.π., σελ.730.

²⁵⁴ Πανάγος, Κ. (2016), ό.π., σελ.694-696.

²⁵⁵ Κογιαννάκη, Ε., & Γαλανού, Χ.(2011). "Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων". Στο: *Συνήγορος*, 84, σελ.38-40.

Αθηνών κυριαρχεί η τακτική διενέργειας όλης της διαδικασίας πριν τη δικάσιμο, προς αποφυγήν καθυστερήσεων, οπότε στη δικάσιμο οι επιμελητές και τα μέρη προσέρχονται έχοντας λύσει κάθε εκκρεμότητα και το δικαστήριο ενδέχεται να αποφανθεί ότι: α) παύει η ποινική δίωξη λόγω ανακλήσεως της εγκλήσεως και αποδοχής αυτής, β) ο κατηγορούμενος τέλεσε την πράξη, αλλά κρίνεται ατιμώρητος, γ) ο ανήλικος τέλεσε την πράξη και επιβάλλεται σε αυτόν το αναμορφωτικό μέτρο της συνδιαλλαγής, το οποίο ολοκληρώθηκε κατά την ακροαματική διαδικασία ή να επιβάλλει το μέτρο τυπικά, παραλείποντας, παραλείποντας τη δεύτερη πρόταση περί ολοκληρώσεώς του, δ) ο ανήλικος δεν τέλεσε την πράξη (όταν συντρέχουν ειδικοί λόγοι προς το συμφέρον του ανηλίκου να μην αποτυπώνεται πουθενά η επιβολή ενός αναμορφωτικού μέτρου που θα λειτουργεί στιγματιστικά π.χ. σε περίπτωση που ο ανήλικος θέλει να εισαχθεί σε σχολές, στρατιωτικές ή αστυνομικές, ή ετοιμάζεται για σπουδές στο εξωτερικό). Στο Δικαστήριο Ανηλίκων Πειραιώς, οι Επιμελητές Ανηλίκων εφαρμόζουν και τις δύο πρακτικές κατά περίπτωση και εναπόκειται είτε στην απόφαση του δικαστηρίου είτε στην τακτική που ακολουθεί έκαστος επιμελητής ανηλίκων, ανάλογα με την εκπαίδευσή του, τη θεώρησή του στα πράγματα, αλλά και τη φύση και τις περιστάσεις της υπόθεσης, τις δυνατότητες συνδιαλλαγής, για το πώς θα κινηθεί στην πράξη πιο πρόσφορα,²⁵⁶ άλλοτε προσπαθούν να συναντήσουν τα θύματα με δική τους πρωτοβουλία και να διερευνήσουν τις προθέσεις τους ή περιμένουν την ημέρα της δικάσιμου.²⁵⁷ Στη συνέχεια, προτείνουν τη συνδιαλλαγή ως αναμορφωτικό μέτρο στο δικαστήριο και προχωρούν σε περαιτέρω συναντήσεις μετά την επιβολή της με δικαστική απόφαση. Έτσι νιώθουν πιο προστατευμένοι, χωρίς να ελλοχεύει ο κίνδυνος να παρερμηνευθούν οι προθέσεις τους από την πλευρά του παθόντος. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, η όποια προσφυγή σε στατιστικά δεδομένα παρέχει μάλλον μια «παραπλανητική» εικόνα αναφορικά με την πραγματική συχνότητα της εφαρμογής του μέτρου της συνδιαλλαγής από τις Υ.Ε.Α., εφόσον δεν εμφανίζεται στα στατιστικά στοιχεία όπως έχει διαμορφωθεί στην πράξη.²⁵⁸

Πάντως, οι λειτουργοί και επαγγελματίες του Σ.Α.Π.Δ.²⁵⁹ διάκινται θετικά στο αναμορφωτικό μέτρο της συνδιαλλαγής, εκτιμώντας το ως αποτελεσματικό, λυτρωτικό, διαπαιδαγωγικό, πολλά υποσχόμενο, εφόσον παρέχει μια μοναδική ευκαιρία έκφρασης συναισθημάτων και εξομάλυνσης των σχέσεων των μερών, φέρνει τον δράστη αντιμέτωπο με τις πράξεις του, αντιλαμβάνεται τις συνέπειες, έρχεται σε επαφή και με τα συναισθήματα του παθόντος και αυξάνεται η ενσυναίσθησή του, η κοινωνική του

²⁵⁶ Πανάγος, Κ. (2016), ό.π., σελ.694.

²⁵⁷ Μαλλούχου, Α. (2022), ό.π.

²⁵⁸ Μαλλούχου, Α. (2022), ό.π., σελ.685-686.

²⁵⁹ Γασπαρινάτου, Μ. (2020), ό.π., *Στάσεις-αντιλήψεις λειτουργών του Σ.Α.Π.Δ.*, σελ.558-577, Μαλλούχου, Α. (2022), ό.π., *Διερεύνηση των στάσεων και ρόλων των εμπλεκόμενων στην εφαρμογή του μέτρου της συνδιαλλαγής*, σελ.509-522.

υπευθυνότητα και ωριμάζει, ενώ το θύμα αρχικά παρουσιάζεται πιο επιφυλακτικό, αλλά όταν η όλη διαδικασία είναι πρόσφορη, η στενοχώρια, η οργή και ο φόβος για επαναθυματοποίησή του υποχωρούν, βιώνει τη συνδιαλλαγή ανακουφιστικά,²⁶⁰ νιώθοντας παράλληλα ασφάλεια και ηθική ικανοποίηση, εφόσον του δίνεται η ευκαιρία να ακουστεί και να εκφράσει τα συναισθήματά του, επανέρχονται στο προσκήνιο οι ανάγκες του που υποσκελίζονται στο πλαίσιο του «παραδοσιακού» ποινικού συστήματος, ενώ αίρονται τα αρνητικά συναισθήματα για τον δράστη που υποβαθμίζουν την ποιότητα της ζωής του μετά τη θυματοποίησή του.²⁶¹ Όταν η συνδιαλλαγή είναι επιτυχής τότε και τα δύο μέρη φεύγουν με θετική ικανοποίηση. Ωστόσο, όσον αφορά την αξιολόγηση της υλοποίησης του μέτρου, οι περισσότεροι λειτουργοί και επαγγελματίες δεν είναι ικανοποιημένοι, λόγω της περιορισμένης εφαρμογής του, οι δικαστικοί λειτουργοί δεν είναι ακόμα εξοικειωμένοι, δεν υπάρχει διαμορφωμένη κουλτούρα εφαρμογής του στην ελληνική κοινωνία και τη δικαστηριακή πρακτική, παρότι από το 2017 έχουν γίνει σημαντικά βήματα ιδίως στην εκπαίδευση των επιμελητών ανηλίκων, πλην όμως, χρειάζεται συστηματική και συνεχή υποστήριξη και ανατροφοδότηση, κατάρτιση των εισαγγελικών και δικαστικών λειτουργών και όσων εμπλέκονται στο Σ.Α.Π.Δ. Ανηλίκων,²⁶² αλλαγή κουλτούρας σε πρακτικές διαμεσολάβησης ήδη από την οικογένεια και το σχολείο, καλλιέργεια στην κοινή γνώμη της αξίας της συνδιαλλαγής και της αποκατάστασης των σχέσεων μεταξύ των μερών μιας σύγκρουσης, πέρα της δεδομένης τιμωρητικής διάθεσης, συνεργασία με άλλους φορείς, εφαρμογή του άρθρου 46 του Νέου Κ.Π.Δ. καθώς και στα σχολεία (σε υποθέσεις σχολικού εκφοβισμού), στην αστυνομία, ακόμη και ενώπιον του ανακριτή για την επίλυση των διαφορών πριν οδηγηθούν στις δικαστικές αίθουσες.²⁶³ Θετική προς αυτήν την κατεύθυνση κρίνεται η εκπαίδευση τα τελευταία έτη των δικαστικών λειτουργών στο πλαίσιο της Ε.Σ.ΔΙ.Α. και των επιμελητών

²⁶⁰ Μαλλούχου, Α. (2022), ό.π., σελ.656.

²⁶¹ Μαλλούχου, Α. (2022), ό.π., σελ.708.

²⁶² Σημαντική ευκαιρία για εκπαίδευση στις πρακτικές της αποκαταστατικής/επανορθωτικής δικαιοσύνης για τους επαγγελματίες του Σ.Α.Π.Δ. δόθηκε με: **1)** Τα εκπαιδευτικά σεμινάρια: στο πλαίσιο του Έργου «**Probationet: A flexible, multidisciplinary, and transnational VET model for the PROBATION services and practitioners**», δράσεις του οποίου έλαβαν χώρα τον Ιούλιο του 2023, τον Νοέμβριο του 2023 και τον Ιανουάριο του 2024, με τίτλο: «Εκπαίδευση επαγγελματιών του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης στη συμβουλευτική και διαχείριση περιπτώσεων επιμέλειας και εποπτείας (probation)»/“Probationet: A flexible, multidisciplinary, and transnational VET model for the PROBATION services and practitioners”, υπό την αιγίδα του Εργαστηρίου Αστεακής Εγκληματολογίας, του Παντείου Πανεπιστημίου, του Ν.Π.Ι.Δ. “Επάνοδος”, στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. **2)** Πρόγραμμα Εκπαιδεύσεων με τίτλο “**i-Restore: Προστατεύοντας παιδιά-θύματα μέσω της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης**», με εκπαιδευτικά σεμινάρια για την εκπαίδευση στην Αποκαταστατική Δικαιοσύνη και τις Φιλικές προς τα Παιδιά Διαδικασίες, το οποίο διενεργείται από την “Terre des hommes” και το Πρόγραμμα Δικαιοσύνης της Ε.Ε., **3)** Πρόγραμμα **Re-Justice/Judicial Training in Restorative Justice**: Δικαστικής κατάρτισης στην Αποκαταστατική Δικαιοσύνη στο πλαίσιο του έργου **RE-JUSTICE**: Βιώσιμη εκπαίδευση με προκλήσεις, που χρηματοδοτείται από το Justice Programme της Ε.Ε., Leuven, 2022.

²⁶³ Γασπαρινάτου, Μ. (2020). *Νεανική παραβατικότητα και αντεγκληματική πολιτική. Η στάση των εισαγγελικών λειτουργών απέναντι στο θεσμό της αποχής από την ποινική δίωξη*, ό.π., σελ.566, Μαλλούχου, Α. (2022), ό.π., σελ.710-712.

ανηλίκων μέσω του Ε.Κ.Δ.Δ.Α., ενώ και η ανάγκη έγκαιρης διαχείρισης των υποθέσεων των ανηλίκων παραβατών ήδη εντός του περιβάλλοντος της σχολικής κοινότητας, μέσω της χρήσης αποκαταστατικών μέτρων, αναδεικνύεται ως θέμα μείζονος σημασίας.²⁶⁴

Στατιστικά δεδομένα

Βάσει των στατιστικών στοιχείων που αφορούν τα αναμορφωτικά μέτρα που επιβλήθηκαν στους ανήλικους παραβάτες κατά τα έτη 2013-2018 από τα Δικαστήρια Ανηλίκων Πειραιά και Αθηνών,²⁶⁵ πρέπει να επισημανθούν τα εξής: Σε βάθος της ερευνώμενης εξαετίας, και στα δύο Μονομελή Δικαστήρια Ανηλίκων, όσον αφορά τα αδικήματα που απασχολούν, παρατηρείται ότι, ενώ κατά τα έτη 2013-2016 υπερτερούσαν οι υποθέσεις παράβασης Κ.Ο.Κ. κατά τα έτη 2017 και 2018 καταγράφονται πολύ περισσότερα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές τετελεσμένες και σε απόπειρα, ληστρικές κλοπές), έπονται οι σωματικές βλάβες (απλές, βαριές και επικίνδυνες), η προμήθεια και κατοχή ναρκωτικών προς ίδια χρήση, οι πράξεις βίας σε αθλητικούς χώρους, η παράβαση του νόμου περί αλλοδαπών, η λαθρεμπορία, η παράβαση του νόμου περί όπλων, οι φθορές ξένης ιδιοκτησίας, η σύσταση συμμορίας, ενώ, κατά τα δύο τελευταία έτη, 2017-2018, παρατηρείται εισαγωγή πράξεων που αφορούν την προσβολή γενετήσιας ελευθερίας (ασέλγειες, αποπλανήσεις). Όσον αφορά την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων που δικάζονται από το Μονομελές Δικαστήριο, διαπιστώνεται ότι η επιβολή αναμορφωτικών/θεραπευτικών μέτρων αποτελεί ουσιαστικά πλέον τον κυρίαρχο τρόπο ποινικής αντιμετώπισης των ανήλικων δραστών και στα δύο Δικαστήρια, σε ποσοστό που υπερβαίνει το 97%, ενώ η φυλάκιση και ο ποινικός σωφρονισμός σταδιακά σχεδόν εκλείπουν. Το κύριο μέτρο που επιλέγεται διαχρονικά συχνότερα είναι η επιμέλεια της υπηρεσίας επιμελητών και έπειτα, η επίπληξη και η παρακολούθηση προγραμμάτων, συμβουλευτικών/θεραπευτικών και κυκλοφοριακής αγωγής. Η αποζημίωση του παθόντος επιλέγεται κυρίως από το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών και λιγότερο από το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων Πειραιά. Η συνδιαλλαγή αποτυπώθηκε περισσότερο (σε ποσοστό 2%) στο Δικαστήριο Ανηλίκων Πειραιά το 2018 (μετά την πρώτη εκπαίδευση των επιμελητών στο Ε.Κ.Δ.Δ.Α.). Αντίθετα, στην Αθήνα η συνδιαλλαγή, παρότι εφαρμόζεται από περισσότερους επιμελητές, δεν αποτυπώνεται κατά τον ίδιο τρόπο στα στατιστικά στοιχεία (μόλις 1%), λόγω του διαφορετικού τρόπου

²⁶⁴ Αρτινοπούλου, Β. (2011). "Σχολική διαμεσολάβηση και αποκαταστατική δικαιοσύνη". Στο: Θάνος, Θ. (Επιμ.). (2011). *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία*, Αθήνα: Πεδίο, σελ.39-47, Κουράκης, Ν. (2011β). "Μορφές σχολικής βίας και δυνατότητες αντιμετώπισής της". Στο: Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (Διευθ.έκδ.), & Χαλκιά, Α. (Βοηθός). (2011). *Η Εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Με την ευκαιρία της 30^{ης} επετείου της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας (1978-2009)*. Αθήνα: Αντ.Σάκκουλας, σελ.77-93, Παναγιωτάκη, Μ. (2016). "Σχολική βία και εκφοβισμός: Ο ρόλος της ενσυναίσθησης". Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.2006-2019.

²⁶⁵ Μαλλούχου, Α. (2022), ό.π..

εφαρμογής του μέτρου, σε στάδιο πριν την ακροαματική διαδικασία, οπότε η δίκη ενδέχεται να καταλήξει είτε με την έκδοση αθωωτικής απόφασης (ότι ο ανήλικος «δεν τέλεσε» την πράξη) είτε με παύση της ποινικής διαδικασίας λόγω ανακλήσεως της έγκλησης και αποδοχής της, όπως προαναφέρθηκε.²⁶⁶ Επισημαίνεται ότι τα αδικήματα αρμοδιότητας Μονομελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων ήταν ανέκαθεν ελαφρύτερα σε απαξία και σε προβλεπόμενη στον νόμο ποινική κύρωση, συνεπώς, και τα αναμορφωτικά μέτρα που επιβάλλονταν στους παραβάτες είχαν αντίστοιχη βαρύτητα. Ένεκα δε της φύσης των πράξεων που αφορούν συνήθως εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της τιμής ή της σωματικής ακεραιότητας ελαφράς μορφής, το αναμορφωτικό μέτρο της συνδιαλλαγής, καίτοι είναι πολύ πιο πιθανό και πρόσφορο, παρόλ' αυτά δεν συναντάται συχνά στις δικαστικές αποφάσεις, διότι γενικώς υπάρχει μια επιφύλαξη στην επιβολή του. Τούτο είναι απολύτως εμφανές και για την τελευταία επταετία μεταξύ των ετών 2018-2024, με βάση τα δικαστικά στατιστικά που συγκεντρώθηκαν από την πρόσφατη έρευνά μας στο Μ.Δ.Α.Πειραιά, σύμφωνα με τα οποία οι αποφάσεις συνδιαλλαγής περιορίστηκαν σε 4 το έτος 2018, καμία το έτος 2019, 3 το έτος 2020, 2 το έτος 2021, 5 το έτος 2022, 6 το έτος 2023, 3 έως τον Μάιο του 2024, αριθμοί ενδεικτικοί της ισχνής εφαρμογής του εν λόγω αναμορφωτικού μέτρου στην πράξη.

Από την άλλη, όσον αφορά τα αδικήματα που κυρίως απασχολούν τα Τριμελή Δικαστήρια Ανηλίκων Πειραιά και Αθηνών, παρατηρείται ότι κυριαρχούν τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (ληστείες), έπονται οι παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών (αγορά, κατοχή και πώληση), πράξεις κατά της δημόσιας τάξης (κατά τα δικαστικά έτη 2013-2014 και 2014-2015), ακολουθούν εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας (βιασμοί) και κατά της ζωής (ανθρωποκτονίες), βαριές και επικίνδυνες σωματικές βλάβες, καθώς και η συγκρότηση εγκληματικής οργάνωσης. Όσον αφορά την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων που δικάζονται από το Τριμελές Δικαστήριο, διαπιστώνεται ότι την ερευνώμενη εξαετία επιλέγεται πλέον, ως επί το πλείστον η επιβολή αναμορφωτικών/θεραπευτικών μέτρων. Το κύριο μέτρο διαχρονικά συχνότερα είναι η επιμέλεια της υπηρεσίας επιμελητών, καθώς επίσης η παροχή κοινωφελούς εργασίας και η παρακολούθηση συμβουλευτικών/θεραπευτικών προγραμμάτων και από τα δύο Δικαστήρια. Η αποζημίωση του παθόντος επιλέγεται διαχρονικά κυρίως από το Τ.Δ.Α. Αθηνών και πολύ λιγότερο από το Τ.Δ.Α. Πειραιά. Η συνδιαλλαγή αποτυπώνεται σε χαμηλά ποσοστά (από 0,6% έως 2%) κατά τη διάρκεια της πενταετίας στο Τ.Δ.Α. Αθηνών, ενώ στο Τ.Δ.Α. Πειραιά αποτελεί επιλογή μόνο κατά τα δικαστικά έτη 2014-2015 και 2018. Τέλος, ο ποινικός σωφρονισμός φαίνεται ότι στα Τριμελή Δικαστήρια εμφανιζόταν περισσότερο στις αποφάσεις του Τ.Δ.Α. Αθηνών, με σταδιακά φθίνουσα

²⁶⁶ Μαλλούχου, Α. (2022), ό.π., σελ.215-217.

πορεία στην επιβολή του (το ποσοστό του 20% κατά τα δικαστικά έτη 2013-2014 κατέληξε στο 4% το δικαστικό έτος 2018) και η τοποθέτηση του ανηλίκου σε ίδρυμα αγωγής καταγράφηκε σε ποσοστά από 1,6% έως 2,8% και δεν επιβλήθηκε καμιά φορά το δικαστικό έτος 2018. Στο Τ.Δ.Α. Πειραιά, η φυλάκιση του ανηλίκου επιλεγόταν με σταδιακά φθίνουσα πορεία (το ποσοστό του 20,5% των δικαστικών ετών 2013-2014, μειώθηκε το 2015 σε ποσοστό 10,9%, το δικαστικό έτος 2016 σε ποσοστό 7,3%, καταλήγοντας το δικαστικό έτος 2017 σε ποσοστό 3,2% και μηδενίστηκε το δικαστικό έτος 2018).²⁶⁷ Κατά την ίδια μελέτη,²⁶⁸ ενώ στο Τ.Δ.Α. Αθηνών φαίνεται ότι κατά τη διάρκεια των δικαστικών ετών 2009-2013 επιλέγονταν ιδίως αναμορφωτικά/θεραπευτικά μέτρα, παράλληλα, όμως, και με υψηλά ποσοστά επιβολής ποινικού σωφρονισμού, στο Τ.Δ.Α. Πειραιά εξακολουθούν κατά τη διάρκεια των δικαστικών ετών 2010-2011 και 2012-2013 τα ποσοστά της φυλάκισης να ανέρχονται σε 90% και 81,3%, αντίστοιχα. Ένεκα της φύσης των πράξεων που αφορούν συνήθως εγκλήματα κατά της σωματικής ακεραιότητας και της ζωής, βίας και βαρύτερης ποινικής και κοινωνικοηθικής απαξίας, το αναμορφωτικό μέτρο της συνδιαλλαγής δε συνάδει ως το πλέον κατάλληλο ούτε με βάση τις περιστάσεις των υποθέσεων, καθώς και την εξοικείωση των εμπλεκόμενων δραστών και θυμάτων, την πρακτική των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργιών και των επιμελητών ανηλίκων, δεν προκρίνεται ως πρόσφορο και ανάλογο για την επίλυση της ποινικής διαφοράς και ως απάντηση στην παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων, προς τούτο και δε συναντάται σχεδόν καθόλου στις δικαστικές αποφάσεις, διότι υπάρχει πλήρης επιφύλαξη επιβολής του, σε τέτοιας βαρύτητας πράξεις. Τούτο είναι απολύτως σαφές και στην επταετία των ετών 2018-2024, με βάση τα δικαστικά στατιστικά που συγκεντρώθηκαν από την πρόσφατη έρευνά μας στο Τ.Δ.Α.Πειραιά, σύμφωνα με τα οποία οι αποφάσεις συνδιαλλαγής περιορίστηκαν σε μόλις 1 το έτος 2018 και το έτος 2020, αλλά καμιά κατά τα έτη 2019, 2021, 2022, 2023 και 2024, ενώ και πανελλαδικά οι αριθμοί από παλαιότερα είναι απογοητευτικοί, καθώς ανέρχονταν σε 34 αποφάσεις κατά το δικαστικό έτος 2012-2013, 46 κατά το δικαστικό έτος 2013-2014, 40 κατά το δικαστικό έτος 2014-2015 και 52 κατά το δικαστικό έτος 2016, σε σύνολο αποφάσεων που επέβαλαν αναμορφωτικά μέτρα: 3.411 (2012-2013), 1.869 (2013-2014), 2.904 (2014-2015), 3.699 (2016), αντιστοίχως, στοιχεία απολύτως ενδεικτικά της φειδωλής εφαρμογής του εν λόγω μέτρου. Από την πρόσφατη πανελλαδική έρευνα που διενεργήθηκε για την εφαρμογή του μέτρου της συνδιαλλαγής, προκύπτει ότι το 71% των Επιμελητών Ανηλίκων δεν το έχει εφαρμόσει στην πράξη.²⁶⁹

²⁶⁷ Μαλλούχου, Α. (2022), ό.π., σελ.252-253.

²⁶⁸ Γασπαρινάτου, Μ. (2020), ό.π., σελ.367.

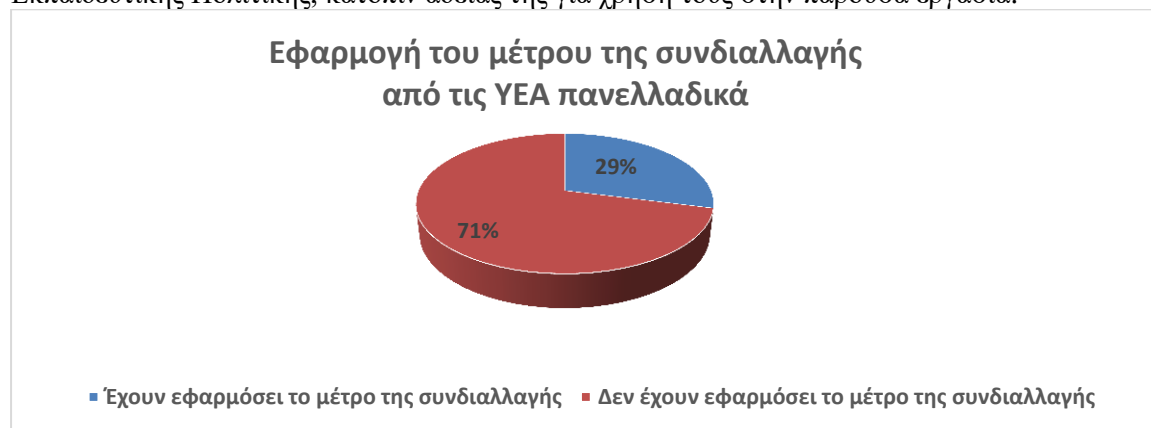
²⁶⁹ Μαλλούχου, Α. (2022), ό.π., σελ.698.

Συνεπώς, ως προς την ποινική μεταχείριση των παραβατικών ανηλίκων φαίνεται ότι στα Δικαστήρια Ανηλίκων Αθηνών και Πειραιώς το αναμορφωτικό μέτρο της συνδιαλλαγής, παρόλο που θα μπορούσε να επιβληθεί συχνά σε αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές, διακεκριμένες κλοπές, φθορές), καθώς και ήπιας διαπροσωπικής βίας (λ.χ. σωματικές βλάβες) δεν επιλέγεται τελικά στον βαθμό που θα αναμενόταν, αλλά ενδεχομένως να μην εμφανίζεται στις στατιστικές ακόμα και σε περιπτώσεις που έχει εφαρμοστεί, επειδή για διάφορους λόγους –που εντοπίζονται στον τρόπο και το στάδιο εφαρμογής του– δεν αποτυπώνεται στη δικαστική απόφαση ούτε στα στατιστικά στοιχεία. Σταχυολογώντας τους λόγους της δυσκολίας εφαρμογής του,²⁷⁰ ως αρνητικοί παράγοντες πρέπει να επισημανθούν: η ασυμφωνία των μερών για τα πραγματικά περιστατικά της πράξης, η χρονική απόσταση εφαρμογής του μέτρου από το συμβάν, η επιβολή του μέτρου από το δικαστήριο χωρίς προετοιμασία και εξασφάλιση συναίνεσης των μερών, η έλλειψη συστηματικής εξειδικευμένης κατάρτισης δικαστικών/εισαγγελικών λειτουργών και επιμελητών ανηλίκων, η επιφυλακτική ή αρνητική στάση των δικηγόρων και των λειτουργών. Σύμφωνα δε με τις απαντήσεις των επιμελητών ανηλίκων που συμμετείχαν στην έρευνα προκύπτει ότι: α) το 30% θεωρούν ότι δεν είναι εφικτή η εφαρμογή του μέτρου, εφόσον υπερτερούν οι υποθέσεις με παραβάτες ανήλικους Ρομά, οι οποίοι συχνά δε συνειδητοποιούν τον άδικο χαρακτήρα της πράξης τους, παρουσιάζουν μεγάλο ποσοστό υποτροπής και τα θύματα αρνούνται να συνδιαλλαγούν μαζί τους, β) το 27% επισημαίνει την έλλειψη εκπαίδευσης, ιδίως των δικαστικών λειτουργών στις πρακτικές Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, αλλά και την έλλειψη διαρκούς επιμόρφωσης των επιμελητών ανηλίκων, γ) το 23% τονίζει την έλλειψη του προσωπικού και την επιβάρυνση των επιμελητών ανηλίκων με διττά καθήκοντα, δ) το 20% αναφέρεται στην άρνηση συμμετοχής του θύματος ή των γονέων του σε μια διαδικασία συνδιαλλαγής. Οι Υ.Ε.Α. αντιμετωπίζουν προβλήματα που δυσχεραίνουν το έργο τους, ειδικά στην περίπτωση προετοιμασίας και εφαρμογής της συνδιαλλαγής, και προκαλούν αιτιωδώς δυσχέρεια στην προώθηση και ευδοκίμηση του μέτρου στην πράξη, όπως: η ανυπαρξία υποστηρικτικών δομών, η υποστελέχωση, η αύξηση του εργασιακού αντικειμένου τους και η επιφόρτίσή τους με άσκηση επιπλέον καθηκόντων ως επιμελητών κοινωνικής αρωγής, ενώ ποσοστό άνω του 1/4 των δικαστηρίων της χώρας στερούνται ΥΕΑ, η επιφόρτιση του ίδιου επιμελητή με τον ανήλικο δράστη και την οικογένειά του, το οποίο εγείρει ζήτημα ουδετερότητας, καχυποψίας και ανασφάλειας στο θύμα για την εκούσια υπαγωγή του σε διαδικασία συνδιαλλαγής, η έλλειψη διεπιστημονικών συνεργασιών με εξειδικευμένους επαγγελματίες, υπηρεσίες, αστυνομικές και δικαστικές αρχές και την κοινότητα, η έλλειψη κώδικα δεοντολογίας και πρωτοκόλλου εφαρμογής συνδιαλλαγής,

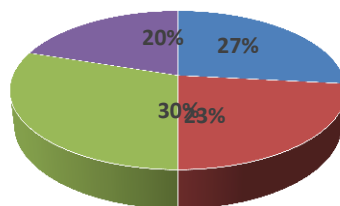
²⁷⁰ Μαλλούχου, Α. (2022), ό.π..

η έλλειψη εκπαίδευσης σε νέα εργαλεία για την αποτελεσματική προσέγγιση των αναγκών του δράστη και του θύματος, με την ανάπτυξη δεξιοτεχνιών επικοινωνίας και ενσυναίσθησης, προσόντα αναγκαία για την επιτυχή πρόοδο της διαδικασίας συνδιαλλαγής, η αδυναμία συμβουλευτικής παρέμβασης που προϋποθέτει ανάλογη εκπαίδευση των επιμελητών ανηλίκων με ευθύνη της Πολιτείας, η έλλειψη κοινής στρατηγικής των ΥΕΑ της χώρας, γεγονός που προκαλεί σύγχυση και ανασφάλεια στον χειρισμό τέτοιων υποθέσεων και στη συνεργασία με τις δικαστικές/εισαγγελικές αρχές, η έλλειψη κατευθυντήριων γραμμών για τον τρόπο αντιμετώπισης των επιμελητών από τις δικαστικές και διωκτικές αρχές, καθώς ο θεσμικός ρόλος τους και η συνεισφορά τους στο Σ.Α.Π.Δ. Ανηλίκων δεν είναι αποσαφηνισμένα με ευθύνη της Πολιτείας, ιδίως δε όταν παρατηρείται συχνή εναλλαγή δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών στα καθήκοντά τους και μη αποκλειστική απασχόλησή τους με τις υποθέσεις ανηλίκων για την απόκτηση εμπειρίας, εξοικείωσης και καλής συνεργασίας, η εσφαλμένη αντιμετώπιση των ανηλίκων και η καθυστέρηση στη διάγνωση και αξιολόγηση από παιδοψυχιατρικές μονάδες περί μαθησιακών αναγκών, για να εντοπιστούν εγκαίρως ιδιαιτερότητές τους για την προαγωγή διαδικασιών συνδιαλλαγής, αλλά ενίοτε και η έλλειψη συνέπειας των ανηλίκων στην εφαρμογή των μέτρων χωρίς επίπτωση και η επικράτηση αισθήματος ανοχής και ατιμωρησίας που ματαιώνει το επιτυχές αποτέλεσμα στις προσπάθειες των επιμελητών ανηλίκων, καθώς και η μη εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου για την υλοποίηση των προγραμμάτων ή των υποδομών που έχουν προκηρυχθεί με την έκδοση από την Πολιτεία των εκτελεστικών νόμων των αποκαταστατικών αυτών θεσμών.

Παρακάτω εκτίθενται διαγράμματα στατιστικών που έχουν συμπεριληφθεί στη Διδακτορική Διατριβή της Αφροδίτης Μαλλούχου, Δρ Κοινωνικού Ελέγχου/Αντεγκληματικής Πολιτικής & Επιμελήτριας Ανηλίκων Πειραιά, με θέμα: *«Επανορθωτική δικαιοσύνη και εμπειρική αξιολόγηση της συνδιαλλαγής κατά τη μεταχείριση των ανήλικων παραβατών στην Ελλάδα (2022)»*, την οποία υποστήριξε στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου/Τμήμα Κοινωνικής & Εκπαιδευτικής Πολιτικής, κατόπιν άδειάς της για χρήση τους στην παρούσα εργασία.

Λόγοι μη εφαρμογής του μέτρου της συνδιαλλαγής

- Έλλειψη εκπαίδευσης προσωπικού
- Έλλειψη προσωπικού

Στατιστικά στοιχεία για αποφάσεις συνδιαλλαγής (Πρωτοδικείο Πειραιώς / Δικαστήριο Ανηλίκων)

Έτος	Αριθμός αποφάσεων συνδιαλλαγής Μονομελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων	Αριθμός αποφάσεων συνδιαλλαγής Τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων
2018	4	1
2019	-	-
2020	3	1
2021	2	-
2022	5	-
2023	5	-

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΑ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2016
ΕΠΙΠΛΗΞΗ	1429	696	1254	991
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΓΟΝΕΩΝ	447	231	232	221
ΑΝΑΔΟΧΗ	55	0	2	7
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ Υ.Ε.Α.	589	558	619	763
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ & ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	3	1	12	5
ΣΥΝΔΙΑΛΛΑΓΗ ΔΡΑΣΤΗ & ΘΥΜΑΤΟΣ	34	46	40	52
ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΘΥΜΑΤΟΣ	181	80	157	181
ΚΟΙΝΩΦΕΛΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑ	52	38	113	114
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	60	30	168	95
ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΕ ΣΧΟΛΕΣ	5	0	27	16
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	337	105	135	323
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ	83	18	40	67
ΕΝΤΑΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ Υ.Ε.Α.	75	67	104	13
ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΩΓΗΣ	3411	1869	2904	3699
ΣΥΝΟΛΑ ΜΕΤΡΩΝ				

Πηγή: Κοσμάτος, Κ. (2020). *Δίκαιο Ανηλίκων. Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.294.

Πανάγος, Κ. (2023). *Πρότυπα και γενικές αρχές Ποινικού Δικαίου Ανηλίκων*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.338επ.

Συμπεράσματα

Ο Έλληνας ποινικός νομοθέτης συνηθίζει για την αντιμετώπιση φαινομένων κοινωνικής παθογένειας να προστρέχει σε αυστηροποίηση των ποινικών νόμων και επίταση της τιμωρητικότητας. Συγκεκριμένα, για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας προς 20ετίας περίπου, υπό την επίδραση και διεθνών νομοθετικών επιρροών και υποχρεώσεων, προέβη στη θεσμοθέτηση του αυστηρού Ν.3500/2006, ποινικοποιώντας βαρύτερα γνωστές ήδη στον Π.Κ. εγκληματικές συμπεριφορές, το οποίο εξακολούθησε και κατά τα επόμενα έτη δημιουργώντας ένα μωσαϊκό που συχνά προκαλούσε μάλλον αμηχανία και σύγχυση στην άσκηση ποινικής δίωξης και στον εφαρμοστέο ποινικό κανόνα, λόγω της αντίφασης και ασυμβατότητας κάποιων ρυθμίσεων μεταξύ συναφών εγκλημάτων του Π.Κ. και του ειδικού ποινικού νόμου. Στην πράξη προκρίθηκε η ασφαλής λύση του συνδυασμού αυτών και τα ποινικά δικαστήρια κλήθηκαν ως συνήθως να βρουν τη συμβατή και πρόσφορη λύση στην εκάστοτε υπόθεση μέσω της νομολογίας. Γεγονός²⁷¹ παραμένει ότι η πολυνομοθεσία, η εσπευσμένη και απροετοίμαστη νομοθέτηση,²⁷² η πολυδιάσπαση και περιπτωσιολογία των εγκληματικών συμπεριφορών, αλλά και η προσφυγή και μόνο στη νομοθετική οδό δε βοήθησε έκτοτε στην επίλυση των προβλημάτων στο κοινωνικό φαινόμενο της εγκληματικής βίας, το οποίο φαίνεται να έχει διογκωθεί και αναβαθμίζεται ποιοτικά στις μέρες μας, ιδίως μετά το ξέσπασμα της πανδημίας του κορωνοϊού, όπως από αξιόπιστες επιστημονικές έρευνες αναδεικνύεται. Για τη νομική αντιμετώπιση του ζητήματος ήταν επαρκής η τροποποίηση των οικείων άρθρων του Π.Κ. παράλληλα δε προς τον Ν.3500/2006, αλλά η νομοθεσία από μόνη της δε συμβάλει καθοριστικά στην επίλυση των εγκληματογόνων παραγόντων ενός τέτοιου κοινωνικού φαινομένου, χωρίς να παραβλέπεται μάλιστα ότι το σύμπλεγμα νόμων με αλληλοκαλυπτόμενες τυποποιήσεις εγκληματικών συμπεριφορών και διαφορετικές προβλεπόμενες ποινές προκαλεί ανασφάλεια και προβληματισμό, αποβαίνοντας ενίοτε σε βάρος του κύρους των δικαστικών αποφάσεων και της απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης, όταν δεν καθίσταται σαφές που οφείλεται η κατά περίπτωση διαφοροποίηση, ιδίως έναντι των θυμάτων βίας. Δικαιολογητική βάση του τιμωρητικού νομοθετήματος αποτέλεσε η παθογένεια της ενδοοικογενειακής βίας, που έχει ενταθεί στις μέρες μας και οπωσδήποτε είναι πιο αποκαλυπτική μέσω των ΜΜΕ και των -όχι πάντα φερέγγυων- εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης, που εξάρουν τις τιμωρητικές στάσεις της κοινής γνώμης.

Θεωρήθηκε, επί ματαίω, ότι η δραστική αντιμετώπιση της βίας επιβάλλει αυστηρότερα ύψη ποινής, αντίληψη ενδεικτική της έλλειψης σκέψης, προγραμματισμού

²⁷¹ Μανωλεδάκης, Ι. (1986). "Αντιφάσεις και αμφιταλαντεύσεις στη νομοθετική μας πολιτική της ποινικής καταστολής". Στο: *Διάλογος με τον (ποινικό) νομοθέτη, "Ποινικά", 47*. Αθήνα:Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.88επ..

²⁷² Καρκατσούλης, Π. (1990/2023). *Η νομοθέτηση ως επιστήμη. Προλεγόμενα σε μια συστηματική θεωρία της νομοθέτησης, Μονογραφία, 7*. Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θ.& Δ.Τσάτσου.

και ανοιχτού ορίζοντα επί των κοινωνικών προβλημάτων, καθώς και κατάλληλης ενημέρωσης-εκπαίδευσης της ελληνικής κοινωνίας, σε συνδυασμό με τις ουτοπικές προσδοκίες του νομοθέτη ότι οι υψηλές ποινές θα αποτρέψουν τους δράστες από τη βίαιη εγκληματικότητα, κάτι που ωστόσο δεν επιβεβαιώνεται ερευνητικά ούτε από τη γενική αίσθηση της κοινωνικής πραγματικότητας. Προτιμήθηκε η εύκολη οδός της νομοθέτησης, η οποία αποσοβεί την ανάληψη ευθυνών που βαρύνουν την Ελληνική Πολιτεία από τη μη υλοποίηση διακηρυχθέντων προγραμμάτων και υποδομών ήδη από τις απαρχές ισχύος του Ν.3500/2006, αποσεύοντας το πολιτικό και κοινωνικό κόστος μακροχρόνιων επιλογών μέσω επιστημονικής έρευνας και κοινωνικής πρόληψης, που «καθυστερούν και κοστίζουν», χωρίς να αποδίδουν άμεσα αποτελέσματα, πρόσφορα για πολιτική εκμετάλλευση και δημόσια προβολή. Πλην όμως, ούτε η κοινωνική πρόληψη ούτε η υλοποίηση δομών και προγραμμάτων στο πλαίσιο οργανωμένης Αντεγκληματικής Πολιτικής μπορούν να αντισταθμιστούν σε αξία και αποτελεσματικότητα από μόνη την εξαγγελία τέτοιας νομοθέτησης που παραμένει ανεφάρμοστη κατ' ουσίαν επί σειρά ετών. Εκεί πρέπει να επικεντρωθεί ο νομοθέτης, εάν πράγματι επιθυμεί μακροπρόθεσμα την επίλυση των κοινωνικών και οικογενειακών προβλημάτων στο πλαίσιο της ενδοοικογενειακής βίας και όχι μόνο να ποινικοποιεί αντικοινωνικές και βίαιες συμπεριφορές σε ένα ήδη επαρκώς αυστηρό και τιμωρητικό νομοθετικό πλαίσιο.

Εμπειρικά διαπιστώνεται ότι ο δράστης βίαιης εγκληματικότητας κατά την τέλεση της πράξης του δεν αναλογίζεται την ποινική τιμωρία ούτε το ύψος της ποινής. Πολύ περισσότερο, δεν αναμένεται βάσιμα ότι θα τον αποτρέψει γενικοπροληπτικά μια ποινή που θα αργήσει να επιβληθεί και δε θα εκτελεστεί εγκαίρως (λόγω αναστολής ή μετατροπής) για την τιμωρία του, την αναμόρφωση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς και προσωπικότητάς του και την επανένταξή του ούτε θα συμβάλλει στην αποκατάσταση του θύματος από τις επαχθείς συνέπειες του εγκλήματος βίας. Αυτά δεν αναφέρονται ως αντίβαρο στην προώθηση των εναλλακτικών μορφών ποινής, αλλά για να καταδείξουν ότι ο δράστης δεν πρόκειται να συμμορφωθεί άμεσα από μόνος του, επειδή προσήχθη με την αυτόφωρη διαδικασία ενώπιον των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος, αλλά όσο οι παράγοντες του εγκλήματος παραμένουν ενεργοί, σοβεί και ο κίνδυνος επανάληψής του σε βάρος του ιδίου ή άλλου θύματος, ιδίως όταν ο δράστης απομακρυνθεί από την πίεση της αυτόφωρης διαδικασίας, την επαχθή κράτησή του σε ένα αστυνομικό τμήμα και τον πρόσκαιρο φόβο του ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου. Το πρόβλημα της βίαιης εγκληματικότητας πρέπει να αντιμετωπιστεί επιπλέον με κατάλληλη πλαισίωση αρμοδίων φορέων και με διεπιστημονικά ολιστική προσέγγιση προς τον δράστη, αλλά και το θύμα, μέσω της παιδείας, της κοινωνικής πρόληψης, της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, των κρατικών θεραπευτικών μηχανισμών και

υποδομών.²⁷³ Παράλληλα δε, η προστασία που εξαγγέλλεται από το οικείο νομοθετικό πλαίσιο προς τα μέλη της οικογένειας και τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες πρέπει να βρίσκει υλοποίηση και εφαρμογή στην πράξη με ευθύνη και εποπτεία της Πολιτείας. Τα θύματα δεν πρέπει να περιμένουν μόνο μια ποινική δικαίωση μέσω της τιμώρησης του δράστη στο ακροατήριο του δικαστηρίου, αλλά να τους χορηγείται παράλληλα ψυχική, ηθική και οικονομική συνδρομή πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την ποινική διαδικασία, να μην «εργαλειοποιούνται» από το ποινικό σύστημα ούτε να αναλαμβάνουν ρόλους διωκτικών που προσήκουν σε πολιτειακά και κρατικά όργανα. Τέτοια δε μέριμνα δεν έχει παρατηρηθεί παρά τις προβλέψεις για την προστασία των θυμάτων βίας και την εξαγγελία των βελτιώσεων μέσω του πρόσφατου Ν.5090/2024, ενώ και τα προβλεπόμενα θεραπευτικά και συμβουλευτικά προγράμματα για τους δράστες ελλείπουν, είναι εμβالωματικά ή ευκαιριακά και όχι κατάλληλα και διαρκή, τα οποία είχαν εξαγγελθεί προ πολλού και ήδη με τον Ν.5090/2024 έχουν διευρυνθεί και ως θεραπευτικά. Όταν οι διακηρύξεις τυγχάνουν μη υλοποιήσιμες, το νομοθετικό πλαίσιο είναι καταδικασμένο σε αποτυχία και τότε η αυστηροποίησή του με επίταση της τιμωρητικότητας μπορεί να είναι η εύπεπτη εσπευσμένη «δραστική» λύση που θα καθησυχάσει την εξεγερμένη «κοινή γνώμη» για την αναποτελεσματικότητα του Σ.Α.Π.Δ. και την αδράνεια της Πολιτείας και των κρατικών φορέων στην αντιμετώπιση της όποιας εντεινόμενης και αναβαθμισμένης εγκληματικότητας. Η προστασία, ωστόσο, δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στην επιβολή υψηλών ποινών και την ποινική καταστολή, η οποία θα ενεργήσει βεβαίως επιγενόμενα. Διότι το πρόβλημα παραμένει «αθεράπευτο» και η λύση του «θάλλει» αλλού....

Στο θεσμικό πλαίσιο για την ενδοοικογενειακή βία στη χώρα μας η πραγματική προστασία των θυμάτων δεν κρίνεται επαρκής, παρά τις επιδιώξεις του νομοθέτη. Τούτο όχι λόγω της πλημμελούς εφαρμογής του νόμου, αλλά λόγω της απουσίας των κατάλληλων υποστηρικτικών δομών και προγραμμάτων που απαιτούνται για την ουσιαστική εφαρμογή του νόμου, της ελλιπούς διασύνδεσης μεταξύ των υπηρεσιών, καθώς και του παραγκωνισμού των θυμάτων, με συνέπεια πλήθος σχετικών υποθέσεων να μη φτάνει ενώπιον των φορέων του Σ.Α.Π.Δ., ένεκα και του βάσιμου φόβου περί επιδείνωσης των σχέσεων του θύματος με τον δράστη, καθώς και απουσίας επαρκών κατάλληλων προστατευτικών μηχανισμών για αντιμετώπιση παθογόνων καταστάσεων και αποκατάσταση της ειρήνης εντός της οικογένειας. Την αδυναμία ίδρυσης και λειτουργίας βοηθητικών προγραμμάτων για την ποινική διαμεσολάβηση επιδείνωσε η δημοσιονομική κρίση στη χώρα και ο ευτελισμός των κρατικών προνοιακών πολιτικών που επακολούθησε, ενώ στις επαρχιακές πόλεις οι σχετικές υποδομές είναι υποτυπώδεις. Η κατάσταση δε βελτιώθηκε ιδιαίτερα μετά την περίοδο της πανδημίας και το ξέσπασμα

²⁷³ Στεφανίδου, Α., ό.π., *Συμπερασματικές παρατηρήσεις*, σελ.101επ..

του κινήματος του “Me-too” παγκοσμίως αλλά και στη χώρα μας, με αφορμή πολύκροτες υποθέσεις ενδοοικογενειακής και έμφυλης βίας, σε ακραία μορφή -καίτοι σποραδικές σε αριθμό- που απασχόλησαν δικαστικά καθώς και την “κοινή γνώμη”. Παρά την ψήφιση του Ν.5090/2024, για τον οποίο πρέπει να αναμένουμε τι θα αλλάξει στην πράξη, με βάση τις τροποποιήσεις που επισημάνθηκαν ανωτέρω, προς την ορθή κατεύθυνση, άλυτο παραμένει το ζήτημα της υλοποίησης εξειδικευμένων συμβουλευτικών και θεραπευτικών προγραμμάτων που προβλέπονται στον νόμο και ενώ η αύξηση του αριθμού και της έντασης των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας είναι εμφανώς ποσοτικά και ποιοτικά αναβαθμισμένη στη δικαστηριακή πρακτική, αλλά και στην καθημερινότητα, τη ζώσα και την προβαλλόμενη μέσω των Μ.Μ.Ε. και των εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης. Η βελτίωση της πραγματικής εφαρμογής του νόμου προϋποθέτει, όμως, τόσο κοινωνική δράση, όσο και κρατική οργάνωση. Αναγκαία κρίνεται και η διασύνδεση ενός ευρύτερου δικτύου κέντρων υποδοχής, με υποδομές και προσωπικό κατάλληλα εκπαιδευμένο προς όλες τις απαιτούμενες επιστημονικές ειδικότητες ψυχοκοινωνικής, οικονομικής, νομικής αρωγής των θυμάτων, καθώς και η ανάπτυξη προγραμμάτων συνεχούς κατάρτισης του εμπλεκόμενου προσωπικού, δικαστικών, εισαγγελικών και κοινωνικών λειτουργών, αστυνομικών, εκπαιδευτικών, ιατρικού και ευρύτερου δημοσίου τομέα, με ειδική σεμιναριακή εκπαίδευση και την έκδοση σχετικών πρωτοκόλλων και κατευθυντήριων οδηγιών αντιμετώπισης του φαινομένου της βίας,²⁷⁴ τη διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης, την αποκατάσταση των θυμάτων και την επανένταξη των δραστών.

Ο πρωτοποριακός θεσμός της ποινικής διαμεσολάβησης δεν έχει εφαρμοστεί με εμπιστοσύνη και στήριξη θεσμικά από την Ελληνική Πολιτεία, με υποδομές, κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό, προγράμματα συμβουλευτικά και θεραπευτικά εξειδικευμένα και προσαρμοσμένα στις ανάγκες δραστών και θυμάτων, τα οποία έχουν εξαγγελθεί προ 20ετίας, καθώς υπήρξαν ελλείψεις οργανωτικές, ανεπάρκεια πόρων και φορέων, έλλειψη ευαισθητοποίησης του κοινού και περιορισμένη κοινωνική ενημέρωση και αποδοχή,²⁷⁵ ενώ μόλις πρόσφατα με τον Ν.5090/2024 έγινε προσπάθεια συμπλήρωσης και μεταρρύθμισης διατάξεων του Ν.3500/2006 και ενώ οι υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας που σωρεύονται στα ακροατήρια των ποινικών δικαστηρίων της χώρας “μαστιίζουν” σε καθημερινή βάση το Σ.Α.Π.Δ., ιδίως όταν αυτό αδυνατεί με τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και τους θεσμούς του να δώσει λύσεις, να αποτρέψει την υποτροπή, να εφαρμόσει την ειδική και γενική πρόληψη λειτουργίας των ποινών που επιβάλλονται, να προστατεύσει και αποκαταστήσει τα θύματα, να αναμορφώσει και επανεντάξει τους

²⁷⁴ Πλεύρη, Α. (2016), ό.π., σελ.1834-1836.

²⁷⁵ Βλ. σχετ. Πitseλά, Α.(2013). “Τα συμπεράσματα της συγκριτικής έρευνας στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος «Το 3^Ε Μοντέλο για μία στρατηγική Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης στην Ευρώπη»”. Στο: Πitseλά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, σελ.223-237.

δράστες και εν γένει να εξεύρει πρόσφορες λύσεις σε ζητήματα ενδοοικογενειακών προβλημάτων που άπτονται άλλων θεραπευτικών επιστημών, αλλά και να επουλώσει τις πληγές από τους παράγοντες που οδηγούν σε έξαρση της βίας στα όρια της πρόκλησης ηθικού πανικού εντός της ελληνικής κοινωνίας, έχοντας κατακλύσει το οικογενειακό, το σχολικό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Παρά το γεγονός ότι οι παράγοντες της βίας δε «θεραπεύονται» από τις αρμόδιες υπηρεσίες του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στο Σ.Α.Π.Δ. μόνο με την επιβολή έστω βαρύτατων στερητικών της ελευθερίας ποινών, οι θεσμοί της ποινικής διαμεσολάβησης και της συνδιαλλαγής θύματος δράστη έχουν παραμεληθεί και δεν έχουν αποδώσει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, καθώς ελλείπουν οι υποδομές, το προσωπικό, τα προγράμματα σε επαρκή, κατάλληλο και εξειδικευμένο βαθμό και η προστασία των θυμάτων και των ευάλωτων προσώπων περιορίζεται, παρά τις προσδοκίες που γεννώνται από τον νόμο για παροχή αυξημένης και ειδικής προστασίας. Επιπλέον, όμως, ατυχώς δε διασφαλίζεται η συμμετοχή των θυμάτων σε αυτές τις αποκαταστατικές διαδικασίες, καίτοι δε νοείται να μην εμπλέκονται άμεσα τόσο το θύμα όσο και ο δράστης, ακόμη και οι οικείοι τους, διότι η μεμονωμένη εξέτασή τους και παροχή ψυχολογικής συνδρομής ή συμβουλευτικής από ειδικούς επιστήμονες φαλκιδεύει εξ αρχής τον σκοπό και την επιτυχία του θεσμού, χωρίς τον διάλογο, την αντιπαράθεση ή τη συμφιλίωση απευθείας μεταξύ τους, πώς μπορεί να επιτευχθεί αφενός, η κατανόηση, η αποδοχή, η μεταμέλεια, η αναμόρφωση, η επανένταξη για τον δράστη και αφετέρου, η αποκατάσταση, η αποζημίωση, η ικανοποίηση για το θύμα. Πρόκειται δε για παράδοση εξέλιξη λειτουργίας του θεσμού, όπως διαπιστώνεται στην πράξη, καθώς έτσι γεννάται ένα ανυπέρβλητο ρήγμα στη διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης. Η δε όψιμη τάση των εμβαλωματικών νομοθετικών διορθώσεων χωρίς τη δέουσα προετοιμασία με συμμετοχή επιστημονικών επιτροπών και ειδικών στο πεδίο της εγκληματικότητας της βίας, κάθε φορά που εξεγείρεται το κρατούν “κοινό περί δικαίου αίσθημα”²⁷⁶ λόγω της δημοσιότητας που απασχολεί στις υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, για να διασκεδαστούν και κοπάσουν οι αντιδράσεις, ανατρέποντας τις ισορροπίες κωδικοποιημένων νομοθετημάτων, δεν εγγυάται την επίλυση των προβλημάτων στη ρίζα των παραγόντων εγκληματογένεσης.

Εξάλλου, οι προϋποθέσεις εφαρμογής της ποινικής διαμεσολάβησης αποτελούν από μόνες τους ένα θέμα προβληματισμού στην πράξη. Η πρόβλεψη της διαδικασίας αποτελεί συνέχεια μιας ευρύτερης προσπάθειας ένταξης της διαμεσολάβησης στον χώρο του Ποινικού Δικαίου, λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη και την παράμετρο της έλλειψης επαρκούς χρόνου διενέργειας τέτοιων διαδικασιών ενώπιον των ανακριτικών και

²⁷⁶ Αναγνωστόπουλος, Η. (2024). “Ποινική Δικαιοσύνη και κοινό περί δικαίου αίσθημα”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2/2024. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.111-115, βλ. σχετ. και σημείωση και σχολιασμό Καθηγητή Νικολάου Ανδρουλάκη στην απόφαση ΟΛΑΠ /1975, ΝοΒ 1975.799 και ΠοινΧρ ΚΕ’(1975).422, καθώς και του ιδίου, “Η διάρκεια της εσχάτης προδοσίας”, στο: *Ποινικά Χρονικά ΚΕ’(1975)*, σελ.521.

δικαστικών αρχών, σε ένα χώρο που σφύζει από κόσμο και με ένα πρόγραμμα εξαιρετικά πιεσμένο για τους δικαστικούς και ανακριτικούς λειτουργούς, ένεκα και της ενασχόλησής του με πολλαπλά καθήκοντα και της έλλειψης κατάλληλης γνώσης και εμπειρίας επί των ζητημάτων αυτών.²⁷⁷ Επιφυλάξεις δικαίως εκφράζονται για το πώς συνδυάζεται η επιλογή του νομοθέτη για αυστηρότητα και τιμωρία, ακόμη και με στερητικές της ελευθερίας ποινές και επίταση της ποινικής καταστολής, με τη νομοθέτηση της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης που διενεργείται υπό τη σκιά της πιθανής διάρρηξης και της αναβίωσης της τιμωρητικής λειτουργίας του ποινικού νόμου. Ωστόσο, με τη διαμεσολάβηση παρέχεται στα μέλη της οικογένειας που εμπλέκονται η ευκαιρία να διευθετήσουν τις ανακύψασες διαφορές τους, τις οποίες δεν κατάφεραν να αντιμετωπίσουν καθόλη την οικογενειακή τους συμβίωση και να επιτύχουν την αρμονική συμβίωση στο μέλλον. Προφανώς, οι οικογενειακές σχέσεις που έχουν διαταραχθεί δε θεραπεύονται μόνο με την υπογραφή ενός συμφωνητικού ποινικής διαμεσολάβησης, αλλά απαιτείται, έστω και εκ των υστέρων, η παρουσία και παρεμβολή των θεραπευτικών κρατικών μηχανισμών, οι οποίοι θα διακρίνουν την πρόοδο του δράστη και θα ελέγχουν τις οικογενειακές δομές. Σε περίπτωση μη ανταπόκρισης στις προκλήσεις αποθεραπείας του, σκόπιμη είναι η αυτεπάγγελτη παραπομπή του στις ένδικες ποινικές διαδικασίες, χωρίς την αναμονή διάρρηξης του συμφωνητικού διαμεσολάβησης. Η απουσία τέτοιων δομών και προγραμμάτων, θεραπευτικών και εξειδικευμένων, προκαλεί τη μη παρακολούθηση προγράμματος από τον δράστη, οπότε ο στόχος αναιρείται. Ζήτημα τίθεται και από το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος στιγματίζεται ως δράστης και υπαίτιος, χωρίς καν να έχει καταδικαστεί, με μόνη τη συναίνεση και ένταξή του στη διαδικασία. Ο δράστης δεν οφείλει να δηλώσει μεν ενοχή ή να καταδικαστεί σε συμμόρφωσή του προς επαχθείς όρους, ωστόσο, υποβάλλεται σε αυτούς μόνο και μόνο για να αποφύγει την ακροαματική διαδικασία και εν τέλει μια πιθανή καταδίκη του, άνευ δικανικής κρίσης επί της υπόθεσής του²⁷⁸ και με τον κομβικό ρόλο να περιέρχεται στον εισαγγελέα, γεγονός που εγείρει ζητήματα, αφού η τιμωρία των εγκλημάτων ανήκει στα ποινικά δικαστήρια.²⁷⁹

Ευλόγως διατηρούνται επιφυλάξεις για τη διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης, όταν ο ίδιος ο νομοθέτης με προχειρότητα και σπουδή προβαίνει σε νομοθέτηση, την οποία δεν υλοποιεί εγκαίρως εκδίδοντας τα εκτελεστικά νομοθετήματα, ενώ συχνά στην πράξη τον ρόλο του ποινικού διαμεσολαβητή μεταξύ του δράστη και του θύματος ασκεί εξ ανάγκης, στα πλαίσια λειτουργικής (και όχι επιστημονικής) αρμοδιότητας, ο

²⁷⁷ Λαμπροπούλου, Ε. (1994). *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος: 4.Η Ποινική Δικαιοσύνη*. Αθήνα: Παπαζήση, σελ.175-197, Φρονίμου, Ε. (2016). *“Επαγγελματική και οικογενειακή σχέση των γυναικών δικαστών. Μια ασύμπτωτη σχέση”*. Στο: Τσίγκανου, Ι. Θανοπούλου, Μ. (επιμ.) (2016). *Γυναίκες στα νομικά επαγγέλματα την εποχή της κρίσης. Ανάμεσα στην εργασία και την οικογένεια. Μελέτες περίπτωσης*. ΕΚΚΕ.

²⁷⁸ Στεφανίδου, Α., ό.π., σελ.104-105.

²⁷⁹ Παύλου, Σ. (2009). *“Η σύγχρονη ελληνική ποινική νομοθεσία και η διαφαινόμενη σταδιακή μεταβολή του ρόλου του εισαγγελέα”*. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη 2009*, σελ.66επ..

εισαγγελέας και το δικαστήριο, οι οποίοι καλούνται με αμηχανία να εξηγήσουν τη διαδικασία, τους σκοπούς και τα οφέλη της σε πολίτες ελάχιστης μορφωτικής κατάρτισης ή σε αλλοδαπούς, οι οποίοι σπάνια αντιλαμβάνονται την ποινική διαμεσολάβηση, την οποία αντιμετωπίζουν ως γραφειοκρατική διαδικασία και σπατάλη του χρόνου τους, με κίνητρο μόνο την αποφυγή του ενδεχομένου της ποινικής τιμώρησής τους, ώστε να αποδεσμευτούν ανώδυνα από την αυτόφωρη διαδικασία και την προσωρινή κράτησή τους ή επιλέγουν άκριτα την ποινική δίκη για την επίσπευση της διαδικασίας, “ποντάροντας” σε μία ποινή μειωμένη και με αναστολή για να «ξεμπερδεύουν», πλην, όμως, έτσι δεν αντιμετωπίζονται οι παράγοντες της βίαιης εγκληματικότητας και οι βλαπτικές συνέπειες του φαινομένου της βίας για όλους και ιδίως το θύμα.

Ο θεσμός της ποινικής διαμεσολάβησης στα εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας παρότι έτυχε θετικής υποδοχής από μερίδα λειτουργών της Δικαιοσύνης²⁸⁰ και επαγγελματιών του πεδίου –χωρίς να έχουν απαρνηθεί τον παραδοσιακό τιμωρητικό χαρακτήρα του Σ.Α.Π.Δ., εκλαμβάνοντας τους θεσμούς της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης εντός ή στα όρια του ποινικού συστήματος- δεν έχει ευδοκιμήσει έχοντας περιορισμένη ή ελάχιστη εφαρμογή στο ελληνικό ποινικό σύστημα,²⁸¹ λόγω θεσμικών ανεπαρειών, της έλλειψης ευρύτερης εκστρατείας ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης στα σχετικά με την Αποκαταστατική Δικαιοσύνη ζητήματα, τόσο προς τους δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς, όσο και προς τους εμπλεκόμενους, θύματα και δράστες, αναφορικά με τη διαδικασία που ακολουθείται και τα πολλαπλά οφέλη στους συμμετέχοντες, καθώς και της έλλειψης ενός ευρύτερου μη τιμωρητικού πλαισίου, ευνοϊκού στις εναλλακτικές μορφές μεταχείρισης των δραστών, η υλοποίηση²⁸² των προϋποθέσεων του οποίου δεν έχει προωθηθεί σοβαρά και σταθερά από την Ελληνική Πολιτεία, με τη στήριξη ειδικών προγραμμάτων και υποδομών, στα οποία πρέπει να παραπέμπονται ήδη από την προδικασία τα θύματα και οι δράστες. Αυτά, αν και προβλέπονται τυπικά στον νόμο στο πλαίσιο της ποινικής διαμεσολάβησης, δεν έχουν, ωστόσο, υλοποιηθεί, ενώ επιπλέον δεν υπάρχει σαφής και συνεπής στατιστική παρακολούθηση εφαρμογής του θεσμού. Ομοίως δε και αναφορικά με τον θεσμό της συνδιαλλαγής ως αναμορφωτικού μέτρου στην περίπτωση των ανηλικών παραβατών

²⁸⁰ Βλάχου, Β. (2005), ό.π., *Ο τρόπος αντιμετώπισης των υποθέσεων από τους δικαστικούς λειτουργούς. Παράγοντες προσδιορισμού του τρόπου αντιμετώπισης των υποθέσεων από τους δικαστικούς κι εισαγγελικούς λειτουργούς. Η αποτελεσματικότητα της δικαστικής και εισαγγελικής παρέμβασης. Οι επιπτώσεις της δικαστικής και εισαγγελικής παρέμβασης*, σελ.155-162, 168-176, 177-181, 181-182, Κονιδάρη, Α. (2016). “Αποτελέσματα έρευνας για τις στάσεις των Ελλήνων δικαστικών λειτουργών απέναντι στην αποκαταστατική δικαιοσύνη”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (επιμ.) (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για .Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Α΄τ., σελ.616-637 (626).

²⁸¹ Αρτινοπούλου, Β. (2010), ό.π., *Επανορθωτική δικαιοσύνη και ενδοοικογενειακή βία. Το θεσμικό πλαίσιο της επανορθωτικής δικαιοσύνης για τους ενηλίκους*, ό.π., σελ.114.

²⁸² Μανωλεδάκης, Ι. (1986). “Από τον θεσμικό λόγο στη θεσμική πράξη”. Στο: *Διάλογος με τον (ποινικό) νομοθέτη*, Σειρά “Ποινικά”, 47. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.121επ..

έναντι των θυμάτων. Τα αποτελέσματα, όπως προέκυψαν ανωτέρω από την έρευνά μας, είναι πενιχρά και σποραδικά, διότι δεν έχουν εκπαιδευτεί οι δικαστικές και εισαγγελικές αρχές, αλλά ούτε και η ελληνική κοινωνία σε διαδικασίες διαμεσολάβησης και συμφιλίωσης, επειδή προκρίνεται η επιλογή της ανταπόδοσης μέσω της τιμώρησης και προκειμένου περαιτέρω να διεκδικήσει ο παθών αποζημίωση από τον δράστη σε περίπτωση επιβολής ποινικής κύρωσης. Το ζήτημα της αποκατάστασης του θύματος από ηθικής και οικονομικής απόψεως συγχέεται ατυχώς με την τιμώρηση του δράστη, στόχοι που δεν ταυτίζονται μέσα στην ποινική διαδικασία, αφού η καταδίκη του δεν εξασφαλίζει και την ικανοποίηση ή αποζημίωσή του, η οποία εμφορείται, άλλωστε, από άλλους όρους (ΟΛΑΠ 4/2020 ΤΝΠ Νόμος), ενώ παρέρχονται πολλά έτη με χρονοβόρες και δαπανηρές διαδικασίες χωρίς να επέρχονται τα επιθυμητά αποτελέσματα για το θύμα. Για την αποκατάστασή του δεν αρκεί μόνο η περιουσιακή αποζημίωσή του, αλλά σημαντική αξία έχουν η ψυχική και ηθική ικανοποίησή του, η οποία δεν επιτυγχάνεται μόνο μέσω των ένδικων διαδικασιών, που απαιτούν συνήθως επανειλημμένη έκθεση σε ψυχοφθόρες διαδικασίες δευτερογενούς θυματοποίησής του ενώπιον των δικαστικών αρχών και μπορεί να οδηγήσουν σε ματαίωση και αίσθηση ανικανοποίητου, γεγονός που πλήττει το κύρος της Δικαιοσύνης και προκαλεί έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Γι' αυτό πρέπει να υπάρξει ενημέρωση για τις προσδοκίες μέσα από την ποινική διαδικασία, για τις συνέπειες που προβλέπονται στον νόμο για τον δράστη και το θύμα μέσω του παραδοσιακού τιμωρητικού συστήματος, αλλά και για τις εναλλακτικές ποινικές διαδικασίες και τους αποκαταστατικούς θεσμούς, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι ποινές επί πλημμελήματος μέχρι και πρόσφατα σπανίως εκτελούνταν, ώστε να αποτελέσουν “φόβητρο” ή “ντρόπιασμα”, προκειμένου για την “ικανοποίηση” του θύματος, την αποτροπή/συμμόρφωση του δράστη και την ενίσχυση της επιλογής προς την κατεύθυνση των αποκαταστατικών θεσμών, όπως η ποινική διαμεσολάβηση.

Η αυστηρότητα της ποινικής νομοθεσίας και η αντικειμενική τιμωρητικότητα δύνανται εξ αντιδιαστολής να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή της προσφυγής των μερών (δράστη και θύματος) στη διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης, αντί της “βολικής και ανώδυνης” ποινής που δεν εκτελείται επί της ουσίας, ιδίως εάν επικοινωνηθούν και κατανοηθούν συγκριτικά τα πολλαπλά οφέλη της, διότι μέσω αυτής υπάρχει προοπτική και στόχευση να γίνει κατανοητό στον δράστη το έγκλημα, οι παράγοντες και η αντιμετώπιση, η ανάγκη συμμόρφωσης στον νόμο και αναμόρφωσης της αντικοινωνικής συμπεριφοράς του, ενώ για το θύμα ότι πράγματι η έννομη τάξη προστατεύει τον παθόντα από παραβατικές συμπεριφορές, η Πολιτεία μέσω των θεσμών της παρέχει, πέρα από την πρόληψη, και την επανορθωτική ωφέλεια, με τη συμμετοχή σε προγράμματα ηθικής και ψυχολογικής υποστήριξης, αλλά και ότι πράγματι λαμβάνει υπόψη το τραύμα και τη θυματοποίηση που έχει υποστεί από το έγκλημα και ενεργεί

θεραπευτικά μέσα από τη διαδικασία αυτή. Κυρίως, όμως, εγγυάται και αναλαμβάνει να ελέγξει τον κίνδυνο της υποτροπής και επαναθυματοποίησής του, μέσω της διαδικασίας συμβουλευτικής, θεραπείας, αναμόρφωσης και επανένταξης του δράστη, ώστε να μεταμεληθεί, αλλά και της στήριξης από ειδικούς προς το ίδιο το θύμα για τη διαχείριση καταστάσεων βίας και βλάβης σε βάρος του, προκειμένου να προστατεύει τον εαυτό του, παρέχοντας μεν υποστήριξη στον δράστη, εγκαίρως και δραστικώς, χωρίς όμως να θυματοποιείται, να “εργαλειοποιείται” ή να εκπίπτει απλώς σε “πληροφοριοδότη” του ποινικού συστήματος, αλλά να απολαμβάνει ενεργού ρόλου, ακρόασης, μέριμνας και συμμετοχής στην ποινική διαδικασία μέσω της ποινικής διαμεσολάβησης, της αποδοχής του τραύματος και της αποκατάστασής του με κάθε τρόπο (ψυχικά, ηθικά, κοινωνικά, οικογενειακά, οικονομικά κλπ.), αφού η απλή μεταχείρισή του για την «έκφραση» τιμωρίας και ποινής δεν αρκεί.

Βεβαίως, πρέπει να τεθούν και όρια σε αυτή τη συμμετοχή του θύματος, διότι δεν πρέπει να εκφυλίζεται σε ανταποδοτική με ρόλο που αναλογεί σε κρατική κυριαρχία ούτε να καθίσταται “δούρειος ίππος” του κοινωνικού συμφέροντος. Ο ουσιαστικός και εξισορροπητικός ρόλος του θύματος, που η παρουσία του συμβολίζει για την έκταση και βαρύτητα της βλάβης (προσωπικής και κοινωνικής) από το έγκλημα, αναδεικνύει πληρέστερα το νόημα της τιμωρίας και της επανόρθωσης, ως βασικών σκοπών-λειτουργιών της ποινής, όταν παρίσταται μέσω των εναλλακτικών μορφών απονομής ποινικής δικαιοσύνης, όπως η ποινική διαμεσολάβηση και η συνδιαλλαγή, σε αντιπαράβολή προς τα στενά όρια και σκοπούς της αντικειμενικής τιμωρητικότητας, καθόσον καταπολεμώνται οι παράγοντες εγκληματογένεσης μέσω ειδικών προγραμμάτων αποθεραπείας και συμβουλευτικής που στοχεύουν στην αποκατάσταση του θύματος και την αναμόρφωση του δράστη, εκπληρώνεται η γενικοπροληπτική και ειδικοπροληπτική λειτουργία του Ποινικού Δικαίου, συνδράμοντας τόσο στην εκμάθηση κοινωνικής συμπεριφοράς και στην επανένταξη του δράστη, όσο και στην επανόρθωση, στήριξη, ασφάλεια του ιδίου, αποτρέποντας την επαναθυματοποίησή του και την υποτροπή του δράστη, ώστε να επέλθει τόσο η κοινωνική ειρήνευση στα έννομα αγαθά, όσο και η προσωπική ηρεμία στις σχέσεις τους με την ανάκτηση της ποιότητας ζωής, της ασφάλειας και της ελευθερίας, χωρίς τον φόβο του εγκλήματος για το θύμα και τους οικείους του.

Η τιμωρητικότητα δύναται να ασκήσει διττό ρόλο έναντι των αποκαταστατικών θεσμών της διαμεσολάβησης και συνδιαλλαγής δράστη και θύματος στα εγκλήματα βίας, πέραν των εγκλημάτων κατά της περιουσίας ή ιδιοκτησίας, ενώ πολύ ορθή κρίνεται η ρύθμιση της άφεσης ποινής του άρθρου 104B παρ.2 ΠΚ, που πρέπει να αξιοποιηθεί ως κίνητρο και ωφέλεια, όταν εξαρτά τη συνέπεια αυτή από την προσφυγή και ολοκλήρωση διαδικασίας εφαρμογής της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης: Αφενός μεν, έμμεσα δύναται να ασκήσει πίεση για να καταστεί πρόσφορη και συμφέρουσα επιλογή η διαμεσολάβηση

ή συνδιαλλαγή, εφόσον δεν είναι υποχρεωτική η εφαρμογή της, αλλά η πρόταση προσφυγής σε αυτήν, σύμφωνα με τον νόμο και την πρόσφατη νομολογία του ΑΠ, να καλλιεργηθεί έστω και εξ ανάγκης η εμπιστοσύνη σε αυτήν λόγω πολλαπλών οφελών, ακόμη και της αποφυγής ποινής που πιθανόν θα εκτελεστεί με στέρηση της ελευθερίας του δράστη (σε αυτό το σημείο η αντικειμενική τιμωρητικότητα ενδεχομένως ασκήσει - παραδόξως αλλά όχι ανεξήγητα με βάση τη δικαστηριακή πρακτική- θετικό ρόλο για τους εμπλεκόμενους στη διαδικασία δράστη και θύμα, έμμεσα και την κοινωνία), οπότε η πρόσφατη επί το αυστηρότερον τροποποίηση του Π.Κ. με τον Ν.5090/2024 πιθανόν να επιφέρει τυχόν θετικές παρενέργειες προς την κατεύθυνση αυτή, αρκεί να μην είναι μονόδρομος, αλλά να συνδυάζεται με την υλοποίηση των προγραμμάτων που καθιερώνονται και διευρύνονται, ωστόσο, πρέπει να αναμένουμε και την εφαρμογή τους στην πράξη. Αφετέρου δε, δύναται να αποτελέσει αφορμή για μεγαλύτερη εμπιστοσύνη και στήριξη στους εναλλακτικούς θεσμούς Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, πέραν της αυστηροποίησης του ποινικού νόμου και των κυρώσεων, διότι αυτό δεν έχει αποδειχθεί ότι ωφελεί στους σκοπούς λειτουργίας της ποινής, αλλά και εν γένει του Ποινικού Δικαίου, ιδίως όμως στοχεύοντας στη θεραπεία των λόγων που οδηγούν στην υποκειμενική τιμωρητικότητα, τόσο για την κοινή γνώμη, όσο και για τα θύματα, εάν εξηγηθεί η σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ τους και η διάψευση των προσδοκιών που γεννώνται από την τιμωρητικότητα, η αποσύνδεση της υποκειμενικής από τη θυματοποίηση και τον φόβο του εγκλήματος, ανάλογα με τα πορίσματα των επιστημονικών ερευνών στο πεδίο, αλλά και η απροσφορότητα της αντικειμενικής να ανταπεξέλθει στους στόχους της Αντεγκληματικής Πολιτικής, γι' αυτό και η συνεχής αυστηροποίησή της τα τελευταία έτη. Ως προς τούτο, δεν υπήρξαν τα καλύτερα δείγματα γραφής με τις πρόσφατες αλληπάλληλες τροποποιήσεις της ποινικής νομοθεσίας, ενώ είναι επιτακτική ανάγκη η επιδίωξη και στον τομέα αυτόν, με τη θέσπιση μεν, αλλά και την υλοποίηση και στήριξη τέτοιων αποκαταστατικών θεσμών, στους οποίους δεν έχει δοθεί η δέουσα σημασία, λόγω της μονοπωλιακής εμπιστοσύνης στην αντικειμενική, αλλά και της καθοριστικής επίδρασης της υποκειμενικής τιμωρητικότητας (ελλείψει κουλτούρας και εκπαίδευσης της ελληνικής κοινωνίας, καθώς και των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου σε πρακτικές συμφιλίωσης και συμβιβασμού). Ενώ πρέπει να υπάρχει μια ισορροπημένη αντίστοιχη εναλλακτική οδός Ποινικής Δικαιοσύνης, συμπληρωματικά και παράλληλα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί στον πυρήνα της αυτή η «λαίλαπα» της ενδοοικογενειακής βίας για την ελληνική κοινωνία και δη στους παθολογικούς και εγκληματογόνους παράγοντες ιδίως της έμφυλης βίας, για να υπάρξουν θετικά αποτελέσματα, να μετρηθούν και να αξιολογηθούν, πριν αποφανθούμε προσεχώς για νέες αλλαγές της ποινικής νομοθεσίας προς την κατεύθυνση της έτι τιμωρητικότητας.

Έτσι, ενώ φαινομενικά μπορεί η τιμωρητικότητα να ωθήσει εξ αντιδιαστολής τον δράστη και το θύμα στην κατεύθυνση των διαμεσολαβητικών διαδικασιών επίλυσης της διαφοράς για διαφορετικούς λόγους τον καθέναν, στην πραγματικότητα με μια πιο ψύχραιμη και ακριβή θεώρηση διαπιστώνεται βάσιμα ότι λειτουργεί αποτρεπτικά και αποπροσανατολιστικά, διότι δε γίνονται κτήμα τα οφέλη της διαμεσολάβησης, παρά μόνο εξακοντίζοντας τη διαδικασία από το «μείζον κακό» που είναι η ποινή, χωρίς να μπορεί σε μια τέτοια λογική να στηριχθεί η επιλογή της αποκαταστατικής κατεύθυνσης για να επέλθουν τα οφέλη για όλους τους εμπλεκόμενους και την Αντεγκληματική Πολιτική, η οποία σκοπεί στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, την αποτροπή του εγκλήματος, την επανόρθωση της βλάβης, την κοινωνική ειρήνη, την επανένταξη του δράστη και την αποκατάσταση του θύματος. Αυτά δεν επέρχονται με μόνη την απομάκρυνση από το τιμωρητικό σύστημα, διότι χρειάζεται αναγνώριση και αποδοχή της ευθύνης για το έγκλημα, μετάνοια για την παραβατική και βλαπτική συμπεριφορά, ενεργό συμμετοχή σε προγράμματα και αποδοχή κουλτούρας συμφιλίωσης, εκούσια παρακολούθηση και υπαγωγή στις προϋποθέσεις των ειδικών επιστημονικών/θεραπευτικών προγραμμάτων που πρέπει να προάγονται από κάθε άποψη (υλικοτεχνική υποδομή, επαρκές και εξειδικευμένο προσωπικό, σύγχρονη εκπαίδευση κλπ.) από την Πολιτεία, η οποία όταν αρκείται στην τιμωρητικότητα της νομοθεσίας και των στάσεων της κοινής γνώμης καθόλου δε συμβάλει προς την κατεύθυνση αυτή, όπως αποδεικνύεται και από τη στατιστική καταγραφή αυτών.

Η αποτυχία τους βαρύνει καταρχάς την ίδια που εφάρμοσε μια ασυνεπή, ανοργάνωτη και αποσπασματική πολιτική διαχείρισης των θεσμών αυτών, χωρίς στήριξη, χωρίς να επικοινωνήσει τα οφέλη τους και να καλλιεργήσει την ανάλογη κουλτούρα συμφιλίωσης και αποκατάστασης στην ελληνική κοινωνία, δε μερίμνησε δεόντως για δύο τόσο πρότυπους και καινοτόμους θεσμούς, τους είχε εγκαταλείψει σε αδράνεια και υπό την πίεση των διεθνών υποχρεώσεων της χώρας λόγω συμβατικών δεσμεύσεων καθώς και του θυματολογικού κινήματος, αλλά και της έξαρσης της βίας (έμφυλης, οικογενειακής, σχολικής, κοινωνικής κλπ.) ορθά έστρεψε εκ νέου το ενδιαφέρον της και προέκρινε ως αναγκαία την εκπαίδευση, την πλαισίωση και την υλοποίησή τους κατά τα τελευταία έτη, βλέποντας να διογκώνεται το πρόβλημα διαχείρισης της καθυστέρησης στην απονομή δικαιοσύνης αλλά ιδίως ότι οι υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας και παραβατικότητας ανηλίκων είναι σε έξαρση και απασχολούν σοβαρά την ελληνική κοινωνία και την ποιότητα διαβίωσης των πολιτών. Τα προβλήματα που γεννώνται δε θεραπεύονται με μόνη την εφαρμογή του παραδοσιακού ποινικού-δικαιικού μοντέλου απονομής δικαιοσύνης, αλλά απαιτούν επιπλέον την ενεργοποίηση προνοιακών και αποκαταστατικών μοντέλων αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου και των αναγκών των εμπλεκόμενων δραστών και θυμάτων, την πρόληψη, την κοινωνική πρόνοια

και τις θεραπευτικές διαδικασίες, και εν γένει τη συνδρομή –πέραν των νομικών- και έτερων κοινωνικών επιστημών, για την αμεσότητα και ολιστική προσέγγιση θύματος και δράστη, καθώς και την ανάπτυξη μιας άλλης κουλτούρας που πρέπει να υιοθετηθεί δραστικά εντός του Σ.Α.Π.Δ. για τον κοινωνικό έλεγχο της εγκληματικότητας βίας και την επίτευξη κοινωνικής ειρήνευσης των σχέσεων.

Σε ένα Σ.Α.Π.Δ. με ορθολογικά καταστρωμένη και εφαρμοσμένη στην πράξη Αντεγκληματική Πολιτική υπάρχουν απαντήσεις, τις οποίες οφείλει η Πολιτεία να προωθεί χωρίς να καταφεύγει στην εύκολη λύση της συνεχούς αυστηροποίησης και της τιμωρητικότητας, δίχως να ανατρέπονται οι αρχές του κράτους δικαίου, τα δικαιώματα και οι ελευθερίες των πολιτών, οι εγγυήσεις της ποινικής διαδικασίας, η δε επένδυση στην τιμωρητικότητα που εντείνει υπέρμετρα την τιμωρία δε διασφαλίζει ούτε τους σκοπούς της ποινής ούτε την αναμόρφωση και αποτροπή της υποτροπής του δράστη ούτε την επανένταξή του ούτε την αποκατάσταση του θύματος ούτε την επούλωση της βλάβης του ιδίου, των οικείων και της κοινότητας, πέρα από τα αισθήματα ανταπόδοσης, επιβολής κύρωσης και επαναφοράς της τρωθείσας από το έγκλημα κρατικής κυριαρχίας, τα οποία καλύπτουν μόνο τη μία πλευρά λειτουργίας της ποινής. Άλλωστε, στην ποινική διαδικασία που αφορά πλημμελήματα δεν μπορεί να κρατηθεί ο δράστης πέραν των προβλεπόμενων ημερών με βάση το Σύνταγμα, αλλά και η συντομότερη απλώς εκδίκαση της υπόθεσης και η επιβολή ποινής στερητικής της ελευθερίας, ακόμη και σε περίπτωση μερικής ή ολικής εκτέλεσής της, πολλώ δε μάλλον όταν αναστέλλεται ή μετατρέπεται σε χρηματική ή κοινωφελή εργασία κλπ., δεν εγγυάται ότι δε θα επαναλάβει την πράξη του είτε σε βάρος του ιδίου είτε άλλου θύματος για λόγους αντεκδίκησης μόλις αφεθεί ελεύθερος. Η αναμόρφωση του δράστη δεν επέρχεται μόνο με την τιμώρησή του με επιβολή ποινής, αλλά απαιτούνται και δραστικά μέτρα σωφρονιστικής πολιτικής και επανένταξής του, που προωθούνται μέσω των αρχών των αποκαταστατικών θεσμών.

Από την άλλη πλευρά, η ανάγκη για επίσπευση της ταχύτητας εκδίκασης των υποθέσεων αυτών δεν πρέπει να παραγνωρίζει ότι η χωρίς την παρουσία του θύματος ποινική δίκη είναι αδιανόητη, εκλαμβάνεται ως αδιαφορία, η κατηγορία σε βάρος του δράστη αποδυναμώνεται αποδεικτικά και δεν αναδεικνύεται συχνά η βλάβη που προκλήθηκε από το έγκλημα στις πραγματικές διαστάσεις της. Η διαδικασία συμφιλίωσης δρομολογείται μεν το πρώτον με το θύμα στο ακροατήριο με τη συμβολή των συνηγόρων, με επιμέλεια του δικαστηρίου, η οποία καθυστερεί, όμως, σε περίπτωση αλληπάλληλων αναβολών ελλείψει της παρουσίας του θύματος, που φοβάται να προσέλθει ή απειλείται από την πλευρά του δράστη ή αδυνατεί, επειδή έχει υποστεί βία και χρήζει ιατρικής και ψυχολογικής περίθαλψης ή επιθυμεί να αποφύγει την επαναθυματοποίησή του ή στερείται των οικονομικών μέσων για την αυτοπρόσωπη παράστασή του σε μια ποινική δίκη ή ακόμη και ελλείψει των αποδεικτικών στοιχείων όπως λ.χ. ιατροδικαστικών εκθέσεων,

ιατρικών πιστοποιητικών, απουσία μαρτύρων κλπ., λόγοι που ματαιώνουν τον σκοπό της αυτόφωρης ποινικής διαδικασίας, θα μπορούσαν όμως να εκπληρωθούν οι στόχοι του Ποινικού Δικαίου ευχερέστερα και ταχύτερα εξωδικαστικά με την προώθηση της διαδικασίας μέσω των αποκαταστατικών αυτών θεσμών, όπως προαναφέρθηκαν.

Σε κάθε περίπτωση, δεν είναι απαγορευτική η συνύπαρξη της τιμωρητικότητας με τη διαμεσολαβητική επίλυση των διαφορών, όπως συμβαίνει και σε πρότυπες αλλοδαπές έννομες τάξεις, τουλάχιστον ως παράλληλες και συμπληρωματικές διαδρομές στο Σ.Α.Π.Δ., οι οποίες θα επιλέγονται κατά τον τρόπο και την περίπτωση που αρμόζει σε κάθε υπόθεση. Πλην, όμως, εξαρτάται από το είδος του εγκλήματος και τη βαρύτητά του, εάν αρμόζει να κινηθεί η διαδικασία διαμεσολάβησης και συνδιαλλαγής μεταξύ δράστη και θύματος, που συνάδει ιδίως σε εγκλήματα περιουσιακής φύσης κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, ενώ σε περίπτωση εγκλημάτων βίας πρέπει να γίνεται διάκριση, αναλόγως της προξηνηθείσας βλάβης στο θύμα και της ποινικής απαξίας του αδικήματος, ώστε στα βαρύτερα να προκρίνονται οι ποινικές κυρώσεις που προσανατολίζονται στη στερητική της ελευθερίας ποινής, προκειμένου για την τιμώρηση του δράστη, τόσο για την απενεργοποίηση και αποτροπή του (θεωρία εξοστρακισμού), όσο και για την πλήρωση της γενικής και ειδικής ποινικής πρόληψης. Όταν, όμως, πρόκειται για μειωμένης βαρύτητας αδικήματα ενδοοικογενειακής βίας ή απειλής αρμόζουν περισσότερο η διαμεσολάβηση ή η συνδιαλλαγή δράστη και θύματος, ολιστικά, ιδίως δε όταν η οικογενειακή σχέση και επικοινωνία των εμπλεκομένων συνεχίζεται και μάλιστα τα μέρη δείχνουν ότι προσωρινά έχουν αποκαταστήσει τις σχέσεις τους και έχει επέλθει ειρήνευση των προσβαλλόμενων εννόμων αγαθών, ότι προκρίνουν ως σημαντικότερη τη διατήρηση των οικογενειακών δεσμών, τη συμβίωση και την επικοινωνία τους, πλην. όμως, πρέπει να διασφαλιστεί και πάλι ότι έγιναν κατανοητοί οι παράγοντες του εγκλήματος βίας που τελέστηκε, ότι θα υπάρξει γνήσια μεταστροφή και αποκατάσταση της σχέσης τους, ότι πρέπει να αντιμετωπιστούν με ειδική θεραπεία ή συμβουλευτική οι παθογόνοι παράγοντες που οδηγούν στην εκδήλωση της βίαιης εγκληματικής συμπεριφοράς, ζητήματα που πλέον πρόσφορα μπορεί να εγγυηθεί η διαδικασία της διαμεσολάβησης σε σχέση με την επιβολή και μόνο στερητικής της ελευθερίας ποινής.

Η δυνατότητα αυτή δεν αποκλείεται ούτε στην περίπτωση βαρύτερων εγκλημάτων βίας, σύμφωνα με την άποψη ορισμένων που υποστηρίζουν τα οφέλη της ποινικής διαμεσολάβησης και συνδιαλλαγής λ.χ. στη ληστεία, σε βαρύτερες σωματικές βλάβες ακόμη και στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ή προσωπικής ελευθερίας, υπό όρους, όπως συμβαίνει σε ορισμένες αλλοδαπές έννομες τάξεις με μακρά παράδοση και εφαρμογή στις εναλλακτικές μορφές Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, με διαπιστωμένα οφέλη για τον δράστη, το θύμα και τους οικείους τους, καθώς και την τοπική κοινωνία. Πάντως, έχουν εκφραστεί και ισχυρές επιφυλάξεις ως προς το πώς θα εφαρμοστεί η

διαδικασία και για το ποία θα είναι τα οφέλη για τους εμπλεκόμενους και κυρίως το θύμα, ιδίως δε όταν έχει συμβεί σοβαρή ή ανεπανόρθωτη προσβολή, σωματική ή και ψυχική για το θύμα και τους οικείους του, όταν το ίδιο το θύμα δεν επιθυμεί να αντιμετωπίσει τον δράστη διά ζώσης και δεν αντέχει οποιαδήποτε επικοινωνία μαζί του, καίτοι σε ορισμένες έννομες τάξεις υποστηρίζεται ότι ακόμη και τότε η διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης ή συνδιαλλαγής έχει να εγγυηθεί σοβαρά ωφέλιμα αποτελέσματα τόσο για τον δράστη (συνειδητοποίηση, αναμόρφωση, δυνατότητα αποκατάστασης, μετάνοια και έκφραση συγγνώμης), όσο και για το θύμα (εξοικείωση, εξήγηση, ηθική δικαίωση, ψυχική αποκατάσταση, αποζημίωση, συγχώρεση, ικανοποίηση). Βέβαια, σε τέτοια περίπτωση, δεν μπορεί η έννομη τάξη και η Πολιτεία να αρκεστεί στην έκπτωση μιας σοβαρής αξιόποινης πράξης σε επίπεδο ιδιωτικής διαφοράς και δεν πρέπει να αποκλείεται η τιμώρηση υπό την έννοια της επιβολής ποινικής κύρωσης πλην όμως, η έννοια της τιμώρησης είναι πολύ ευρύτερη και πέραν της ποινής, μπορεί να περιλαμβάνει και μια σειρά από άλλου είδους μέτρα και κυρώσεις που θα επιβάλλονται παράλληλα και ταυτόχρονα στον δράστη χάριν της αναμόρφωσής του σε πτυχές της συμπεριφοράς ή της προσωπικότητάς του, όπου μόνη η ποινή δεν αρκεί και δεν μπορεί να έχει την ίδια αποτελεσματικότητα είτε κρατηθεί και στερηθεί την ελευθερία του είτε πολύ περισσότερο αφεθεί ελεύθερος με αναστολή ή όρους. Επιπλέον, μπορεί να συνδράμει το θύμα, ώστε να του επιφέρει δικαίωση, ψυχική στήριξη, εγγύηση και ασφάλεια, για το παρόν και το μέλλον, ότι οι παράγοντες της εγκληματικότητας θα αντιμετωπιστούν πλέον πρόσφορα και αποτελεσματικά με «θεραπεία» από ειδικούς επιστήμονες για να μην επαναληφθούν και να αποτραπεί η υποτροπή και η θυματοποίηση του ιδίου ή των οικείων του ή και τρίτων εν δυνάμει θυμάτων. Έτσι αντιμετωπίζεται ο φόβος του εγκλήματος και η ανασφάλεια του θύματος, η οποία άλλως γεννά ένα φαύλο κύκλο τιμωρητικότητας, θρέφει και διαιωνίζει τις τιμωρητικές στάσεις της κοινής γνώμης, οδηγώντας αιτιωδώς σε ολοένα και ευρύτερη αυστηροποίηση της νομοθεσίας, δίχως όμως τα προσδοκώμενα ευεργετικά και ορθολογικά αποτελέσματα στην Αντεγκληματική Πολιτική που επιδιώκει η Πολιτεία και εν τέλει ενισχύει την έλλειψη εμπιστοσύνης για το κράτος και το Σ.Α.Π.Δ.

Συνεπώς, καίτοι η σύγκριση και αντιπαράθεση αφορά σε διαφορετικές πολιτικές και μοντέλα απονομής ποινικής δικαιοσύνης προς τους πολίτες, στην πραγματικότητα πρόκειται για συγκοινωνούντα δοχεία και πρέπει να υπάρχει αναλογική/εξισορροπητική σχέση μεταξύ τους, συμπληρωματική ή αναπληρωματική όπου προσήκει, ώστε να εκπληρώνονται πλέον πρόσφορα οι σκοποί του Σ.Α.Π.Δ. και η αποστολή του Ποινικού Δικαίου, διότι η μονομέρεια δεν οδηγεί σε καλύτερες επιλογές, αλλά σε μονοδιάστατες πολιτικές, που στη μία περίπτωση καταντούν κατασταλτικές και αυταρχικές, στην άλλη ανεπαρκείς και αναποτελεσματικές, ενώ σε συνδυασμό, με διαδοχική επιβολή ή αλληλοσυμπλήρωση μπορεί να έχουν πρόσφορα και δίκαια αποτελέσματα ανάλογα με το

έγκλημα (είδος, βαρύτητα, βλάβη, αποτέλεσμα, περιστάσεις) και την προσωπικότητα των δραστών και των θυμάτων, ώστε να λειτουργήσει επιτυχώς το σχήμα προς εξυπηρέτηση των στόχων μιας σύγχρονης, ορθολογικής, ουσιαστικής και αποτελεσματικής Αντεγκληματικής Πολιτικής²⁸³ και να επέλθει αίσθημα ικανοποίησης, παρά τη βλάβη, με την ειρήνευση των εννόμων αγαθών, τη συμφιλίωση και αποκατάσταση της ισορροπίας των σχέσεων που διαταράχθηκαν από το έγκλημα. Η προσκόλληση στο άρμα της τιμωρητικότητας και η μονήρης τέτοια αντιμετώπιση της εγκληματικότητας κρίνεται ως επισφαλής, βραχύβια, κοντόφθαλμη και αναποτελεσματική λύση, ενέχει δε τον κίνδυνο διαιώνισης ενός φαύλου κύκλου και οδηγεί σε μια γενικότερη αντίφαση της νομοθετικής, κοινωνικής και Αντεγκληματικής Πολιτικής, στη συντήρηση μιας κουλτούρας φιλόδικης και εχθρικής που αποτελεί ανασχετικό παράγοντα κάθε προσπάθειας του νομοθέτη για προώθηση, εγκαθίδρυση και ανάπτυξη εναλλακτικών διαδικασιών απονομής (ποινικής) Δικαιοσύνης, καλλιέργεια συμφιλιωτικών και επανορθωτικών αντιλήψεων, θεσμών και πρακτικών, ταχύτερη και δίκαιη απονομή, αποκατάσταση των θυμάτων, αποτροπή της υποτροπής και κοινωνική επανένταξη των παραβατών, καθώς και σε παλινδρόμηση της Αντεγκληματικής Πολιτικής, η οποία αναιρεί τους στόχους που οφείλει να επιδιώκει σταθερά η Πολιτεία ως κράτος δικαίου.

Σε κάθε περίπτωση, η ποινικοποίηση και η τιμωρητικότητα πρέπει να συνδυαστεί με το αποκαταστατικό-επανενατακτικό και το κοινωνικο-προνοιακό πρότυπο νομοθέτησης και υλοποίησης Αντεγκληματικής Πολιτικής, οργανώνοντας ένα ισόρροπο και ολιστικό Σ.Α.Π.Δ. για τους δράστες και τα θύματα, διότι η ακραία τιμωρητικότητα ακυρώνει κάθε σοβαρή προσπάθεια επίλυσης των διαφορών μέσω διαμεσολαβητικών διαδικασιών, ενεργώντας σε αντίρροπη κατεύθυνση, με ένα πνεύμα που ούτε αποκαταστατικό ούτε πρόσφορο είναι, εθίζοντας την κοινωνία σε κατασταλτικές πολιτικές, τιμωρητικές και εκδικητικές στάσεις, που μπορούν να αποβούν από απάνθρωπες μέχρι εξαχρειωτικές των ανθρωπίνων ηθών και αξιών (λ.χ. επαναφορά θανατικής ποινής, αυτοδικία κλπ.), ενώ δεν αποκαθιστούν τις διαταραγμένες σχέσεις δράστη-θύματος, δεν εξυπηρετούν τις κοινωνικές σχέσεις, δεν αποτρέπουν την υποτροπή και τους παράγοντες εγκληματογένεσης, δεν αναμορφώνουν προσωπικότητες που ρέπουν στην παραβατικότητα, δεν αποζημιώνουν για τη βλάβη, δεν αποκαθιστούν τα θύματα, δεν καθησυχάζουν τις ανασφάλειες και τον φόβο του εγκλήματος, δε μειώνουν την εγκληματικότητα, δεν παράγουν ούτε επαναφέρουν την κοινωνική ειρήνη στις σχέσεις και την ειρήνευση στα έννομα αγαθά που έχουν πληγεί από το έγκλημα, δε συνδράμουν στην κατεύθυνση της επανένταξης του δράστη και στη συμφιλίωσή του με το θύμα, ενώ

²⁸³ Μανωλεδάκης, Ι.Ε. (1986). "Τα όρια της ποινικής καταστολής σε ένα φιλελεύθερο σύστημα ποινικού δικαίου". Στο: *Διάλογος με τον (ποινικό) νομοθέτη*, Ποινικά, 47. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.13επ., Κουράκης, Ν. (1986). "Η «αποκλιμάκωση» της ποινικής καταστολής". Στο: *Τιμητικός τόμος «Μνήμη, Χωραφά, Γάφου, Γαρδίκια»*, τ.Β', σελ.153επ..

στον αντίποδα υπερτονίζουν αντικοινωνικές συμπεριφορές καθ' υπέρβαση της επιείκειας και της αναλογικότητας, αντίθετα προς τα πλεονεκτήματα και τις στοχεύσεις που συνάδουν σε μια διαλογική και επανορθωτική διαδικασία διαχείρισης, που μπορεί υπό όρους να τύχει εφαρμογής και σε ορισμένες περιπτώσεις των εγκλημάτων βίας.

Εντούτοις, η προσφυγή στην τιμωρητικότητα φαίνεται πιο εύκολη λύση της όλης διαφοράς για τους Έλληνες δικαστές και εισαγγελείς, αποτελώντας τον κανόνα, ενώ σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι ποινικές υποθέσεις φιλτράρονται στους θεσμούς της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης και μόλις ένα μικρό ποσοστό διαπερνά το «δίχτυ» της ακροαματικής διαδικασίας, φτάνοντας στις δικαστικές αίθουσες, στη χώρα μας όμως συμβαίνει το αντίστροφο. Οι σφοδρές, ανεπίλυτες και συχνά ανούσιες αντιδικίες στα ακροατήρια είναι ο κανόνας, ιδίως όταν πρόκειται για υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας.²⁸⁴ Σε αυτό δε, συχνά, πέραν της άκαμπτης στάσης και φιλόδικης κουλτούρας της ελληνικής κοινωνίας, συμβάλλουν τόσο οι ίδιοι οι εμπλεκόμενοι, όσο και οι νομικοί παραστάτες τους, ενώ όταν κατ' ευχήν σποραδικά συμβαίνει το αντίθετο, δηλαδή υπάρχει πραγματική διάθεση συμβιβασμού, είτε επειδή τα «βρήκαν» φαινομενικά για να αποφύγουν τον «πέλεκυ» της βαριάς ποινής, ισχυριζόμενοι ότι επρόκειτο για μεμονωμένη περίπτωση και υποσχόμενοι ότι δε θα επαναληφθεί η εγκληματική βία και μάλιστα με το θύμα να πρωτοστατεί σε αυτό το σχήμα, χωρίς διαυγή ούτε αθώα πάντοτε κίνητρα (θα είχε ενδιαφέρον να μελετηθεί ερευνητικά η υποτροπή σε αυτές τις περιπτώσεις «συμβιβασμού») είτε έχοντας αντιληφθεί ότι τα αίτια της εγκληματικής συμπεριφοράς είναι βαθύτερα και πράγματι μπορεί να επωφεληθούν από την προσφυγή τους στην ποινική διαμεσολάβηση, χωρίς να έχουν άλλωστε τίποτε να χάσουν, παρά μόνο θετικά να αποκομίσουν, με την προσπάθεια και ορισμένων δικαστικών συνθέσεων που διαβλέπουν την ανάγκη για το συμφέρον τους να ενισχύσουν τη στάση τους, η λύση οδεύει στην κατεύθυνση των ρυθμίσεων της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, χάρη και στη σημαντική συμβολή τότε των συνηγόρων τους. Πρόκειται βέβαια για την εξαίρεση που επιβεβαιώνει τον κανόνα, όπως διαφαίνεται ευκρινώς από τα συλλεγόμενα στατιστικά. Όμως, πρέπει να αποδοθεί σχετική ευθύνη και στην Ελληνική Πολιτεία, η οποία δεν οργάνωσε πρόσφορα το σύστημα εφαρμογής αυτών των θεσμών στην πράξη, οι οποίοι δε στηρίχθηκαν όπως θα έπρεπε για να δούμε εάν θα αποδώσουν αποτελεσματικά, ενώ και η συμμετοχή του θύματος δεν είναι διασφαλισμένη, προκειμένου να διενεργηθεί η αποκατάσταση στη σχέση τους, η συμφιλίωση των μερών, η ικανοποίηση αυτού, άλλα και η αναμόρφωση και συνειδητοποίηση του δράστη για να αποδεχθεί την ευθύνη του και να αντιληφθεί την

²⁸⁴ Κονιδάρη, Α. (2016), ό.π., σελ.616-637.

ποινική απαξία της αντικοινωνικής συμπεριφοράς του με απώτερο σκοπό την επανένταξή του και την αποτροπή της υποτροπής του, ως στόχων της Αντεγκληματικής Πολιτικής.²⁸⁵

Οι λύσεις που δίνονται από τα δικαστήρια μέσω της επιβολής ποινών και μόνο δεν είναι οι πλέον πρόσφορες και κατ' ουσίαν οδηγούν στην πρόκληση απογοήτευσης και έλλειψης εμπιστοσύνης των εμπλεκομένων προς τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και την Ποινική Δικαιοσύνη. Εν τέλει εγκυμονείται κίνδυνος για άστοχες ή άδικες αποφάσεις που δεν επιλύουν τις ενδοοικογενειακές διαφορές, δεν επιφέρουν κοινωνική ειρήνευση των προσβαλλόμενων αγαθών και δεν αποκαθιστούν το θύμα ούτε τιμωρούν και αναμορφώνουν τον δράστη, ενώ ευτελίζουν τους σκοπούς και λειτουργίες της ποινής, δεν αποτρέπεται η υποτροπή ούτε επιτυγχάνεται η επανένταξη. Συνακόλουθα, υποστηρίζεται ότι επικρατεί η μη-Δικαιοσύνη, διότι δεν αρκούν οι ποινές όταν πρόκειται να αντιμετωπιστεί η βία, ιδίως εντός της οικογένειας ή του σχολικού περιβάλλοντος, όταν πρόκειται για παραβατικότητα ανηλίκων, τα θύματα είναι ευάλωτες ομάδες προσώπων, τα εγκλήματα έχουν να κάνουν με οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις. Είτε πρέπει να προκριθεί ο συνδυασμός των δικαιικών μοντέλων και η παράλληλη ή ταυτόχρονη εφαρμογή όπου προσήκει είτε όταν δεν πρόκειται για εγκλήματα με σοβαρής μορφής βία και ιδιαίτερα επαχθή βλάβη (καταρχήν πλημμελήματα) να δίδεται προτεραιότητα μέσω της μη τιμωρητικής οδού, στους θεσμούς ποινικής διαμεσολάβησης και συνδιαλλαγής, ενώ θα αναστέλλεται η ποινική δίωξη και εάν δεν ευδοκιμήσει η αποκαταστατική διαδικασία, να επανακάμπτει η τιμωρητική αντιμετώπιση. Συνεπώς, πρέπει πρωτίστως να εντοπίζονται τα προβλήματα στη συμπεριφορά, στην προσωπικότητα, στις σχέσεις των ανθρώπων με ένα πιο ολιστικό τρόπο, με διεπιστημονική προσέγγιση και θεραπευτικό σκοπό, να μη μονοπωλεί η προσφυγή στην παραδοσιακή ποινική διαδικασία, δίχως πλαισίωση από ολιστική επιστημονική προσέγγιση.

Η προσφυγή στη διαμεσολάβηση ή συνδιαλλαγή πρέπει να ενεργοποιείται εξ αρχής για τα μέρη, ανάλογα με τις περιστάσεις της υπόθεσης και τις ανάγκες τους, με πρωτοβουλία των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, διότι αποδομείται κάθε σοβαρότητα της διαδικασίας, όταν το θύμα προσέρχεται με εκδικητική πρόθεση ενώπιον του δικαστηρίου, προκειμένου να ανταποδώσει το κακό με την τιμώρηση του δράστη ή απεναντίας με «συμβιβαστική» διάθεση για άφεση κάθε τιμωρίας (σχεδόν ανάκλησης της μήνυσης, παρότι γνωρίζει ότι η δίωξη ασκείται αυτεπαγγέλτως), θεωρώντας ότι έχει δικαίωμα αυτοδιάθεσης της μεταξύ τους “ιδιωτικής” διαφοράς, πλην όμως έτσι ευτελίζεται κάθε ποινική διαδικασία και ο σκοπός του Ποινικού Δικαίου, προεχόντως δε όταν πρόκειται για εγκλήματα βίας, για τα οποία ορθώς θεσπίστηκε η αυτεπάγγελτη

²⁸⁵ Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2022). *Δομές αποκαταστατικής δικαιοσύνης για υποστήριξη θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας*. Εισήγηση στην ΕΣΔΙ, στις 8-12-2022, στο πλαίσιο εκπαίδευσης δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργιών δημοσιευμένη στην ιστοσελίδα: www.esdi.gr

δίωξη. Έτσι θα υπάρχει και ένα ισχυρό αντίβαρο ότι ένεκα της αντικειμενικής τιμωρητικότητας και της απειλής της ποινής -η οποία όμως θα εκτελείται σύντομα σε σχέση με τον χρόνο του εγκλήματος βίας, ιδίως μετά τις αλλαγές του Ν.5090/2024- να είναι προτιμώμενη η προσφυγή στη διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης, λόγω και των πολλαπλών ωφελημάτων της, αντί της άμεσης προσφυγής στην τιμωρητική ποινική διαδικασία, που επιφέρει πολλαπλώς αρνητικές παρενέργειες σε βάρος του δράστη, της οικογένειάς του, του θύματος που εξαρτάται οικονομικά ή ηθικά από αυτόν, προκαλεί δε επαναθυματοποίησή του από αλλεπάλληλες καταθέσεις, επιβαρύνει οικονομικά και λειτουργικά το Σ.Α.Π.Δ., επιφέρει άσκοπο φόρτο εργασίας και καθυστέρηση στη λειτουργία των δικαστηρίων, λόγω της μείζονος οξύτητας και παρέκκλισης κατά την εκδίκαση των διαφορών αυτών, με αμφίβολα αποτελέσματα ως προς την επίλυση των ζητημάτων των διαταραγμένων σχέσεων και την ειρήνευση των εννόμων αγαθών, ενώ φαλκιδεύεται κάθε ωφέλεια για τους εμπλεκόμενους, τους οικείους και τα ανήλικα τέκνα τους, αλλά και το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον διαβίωσής τους. Μάλιστα, αν και οι αποκαταστατικές διαδικασίες απαιτούν κονδύλια στήριξης ειδικών προγραμμάτων, υποδομών, προσωπικού που φαντάζουν χρονοβόρα και δαπανηρά, πλην όμως, μακροπρόθεσμα αποδεικνύονται ως πλέον ωφέλιμες και ταχύτερες, αλλά και πιο αποτελεσματικές στην επίλυση διαφορών και ικανοποιούν όλους, ενώ η σχέση κόστους-οφέλους αυτών είναι ευνοϊκότερη σε σύγκριση με το πολλαπλό κόστος που επιφέρουν οι αστοχίες του τιμωρητικού ποινικού προτύπου.²⁸⁶ Πάντως, ο ρόλος του εισαγγελέα πρέπει να αναβαθμιστεί²⁸⁷ και να αξιοποιηθεί ευρύτερα το άρθρο 46 Ν.ΚΠΔ, να επιβάλλεται εξ αρχής ο έλεγχος υπαγωγής στη διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης ή συνδιαλλαγής και, εάν δεν υπάρχει ρητή και σαφής αντίρρηση για βάσιμο λόγο, να θεωρείται δεδομένη η συναίνεση των μερών, τουλάχιστον για την έναρξη αυτής πριν την προσφυγή στην παραδοσιακή ποινική διαδικασία, ειδάλλως, σε κάθε περίπτωση να λαμβάνονται μέτρα προνοιακά, θεραπευτικά και επανορθωτικά κατά τα αντίστοιχα δικαιικά πρότυπα, παράλληλα και συμπληρωματικά προς το ποινοδικαϊκό σύστημα, τα οποία να συνεκτιμώνται ευεργετικά, όπως στην περίπτωση του άρθρου 104B παρ.2 Ν.ΠΚ.

Εν κατακλείδι, απαιτείται η προώθηση τέτοιων θεσμών αποκατάστασης και όχι η εύκολη προσφυγή πάντοτε στις παραδοσιακές τιμωρητικές ποινικές κυρώσεις, διότι δογματικά και πρακτικά υπάρχει ανάγκη η τιμωρία να επιφέρει αποκατάσταση, πρόληψη, γενική και ειδική, αλλά και απόδοση δικαίου, εξισορρόπηση, επανόρθωση, με μία

²⁸⁶ Gavrielides, T. (2016). "Ανάλυση κόστους-ωφέλειας της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης: Νέοι ορίζοντες για τις ποινικές επιστήμες και τις φυλακές". Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (επιμ.) (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Α' τ. , σελ.600-613(612).

²⁸⁷ Μπρακουμάτσος, Π. (2009). "Ο ρόλος του Εισαγγελέα στη διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης του Ν.3500/2006". Στο: *Νομικά Χρονικά*, τ.53/2009, Ε.ΝΟ.Β.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, στην ιστοσελίδα: www.nomikaxonika.gr. (πρόσβαση στις 24-5-2024).

προοπτική στο παρόν και στο μέλλον πιο θετική για τους εμπλεκόμενους, ανάλογα με τα προβλήματα και τους παράγοντες που γέννησαν το εγκληματικό συμβάν μεταξύ τους, και όχι τον εξοστρακισμό και τον αποκλεισμό, την αχρήστευση. Αυτό πρέπει να είναι το έσχατο καταφύγιο και η εξαίρεση σε ακραίες και ανεπανόρθωτες περιπτώσεις, δεν μπορεί να είναι ο κανόνας για μια κοινωνία, στην οποία το έγκλημα θα εξακολουθήσει να υπάρχει ως κοινωνικό φαινόμενο. Δεν επιτρέπεται, σύμφωνα με τις αρχές του κράτους δικαίου, να ανάγεται η τιμωρητικότητα του εξοβελισμού των παραβατών σε γενίκευση, διότι αυτό, πέραν του ότι «τραυματίζει» τον κοινωνικό ιστό και δημιουργεί σοβαρές επιπλοκές στη λειτουργία του, καταδεικνύει μια κοινωνία που νοσεί και ένα κράτος που δε λειτουργεί με τις εγγυήσεις μιας ευνομούμενης Πολιτείας, οδηγεί δε σε ένα φαύλο κύκλο, διότι παράγει νέα ανασφάλεια και φόβο του εγκλήματος, τροφοδοτεί εκ νέου την υποκειμενική τιμωρητικότητα και εν συνεχεία «κεφαλαιοποιείται» στην αντικειμενική τιμωρητικότητα, με εξυπηρέτηση κατασταλτικών πολιτικών, στην έκταση που το έγκλημα αντιμετωπίζεται μόνο ετεροχρονισμένα. Δε δικαιολογείται με βάση τα πλέον έγκυρα ερευνητικά δεδομένα τέτοιας μορφής νομοθέτηση με υπερβολική τιμωρητικότητα, αλλά απαιτούνται και άλλου είδους παρεμβάσεις, έγκαιρες κι ολιστικές, οι οποίες να εισφέρουν λύσεις. Το πλέον διαπιστώσιμο στις μέρες μας, επιστημονικά και στην πράξη, είναι ότι η αυστηροποίηση δεν οδηγεί σε πρόληψη και σε αποτροπή του εγκλήματος και της υποτροπής του,²⁸⁸ ενώ η έντονη ποινικοποίηση της καθημερινής ζωής προσβάλλει τον ίδιο τον πολίτη,²⁸⁹ περιορίζοντας άμετρα και άσκοπα τις ελευθερίες και τα δικαιώματά του και υποβαθμίζει το κύρος του Ποινικού Δικαίου, το οποίο στους στόχους του δεν είναι μόνο ποινο-κεντρικό και τιμωρητικό, αλλά και ανθρωπιστικό, παρηγορητικό, αποκαταστατικό και πρόσφορο για κοινωνική ειρήνευση, συμφιλίωση, διαχείριση όχι μόνο της ζημίας/βλάβης αλλά και της διατάραξης στα έννομα αγαθά, της επίλυσης της διαφοράς για το παρόν και το μέλλον, της εξατομικευμένης μεταχείρισης της προσωπικότητας του δράστη, όχι μόνο με επιβολή ποινών, αλλά και μέτρων ασφαλείας, προνοίας και θεραπείας, με την παροχή ευκαιρίας στο θύμα για συμμετοχή στο Σ.Α.Π.Δ., στην απονομή δικαίου, να αισθανθεί εκτίμηση και αποκατάσταση, να βιώσει την επανόρθωση του δράστη, παράγοντες που επιφέρουν ασφάλεια, εγγύηση, ανάκτηση της ποιότητας ζωής του, αμβλύνουν τον φόβο του εγκλήματος και της θυματοποίησής του, το αίσθημα της ανασφάλειας και το ψυχικό τραύμα από το αίσθημα εκδικητικότητας και εσχατολογικής προσέγγισης της κοινωνικής πραγματικότητας, που εν τέλει κανένα όφελος δεν προσφέρουν στην κοινωνία και στις ανάγκες των πολιτών.

²⁸⁸ Τσιρίδης, Π. (2023). "Η αυστηροποίηση δεν οδηγεί σε αποτροπή". Άρθρο στην εφημερίδα: *"Η Καθημερινή"*, της 10ης-12-2023.

²⁸⁹ Κουράκης, Ν. (2002). "Η έντονη ποινικοποίηση προσβάλλει τον πολίτη". Άρθρο στην εφημερίδα: *"Η Ελευθεροτυπία"*, της 5ης-10-2002.

Τούτο φαίνεται να έχει γίνει αντιληπτό όπως αναδεικνύεται μέσα από την επιστημονική έρευνα και πρέπει προεχόντως να απασχολεί το Σ.Α.Π.Δ. και την Αντεγκληματική Πολιτική που χαράσσεται και υλοποιείται με ευθύνη της Πολιτείας, η οποία πρέπει να επενδύσει σε τέτοιες πρακτικές και θεσμούς, να εμπιστευτεί περισσότερο τους φορείς επίσημου κοινωνικού ελέγχου, τους λειτουργούς του Σ.Α.Π.Δ., τους επιστήμονες και ειδικούς του πεδίου, τους Εγκληματολόγους που έχουν σφαιρική άποψη και η θέση τους ως πραγματογνωμόνων θα επέφερε σημαντικά οφέλη εάν είχε δοκιμαστεί στην πράξη, όπως σε άλλες έννομες τάξεις του ευρωπαϊκού και του αγγλοσαξονικού ποινικού συστήματος. Πρέπει δε να εμπιστευθεί και τους δικαστικούς λειτουργούς αφού προηγουμένως τους εκπαιδεύσει, διότι η διαφορετική αντιμετώπιση μεταξύ τους που πηγάζει από έλλειψη κατάρτισης και αντίληψης επί των θεσμών της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης και δη της διαδικασίας διαμεσολάβησης/συνδιαλλαγής και η προσφυγή στην «εύκολη» και «ασφαλή» λύση της τιμωρητικότητας, οδηγεί σε άστοχες, επισφαλείς και αντιφατικές κρίσεις που δε δίνουν πρόσφορες λύσεις, όταν περιορίζεται στη μονομερή κρίση περί της ενοχής ή της αθωότητας του δράστη για την πράξη του, ενώ η βλάβη για το θύμα είναι εξίσου σημαντική. Οι κοινωνικές ανάγκες, όμως, οι παράγοντες εγκληματογένεσης, η έξαρση της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας, η αύξηση της παραβατικότητας ανηλίκων και ιδίως η ποιοτική αναβάθμισή τους δεικνύουν ότι το πρόβλημα εγκληματικότητας σε βάθος χρόνου δεν αντιμετωπίζονται μόνο με αυστηροποίηση και τιμωρητικότητα, αλλά και με πρόληψη, συναινετικές λύσεις, συμφιλίωση, διαπαιδαγώγηση, εκπαίδευση, επανένταξη, επανόρθωση, αποκατάσταση, ικανοποίηση των θυμάτων και εν τέλει και του κοινού περί δικαίου αισθήματος, που τόσο μας απασχολεί, αλλά δε «θεραπεύεται» ποτέ μόνο με τις αυστηρές ποινές στο πεδίο αυτό.

Μέτρα για τη βέλτιστη λειτουργία των θεσμών της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης²⁹⁰

1. Θεμελιώδεις αρχές και προϋποθέσεις λειτουργίας

- Ιδεολογική στροφή από την «τιμωρητικότητα» στην «επανόρθωση/αποκατάσταση» για τους εμπλεκόμενους, πρόσωπα και φορείς, στο Σ.Α.Π.Δ., στις περιπτώσεις μικρομεσαίας βαρύτητας εγκληματικότητας όπου μπορεί να εφαρμοστεί η ποινική διαμεσολάβηση/συνδιαλλαγή με καλύτερα αποτελέσματα, με διατήρηση του τιμωρητικού συστήματος για τις βαρύτερες μορφές εγκληματικότητας, αλλά και με δυνατότητα παράλληλης/ταυτόχρονης επιβολής όρων παρακολούθησης προγραμμάτων συμβουλευτικών και θεραπευτικών, πέραν της ποινικής κύρωσης.
- Διαφύλαξη εγγυήσεων και δικαιωμάτων των δραστών και αναβάθμιση του ρόλου και της συμμετοχής των θυμάτων στη λειτουργία των αποκαταστατικών θεσμών στο ΣΑΠΔ.
- Υλοποίηση των θεσμών της ποινικής διαμεσολάβησης/συνδιαλλαγής, με δημιουργία κατάλληλων και εξειδικευμένων υποδομών και προγραμμάτων συμβουλευτικών/θεραπευτικών, επαρκή στελέχωση, παροχή βοηθητικών εργαλείων οδηγίων/εγχειριδίων, υιοθέτηση πρωτοκόλλων για την εφαρμογή της διαδικασίας, καθώς και θέσπιση κώδικα δεοντολογίας για τη διεπιστημονική συνεργασία των επαγγελματιών του πεδίου.

2. Ενημέρωση προς την οικογένεια, τη σχολική κοινότητα, την κοινωνία

- Ενημέρωση της κοινωνίας για τα πλεονεκτήματα και οφέλη των αποκαταστατικών θεσμών ποινικής δικαιοσύνης (διαμεσολάβησης/συνδιαλλαγής), ήδη από το περιβάλλον της οικογένειας και της σχολικής κοινότητας, καθώς και εντός των τοπικών κοινωνιών.
- Εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη διαδικασία, τις δυνατότητες και τις ευεργετικές συνέπειες της εφαρμογής της διαμεσολάβησης στις περιπτώσεις παραβατικότητας και θυματοποίησης των ανηλίκων εντός της σχολικής κοινότητας.

3. Εκπαίδευση λειτουργών και επαγγελματιών του πεδίου στο ΣΑΠΔ

- Ευαισθητοποίηση και στήριξη εκπαιδευτικών διαδικασιών σε όλους τους λειτουργούς και επαγγελματίες στο Σ.Α.Π.Δ. για τους θεσμούς της διαμεσολάβησης/συνδιαλλαγής, τη διαδικασία και τα οφέλη από την εφαρμογή τους (δικαστές, ανακριτές, εισαγγελείς, αστυνομικοί, δικηγόροι, επιμελητές ανηλίκων και κοινωνικής αρωγής κλπ.).²⁹¹
- Ενημέρωση των δικαστικών και διωκτικών αρχών που υπηρετούν στο Σ.Α.Π.Δ. για αντίστοιχες καλές επανορθωτικές πρακτικές και τη σχετική νομοθεσία σε διεθνές και σε

²⁹⁰ Βλ. σχετ. “Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πρώτη Πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα” (2003), ό.π., Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.): Προτάσεις, Αθήνα, 2003, Μπαμπασίδης, Κ. (Υπευθ. έρευν.). (2021). Προσεγγίσεις και προτάσεις για αποτελεσματική παρέμβαση και αλλαγή στάσης ανδρών-δραστών ενδοοικογενειακής βίας. Μελέτη-έρευνα. Κ.Ε.Θ.Ι..Δεκέμβριος 2021.Αθήνα, Τσιγκανου, Ι. (2021). Κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα, Τελική Έκθεση Αποτελεσμάτων ΕΚΚΕ/ ΚΕΘΙ, ό.π..

²⁹¹ βλ. σχετ. Γ.Γ.Ι.&Α.Δ.: 4^η Ετήσια Έκθεση για τη Βία κατά Γυναικών, Αθήνα, Νοέμβριος 2023, ό.π..

ευρωπαϊκό επίπεδο και ενθάρρυνση της μεταξύ τους συνεργασίας και συμμετοχής σε ευρωπαϊκά προγράμματα για ανταλλαγή εμπειριών και καλών πρακτικών.

➤ Εκπαίδευση και κατάρτιση δικαστικών, ανακριτικών και εισαγγελικών λειτουργών σχετικά με την Αποκαταστατική Δικαιοσύνη και τους θεσμούς της, εστιάζοντας στο αναμορφωτικό μέτρο της συνδιαλλαγής και τον θεσμό της ποινικής διαμεσολάβησης, καθώς και σε θέματα που αφορούν τον τρόπο αντιμετώπισης των ανήλικων παραβατών και θυμάτων βίας- Θέσπιση ειδικών δικαστικών τμημάτων ολιστικής διαχείρισης υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας και οικογενειακών διαφορών (αστικών και ποινικών υποθέσεων) με στελέχωση διεπιστημονική.

➤ Ενίσχυση του διαμεσολαβητικού ρόλου του εισαγγελέα, καθώς και της διεπιστημονικής πλαισίωσής του και ανάδειξη της δυνατότητας της αποχής του άρθρου 46 Ν. ΚΠΔ από την άσκηση ποινικής δίωξης, τόσο για τα εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας, όσο και για την παραβατικότητα των ανηλίκων δραστών. Διεύρυνση της δυνατότητας αποχής από την τυπική ποινική διαδικασία, ενίσχυση του ρόλου και της πρωτοβουλίας του ιδίως προς την κατεύθυνση της επιβολής αναμορφωτικών μέτρων και τη συνδιαλλαγή ή της δρομολόγησης εναλλακτικών διαδικασιών απονομής ποινικής δικαιοσύνης για την εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών όπου είναι πρόσφορο κι εφικτό.

➤ Εκπαίδευση και κατάρτιση αστυνομικών και δημιουργία ειδικών υπηρεσιών εντός των αστυνομικών τμημάτων που ασχολούνται με υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας και παραβατικότητας ανηλίκων, στελέχωση της αστυνομίας με εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό για την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων και την αντιμετώπιση των καταγγελιών ενδοοικογενειακής βίας στο πνεύμα της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, ώστε να δίνεται η δυνατότητα άμεσης και αποτελεσματικής παρέμβασης στις κοινωνικές συγκρούσεις και να μην οδηγείται η υπόθεση στη δικαστική ποινική οδό εξ αρχής.

➤ Συνεχής και εξειδικευμένη κατάρτιση των Επιμελητών Ανηλίκων ως διαμεσολαβητών, με άμεση και επαρκή στελέχωση των Υ.Ε.Α.

➤ Εκπαίδευση δικηγόρων στην αντιμετώπιση υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας και παραβατικότητας ανηλίκων, όσον αφορά την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων και των θεσμών διαμεσολάβησης και συνδιαλλαγής στο πνεύμα της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, ώστε να δίνεται η δυνατότητα άμεσης και αποτελεσματικής παρέμβασης στις κοινωνικές συγκρούσεις, χωρίς να τις πυροδοτούν, για να επιλύονται οι διαφορές έγκαιρα σε πρώιμο στάδιο και να μη χρειάζεται να φτάσουν στα δικαστικά ακροατήρια. Στελέχωση των Δικηγοριών Συλλόγων με ειδικό τμήμα εμπειρογνομόνων δικηγόρων.

➤ Εκπαίδευση ανεξάρτητων διαμεσολαβητών σε υποθέσεις ποινικής κι αστικής φύσης.

➤ Καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης ανάμεσα στους αρμόδιους φορείς και άρση στερεοτυπικών προσλήψεων και προκαταλήψεων για τον ρόλο, τη λειτουργία και την προσφορά ενός εκάστου, καθώς και άρση των στερεοτυπικών

προσλήψεων των ίδιων των επαγγελματιών που αρμοδίως ασχολούνται με το φαινόμενο μέσα από συνεχή ενημέρωση και επανεκπαίδευση.²⁹²

4. Διεπιστημονική προσέγγιση, δικτύωση και συνεργασία

- Συστηματική παρουσία ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία και εγκληματολόγων σε υπηρεσίες και φορείς του Σ.Α.Π.Δ..
- Ενίσχυση κοινωνικών και ιατρικών υπηρεσιών ευρύτερου δημοσίου τομέα, καθώς και στον χώρο των υπηρεσιών των δικαστηρίων για την επιστημονική πλαισίωση των λειτουργών και των επαγγελματιών των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου για τους θεσμούς αυτούς.
- Δημιουργία εξειδικευμένων και εξατομικευμένων θεραπευτικών και συμβουλευτικών προγραμμάτων βάσει του Ν.3500/2006 με ανάλογη πλήρη στελέχωση και υποδομές.²⁹³
- Διασύνδεση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων με σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την εκπαίδευση των μαθητών, των γονέων και των εκπαιδευτικών και για τη διάδοση του θεσμού της σχολικής διαμεσολάβησης, με τη συνδρομή και εκπαιδευμένων δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών στο πεδίο.
- Διεπιστημονική συνεργασία των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων, καθώς και των δικαστικών και διωκτικών αρχών, αλλά και των δικηγόρων που αναλαμβάνουν υποθέσεις παραβατικότητας ανηλίκων, με εξειδικευμένους επιστήμονες κοινωνικών και ιατρικών επιστημών, εμπειρογνώμονες και με αρμόδιες υπηρεσίες/φορείς.

5. Υποδομές και προσωπικό

- Περισσότερες δομές που παρέχουν συμβουλευτική και στήριξη στους γονείς και εν γένει εντός της οικογένειας για τη διαχείριση, πρόληψη και έγκαιρη αντιμετώπιση οικογενειακών προβλημάτων και βίας μεταξύ συζύγων, γονέων-τέκνων, συγγενών κλπ..
- Εξασφάλιση της οικονομικής και λειτουργικής βιωσιμότητας των κοινωνικών, ψυχιατρικών, θεραπευτικών δομών και δομών φιλοξενίας για νέους, θύματα, ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, με στελέχωση προσωπικού και ανάπτυξη ειδικών προγραμμάτων.

6. Οργάνωση

- Οργάνωση και υποστήριξη από μια κεντρική κρατική αρχή που θα επιβλέπει το έργο επιμέρους υπηρεσιών και προγραμμάτων και θα συντονίζει τη δικτύωσή τους.
- Ενεργοποίηση αρμοδιοτήτων εναλλακτικών θεσμών επίλυσης διαφορών διαμεσολάβησης/συνδιαλλαγής στα Τοπικά Συμβούλια των Ο.Τ.Α., στα σχολεία και σε φορείς τοπικών κοινωνιών. Δικτύωση με Μ.Κ.Ο. ή άλλους κοινωνικοποιητικούς φορείς, ώστε να προλαμβάνουν την εξέλιξη των συγκρούσεων και να λειτουργούν

²⁹² Τσίγκανου, Ι. (2021). Κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα Προτάσεις, ό.π..

²⁹³ Μπαμπασιδής, Κ. (Υπευθ. έρευν.). (2021), ό.π., Κ.Ε.Θ.Ι. Δεκέμβριος 2021.Αθήνα.

διαμεσολαβητικά με στόχο την άμεση, δίκαιη και αποτελεσματική αποκατάσταση των σχέσεων των μερών. Δημιουργία τμημάτων διαμεσολάβησης σε δήμους αστυνομία, υπηρεσίες, ώστε να επιλύονται οι διαφορές με καλές αποκαταστατικές πρακτικές.

➤ Ο θεσμός της σχολικής διαμεσολάβησης είναι απαραίτητο να οργανωθεί στα σχολεία με ευαισθητοποίηση και βιωματική εκπαίδευση εκπαιδευτικών, γονέων και μαθητών.

➤ Δημιουργία Παρατηρητηρίου με τη συμμετοχή εκπροσώπων όλων των κρίσιμων αρμοδίων φορέων και υπηρεσιών στο Σ.Α.Π.Δ..

➤ Δημιουργία Ινστιτούτου Αντεγκληματικής Πολιτικής, υπό την ομπρέλα του οποίου, χωρίς κομματικές ή άλλες ταυτότητες, θα στεγάζονται επιστημονικές απόψεις και μέλη της πολιτικής και κοινωνικής ζωής, σε τοπικό και σε εθνικό επίπεδο, με κοινό στόχο την έρευνα, τον διάλογο και την αντιμετώπιση με μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα μέτρα της εγκληματικότητας που συνδέεται με την ποιότητα ζωής του πολίτη, την ασφάλεια και τις ελευθερίες του, αλλά και της βαρύτερης μορφής, τροφοδοτώντας το νομοθετικό έργο με προτάσεις, παρακολουθώντας την αποτελεσματικότητα εφαρμογής των θεσμών και προτείνοντας μέτρα πρόληψης, λειτουργίας και οργάνωσης των φορέων του Σ.Α.Π.Δ., καθώς και την ανταλλαγή πληροφοριών και τεχνογνωσίας διαχείρισης της βίας και του εγκλήματος, αλλά και παρεμβάσεις ανατροφοδότησης και μεταρρυθμίσεων.

7. Κρατική ευθύνη και εποπτεία

➤ Παρακολούθηση υποθέσεων ποινικής διαμεσολάβησης από αρμόδιο τμήμα του Υπουργείου Δικαιοσύνης και στατιστική καταγραφή τους, εξειδικευμένη, διαρκής, εμπλουτισμένη ανά έτος και περιοχή/δικαστήριο/εισαγγελία. Υποχρέωση της Πολιτείας για πληροφόρηση επί της εφαρμογής των θεσμών ιδίως από αστυνομικές, εισαγγελικές, δικαστικές αρχές, καθώς παρατηρείται παράλειψη τήρησης και διαθεσιμότητας τέτοιων στατιστικών, η εποπτεία και αξιολόγηση των οποίων πρέπει να γίνεται σε μόνιμη βάση.

➤ Παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής των αναμορφωτικών μέτρων, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα πληροφόρησης των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου για την εξέλιξη των δραστών, την υποτροπή τους, την ασφάλεια των θυμάτων και να αξιολογείται εγκαίρως η αξία των επανορθωτικών διαδικασιών και θεσμών κι οι παρεμβάσεις των Επιμελητών Ανηλίκων ήδη από το στάδιο της πρόληψης.

➤ Διαρκής κριτική αποτίμηση και παρακολούθηση των αποτελεσμάτων των αποκαταστατικών προγραμμάτων και θεσμών, που έχουν ήδη τεθεί σε εφαρμογή. Επίσπευση δημιουργίας όσων έχουν εξαγγελθεί και δεν έχουν υλοποιηθεί ακόμη.

➤ Παρακολούθηση, αξιολόγηση και αναπροσαρμογή των νομοθετικών ρυθμίσεων σε ποινικές υποθέσεις. Βελτίωση ποιότητας του νομοθετικού έργου, προετοιμασία και όχι προχειρότητα και σπουδή στη νομοθέτηση. Τακτική εποπτεία, παρέμβαση και διόρθωση αστοχιών και ρυθμίσεων που δεν ανταποκρίθηκαν αποτελεσματικά στην πράξη.

Επίλογος

Ο Μ.Φουκώ στο έργο του *“Για τη λαϊκή δικαιοσύνη και τα δικαστήρια”* υποστήριξε ότι «η κοινωνία (“μάζες”) θα βρει τον τρόπο να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτών που έχουν βλάψει ατομικά ή συλλογικά, θα ανακαλύψει μεθόδους ανταπόδοσης που θα κυμαίνονται από την τιμωρία έως την αναμόρφωση χωρίς να καταφεύγει στη μορφή του δικαστηρίου που πρέπει να αποφεύγεται...».²⁹⁴ Είναι καθήκον της Πολιτείας και της κοινωνίας των πολιτών να μεριμνήσει, ώστε πέρα από τους παραβάτες να αναγνωριστούν και τα θύματα των εγκλημάτων ως υποκείμενα δικαίου, με δικαιώματα και μέλλον, παρά τις εγγενείς δυσχέρειες από την εφαρμογή του Ποινικού Δικαίου, που χρήζει διαρκούς επανεξέτασης όταν δε δίδονται οι προσήκουσες απαντήσεις με σθένος και γνώση στα προβλήματα που απασχολούν την κοινωνία. Οι πολιτικές που αναπτύχθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες ανέδειξαν μία νέα «κουλτούρα ελέγχου» (Garland) βασισμένη στην αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας. Με πρόσχημα ότι εξέφραζαν τις ανάγκες και απαιτήσεις των πολιτών νομιμοποιήθηκαν ανταποδοτικές τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής. Διαπιστώνεται έτσι μία έντονη τιμωρητικότητα τόσο στις κοινωνικές στάσεις, όσο και στο θεσμικό πλαίσιο αναφορικά με την αντιμετώπιση του εγκλήματος. Ο φόβος για τις ζημιογόνες συνέπειες σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο κατέστησε την τιμωρία αναπόφευκτη. Όσο πιο σκληρή η επιβαλλόμενη ποινή, τόσο πιο αποτελεσματική, ικανοποιώντας το “περί δικαίου αίσθημα” του κοινού. Ωστόσο, η υπερ-ποινικοποίηση συμπεριφορών ανέκαθεν αντί να επιλύει, εντείνει το πρόβλημα, διότι αυξάνει το κοινωνικό άγχος για το «έγκλημα» και τους «εγκληματίες», ενώ παράλληλα προκαλεί ανεξέλεγκτο υπερπληθυσμό των φυλακών. Σε μια κοινωνία που υφίσταται ισχυρούς κλυδωνισμούς είναι ανάγκη η εγκληματικότητα να αντιμετωπίζεται αποτελεσματικά και να τιμωρείται αυστηρά, αλλά αναλογικά²⁹⁵ και παράλληλα για ορισμένες μορφές της να ενισχυθούν εναλλακτικοί τρόποι έκτισης ποινής και διαδικασίες Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, με σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως η αποκατάσταση της βλάβης για το θύμα και την κοινότητα και η αποτροπή της υποτροπής και η επανένταξη του δράστη. Κεντρικός πλέον είναι ο ρόλος των θυμάτων στο Σ.Α.Π.Δ., που μετατρέπεται σε «κινητήρια δύναμη των ποινικών πολιτικών» (Landreville).

Η Αντεγκληματική Πολιτική φαίνεται να διαμορφώνεται μέσα από τη διαδικασία των άμεσων απαντήσεων των πολιτικών προς το θύμα, το εν δυνάμει θύμα και το κοινό.²⁹⁶ Ενόψει της εξασθένισης του κοινωνικού χαρακτήρα του κράτους, η αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων μετατίθεται πλέον στο πεδίο των ποινικών

²⁹⁴ Κουράκης, Ν.(2006α). *Το πρόβλημα της ποινικής καταστολής στο έργο του Μ.Φουκώ*, σελ.23, υποσημ.91,63.

²⁹⁵ Ζαραφωνίτου, Χ. (2023ζ). *Θα πρέπει οι ποινές να είναι ανάλογες της βαρύτητας των εγκλημάτων*. Συνέντευξη στην “Athens Voice”, στον Βασίλη Βενιζέλο, την 11-7-2023. Στον ιστότοπο: www.athensvoice.gr/epikairoita/politiki-oikonomia.

²⁹⁶ Βλάχου, Β. (2000), ό.π., σελ.215επ., 219, 233.

κυρώσεων και στην ενεργοποίηση πολιτικών κατασταλτικού χαρακτήρα, προβαλλομένων ως “άμεσων απαντήσεων” στο “κοινωνικό αίτημα” για περισσότερη ασφάλεια. Σε αυτόν τον φαύλο κύκλο καίριος είναι ο ρόλος των Μ.Μ.Ε που αποτελούν την κύρια πηγή πληροφόρησης της “κοινής γνώμης” σχετικά με τις διαστάσεις της εγκληματικότητας. Ωστόσο, ο καίριος παράγοντας, που φαίνεται να απουσιάζει από τη διαδικασία αυτή, είναι η επιστημονική άποψη, την οποία επιτελεί η επιστήμη της Εγκληματολογίας.²⁹⁷ Ενόψει του ότι απαιτείται η προώθηση ορθολογικής, οργανωμένης, ψύχραιμης και αποτελεσματικής Αντεγκληματικής Πολιτικής έναντι των παραγόντων εγκληματογένεσης και στην κατεύθυνση αυτή μπορεί βάσιμα να συμβάλει η εγκληματολογική έρευνα, αποτελεί μεγάλη πρόκληση για τους σύγχρονους Εγκληματολόγους να προτείνουν συγκεκριμένες λύσεις για το εγκληματικό φαινόμενο ιδίως της βίας στις μέρες μας.²⁹⁸

Η τιμωρητικότητα διαφαίνεται ως η πλέον εύκολη και οικονομική λύση για την Πολιτεία, για τους σκοπούς της Αντεγκληματικής Πολιτικής, όμως στην πραγματικότητα μακροπρόθεσμα δεν επιβεβαιώνεται η επιτυχία της, αλλά αντιθέτως οδηγεί σε ένα φαύλο κύκλο και εν τέλει ούτε τον δράστη συμμορφώνει και αποτρέπει ούτε συνδράμει στην επανένταξή του ούτε τα θύματα αποκαθιστά και ικανοποιεί, αλλά εξιτάρει τα αντεκδικητικά αισθήματα, καλλιεργεί τη δικαίωση της αυτοδικίας και “καταστροφής” του δράστη, δεν αντιμετωπίζει το πρόβλημα και τους παράγοντες γένεσης του εγκλήματος, προκαλεί εντέλει πολύ μεγαλύτερο κόστος στο κράτος, επιβαρύνοντας το σωφρονιστικό σύστημα και προκαλώντας στιγματισμό και περιθωριοποίηση των δραστών και των οικογενειών τους, αντί της επανένταξης στην κοινωνία διαβίωσής τους, επιφορτίζει τη ροή εντός του δικαστικού συστήματος και τον φόρτο και την κωλυσιεργία των υποθέσεων αντί της επιτάχυνσης της ποινικής διαδικασίας, το οποίο μεταφράζεται σε μάταιη ανάλωση χρόνου, δικαστικής ενέργειας, δαπάνης των διαδίκων, οπότε πλήττεται η εύρυθμη λειτουργία και το κύρος της Ποινικής Δικαιοσύνης. Η εργαλειοποίηση του ουσιαστικού (κυρίως) Ποινικού Δικαίου για την άσκηση εντυπωσιακής και “ασφαλοφανούς” προς την κοινή γνώμη Αντεγκληματικής Πολιτικής δεν είναι η πλέον σώφρων λύση για την αντιμετώπιση του εγκλήματος ούτε προληπτικά ούτε κατασταλτικά. Και τούτο το πόρισμα δεν έχει ανατραπεί από τις επιστημονικές έρευνες, αλλά ούτε και από τις στάσεις και αντιλήψεις των κοινωνιών έχουν επιβεβαιωθεί οι στόχοι μιας τέτοιας πολιτικής.²⁹⁹ Στο τιμωρητικό πρότυπο υπάρχει ένας πόλεμος δράστη-θύματος που δεν οδηγεί πουθενά. Οι συνέπειες και μετά τη δίκη είναι ολέθριες και επώδυνες. Δε λύνει το πρόβλημα ενώ δημιουργεί και άλλα. Ο δράστης δε βοηθείται στο

²⁹⁷ Ζαραφωνίτου, Χ. (2008α), *Κοινωνικές αντιλήψεις για την ποινική δικαιοσύνη και τιμωρητικότητα*, ό.π., σελ.1215επ..

²⁹⁸ Κουράκης, Ν.(2006β). *Ο μετέωρος ρόλος του εγκληματολόγου στη χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής*, του ιδίου, (2009β). *Το μέλλον της εγκληματικότητας και η Εγκληματολογία του μέλλοντος*. Εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο με θέμα: «*Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η Εγκληματολογία*», στην Αθήνα, στις 5-7/6/2008 προς τιμήν του Καθηγητή Ι.Φαρσεδάκη.

²⁹⁹ Χλούπης, Γ. (2023), ό.π., σελ.803-810.

να αποκτήσει συναίσθηση ευθύνης και να αναγνωρίσει την ενοχή του απέναντι στο θύμα, το οποίο νιώθει παραγκωνισμένο. Το μεγάλο πλεονέκτημα της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης είναι η άμεση συμμετοχή των πρωταγωνιστών του «δράματος», θύματος και δράστη, καθώς και των οικείων τους. Το θύμα δίνει μεγαλύτερη σημασία στην έκφραση συγγνώμης από την οικονομική αποκατάσταση και δε νοείται η διαδικασία χωρίς τη συμμετοχή του. Συνήθως, η τιμωρία αναιρεί τα θετικά στοιχεία της επανόρθωσης, η οποία συνιστά και επιφυλάσσει μια πληρέστερη απάντηση σε σχέση με το πρότυπο της τιμωρίας της ποινής. Στόχος της είναι να φθάσουμε στο σημείο να μην αισθάνεται χαμένος ο ένας από τους δύο και να επέλθει αποκατάσταση της (διαταραχθείσας) κοινωνικής ειρήνης και της τρωθείσας εμπιστοσύνης του θύματος για την ασφαλή και ειρηνική διαβίωση μέσα στην κοινωνία. Ο στόχος, αν και δύσκολος δεν είναι ανέφικτος. Η επανόρθωση πρέπει να συνυπάρχει με άλλα εναλλακτικά μέτρα και ιδίως την αλλαγή συμπεριφοράς, με τις ενδεδειγμένες επιστημονικές μεθόδους. Οι ειδικοί επιστήμονες μπορούν να βοηθήσουν ουσιαστικά και πρόσφορα προς αυτήν την κατεύθυνση.

Ωστόσο, αναδεικνύεται από εμπειρικά δεδομένα, ότι μέχρι σήμερα η εφαρμογή των αποκαταστατικών θεσμών δεν είναι η προσδοκώμενη. Κοινή παραδοχή είναι ότι δεν αρκούν οι νομοθετικές προβλέψεις, αλλά η Πολιτεία οφείλει να μεριμνά για την ορθή εφαρμογή τους στην πράξη. Τα μέτρα Αντεγκληματικής Πολιτικής θα μπορούσαν να είναι ακόμα πιο αποτελεσματικά, εάν λαμβάνονταν ουσιαστικά υπόψη οι ανάγκες της κοινωνίας μας, καθώς και οι προτάσεις επαγγελματιών με πρακτική ενασχόληση στο πεδίο. Σήμερα προβάλλει πιο επιτακτική από ποτέ η ανάγκη εξισορρόπησης των αναγκών των θυμάτων, των δραστών και της κοινωνίας μας, μέσα από ένα έγκυρο επιστημονικό λόγο. Έτσι, δεν πρέπει η Πολιτεία και οι επιστήμονες κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της Αντεγκληματικής Πολιτικής να προσπερνούν αβασάνιστα το θεμελιώδες μάθημα του Manouvrier αναφορικά με τις προϋποθέσεις-προκλήσεις για το πέραςμα στην πράξη: **1)** την ηθική προϋπόθεση (συγκράτηση από την ηθική απαξία της πράξης), **2)** την ποινική προϋπόθεση (συγκράτηση από τον φόβο της ποινής στον νόμο), **3)** την υλική προϋπόθεση (συγκράτηση από τις δυσχέρειες που υπάρχουν για την τέλεση) και **4)** τη συναισθηματική προϋπόθεση (συγκράτηση από το άλγος και το κακό που προξενεί στο θύμα).³⁰⁰ Κλείνοντας, ας κρατήσουμε στον λογισμό μας τη σοφή και προφητική ρήση του Braithwaite “....Υπάρχει ακόμη πολύς δρόμος πριν αποδείξουμε ποιο από τα χρώματα της **Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης** εμπλουτίζει πραγματικά τη **Δικαιοσύνη**. Έχουμε ακόμα να ταξιδέψουμε μακρύτερα για να ανακαλύψουμε εάν αυτά τα χρώματα μπορούν να συνδυαστούν για να σχηματίσουν το φωτεινό λευκό **φως** που θα μας βγάλει έξω από το *Guantanamo* και τις πολιτικές αποκλεισμού αυτού του κόσμου....».

³⁰⁰ Manouvrier, L. (1892). “Questions prealables dans l’ etude des criminels et des honnetes gens”. Στο: *Archives d’ Anthropologie Criminelle*, σελ.557επ., Φαρσεδάκης, Ι. (1990), ό.π., σελ.201, 297-322.

❖ Βιβλιογραφία:

I. Ελληνόγλωσση:

Αλεξιάδης, Σ. (1996). “Η συνδιαλλαγή θύματος-δράστη”. Στο: Αρτινοπούλου, Β.-Μαγγανά, Α. (1996) *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.195-204.

Αλεξιάδης, Σ. (1989/2004/2011). *Εγκληματολογία, Γ’-Δ’- Ε’ έκδ.*, Εκδ.Σάκκουλας.

Αλεξιάδης, Σ. (2005). *Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής, Δ’ έκδ.*. Θεσσαλονίκη-Αθήνα: Σάκκουλας.

Αλεξιάδης, Σ. (2007). “Η Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: μια άλλη αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου”. Στο: Καϊάφα, Μ. (Επιμ.). *Τιμητικός τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη*, τ.Π. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.991-1017.

Αλεξιάδης, Σ. (2008). “Η Εγκληματολογία από το χθες στο αύριο”. Στο: Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (Διευθ. Έκδ.), & Χαλκιά, Α. (Βοηθός). (2011). *Η Εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Με την ευκαιρία της 30^{ης} επετείου της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας (1978-2009)*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Αντ.Σάκκουλας, σελ.1169-1184.

Αλεξιάδης, Σ. (2013). “Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: τα υπέρ και τα κατά”. Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*. Α.Π.Θ.. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.15-28.

Αλοσκόφης, Ο, Βιδάλη, Σ., Κόρος, Δ., Κουλούρης, Ν., Μαυρομάτη, Α., & Σπυρέα, Σ. (2017). *Ποινικές κυρώσεις και δικονομικά μέτρα που εφαρμόζονται στην κοινότητα, Οι εναλλακτικές επιλογές στη στέρηση της ελευθερίας, Η έρευνα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Φυλακών και η ελληνική συμβολή*.

Αμωναχάκη, Ι. (2011). “Ο θεσμός της συνδιαλλαγής στην ποινική διαδικασία”. Στο: Θάνου, Θ. (Επιμ.). *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία*. Αθήνα, σελ.175.

Αναγνωστόπουλος, Η. (2024). “Ποινική Δικαιοσύνη και κοινό περί δικαίου αίσθημα”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2/2024, σελ.111-115.

Ανδρουλάκης, Ν. (1991), *Ποινικόν Δίκαιον*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλα.

Ανδρουλάκης, Ν., Σημείωση και σχολιασμός στην απόφαση ΟλΑΠ /1975, ΝοΒ 1975.799 και ΠοινΧρ ΚΕ’(1975).422, του ίδιου, “Η διάρκεια της εσχάτης προδοσίας”. Στο: *Ποινικά Χρονικά ΚΕ’(1975)*, σελ.521.

Ανίτση, Ε. (2020) . “Σχέση ποινής και τιμωρίας: διερεύνηση στάσεων αποφυλακισθέντων”. Στο: *Εγκληματολογία*, 2018, σελ.134-146.

Ανίτση, Ε. (2022). “Τα εγκλήματα βίας κατά των προσώπων υπό το πρίσμα της σύνθεσης ατομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων”. Στο: Δεμερτζής, Ν., & Χαραλαμπί, Ν. (Επιμ.). *Πρακτικά 8^{ου} Τακτικού Συνεδρίου Ελληνικής Κοινωνιολογικής Εταιρείας. Κοινωνίες και Κοινωνιολογίες στον 21^ο αιώνα*. Αθήνα, 13-15/10/2022.

Ανίτση, Ε. (2021). “Τα εγκλήματα βίας κατά των προσώπων μέσα από μια συνθετική προοπτική”. Στο: *Εγκληματολογία*. τ. 8, σελ.134-146.

Αρτινοπούλου, Β. (2006) *Ενδοοικογενειακή κακοποίηση γυναικών*. Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη.

Αρτινοπούλου, Β. (2009). “Οι γκρίζες ζώνες της αποκαταστατικής δικαιοσύνης.”. Στο: *The art of crime*, τ.12. και στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.). (2011). *Τιμητικός τόμος για Καθηγητή Ι.Φαρσεδάκη: Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας*, σελ.755-774.

Αρτινοπούλου Β. (2010). *Επανορθωτική Δικαιοσύνη. Η πρόκληση σύγχρονων δικαιοσύνης συστημάτων*. Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη.

Αρτινοπούλου, Β. (2011). “Σχολική διαμεσολάβηση και αποκαταστατική δικαιοσύνη”. Στο: Θάνος, Θ. (Επιμ.). (2011). *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία*. Αθήνα: Πεδίο, σελ.39-47.

Αρτινοπούλου, Β. (2013). “Οι αξίες της αποκαταστατικής δικαιοσύνης”. Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*. Α.Π.Θ.. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.29-39.

Αρτινοπούλου, Β. (2016). “Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: μια άλλη οπτική”. Στο: Αρτινοπούλου, Β. , Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ. , Θεμελή, Ο., Κουλούρης, Ν., & Παπανικολάου, Γ. (Επιμ.). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”*. Ελληνική Εταιρεία Μελέτης Εγκλήματος και Κοινωνικού Ελέγχου, σελ.723-740.

Αρτινοπούλου, Β., & Μαγγανάς, Α.(1996). *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Αρτινοπούλου, Β., & Μιχαήλ, Η. (2016). “Η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2012/29/ΕΕ και η επανορθωτική δικαιοσύνη: Ένα βήμα μπροστά για την προστασία των θυμάτων εγκληματικότητας.”. Στο: Γασπαρινάτου.

Μ. (Επιμ.). (2016). *‘Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Α’ τ., σελ.551-582.

Βλάχου Β. (2000). “Το θυματολογικό κίνημα: Διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη”. Στο: Αρτινοπούλου, Β. (Επιμ.). *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση. Τετράδια Εγκληματολογίας 2*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.213-260.

Βλάχου, Β. (2005). *Η Αντιμετώπιση της Σωματικής Βίας κατά των Γυναικών από το Σύστημα Απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης*, Αθήνα: Έλλην.

Βλάχου, Β. (2008). *Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βλάχου, Β. (2011). “Ενδοοικογενειακή βία: Μεθοδολογικά, αξιακά και θεσμικά ζητήματα στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας”. Στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.) (2011). *Τιμητικός τόμος για Ι.Φαρσεδάκη: Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας*, σελ.727-732.

Βλάχου, Β. (2016). “Η κρίση ως ευκαιρία ανάδειξης του εγκληματικού φαινομένου: ο ρόλος του θύματος, τα αδιέξοδα και οι προκλήσεις”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ.(επιμ.) (2016). *‘Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Α’ τ.. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.272-284.

Βλάχου, Β. (2022). *Ποινική Δικαιοσύνη και Θύμα. Από τις παρυφές της προϊστορίας έως τον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βλάχου, Β. (2023). “Εγκλημα και απονομή δικαιοσύνης: Η προσέγγιση της Κλασικής Σχολής ως ορόσημο για τον 18ο αιώνα και ο απόηχός της σήμερα”. Στο: *‘Εγκλημα & τιμωρία-Συμπεράσματα. Ενημερωτικό δελτίο Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας*, τ.12, 3^{ος}/2023, σελ.86-89.

Βουγιούκας, Κ. Ν. (2000). “Προς μια θυματολογική πολιτική στην Ευρώπη”. Στο: Κουράκης, Ν. (Επιμ.), & Κουλούρης, Ν.Κ. (2000). *Αντεγκληματική πολιτική II. Ποινικά*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.67-75.

Γάκη, Ε. (2024). *Συγκριτικός πίνακας Ν.3500/2006 (πριν και μετά την τροποποίησή του με τον Ν. 5090/2024*, δημ. τη 10-4-2024 στον ιστότοπο www.antimolia.gr.

Γιαννόπουλος, Α. (2007). “Ο Δικαστής Ανηλίκων και η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων”. Στο: Μπακάλη, Β. (Επιμ.). (2007). *Ανήλικοι & Παραβατικότητα. Πρακτικά 1^{ου} του Φοιτητικού Συνεδρίου Εγκληματολογίας. Τμήμα Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών-Εργαστήριο Ποινικών & Εγκληματολογικών Ερευνών*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.549-560.

Γιαννούλης, Γ. (2024). *Οι θεωρίες ποινής και οι σχέσεις τους με τις εγκληματολογικές θεωρίες*: Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Γασπαρινάτου, Μ. (2020). *Νεανική παραβατικότητα & Αντεγκληματική Πολιτική. Πρότυπα μεταχείρισης και κοινωνικός έλεγχος. Συγκριτική ανάλυση δεδομένων Υ.Ε.Α. Αντιμετώπιση από το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (2023). *4^η Ετήσια Έκθεση για τη Βία κατά Γυναικών*. Αθήνα, Νοέμβριος 2023.

Γιοβάνογλου, Σ. (2006). “Η ενσωμάτωση της αποκαταστατικής δικαιοσύνης στα διεθνή κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής για τους ανηλίκους”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη*, 11/2006, σελ.1310-1322.

Γιοβάνογλου, Σ. (2007). “Συνδιαλλαγή ανηλίκου δράστη-θύματος: ένα ανεκμετάλλευτο μέτρο αποκαταστατικής δικαιοσύνης στο ποινικό δίκαιο ανηλίκων”. Στο: Γεωργούλας, Σ. (Επιμ.). (2007). *Η εγκληματολογία στην Ελλάδα σήμερα. Τιμητικός τόμος για τον Σ.Αλεξιάδη*. ΚΨΜ, Αθήνα, σελ.407-417.

Γιοβάνογλου, Σ. (2008). “Μέτρα αποκαταστατικής δικαιοσύνης στο ποινικό δίκαιο ανηλίκων”. Στο: *Ποινικά Χρονικά ΝΗ’*.2008, σελ. 21-31.

Γιοβάνογλου, Σ. (2009). “Η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής γενετήσιας κακοποίησης του παιδιού με συνεδρίες οικογενειακών ομάδων”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη & Εγκληματολογία*, τ.2/2009, σελ.75-83.

Γιοβάνογλου, Σ. (Επιμ.). (2010). “Ο ανήλικος ως θύμα-Ο ανήλικος ως δράστης και κρατούμενος”. Στο: *Πρακτικά Ημερίδας, Πρόγραμμα «Επαφή»*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.191-192.

Γιοβάνογλου, Σ. (2011). “Ο εισαγγελέας ως διαμεσολαβητής στα πλημμελήματα ενδοοικογενειακής βίας και η αλλοίωση μιας αποκαταστατικής διαδικασίας”. Στο: Χαλκιά, Α.(επιμ.) (2011). *Τιμητικός τόμος για Ι.Φαρσεδάκη, τ.ΙΙ. Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.1029-1041.

Γιοβάνογλου, Σ. (2013). “Η ανάδυση της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης ως εναλλακτικής απάντησης στο έγκλημα την εποχή της ύστερης νεωτερικότητας”. Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνιδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*. Α.Π.Θ.. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.51-57.

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (1984). *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας. Μέρος Α'.* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Gavrielides, T. (2013). “Πόσο σταθερά είναι τα θεωρητικά θεμέλια της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης;”. Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνιδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική. Α.Π.Θ.* Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.41-49.

Gavrielides, T. (2016). “Ανάλυση κόστους-ωφέλειας της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης: Νέοι ορίζοντες για τις ποινικές επιστήμες και τις φυλακές”. Στο: Γασπαρινάτου.Μ. (Επιμ.). (2016). *Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη. Α'τ.* , σελ.600-613.

Γκρόζος, Σ. (2007). “Ο Ν.3500/2006 για την ενδοοικογενειακή βία”, Εισήγηση στο Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Δικαστικών Λειτουργών με θέμα: «Ποινικό Δίκαιο σήμερα: Μέσο προστασίας ή μέσο ελευθερίας», στην Κομοτηνή στις 21-23/11/2007. Στο: Μηλιώνη, Φ.-Α. (2008). *Ενδοοικογενειακή βία: Προοπτικές μετά τον Ν.3500/2006*”. *Πρακτικά επιμορφωτικής ημερίδας.* Αθήνα: Αντ.Σάκκουλας, σελ.157επ..

Δαλακούρας, Θ. (2014). “Η αποχή από την ποινική δίωξη ως εναλλακτική μορφή περάτωσης της ποινικής διαδικασίας. Ενδосуστηματική νομιμοποίηση και δικαιοπολιτική αναγκαιότητα διεύρυνσης του πεδίου εφαρμογής της”. Στο: *Ποινικά Χρονικά 2014*, σελ.321επ..

Δαλακούρας, Θ. (2023). “Δογματική θεμελίωση και συστηματική ένταξη των εναλλακτικών διαδικασιών στην ελληνική ποινική δίκη. Οι στρατηγικές επιλογές του Έλληνα νομοθέτη στον νέο ΚΠΔ”. Στο: *Ποινικά Χρονικά*, τ.7, 2023, σελ.490-498.

Δασκαλάκης, Η., κ.ά. (1983). *Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα.* ΕΚΚΕ. Αθήνα.

Delmas-Marty, M. (2002). *Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής. Η ποικιλομορφία των αντεγκληματικών πολιτικών* (Μτφρ. Ζαραφωνίτου, Χ.). *Βιβλιοθήκη Εγκληματολογίας.* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δημόπουλος, Χ., & Κοσμάτος, Κ. (2017). *Δίκαιο ανηλίκων. Θεωρία & πράξη.* 3^η έκδ., Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δημητράτος, Ν. (1993). “Αντεγκληματική πολιτική και συμβολικό ποινικό δίκαιο”. Στο: *ΝοΒ 1993*, σελ.1045επ..

Δημητράτος, Ν. (2016). “Ποινή και εναλλακτικοί τρόποι έκτισής της. Μια κριτική επισκόπηση”. Στο: *Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη.* Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλα, σελ.2249-2259.

Δουκάκου, Μ., Κουμουνδούρου, Χ., & Πολιτίδη, Σ. (2018). «Μία συστημική παρέμβαση για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας στην ποινική διαμεσολάβηση». Στο: *Μετά-λογος, Εξαμηνιαίο περιοδικό της Συστημικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος*, 33, 1-8.

Ζαγούρα, Π., Κουράκης, Ν., & Σπινέλλη, Κ. (2011). “Προτάσεις για την εφαρμογή της αναμορφωμένης ποινικής νομοθεσίας των ανηλίκων”. Στο: Ζαγούρα, Π. (Επιμ.). *Διεπιστημονικότητα, διεισδυτικότητα και κοινωνική ένταξη του νεαρού παραβάτη.* Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.612.

Ζαγούρα, Π. (2012). “Ο Εγκληματολόγος, Επιμελητής Ανηλίκων”. Στο: Ζαραφωνίτου, Χ. (Διευθ.έκδ.) (Επιμ.). (2012). *Το επάγγελμα του εγκληματολόγου σήμερα.* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου, Χ. (1996). “Πόλη και φόβος του εγκλήματος: παραγοντικές εμπειρικές προσεγγίσεις και τοπικές πολιτικές πρόληψης”. Στο: Κουράκης, Ν. (Επιμ.). (1996). *Μνήμη Ι: Ι. Δασκαλόπουλου, Κ. Σταμάτη, Χ. Μπάκα, τ.Γ'.* Αθήνα: Α.Σάκκουλας, σελ.801-818.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2002). *Ο φόβος του εγκλήματος. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας. Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης*, 3. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας,, σελ.71-79.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2003). *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2004α) “Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: Ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας»”. Στο: *Ποινικός λόγος*, τ.4. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλα, σελ.2049-2059.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2004β) “Ναρκωτικά: Η ποινική-θεραπευτική αντιμετώπιση ενός κοινωνικού προβλήματος”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη 2004*, σελ.1164επ..

Ζαραφωνίτου, Χ. (Επιστ. Υπεύθ.). (2004γ). *Ανασφάλεια, φόβος του εγκλήματος και στάσεις των κατοίκων της Αθήνας για το εγκληματικό φαινόμενο.* Στο πλαίσιο του ΠΜΣ του Παντείου Πανεπιστημίου: «Η σύγχρονη εγκληματικότητα και η αντιμετώπισή της».

Ζαραφωνίτου, Χ. (2006). “Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας». Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2006, σελ.1031-1039.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2008α) “Κοινωνικές αντιλήψεις για την ποινική δικαιοσύνη και τιμωρητικότητα”. Στο: *Ποινικές Επιστήμες, Θεωρία και Πράξη. Προσφορά τιμής στην Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη.* Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.1215-1230.

- Ζαραφονίτου, Χ.**(2008β) *Τιμωρητικότητα: σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*. Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2011α). “Τιμωρητικότητα: Ανασφάλεια και κοσμοθεωρία.”. Στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.). (2011). *Τιμητικός τόμος για τον Ι.Φαρσεδάκη: Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας, τ.ΙΙ*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.1823-1836.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2011β). "Από την ανταποδοτική στην αποκαταστατική δικαιοσύνη: τιμωρητικότητα ή άμβλυνση των συγκρούσεων;". Στο: Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (Διευθ. έκδ.). (2011). *Η Εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Επετειακό Συνέδριο για τα 30 χρόνια της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.115-129.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (Διευθ.Έκδ.). (2012). *Το επάγγελμα του Εγκληματολόγου σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2016). “Βίαιη εγκληματικότητα και φόβος του εγκλήματος σε εποχές «κρίσης»”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ.(Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν. Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.34-44.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2018), στο: Ανδρουλάκης, Ν., Μαργαρίτης, Λ., & Φαρσεδάκης, Ι. (Επιμ.). *Λεξικό Νομικής Ορολογίας. Ποινικό & Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.629επ..
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2020). “Φάκελος-Αντεγκληματική πολιτική”. Στο: *Έγκλημα και τιμωρία, Ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας*, Φεβρουάριος 2020, τ.6, σελ.8-9.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2022). “Ο φόβος του εγκλήματος”. Στο: Πάγκαλος, Π., & Αλιφραγκής, Στ. (Επιμ.). *Υπερβαίνοντας τον φόβο. Μια συλλογή κειμένων που βασίστηκε στο CityLab 2019_ΦΟΒΟΣ-ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ-ΤΕΧΝΗ*, το οποίο έγινε στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών, στις 26-9-2019. CityLab και Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, Αθήνα, 4^{ος} 2022, σελ.220-235.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2004δ/2023α). *Εμπειρική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2023β). *Ο φόβος του εγκλήματος-Ανάλεκτα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2023γ). Αίσθημα ασφάλειας του πολίτη και ποιότητα ζωής”, Εισήγηση-παρουσίαση στην Ημερίδα της Πανελλήνιας Ένωσης Αστυνομικών Υπαλλήλων (ΠΟΑΣΥ) με θέμα: «Ασφαλής πρωτεύουσα, οδηγός για ασφαλή Ελλάδα», στις 20-7-2023, στην Αθήνα.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2023δ). “Ο φόβος του εγκλήματος”. Στο: *Έγκλημα & τιμωρία. Ενημερωτικό δελτίο Ε.Ε.Ε., τ.12*, Μάρτιος 2023, σελ.9-18.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2023ε). “Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής. Πορίσματα κοινής έρευνας του ΠΜΣ Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών”. Στο: *Έγκλημα & τιμωρία. Ενημερωτικό δελτίο της Ε.Ε.Ε, τ.12*, Μάρτιος 2023, σελ.19-30, και στο: *Ποινικός Λόγος*, 2008, σελ.1007-1015.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2023στ). “Ο φόβος του εγκλήματος ως πεδίο έρευνας κι αντεγκληματικής πολιτικής”. Στο: *Έγκλημα & τιμωρία. Ενημερωτικό δελτίο Ε.Ε.Ε., τ.12*, Μάρτιος 2023, σελ.4-8.
- Ζαραφονίτου, Χ.** (2023ζ). *Θα πρέπει οι ποινές να είναι ανάλογες της βαρύτητας των εγκλημάτων*. Συνέντευξη στην AthensVoice με θέμα για τον εκσυγχρονισμό του σωφρονιστικού συστήματος, στον Β. Βενιζέλο, στις 11-7-2023, στον ιστότοπο: www.athensvoice.gr/epikairotita/politiki-oikonomia .
- Ζαραφονίτου, Χ., & Ανίτση, Ε.** (2023). “Από την τιμωρία στην τιμωρητικότητα-Σκοπιμότητα και λειτουργία της ποινής”. Στο: *Έγκλημα & τιμωρία. Ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, τ.12*, Μάρτιος 2023, σελ.73-83.
- Ζαραφονίτου, Χ., & Κουράκης, Ν.** (2008). “Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής”. Στο: *Ποινικός Λόγος*, 5.
- Ζαραφονίτου, Χ., & Κουράκης, Ν.** (2009). *(Α)ασφάλεια, Τιμωρητικότητα και Αντεγκληματική πολιτική*. Εργαστήριο Ποινικών & Εγκληματολογικών Ερευνών, Τμήμα Νομικής, ΕΚΠΑ. 18. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας.
- Ζαραφονίτου, Χ., & Μαντόγλου, Α.** (2000). “Η κοινωνική αναπαράσταση του εγκλήματος και του εγκληματία”. Στο: Κουράκης, Ν. (Επιμ.), Κουλούρης, Ν., & Συνεργ.. (2000). *Αντεγκληματική Πολιτική ΙΙ*, σελ.77-121.
- Ζημιανίτης, Λ.** (2011). *Ποινική Δικαιοσύνη 2011*, σελ.1212επ.
- Θεμελή, Ο.** (2014). *Τα παιδιά καταθέτει*. Αθήνα:Τόπος.
- Ιωάννου, Π.** (2023). “Το Ποινικό Δίκαιο Ανηλίκων και η κατ’ άρθρο 46 ΝΠΔ αποχή από την ποινική δίωξη”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη 7/2023*, σελ.840-844.

Θεοδωρακάκης, Ν. (2016). “Το plea bargaining ως εργαλείο ταχύτητας και αποτελεσματικότητας στην ελληνική έννομη τάξη: Προς αναζήτηση εφικτής και λειτουργικής πρότασης μέσω συγκριτικής νομικής επισκόπησης”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *‘Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Α΄τ., σελ.640-665.

Καραγιαννίδης, Χ. (2009). *Πρότυπα προληπτικής αντεγκληματικής πολιτικής-Η συμμετοχική αντεγκληματική πολιτική*. Διδακτορική διατριβή, εκπονηθείσα στη Σχολή ΝΟΠΕ/Τμήμα Νομικής/Τομέας Ποινικών & Εγκληματολογικών Σπουδών Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, διαθέσιμη από: Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.

Καραγκουνίδης, Π. (2000). “Η αποζημίωση των θυμάτων του εγκλήματος από το κράτος”. Στο : Δασκαλάκης, Η. (Επιμ.). (2000). *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα. Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλίας Δασκαλάκη*. Αθήνα: ΕΚΚΕ, σελ.185-192.

Καραμύσογλου, Α. (2013). “Πρακτικά ζητήματα κατά την εφαρμογή του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης”. Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.) (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, σελ.139-154.

Καραμύσογλου, Α. (2021). *Ο κομβικός ρόλος του Εισαγγελέα στην εμπέδωση των νέων δικονομικών θεσμών της αποχής από την ποινική δίωξη, της ποινικής διαταγής και της ποινικής διαπραγμάτευσης, στη διαδικτυακή επιστημονική εκδήλωση της Ένωσης Εισαγγελέων Ελλάδας και του Δ.Π.Θ. με θέμα: «Η αξονική θέση του Εισαγγελέα στο νέο ΚΠΔ»*, στις 22-1- 2021.

Καρανίκος, Α., Κελεσλή, Μ., & Παπαδοπούλου, Ε. (2013). “Ποινική διαμεσολάβηση και ειδικό συμβουλευτικό-θεραπευτικό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της ενδο-οικογενειακής βίας (Ν.3500/2006, άρθρο 11 παρ.2): εμπειρίες, προβληματισμοί και προτάσεις από την εφαρμογή του προγράμματος στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης Θεσσαλονίκης”. Στο: Πιτσελά, Α. & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.) (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, σελ.165-176.

Καρκατσούλης, Π. (1990/2023). *Η νομοθέτηση ως επιστήμη. Προλεγόμενα σε μια συστημική θεωρία της νομοθέτησης, Μονογραφία, 7*. Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Θ. & Δ.Τσάτσου.

Καρύδης, Β. (2011). “Αποκαταστατική δικαιοσύνη και η εμπειρία των λαϊκών δικαστηρίων στις ελεύθερες περιοχές της κατοχικής Ελλάδας”. Στο: *Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ιακ. Φαρσεδάκη, τ.ΙΙ*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.1179-1197.

Κογιαννάκη, Ε., & Γαλανού, Χ. (2011). “Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων”. Στο: *Συνήγορος, 84*, σελ.38-40.

Κονιδάρη, Α. (2015) *Αποκαταστατική δικαιοσύνη και έγκλημα στην Ελλάδα: οι στάσεις των Ελλήνων δικαστικών λειτουργών*. Διδακτορική διατριβή, διαθέσιμη στον ιστότοπο: <http://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/35868>

Κονιδάρη, Α. (2016). “Αποτελέσματα έρευνας για τις στάσεις των Ελλήνων δικαστικών λειτουργών απέναντι στην αποκαταστατική δικαιοσύνη”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *‘Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Α΄τ., σελ.616-637.

Κοντοπούλου, Ε. (2016). “Ο ποινικός στιγματισμός του ανηλίκου και η επίδρασή του στη δευτερογενή παρέκκλιση”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *‘Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.2082-2109.

Κοντοπούλου, Ε. (2023). “Η εμπειρική διερεύνηση του φόβου του εγκλήματος και της ανασφάλειας στο πλαίσιο των ερευνητικών προγραμμάτων «BeSecure-FeelSecure» και «Urbancrime: Spatial aspects of crime and insecurity in the era of economic crisis:trends,dimensions and correlations-Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί”. Στο: *‘Εγκλημα & τιμωρία-Συμπεράσματα.Ενημερωτικό δελτίο Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, τ.12, Μάρτιος 2023*, σελ.49-65.

Κορμηκιάρη, Δ. (1994). “Κατά παρέκκλιση διαδικασία και εναλλακτική μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών”. Στο: Κουράκης, Ν. (Επιμ.). (1994). *Αντεγκληματική πολιτική*. Αθήνα: Αντ.Σάκκουλας, σελ.295επ..

Κοσμάτος, Κ. (2014). “Ειδικές διατάξεις για ανηλίκους”. Στο: Χαραλαμπίδης, Α. (Επιμ.).(2014). *Ποινικός Κώδικας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σε.976.

Κοσμάτος, Κ. (2017). “ Η συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης”. Στο: Δημόπουλος, Χ., & Κοσμάτος, Κ. (2017). *Δίκαιο Ανηλίκων. Θεωρία και πράξη. 3^η έκδ.* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κουράκης, Ν. (1986). *Ποινικό Δίκαιο και ουτοπία. Ανακοίνωση στο 6^ο Διεθνές Ανθρωπιστικό Συμπόσιο, 1984, Πρακτικά Συμποσίου. “Η αποκλιμάκωση της ποινικής καταστολής, Όροι και όρια”*. Στο: *Τιμητικός Τόμος «Μνήμη Χωραφά, Γάφου, Γαρδίκας»*, τ.Β΄, σελ.153επ.

Κουράκης, Ν. (1991α). “Το δικαίωμα του πολίτη στην ασφάλειά του”. Στο: Κουράκης, Ν. (1991). *Εγκληματολογικοί ορίζοντες, τ.Α΄*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, Β΄ έκδ., σελ.159-169.

Κουράκης, Ν. (1991β/2006). “Περί βίας. Μορφές, έννοια, διακρίσεις και έκταση της σύγχρονης βίας”. Στο: Κουράκης, Ν. (1991). *Εγκληματολογικοί ορίζοντες, τ.Β΄*. Αθήνα-κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.21-36.

- Κουράκης, Ν.** (1991γ). “Το πρόβλημα της ποινικής καταστολής στο έργο του Μισέλ Φουκώ”. Στο: του ιδίου, (1991). *Εγκληματολογικοί ορίζοντες, Α΄. Θεωρία και πρακτική της ποινικής καταστολής*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.141-160.
- Κουράκης, Ν.** (2002). “Η έντονη ποινικοποίηση προσβάλλει τον πολίτη”. Στο: “*Η Ελευθεροτυπία*”, της 5-10-2002.
- Κουράκης, Ν.** (1997/2005α) *Ποινική Καταστολή*. Εκδ.Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Κουράκης, Ν.** (2005β). “Ποινικές διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες-Ένα κρίσιμο πρόβλημα της αντεγκληματικής πολιτικής”. Στο: *Εγκληματολογικοί ορίζοντες, τ.Α΄*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας.
- Κουράκης, Ν.** (2006α). *Το πρόβλημα της ποινικής καταστολής στο έργο του Μ.Φουκώ*.
- Κουράκης, Ν.** (2006β). *Ο μετέωρος ρόλος του εγκληματολόγου στη χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής*.
- Κουράκης, Ν.** (2006γ). *Το θεσμικό πλαίσιο του Δικαίου Ανηλίκων στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*.
- Κουράκης, Ν.** (2008). *Θεωρία της ποινής. Μια εισαγωγή*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Κουράκης, Ν.** (2009α). *Εμφυλη εγκληματικότητα. Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση του φύλου, Β΄*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας.
- Κουράκης, Ν.** (2009β). *Το μέλλον της εγκληματικότητας και η Εγκληματολογία του μέλλοντος*. Εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο με θέμα «*Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η Εγκληματολογία*», που έλαβε χώρα στην Αθήνα, στις 5-7/6/2008, προς τιμήν του Καθηγητή Ιάκωβου Φαρσεδάκη.
- Κουράκης, Ν.** (2011α). *Εγκληματολογικοί ορίζοντες, Α΄: Θεωρία και πρακτική της ποινικής καταστολής*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας.
- Κουράκης, Ν.** (2011β). “Μορφές σχολικής βίας και δυνατότητες αντιμετώπισής της”. Στο: Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (Διευθ.έκδ.), & Χαλκιά, Α. (Βοηθός). (2011). *Η Εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Με την ευκαιρία της 30^{ης} επετείου της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας (1978-2009)*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.77-93.
- Κουράκης, Ν.** (2011γ). “Διαμεσολάβηση, συνδιαλλαγή και εξώδικη επίλυση ποινικών διενέξεων”. Στο: Θάνου, Θ. (Επιμ.). *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία*. Αθήνα, σελ.142.
- Κουράκης, Ν.** (2004/2012). *Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων. Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση. Β΄*, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας,.
- Κουράκης, Ν.** (2021). *Η αυστηροποίηση της ποινής δεν μπορεί να είναι πανάκεια...*, Συνέντευξη/Ερευνα στο: Περιοδικό “Δικαστικό Ρεπορτάζ”, τεύχος Ιουλίου του 2021, σελ.12-15.
- Κουράκης, Ν.** (2023). “Δυνατότητες μείωσης του φόβου του εγκλήματος”. Στο: *Έγκλημα & τιμωρία. Ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, τ.12, Μάρτιος 2023*, σελ.30-34.
- Κωνσταντίνου, Ζ.** (2016). “Παραβατικότητα ανηλίκων, ποινική δικαιοσύνη ανηλίκων και κρίση-Συνδιαλλαγή”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ.(Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*, σελ.1863-1882.
- Λάζος, Γ.** (1999). “Η κοινωνιολογική προσέγγιση των δικαστικών αποφάσεων”. Στο: *ΠοινΑνη 1999*, σελ.1277.
- Λαμπροπούλου, Ε.** (1994). *Ο κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Λαμπροπούλου, Ε.** (1997). *Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λαμπροπούλου, Ε.** (2012). *Η Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης*. Αθήνα: Σιδερής.
- Landreville, P.** (2005). “Από την κοινωνική ένταξη στη διαχείριση των κινδύνων; Οι πολιτικές και οι πρακτικές στο κεφάλαιο των ποινών.” (Μτφρ. Μαγγανά,Α.). Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη*, 12/2005, σελ.1461-1468.
- Λίβος, Ν.** (2007). “Σκέψεις για την ποινική αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας”. Στο: Μηλιώνη, Φ.-Α. (2008). *Πρακτικά επιμορφωτική ημερίδας στις 28-6-2007, με τίτλο “Ενδοοικογενειακή βία :Προοπτικές μετά τον Ν.3500/2006*. Αθήνα: Αντ.Ν. Σάκκουλας, σελ.177επ..
- Μαγγανάς, Α.** (1999). *Θέματα εγκληματολογικά και Ποινικού Δικαίου*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Μαγγανάς, Α.** (2000). “Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης κοινωνικής ειρήνης”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη* 5/2000, σελ.553-561.
- Μαγγανάς, Α.** (2004). *Το εγκληματικό φαινόμενο στην πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Μαγγανάς Α.** (2006). “Εναλλακτικές μορφές απονομής της ποινικής δικαιοσύνης”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη*, 3/2006, σελ.298-304.

Μαγγανάς, Α. (2007). *Ιδιαίτερα ζητήματα Ποινικού Δικαίου και Ποινικής Δικονομίας: Οι εναλλακτικές μορφές απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Μαγγανάς, Α. (2010). “Κοινωνικές υπηρεσίες για ανήλικους : ένας αποτελεσματικός τρόπος πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας”. Μελέτη στο: *Ποινικό Δίκαιο & Εγκληματολογία*, 1/2010, σελ.12-17.

Μαλλούχου, Α. (2016). “Η συνδιαλλαγή σε ένα επανορθωτικό πλαίσιο μεταχείρισης των ανήλικων παραβατών και ο ρόλος του επιμελητή ανήλικων ως διαμεσολαβητή: στάσεις και αντιλήψεις Επιμελητών Ανήλικων του Νομού Αττικής ”. Στο: Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ο., Κουλούρης, Ν., & Παπανικολάου, Γ. (Επιμ.). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”*. Ελληνική Εταιρεία Μελέτης Εγκλήματος και Κοινωνικού Ελέγχου, σελ.746-762.

Μαλλούχου, Α. (2022). *Επανορθωτική δικαιοσύνη και εμπειρική αξιολόγηση της συνδιαλλαγής κατά τη μεταχείριση των ανήλικων παραβατών στην Ελλάδα*. Διδακτορική διατριβή, εκπονηθείσα στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου/ Σχολή Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών/Τμήμα Κοινωνικής & Εκπαιδευτικής Πολιτικής διαθέσιμη από: Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.

Μαμάη, Α. (2018). “Η ποινική διαμεσολάβηση στην ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών : ενδυνάμωση του θύματος ή δευτερογενής θυματοποίηση”. Στο: Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ο., Κουλούρης, Ν., & Παπανικολάου, Γ. (Επιμ.). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”*. Ελληνική Εταιρεία Μελέτης Εγκλήματος και Κοινωνικού Ελέγχου, σελ.545επ...

Μανιάκη, Ε. (2022). “Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών ως προς την επαφή τους με τον ανήλικο παθόντα και παραβάτη”. Στο: *Περιοδικό Εγκληματολογία*, 2021, σελ.128. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Μανωλεδάκης, Ι. (1986). “Αντιφάσεις και αμφιταλαντεύσεις στη νομοθετική μας πολιτική της ποινικής καταστολής”. Στο: *Διάλογος με τον (ποινικό) νομοθέτη*, Σειρά “Ποινικά”, 47. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας.

Μανωλεδάκης, Ι. (2004). *Δημοκρατία-Ελευθερία-Ασφάλεια. Το τρίπτυχο της ιδανικής Πολιτείας*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Μαυρομάτη-Λαγάνη, Α. (2021). ”Πολιτικές αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας: Συγκριτική μελέτη στην Ελλάδα και σε χώρες τη Ε.Ε.”. Στο: Βαϊού, Ν., Πετράκη, Γ., & Στρατηγάκη, Μ. (2021). *Εμφυλη βία-Βία κατά των γυναικών*, σελ.121-133.

Μικρός, Μ. (2013). “Ο θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής στην Ελλάδα, όπως έχει διαμορφωθεί σήμερα στο άρθρο 308B του ΚΠΔ”. Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μια νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, σελ.177-185.

Μίχα, Ε. (2016). “Ζητήματα αποκατάστασης για τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων: Το διεθνές νομικό πλαίσιο και οι υποχρεώσεις εφαρμογής της Ελλάδας”. Στο: Γασπαρινάτου, Μ.(Επιμ.). (2016). *Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.1585-1614.

Μιχαήλ, Η. (2018). “Ενδυναμώνοντας την Επανορθωτική Δικαιοσύνη: διεθνείς τάσεις και σύγχρονες προκλήσεις”. Στο: Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ο., Κουλούρης, Ν., & Παπανικολάου, Γ. (Επιμ.). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”*. Ελληνική Εταιρεία Μελέτης Εγκλήματος και Κοινωνικού, σελ.766επ., διαθέσιμο και στον ιστότοπο <https://eemeke.org/423179026/441409592>

Μοσχοπούλου, Π. (2018). “Εγκληματολογία Ειρηνοποιός”. Στο: Σπινέλλη/Κουράκης/Κρανιδιώτη (Επιμ.). (2018). *Εγκληματολογικό Λεξικό*, σελ.368.

Μουστερακάκης, Θ. (2013). “Ν.3500/2005: Ειδικά συμβουλευτικά/θεραπευτικά προγράμματα στο πλαίσιο του άρθρου 11 περί ποινικής διαμεσολάβησης : εφαρμογή – προοπτικές”. Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις. Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, σελ.155-163.

Μουχίμογλου, Δ. (2016). *Η εφαρμογή των αναμορφωτικών μέτρων στην πράξη στα πλαίσια της αποκαταστατικής δικαιοσύνης*. Εταιρεία Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών για τη Δημοκρατία και τις Ελευθερίες.

Μπαμπασιδής, Κ. (Υπευθ. έρευν.). (2021). *Προσεγγίσεις και προτάσεις για αποτελεσματική παρέμβαση και αλλαγή στάσης ανδρών-δραστών ενδοοικογενειακής βίας*. Μελέτη-έρευνα. Κ.Ε.Θ.Ι. Δεκέμβριος 2021.Αθήνα.

Μπρακουμάτσος, Π. (2007). *Ο Ν.3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας*. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη 2007*, σελ.1460.

Μπρακουμάτσος, Π. (2009). “Ο ρόλος του Εισαγγελέα στη διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης του Ν.3500/2006”. Στο: *Νομικά Χρονικά*, τ.53/2009. Ε.ΝΟ.Β.Ε.. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, διαθέσιμο στον ιστότοπο: www.nomikaxronika.gr.

- Νικολόπουλος, Γ.** (2003). “Επικρίσεις και αντιστάσεις γύρω από την έννοια της επικινδυνότητας: από το θετικιστικό παράδειγμα στις θεωρίες της διακινδύνευσης”. Στο: Μαγγανάς, Α. (Εκδ.Επιμ.). (2003). *Τιμητικός τόμος για την Α.Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου. τ.Β’*. Αθήνα:Νομική Βιβλιοθήκη-Bruyland, σελ.951-960.
- Νικολόπουλος, Γ.** (2007). “Πέρα από το κράτος: Όψεις και αντινομίες του ευρωπαϊκού κοινωνικού ελέγχου”. Στο: *Τιμητικός τόμος Ι.Μανωλεδάκη*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.1129-1144.
- Ντούνης, Α.** (2021). “Ευρωπαϊκές πολιτικές για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας.”. Στο: Βαΐου, Ν., Πετράκη, Γ., & Στρατηγάκη, Μ.(2021). *Έμφυλη βία-Βία κατά των γυναικών*. Αθήνα:Αλεξάνδρεια, σελ.107-118.
- Ορφανός, Σ.** (2023). *Ποινική διαπραγμάτευση -Plea bargaining: Ο δικονομικός θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Παναγιωτάκη, Μ.** (2016). “Σχολική βία και εκφοβισμός: Ο ρόλος της ενσυναίσθησης”. Στο: Γασπαρινάτου, Μ.(Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.2006-2019.
- Πανάγος, Κ.** (2012). “Ο ρόλος των επιμελητών ανηλίκων στη συνδιαλλαγή ανηλίκου δράστη και θύματος. Σκέψεις για το πρόσωπο του διαμεσολαβητή”. Στο: *Νέοι, έγκλημα και κοινωνία*, 6, σελ.44-78.
- Πανάγος, Κ.** (2016). “Συνδιαλλαγή ανηλίκου δράστη και θύματος. Το ελληνικό νομικό πλαίσιο υπό το πρίσμα της αποκαταστατικής θεωρίας”. Στο: Γασπαρινάτου, Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης, Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.666επ.
- Πανάγος, Κ.** (2017). “Συνδιαλλαγή δράστη και θύματος στο Ποινικό Δίκαιο των ανηλίκων: Η αναγκαιότητα ενός διαδικαστικού πλαισίου”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη 8-9/2017*, σελ.723-737.
- Πανάγος, Κ.** (2018). *Το ελληνικό νομικό πλαίσιο σχετικά με τα δικαιώματα και την αρωγή των θυμάτων αξιόποινων πράξεων: Προκλήσεις και προοπτικές για την ικανοποιητική εφαρμογή της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ στο πλαίσιο του Προγράμματος “Support VoC”*. ΕΚΚΑ & Κέντρο Μέριμνας Οικογένειας & Παιδιού, 30-4-2018.
- Πανάγος, Κ.** (2020α). “Η θεραπευτική δικαιοσύνη ως πρότυπο αντεγκληματικής πολιτικής-Θεωρητικό πλαίσιο και προοπτικές για το ελληνικό ποινικό σύστημα”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη*, 3-4, σελ.289-304.
- Πανάγος, Κ.** (2020β). “Τα συστατικά στοιχεία της συνεκτικής και ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής: Μια ολιστική θεώρηση με βάση τη Σύσταση R (96) 8 της Επιτροπής Υπουργών του Σ.Ε.”. Στο: *Έγκλημα & τιμωρία, Ενημερωτικό δελτίο της Ε.Ε.Ε.*, Φεβρουάριος 2020, τ.6, σελ.10-22.
- Πανάγος, Κ.** (2021). “Η ποινική διαμεσολάβηση σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας”. Στο: Βαΐου, Ν., Πετράκη, Γ., & Στρατηγάκη, Μ. (2021). *Έμφυλη βία-Βία κατά των γυναικών*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σελ.65-76.
- Πανάγος, Κ.** (2023). *Πρότυπα και γενικές αρχές του Ποινικού Δικαίου Ανηλίκων: Κατευθύνσεις για τη συνδιαλλαγή δράστη και θύματος*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας.
- Πανούσης, Γ.** (2004).“Ανασφάλεια-Το «σκιάχτρο» της παγκοσμιοποίησης”. Στο: *ΠοινΑνη 2004*, σελ.1153-1165.
- Πανούσης, Γ.** (2007). Στατιστική ή Εκ-Στατική Εγκληματικότητα;, προδημοσίευση μελέτης. Στο: *Ποινικές Επιστήμες - Θεωρία και πράξη. Προσφορά τιμής στην Α.Ψαρούδα-Μπενάκη*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ.1338-1356, και στο: *Ποινική Δικαιοσύνη 8-9/2007*, σελ.1010-1018.
- Πανούσης, Γ.** (2023). “Ο φόβος ως στοιχείο του σύγχρονου πολιτισμού;“ Πρόλογος. Στο: Ζαραφονίτου, Χ. (2023β), *Ο φόβος του εγκλήματος-Ανάλεκτα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Παπαγεωργίου, Γ.** (2007). “Η εξέλιξη του Δικαίου Ανηλίκων”. Στο: Μπακάλη, Β. (Επιμ.). (2007) *.Ανήλικοι & Παραβατικότητα. Πρακτικά 1^{ου} Φοιτητικού Συνεδρίου Εγκληματολογίας. Τμήμα Νομικής ΕΚΠΑ Αθηνών-Εργαστήριο Ποινικών & Εγκληματολογικών Ερευνών*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.469-510.
- Παπαδημητρίου, Χ.** *Ποινική ευθύνη των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για πράξεις και παραλείψεις στο χώρο του σχολείου και σε σχολικές εκδηλώσεις: Το περιεχόμενο των υποχρεώσεων των καθηγητών στο ισχύον νομικό πλαίσιο. Η ευθύνη των καθηγητών από παράβαση υποχρεώσεων σε πράξεις κακοποίησης σε βάρος μαθητών (Ν.3500/2006)*. Διδακτορική Διατριβή, εκπονηθείσα στο Τμήμα Νομικής/Τομέας Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών, Σχολής Ν.Ο.Π.Ε. του Α.Π.Θ., διαθέσιμη από: Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών..
- Παπαθεοδώρου, Θ.** (1990). *Η έννοια της τιμωρίας. Συνέντευξη του Μ.Foucault. Σύγχρονα Νομικά Μελετήματα*, 21.
- Παπαθεοδώρου, Θ.** (2007). “Η ποινικοποίηση της ενδοοικογενειακής βίας. Συγκριτική επισκόπηση.” Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη 2007*, σελ.78επ..
- Παπαμιχαήλ, Στ.** (2011). “Οι συνέπειες της έκθεσης των παιδιών στην ενδοοικογενειακή βία: Σύγχρονοι προβληματισμοί και τάσεις στην εγκληματολογική έρευνα και την αντεγκληματική πολιτική”. Στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.). (2011). *Τιμητικός τόμος για Ι.Φαρσεδάκη: Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας. τ.Ι*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.461-470.

Παύλου, Σ. (2009). “Η σύγχρονη ελληνική ποινική νομοθεσία και η διαφαινόμενη σταδιακή μεταβολή του ρόλου του εισαγγελέα”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη 2009*, σελ.66επ..

Πετρόπουλος, Κ. (2017) “Εγκληματολογική προσέγγιση θεσμών ποινικής συνδιαλλαγής”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη 2017*, σελ.1189-1204.

Πίσχωνα, Α. (2013). “Άρθρο 45^Α ΚΠΔ. Από τη δυνατότητα αποχής από τη δίωξη στην υλοποίηση της κατά παρέκκλιση διαδικασίας”. Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, σελ.131-137.

Πιτσελά, Α. (2007). “Η εισαγωγή του θεσμού της εισαγγελικής παράκαμψης στο ποινικό δίκαιο ανηλίκων”. Στο: *Χαρμωσυνό Φ.Κοζύρη (2007)*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.380.

Πιτσελά, Α. (2013). “Τα συμπεράσματα της συγκριτικής έρευνας στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος «Το 3^Ε Μοντέλο για μια στρατηγική Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης στην Ευρώπη»”. Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, σελ.223-237.

Πιτσελά, Α. (2016). “Καλές πρακτικές πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας στις κοινωνίες του 21^{ου} αιώνα”. Στο: Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (Διευθ. έκδοσης), & Χαλκιά, Α. (Βοηθός). (2011). *Η Εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Με την ευκαιρία της 30^{ης} επετείου της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας (1978-2009)*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.169-185.

Πιτσελά, Α. (2022). *Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων. Συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλικού δράστη και θύματος, Η' εκδ.* Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας,

Πλεύρη, Α. (2015/2016). “Η νομοθετική αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας στην Ελλάδα και στην Κύπρο”. Στο: *ΕφΑΔ 7*, σελ.591-609, στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη.*, σελ.1811-1859, και στον ιστότοπο: *Crime in Crisis*, στην ιστοσελίδα: <http://crime-in-crisis.com>.

Πυκνή, Μ. (2010). “Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των επιμελητών ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης”, στον ιστότοπο: *The art of crime*, στην ιστοσελίδα: <https://theartofcrime.gr>.

Roxin, C. (1998) “Έχει το ποινικό δίκαιο μέλλον;”. Στο: *Ποινικά Χρονικά ΜΗ' 1998*, σελ.705-711,

Σακκαλή, Α. (1994). “Διευθετήσεις: μια προσέγγιση στα θέματα συμφιλίωσης και αποζημίωσης από αξιόποινες πράξεις”. Στο: Κουράκης, Ν. (Επιμ.). (1994). *Αντεγκληματική πολιτική*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.212-217.

Σορβατζιώτη, Α. (2016). “Η κοινωνική εργασία ως εναλλακτική ποινή”. Στο: Γασπαρινάτου, Μ. (Εκδ. Επιμ.). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης-Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.2298-2302.

Σορβατζιώτη, Α. (2017). “Το εφαρμοσμένο μοντέλο του ειδικού δικαστηρίου για τη θεραπεία από την εξάρτηση των ναρκωτικών ουσιών”. Στο : *Περιοδικό Εξαρτήσεις*, 28, ΚΕΘΕΑ, σελ.95-114.

Σπινέλλη, Κ.Δ. (1986). “Έγκλημα και θύμα”. Στο: *Μνήμη Ν.Χωραφά, Η.Γάφου, Κ.Γαρδίκας, τόμος Β'*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.249-281.

Σπινέλλη, Κ.Δ. (2008). “Ελληνικές εγκληματολογικές στατιστικές: πρόοδοι, προβλήματα, προοπτικές”. Στο: *Ποινικές Επιστήμες - Θεωρία και πράξη. Προσφορά τιμής στην Α.Ψαρούδα-Μπενάκη*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.1373-1404.

Σπινέλλη, Κ.Δ. (2014). *Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*. 3^η έκδ., Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Στεφανίδου, Α. (2010). *Ενδοοικογενειακή βία. Η έννοια της οικογένειας και η διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2008). *Οι ποινικές ρυθμίσεις του Ν.3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας*. Εισήγησή της δημοσιευμένη στον ιστότοπο: www.omilosedra.gr.

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2013). “Πρόταση Οδηγίας για την Αποκαταστατική Δικαιοσύνη στην Ευρωπαϊκή Ένωση”. Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, σελ.239-247.

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2017) “Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: Μια εναλλακτική πρόταση για την αντιμετώπιση του εγκλήματος”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη 2017*, σελ.497-504.

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2022). *Δομές αποκαταστατικής δικαιοσύνης για υποστήριξη θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας*. Εισήγησή της στην ΕΣΔΙ, στις 8-12-2022, στο πλαίσιο εκπαίδευσης δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών δημοσιευμένη στον ιστότοπο: www.esdi.gr

Σπυρόπουλος, Φ. (2011). “Ποινική διαμεσολάβηση: Σημεία τριβής με την ελληνική έννομη τάξη (ιδιαίτερη αναφορά στον δικαιοδοτικό ρόλο του εισαγγελέα) και άλλα προβλήματα στην εφαρμογή του

θεσμού”. Στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.). (2011). *Τιμητικός τόμος για τον Ι.Φαρσεδάκη: Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας*, σελ.1639-1649.

Σπυρόπουλος, Φ. (2016). “Τραμπουκισμός (bullying) και ελληνική ποινική έννομη τάξη. Σκέψεις με άξονα την τροποποίηση του άρθρου 312 ΠΚ με το άρθρο 8 του Ν.4322/2015”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ.(Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.2027-2043.

Τάκης, Α. (2006). “Αποκαταστατική ποινική δικαιοσύνη στην ΕΕ: Κρατική αποζημίωση για τα θύματα εγκληματικών ενεργειών και η Οδηγία 2004/80 του Συμβουλίου της ΕΕ”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη* 12/2006, σελ.1441-1451.

Τάτση, Χ. (2012). “Παραβατικότητα ανηλίκων στην περιφέρεια της πρωτεύουσας: Μεταχείριση ή τιμωρία;”. Στο: *Περιοδικό Εγκληματολογία*, 2, σελ.93-98.

Τζαννετάκη, Τ. (2006). *Ο νεοσυντηρητισμός και η πολιτική της μηδενικής ανοχής. Μια κριτική θεώρηση των θέσεων του J.Q.Wilson*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας.

Τομαράς, Β. (2008). “Διαστάσεις της ενδοοικογενειακής βίας. Ο Ν.3500/2006 και ο ρόλος των ειδικών ψυχικής υγείας.” Εισήγηση στα Πρακτικά επιμορφωτικής ημερίδας την 28-6-2007. Στο: Μηλιώνη, Φ.-Α. (2008). *Ενδοοικογενειακή βία. Προοπτικές μετά τον Ν.3500/2006*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.83επ..

Τσελώνη, Α. (2002). “Φόβος να περπατά κάποιος/α στη γειτονιά του/ης μόνος/η: Ανάλυση παλινδρόμησης και πολύ-επίπεδη ανάλυση”. Στο: Ζαραφονίτου, Χ. (2002). *Ο φόβος του εγκλήματος. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας. Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης*, 3. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.157-205.

Τσήτσουρα, Α. (1988). “Η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική”. Στο: *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, 1/1988, σελ.32-44.

Τσήτσουρα, Α. (1996). «Πρόληψη της θυματοποίησης”. Στο: Αρτινοπούλου, Β., & Μαγγανάς, Α. (1996) *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.205-214.

Τσήτσουρα, Α. (2001). “Νεότερες τάσεις στη θυματολογία. Τι συζητήθηκε στο 10^ο Διεθνές Συμπόσιο Θυματολογίας. Montreal, Καναδάς, 6-11-/8/2000”. Στο: *Ποινικός Λόγος* 2/2001, σελ.721-726.

Τσίγκανου, Ι. (2015).”Τυπικός κοινωνικός έλεγχος στην Ελλάδα της κρίσης: Ζητήματα νομιμότητας και νομιμοποίησης». Στο: Γεωργαράκης, Ν., Δεμερτζής, Ν. (Επιμ.). *Το πολιτικό πορτραίτο της Ελλάδας. Κρίση και η αποδόμηση του πολιτικού*. Αθήνα, Gutenberg-EKKE, σελ.75-207.

Τσίγκανου, Ι. (2016). “Αντεγκληματική πολιτική και τυπικός έλεγχος στην Ελλάδα της κρίσης”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ. (Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. τ.Α΄. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.214-232.

Τσίγκανου, Ι. (2018) “Η συμβολή των στατιστικών δεδομένων για το έγκλημα στη χάραξη και άσκηση αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής”. Στο: Λαμπροπούλου, Ε., Παπαμιχαήλ, Στ., & Σχίζας, Π. (Επιμ.). (2018). *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*. Τιμητικός τόμος για τον Ομ.Καθηγητή Α.Μαγγανά. Αθήνα: Παπαζήσης, σελ.105-119.

Τσίγκανου, Ι. (2021). *Κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα. Τελική Έκθεση Αποτελεσμάτων-Σύνοψη, Ερευνητικό Έργο*, ΕΚΚΕ/Ινστιτούτο Πολιτικών Ερευνών/Εργαστήριο για το Φύλο και ΚΕΘΙ, Αθήνα, Σεπτέμβριος 2021.

Τσίγκανου, Ι., & Φρονίμου, Ε. (2016). “Αξιολογική ουδετερότητα και μεθοδολογική αμεροληψία στην επιστημονική έρευνα: σκέψεις και προβληματισμοί”. Στο: Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ο., Κουλούρης, Ν., & Παπανικολάου, Γ. (Επιμ.). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”*. Ελληνική Εταιρεία Μελέτης Εγκλήματος και Κοινωνικού Ελέγχου, σελ.100-107

Τσιλιάκου, Μ. (2011). “Εναλλακτικά μέτρα (αποκαταστατικά και θεραπευτικά) αντιμετώπισης των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων.” Στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.).(2011). *Τιμητικός τόμος για τον Ι.Φαρσεδάκη: Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας*, τ.ΙΙ., σελ.1691-1708.

Τσιρίδης, Π. (2023).”Η αυστηροποίηση δεν οδηγεί σε αποτροπή”. Στο: *Εφημερίδα “Η Καθημερινή”*, της 10ης-12-2023.

Φαρσεδάκης, Ι. (1990). *Η εγκληματολογική σκέψη. Απ’ την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*. τ.Α΄, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Φαρσεδάκης, Ι. (1991). *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Φαρσεδάκης, Ι., & Αρτινοπούλου, Β., (Επιστ.Υπευθ.).κ.ά. (2003) “Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πρώτη Πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα”, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), 2003, Αθήνα.

Φαρσεδάκης, Ι. (1996/2005α). *Στοιχεία Εγκληματολογίας*. 1η / 2η έκδοση. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

- Φαρσεδάκης, Ι.**(2005β). *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος ανηλίκων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Φαρσεδάκης, Ι.** (2016). “Η πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής”. Στο: Γασπαρινάτου. Μ.(Επιμ.). (2016). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ν.Κουράκη*. Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλας, σελ.169-181.
- Φασούλα, Ε.** (2011). “Η «παρακαμπτική» προσέγγιση της παραβατικότητας ανηλίκων-Η δικαιοπολιτική βάση και τα ειδικοπροληπτικά οφέλη του θεσμού. Στο: Χαλκιά, Α. (Επιμ.). (2011). *Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ι.Φαρσεδάκη: Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας*, σελ.963-972.
- Foucault, M.** (1975). *Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής* (Μτφρ. Μπέτζελος,Τ.). Αθήνα: Πλέθρον.
- Φρονίμου, Ε.** (2016). “Επαγγελματική και οικογενειακή σχέση των γυναικών δικαστών. Μια ασύμπτωτη σχέση”. Στο: Τσίγκανου, Ι., & Θανοπούλου, Μ. (Επιμ.). (2016). *Γυναίκες στα νομικά επαγγέλματα την εποχή της κρίσης. Ανάμεσα στην εργασία και την οικογένεια. Μελέτες περίπτωσης*, ΕΚΚΕ.
- Φρονίμου, Ε., & Μπαλούρδος, Δ.** (2011). *Πρόληψη κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών: Καλές πρακτικές*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών-Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, Παιδικά χωριά SOS Ελλάδος, Αθήνα.
- Χαΐδου, Α.** (2003). *Εγκληματολογικά κείμενα-Ανήλικοι-Ναρκοτικά-Κοινωνικός έλεγχος*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Χαΐδου, Α.** (χ.χ.). *Οι σκοποί και η αποτελεσματικότητα της ποινής σήμερα με έμφαση στους ανηλίκους*.
- Χαΐδου, Α.** (2019/2021). *Εγκληματικότητα ανηλίκων. Αιτιολογικές προσεγγίσεις, πρόληψη και κοινωνικός έλεγχος*. Έκδ.2^η και 3^η, αντίστοιχα. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Χαραλαμπίκης, Α.** (2006). “Ο Ν.3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας”. Στο: *Ποινικός Λόγος 2006*, σελ.79επ..
- Χατζησπύρου, Θ.** (2013). “Ενδοοικογενειακή βία – σύντομες κριτικές παρατηρήσεις” (Παρέμβαση). Στο: Πιτσελά, Α., & Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (Επιμ.). (2013). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις: Προς μία νέα ευρωπαϊκή προοπτική*, σελ.251-253.
- Χλούπης, Γ.** (2023). “Οι διάφορες μορφές πρόληψης εγκληματικότητας και η εργαλειοποίηση του ουσιαστικού ποινικού δικαίου για την άσκηση αντεγκληματικής πολιτικής”. Στο: *Ποινική Δικαιοσύνη*, 7/2023, σελ.803-810.
- Χωραφάς, Ν.** (1978). *Ποινικόν Δίκαιον*. Έκδ.9^η. Αθήνα: Αφοι Σάκκουλα.

II. Ξενόγλωσση

- Ahmed, E., & Braithwaite, V.** (2012). “Learning to manage shame in school bullying: Lessons for restorative justice interventions.” Στο: *Critical criminology*, 20, σελ.79-97.
- Artinopoulou, V., & Gravielides, T.** (2013). “Aristotle on Restorative Justice: Where the restorative justice and human rights movements meet”. Στο: Gravielides, T./Artinopoulou, V. (Επιμ.).(2013). *Reconstructing restorative justice philosophy*, σελ.25επ..
- Artinopoulou, V.**, στο: Gravielides, T. (Επιμ.). (2015). *The psychology of restorative justice: Managing the power within*, Κεφ.5.
- Baldry, A.** (1998). “Victim-offender mediation in the Italian juvenile justice system: the role of the social worker”. Στο: *British Journal of Social Work*, 28, σελ.729-744.
- Bazemore, G..** “Restorative Justice: Theory, Practice and Evidence”. Στο: Miller Mitchell J. (Ed.), *.21st Century Criminology. A Reference Handbook*, vol. 2.,Sage.
- Bergseth, J.K., & Bouffard, A.J.** (2007). “The long-term impact of restorative justice programming for juvenile offenders”. Στο: *Journal of Criminal Justice* 35 (2007), σελ.433-451.
- Braithwaite, J.** (1989). *Crime, Shame and Reintegration*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Braithwaite, J.**(1999). “Restorative justice: Assessing optimist & pessimist accounts”. Στο: *Crime & Justice*, 25:1-127.
- Braithwaite, J.** (2002α). *Restorative Justice and Responsive Regulation*. Oxford University Press.
- Braithwaite, J.** (2002β). “Therapeutic jurisprudence and restorative justice”. Στο: *Criminal La Bulletin*, 2, σελ.244-262.

- Braithwaite, J.** (2006). "Accountability and responsibility through restorative justice". Στο: Dowdle, M. (2006). *Rethinking public accountability*. Cambridge University Press, Cambridge, 2006, σελ.33επ.
- Braithwaite, J.&Pettit, Ph.**(1990). *Not just deserts:A republican theory of criminal justice*. Oxford, σελ.92,132.
- Braithwaite, J.,&Pettit, Ph.**(1993).*Not just deserts, even in sentencing, current issues in criminal justice*. 4.
- Brooks, T.** (2021). *Punishment: A critical introduction*. Abingdon.
- Brown, E.K.** (2006). "The dog that did not bark. Punitive social views and the «professional middle classes»". Στο: *Punishment and society*, 8/2006, σελ.308.
- Chandler, D. B.** (1990). "Part 2. Research perspectives. Violence, fear, and communication: The variable impact of domestic violence on mediation". Στο: *Mediation Quarterly*, 7(4), σελ.331-346.
- Cohen, S.** (1972). *Folk devils and moral panics*. MacGibbon & Kee. London.
- Crawford, A.** (1998). *Crime prevention and community safety. Politics, policies and practices*. London & N.York: Longman.
- Daly, K.** (2013). *The punishment debate in restorative justice. The SAGE handbook of punishment and society*, σελ.356-374.
- Duncan, S. H.** (2011). "Restorative justice and bullying: A missing solution in the anti-bullying laws". Στο: *New Eng. J. on Crim. & Civ. Confinement*, 37, σελ.267.
- Durkheim, E.** (1937/1981). *Les regles de la methode sociologique*. PUF.
- Edwards I.** (2004). "An ambiguous participant. The crime victim and the criminal justice decision-making". Στο: *British Journal of Criminology*, 44/2004, σελ.967-982.
- Edwards, A., & Sharpe, S.** (2004). "Restorative justice in the context of domestic violence: A literature review". *Edmonton, Alberta: Mediation and Restorative Justice Centre, forthcoming at www. mrjc. ca*.
- Englebrecht, M.C., & Chavez, M.J.** (2014). "Whose statement is it? An examination of victim impact statements delivered in court",. Στο: *Victims and Offenders*, 9, Routledge, σελ.386-412.
- Fattah, E.A.** (1992). *Towards a critical victimology*. London: MacMillan.
- Fattah, E.A.** (2003). "Victims' rights: past, present and future. A global view.". Στο: Μαγγανάς, Α. (Εκδ. Επιμ.). (2003). *Τιμητικός τόμος για την Α.Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, τ.Α'.* Αθήνα-Βρυξέλλες: Νομική Βιβλιοθήκη-Bruyland, σελ.367-390.
- Fischer, K., & Vidmar, N./Ellis, R.** (1992). "Culture of battering and the role of mediation in domestic violence cases." Στο: *SMUL Rev.*, 46, σελ.2117.
- Forsyth, M., & Braithwaite, J.** (2020). "From Reintegrative Shaming to Restorative Institutional Hybridity". Στο: *The International Journal of Restorative Justice*, 3 (2020), σελ.14.
- Garland, D.** (1991). *Sociological perspectives on punishment, crime and justice, Vol14b*.
- Garland, D.** (2001), *The culture of control. Crime and social order on contemporary society*. Oxford, Oxford University Press.
- Hargovan, H.** (2011). "Evaluating restorative justice: working out what works". Στο: *Acta Criminologica: African Journal of Criminology & Victimology*, 24(1), σελ.67-82.
- Hirschi, T.** (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Killias, M.** (1990). "*Vulnerability: Towards a better understanding of a key variable in the genesis of fear of crime*". Στο: *The British Journal of Criminology*, Vol40, No3 Summer 2000, Oxford University Press, σελ.437-450.
- Killias, M.** (2001). *Precis de criminology*. Berne: Staempfli Editions.
- Killias, M., & Clerici, Ch.** (2000). "Different measures of vulnerability in their relation to different dimensions of fear of crime". Στο: *British Journal of Criminology*, vol..40, σελ.437-450.
- Latimer, J., et al** (2001). *The effectiveness of Restorative Justice Practices. A Meta-analysis*. Ottawa: Department of Justice, Canada.
- Leaute, J.** (1981). *Criminologie et Penologie. Les cours de droit*,. Paris, Cujas.
- Manouvrier, L.** (1892). "Questions prealables dans l' etude des criminels et des honnetes gens". Στο: *Archives d' Anthropologie Criminelle*, σελ.557επ.
- Maruna, S.** (2016). "Desistance and Restorative Justice: It's now or never." Στο: *Restorative Justice*, 4.

- Martinson, R.** (1974). "What works in prison reform?" Article.
- Milner, N.** (1994). *The promise of mediation: Responding to conflict through empowerment and recognition*. San Francisco, Jossey- Bass Publisher.
- Morris, N.** (1974). *The future of imprisonment*. Chicago Univ. Press, Chicago.
- Παπαχαράλμπος, Χ.** (2020). "Penal populism and the aims of punishment. The emergence of policed Democracy". Στο: Παπαχαράλμπος, Χ., κ.ά (2020). *The aims of punishment*. Αθήνα: Α.Σάκκουλας, σελ.21.
- Pepinsky** (2017). "Peacemaking in criminology". Στο: Brisman/Carabbine/South (Επιμ.) (2017). *The Routledge Companion to Criminological Theory & Concepts*, σελ.197.
- Pratt, J., Brown, D., Brown, M., Hallsworth, S. & Morrison, W.** (Eds) (2005). *The new punitiveness*. Willan, Cullompton.
- Quinney, R.** (1997). "Socialist humanism and critical/peacemaking criminology. The continuing project". Στο: Maclean/Milovanovic (Επιμ.). (1997). *Thinking critically about crime*. Vancouver .
- Rimelspach, R. L.** (2001). *Mediating family disputes in a world with domestic violence: How to devise a safe and effective court-connected mediation program*. Ohio St. J. Disp. Resol., 17, σελ.95.
- Rodriguez, N.** (2005). "Restorative justice, communities, and delinquency: Whom do we reintegrate?". Στο: *Criminology & public policy*, 4(1), σελ.103-130.
- Schur, E.** (1973). *Radical nonintervention: rethinking the delinquency problem*. Englewood Cliffs, New Jersey.
- Shapland, J., Robinson, G., & Sorsby, A.** (2015). *Restorative justice in practice—evaluating what works for victims and offenders*. Routledge.
- Sherman, L., & Strang, H.** (2007). *Restorative Justice: the evidence*. The Smith Institute.
- Thoennes, N., Salem, P., & Pearson, J.** (1995). "Mediation and domestic violence: Current policies and practices.". Στο: *Family Court Review*, 33(1), σελ.6-29.
- Walgrave, L.** (1995). "Restorative justice for juveniles: Just a technique or a fully fledged alternative?". Στο: *Howard Journal of Criminal Justice* 3/1995, σελ.242.
- Walklate, S.** (2018). *Handbook of victims and victimology*. 2nd ed., Routledge.
- Wexler, B. D.** (2001). "Therapeutic Jurisprudence: An Overview". Στο: <https://www.researchgate.net/profile/>
- Wilson, J.Q., & Keeling, G.** (1982). "Broken windows". Στο: *The Atlantic Monthly*, March 1982.
- Wilson, J.Q.** (1983). *Thinking about crime*. 2nd ed., New York , Basic Books.
- Zarafonitou, Ch.** (2009). "Criminal victimization in Greece and the fear of crime: A paradox for interpretation". Στο: *International Review of victimology*, Vol16, σελ.277-300.
- Zarafonitou, Ch.** (2011γ). "Punitiveness, fear of crime and social views". Στο: Kury, H., & Shea, E. (eds). (2011). *Punitiveness-worldwide perspectives*. Bochum: Universitätsverlag Dr. Brockmeyer, Bochum/ Germany, σελ.269-294.

❖ Νομοθεσία & Νομολογία

ΟλΑΠ 180/1990, ΠοινΧρ 1990.1002
 ΑΠ 180/2018, ΠοινΧρ 2019.431,444
 Διάταξη ΕισΠρωτΘεσ 74/2013: ΤΝΠ Νόμος
 Εγκύκλιος Εισ ΑΠ 2/2007: <https://eisap.gr/>
 Εγκύκλιος Εισ ΑΠ 7/25-6-2019: ΤΝΠ Νόμος
 Εγκύκλιος ΕισΑΠ 2/22-2-2024 ΠοινΧρ 2024.154
 Εγκύκλιος Εισ ΑΠ 6/2024: ΤΝΠ Νόμος
 Σύσταση R(87)11 για τη θέση του θύματος στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου και της ποινικής διαδικασίας
 Σύσταση R(83)7 για συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική
 Σύσταση R(85)4 για τη βία στην οικογένεια
 Σύσταση R(87)21 για τη βοήθεια στα θύματα και την πρόληψη της θυματοποίησης
 Σύσταση R(91)11 για τη σεξουαλική εκμετάλλευση, πορνογραφία, πορνεία και διακίνηση παιδιών και εφήβων
 Σύσταση R (99) 19, για τη διαμεσολάβηση σε ποινικές υποθέσεις Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου
 Απόφαση-πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου
 Promoting Restorative Justice for Children, New York, 2013 .
 National Council of Crime and Delinquency 1981.

❖ Διαδικτυακές Πηγές

<https://daily.nb.org/featured/egklimata-piso-apo-kleistes-portes-stoicheia-sok-gia-tin-endooikogeneiaki-via-arkei-to-panic-button/>
https://www.proson.gr/koinonia/21703_tapososta-exihniaseon-peristatikon-bias-kata-ton-gynaikon-kai-endoikogeneiakis-bias
<https://www.astynomia.gr/statistika-stoicheia/>
www.theartofcrime.gr
www.nomikaxronika.gr
www.antimolia.gr
www.athensvoice.gr/epikairotita/politiki-oikonomia .
<https://www.researchgate.net/profile/>
<https://eemeke.org/423179026/441409592>
<https://eisap.gr/>
www.omilosedra.gr.
www.esdi.gr .
<http://crime-in-crisis.com>.

❖ Εκπαιδευτικά Προγράμματα

Probationet: A flexible, multidisciplinary, and transnational VET model for the PROBATION services and practitioners, 2023 2024, με τίτλο: «Εκπαίδευση επαγγελματιών του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης στη συμβουλευτική και διαχείριση περιπτώσεων επιμέλειας και εποπτείας (probation)»/”**Probationet: A flexible, multidisciplinary, and transnational VET model for the PROBATION services and practitioners**”.

i-Restore: Προστατεύοντας παιδιά-θύματα μέσω της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης», εκπαιδευτικά σεμινάρια για την εκπαίδευση στην Αποκαταστατική Δικαιοσύνη και τις Φιλικές για τα Παιδιά Διαδικασίες, από την “**Terre des hommes**”.

Re-Justice/Judicial Training in Restorative Justice: Δικαστική κατάρτιση στην Αποκαταστατική Δικαιοσύνη στο πλαίσιο του έργου **RE-JUSTICE**: από το **Justice Programme της Ε.Ε.**, Leuven, 2022.

